

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

MERISAARTOA (NAVAL BLOCKADE) KÄSITTELEVÄT OIKEUS- SÄÄNNÖT – TAPAUSESIMERKKINÄ GAZA

Diplomityö

Komentajakapteeni
Sampo Sipari

Yleisesikuntaupseerikurssi 60

Heinäkuu 2021

Kurssi Yleisesikuntaupseerikurssi 60	Linja Merisotalinja
Tekijä Komentajakapteeni Sampo Sipari	
Opinnäytetyön nimi MERISAARTOA (NAVAL BLOCKADE) KÄSITTELEVÄT OIKEUSSÄÄNNÖT – TAPAUSESIMERKKINÄ GAZA	
Oppiaine, johon työ liittyy Johtaminen / sotilasjuridiikka	Säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto
Aika Heinäkuu 2021	Tekstisivuja 123 Liitesivuja 4
<p>TIIVISTELMÄ</p> <p>Tämä tutkimus kuuluu johtamisen sekä sotilasjuridiikan -tieteenalaan. Tutkimus sijoittuu tieteenfilosofisesti kansainvälisoikeudelliseen eurooppalaiseen eli oikeuspositivistiseen lähestymistapaan. Tutkimuskohteena olivat merisaartoa käsittelevät oikeussäännöt. Merisaarron oikeussääntöjä tarkasteltiin Gazan merisaarron sekä vuoden 2010 Gazan avustussaattueen ja Israelin puolustusvoimien välisen tapauksen kautta. Tavoitteena oli muodostaa oikeussääntöjä ja tapausta tarkastelemalla perusteltu näkemys siitä, miten kansainvälisen oikeuden oikeussäännöt käsittelevät merisaartoa sekä miten oikeussäännöt vaikuttavat merisaarron asettaneen valtion oikeuksiin ja velvollisuuksiin.</p> <p>Keskeisin tutkimusongelma oli: mitkä ovat merisaartoa (Naval Blockade) käsittelevät oikeussäännöt ja soveltuvatko ne Gazan merisaarron oikeudelliseen arviointiin? Tutkimuksen kysymyksenasettelun kannalta relevanttia voimassaolevaa kansainvälistä oikeutta systematisoitiin ja tulkittiin nojautuen tutkimuksen ensisijaisiin lähteisiin, joita olivat kansainvälisen oikeuden oikeuslähteet, käytännössä valtiosopimukset. Tutkimuksessa käytetty aineisto oli kansainvälisten oikeuslähteiden lisäksi pääasiassa kirjallisuutta, oikeuden pöytäkirjoja, raportteja sekä tieteellisiä artikkeleita. Tutkimuksen loppuosa pohjautuu paljolti Gazan merisaartoa ja vuoden 2010 Mavi Marmaran tapausta käsittelevien raporttien analysointiin.</p> <p>Tärkeimmät havainnot ja johtopäätökset ovat: Merisaarron oikeussäännöt nojaavat vahvasti 1800-luvun puolivälin sekä 1900-luvun alun valtiosopimuksiin. Ne ovat iästään huolimatta säilyneet varsin muuttumattomina nykyaikaisissa sotilaskäsikirjoissa osana nykyaikaista tapaoikeutta sekä muuta merisodankäynnin teoriaa. Jotta merisaarto olisi laillinen, on sen täytettävä viisi vaatimusta: siitä ilmoittaminen, tehokkuus, puolueettomuus, suhteellisuus ja pääsyn mahdollistaminen puolueettomille rannikoille. Se voidaan Gazan merisaartoa arvioida oikeudellisesti merisaarron oikeussääntöjen avulla, kulminoituu kahteen asiaan: Israelin ja Gazan välisen aseellisen selkkauksen luonteeseen sekä Gazan miehityskysymykseen. Gazan ja Israelin historian sekä monimutkaisen vallitsevan tilanteen vuoksi selkkauksen luonne on erittäin vaikea tunnistaa. Sitä pidetään kuitenkin useissa tapauksissa mieluummin kansainvälisenä. Monet näkökohdat tukevat sitä, että Israelin miehitys Gazassa ei ole vielä päättynyt. Israelin voidaan nähdä pysyvän miehitysvaltana Gazan alueella, kunnes kaikki olemassa olevat tosiasiallisen hallinnan elementit on saatu purettua.</p> <p>Näyttäisi vahvasti siltä, että Israelin asettama Gazan merisaarto on kansainvälisoikeudellisesti laillinen. Mitään suoranaisesti merisaarron asettamiseen tai sen ylläpitämiseen liittyvää vaatimusta ei tämän tutkimuksen perusteella pystytty osoittamaan laiminlyödyksi. Israelin toteuttamalla kokonaisvaltaisella saartopolitiikalla nähtiin olevan suurin vaikutus Gazan humanitaariseen tilanteeseen, eikä niinkään merisaarrolla. Israel toimi pääsääntöisesti oikeussääntöjen mukaisesti ottaessaan haltuun Gazan merisaarron rikkomista yrittäneet alukset vuonna 2010. Pureuduttaessa tapauksen yksityiskohtiin, oli löydettävissä muutamia tekijöitä, jotka Israelin asevoimat olisi voinut toteuttaa varovaisemmin.</p>	
<p>AVAINSANAT</p> <p>Kansainvälinen oikeus, merisaarto, Gaza, merisaarron oikeussäännöt, Gazan miehitys, Palestiina, Israel</p>	

SISÄLLYS

1.	JOHDANTO	1
1.1.	Johdatus Gazan tapauksen taustoihin	2
2.	TUTKIMUKSEN TAVOITE, ONGELMA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	5
2.1.	Tavoite	5
2.2.	Tutkimusongelma ja -kysymykset	5
2.3.	Aihepiirin rajaukset	6
3.	TEORIA JA METODI	7
3.1.	Tutkimusmenetelmät	7
3.2.	Käytettävät lähteet	7
4.	KANSAINVÄLINEN OIKEUS	10
5.	KANSAINVÄLINEN HUMANITAARINEN OIKEUS – SODAN OIKEUSSÄÄNNÖT	15
5.1.	Sodasta aseellisiin selkkauksiin	18
6.	PALESTIINAN JA GAZAN ASEMAN KANSAINVÄLISOIKEUDELLISTA TARKASTELUA	22
6.1.	Valtiokäsite ja valtion itsenäisyyden tunnustaminen	22
6.2.	Palestiinan, Gazan ja Hamasin historiasta ja asemasta	23
7.	MERISAARTOA KÄSITTELEVÄT OIKEUSSÄÄNNÖT	32
7.1.	Taustaa	32
7.2.	Käsitteitä – Meriliikenteen vaikeuttamisesta täydelliseen saartoon	32
7.3.	Merisodankäynnin sopimuksista ja merisaartojen historiasta	34
7.4.	Puolueettomuuslain vaikutuksia	39
7.5.	Merisaartoon liittyvät oikeudet ja velvollisuudet	41
7.6.	Merisaarron keskeytyminen ja päättäminen	47
7.7.	Contraband – sotakieltotavara	48
7.8.	Milloin ja millä perustein puolueettoman ja/tai merisaartoa rikkovan aluksen toimintaan voidaan puuttua? 52	
7.9.	Siviiliväestön kohtelu ja nälkiinnyttäminen osana merisaartoa	62
8.	GAZAN MERISAARRON LAILLISUUS	67
8.1.	Taustaa	67
8.2.	Israelin ja Hamasin selkkauksen luonne – IAC vs. NIAC	68
8.3.	Miehittääkö Israel Gazaa?	74
8.4.	Gazan merisaarron laillisuuden tarkastelu	85
9.	MAVI MARMARAN TAPAUS	98
10.	JOHTOPÄÄTÖKSET	111
10.1.	Kaikki tiet vievät San Remoon	111
10.2.	Merisaarron laillisuuskysymys	111
10.3.	Merisaarron täytäntöönpanosta ja saartavan osapuolen vastuusta	117
10.4.	Tapauksen johdosta laadittujen raporttien ja artikkeleiden arviointia	118
10.5.	Vastaukset tutkimuskysymyksiin	120
10.6.	Lopuksi	122

LÄHTEET

LIITTEET

MERISAARTOA (NAVAL BLOCKADE) KÄSITTELEVÄT OIKEUS- SÄÄNNÖT – TAPAUSESIMERKKINÄ GAZA

1. JOHDANTO

*"One of the simplest and most universal operations of war in all ages and civilized countries"*¹

Valtiot ovat toteuttaneet merisaartoja osana sodankäyntiä ja aseellisia selkkauksia jo yli neljänsadan vuoden ajan. Tavoitteena on ollut alun perin estää sota-aluksien pääsy satamasta avomerelle sekä estää vastustajan kaupankäynti muiden valtioiden kanssa asettamalla satamat tai rannikko merisaartoon. Rajoittamalla tietyn valtion kaupankäyntimahdollisuuksia merisaarron avulla, on samalla kuitenkin tultu vahingoittaneeksi saarron ulkopuolisten – puolueettomien valtioiden etuja. Valtiot menettivät tuloja merisaartojen vuoksi, koska niiden harjoittama kaupankäynti estyi saarrettujen valtioiden kanssa. Merisaarrot lisäsivät myös puolueettomien valtion kustannuksia, koska niiden alukset olivat pakotettu- ja matkustamaan pitkiä matkoja kiertääkseen merisaarrot. Valtiot joutuivat alistumaan aluksiansa ja kuljettamiensa lastien runsaasti aikaa vieviin tarkastuksiin saartavan osapuolen suorittamana. Puolueettomien valtioiden intressien vahingoittaminen on monesti ajanut puolueettomat valtiot mukaan selkkaukseen puolustamaan ja suojelemaan omia etujaan. Kun merisaarrot yleistyivät 1700-luvun lopulla, ilmeni tarve yhteisille säännöille tarkoituksenmukaisempien ja laillisempien merisaartojen toteuttamiseksi. Eli käytännössä merisaartojen, jotka aiheuttaisivat mahdollisimman vähän haittaa saarron ulkopuolisille tahoille minimoimalla esimerkiksi vaikutukset valtioiden väliseen kaupankäyntiin. Merisaartoa käsittelevillä oikeussäännöillä pyrittiin alun perin minimoimaan puolueettomien valtioiden ja saartavien osapuolten välisiä ristiriitoja.² Nykyään merisaartoa – kuten myös maasodankäyntiä ja saartoa yleensäkin – käsittelevien oikeussääntöjen painopiste on huomattavasti enemmän saarretun valtion tai alueen siviiliväestön tarpeettoman inhimillisen kärsimyksen vähentämisessä, mikä on paljolti myös kansainvälisen humanitaarisen oikeudenkin lähtökohtana.

¹ Näin on todennut merisaarrosta sodankäynnin menetelmänä 1800-luvulla elänyt arvostettu englantilainen lakimies ja poliitikko Sir Robert Phillimore. Ks. esim. Charles N. Gregory. *The Law of Blockade*, 12 Yale Law Journal. 1903. s. 351.

² Vaikka termin "*siege from the sea*" alkuperä on jäljitettävissä jo muinaisista ajoista, Alankomaiden toteuttamaa merisaartoa Flanderia (*Flanderi, holl. Vlaanderen*) vastaan vuonna 1584 pidetään ensimmäisenä varsinaisena merisaartona. Tämä johtuu siitä, että toisin kuin termillä "*siege from the sea*" ymmärretään, hollantilaiset aikoivat katkaista kaiken kaupan Flanderin satamiin aikomatta kuitenkaan saartaa näitä satamia maajoukkojen avulla. Ks. Michael G. Fraunces. 1992. *The International Law of Blockade: New Guiding Principles in Contemporary State Practice*. Volume 101 Issue 4. Article 5. Yale Law Journal. s. 893–895.

1.1. Johdatus Gazan tapauksen taustoihin

Gazan kaistaksi kutsutaan Palestiinaan kuuluvaa aluetta Israelin ja Egyptin rajalla Välimeren rannikolla. Ennen vuotta 1948 Gaza kuului mandaattialueena Iso-Britannian hallintaan.³ Gaza oli Egyptin hallinnassa vuosina 1949–1956 sekä uudelleen vuosina 1957–1967. Alue oli muutamia kuukausia Israelin hallinnassa Suezin kriisin yhteydessä, vuosien 1956 ja 1957 välillä. Vuosina 1967–2005 Gaza oli Israelin miehittämänä.⁴ Gazan alue kuuluu Länsirannan kanssa palestiinalaishallinnon alaisuuteen⁵. Gaza on kapea, ainoastaan 45km pituinen maakaistale Välimeren rannalla, Israelin ja Egyptin rajalla. Gaza on yksi maailman tiheimmin asuttuja alueita: asukkaita on noin 1,8 miljoonaa.⁶

Israel asetti Gazan saartoon⁷, kun islamistinen palestiinalaispuolue Hamas voitti parlamenttivaalit ja nousi valtaan Gazassa vuosien 2006–2007 aikana käytyjen palestiinalaisten keskinäisten valtataisteluiden jälkeen. Gazan alue on nykyään eristetty Israelista ja Egyptistä muureilla. Israel yrittää saarroillaan kukistaa Hamasin, eikä pidä poliittisia neuvotteluja Hamasin kanssa mahdollisina, koska Israel kuten myös EU sekä Yhdysvallat, luokittelevat Hamasin terroristijärjestöksi.⁸

Gazan saarto on Israelin ja Egyptin kesällä 2007 aloittama saarto⁹, jossa Israel ja Egypti rajoittavat Gazaan vietävien hyödykkeiden laatua ja määrää. Saarroilla pyritään estämään ennen kaikkea asevientä ja taloudellisen avun vienti Hamasille ja muille aseellisille palestiinalaisjärjestöille. Edellä mainittujen lisäksi saarto vaikuttaa myös siviileihin, sillä saarto estää myös muun muassa kaasun, rakennustarvikkeiden ja polttoaineen viennin alueelle. Israelin ja Egyptin ylläpitämän Gazan saarron läpi lasketaan vain tiettyjä tuotteita, eikä yksiselitteistä listaa siitä mikä on sallittua tai kiellettyä ole julkisesti esitetty.¹⁰ Israel kontrolloi Gazan ilmatilaa ja rannikkoa, eikä liikennettä ilma- tai meriteitse Gazaan tai sieltä pois sallita. Kansainvälinen yhteisö on tuominnut jyrkästi saarron, koska sen on kurjistanut yli miljoonan gazalaisen elämää.¹¹

³ <https://www.globalis.fi/Maat/palestiina>

⁴ <https://www.britannica.com/place/Gaza-Strip#ref279792>

⁵ Hamas pitää valtaa ainoastaan Gazassa eli Palestiinalla on kaksi eri hallintoa.

⁶ Central Intelligence Agency. *The World Factbook. Middle East: Gaza Strip*. Katsottu 10.2.2020.

⁷ Kyseessä oli tuolloin käytännössä Gazan eristäminen, ei vielä varsinainen merisaarto.

⁸ Globalis. Palestiina. Katsottu 10.2.2020. Ks. myös Israelin korkeimman oikeuden pöytäkirja HCJ 9132/07 Gaber Albasyouni Ahmad vs. Prime Minister. (27 January 2008). Kappale 2.

⁹ Huom. Merisaarto julistettiin vasta vuoden 2009 alussa.

¹⁰ BBC: *Gaza Strip shortages bite hard*. Ks myös BBC: *Details of Gaza blockade revealed in court case*

¹¹ Amnesty International. *Suffocating the Gaza Strip under Israeli Blockade*. Katsottu 10.2.2020.

Gazan tilanteen voi odottaa heikentyvän entisestään, sillä Yhdysvallat ilmoitti vuoden 2018 elokuussa lakkauttavansa kaiken rahoituksen YK:n alaiselle palestiinalaispakolaisten avustusrjestö UNRWA:lle. Valtaosa Gazan asukkaista on täysin riippuvaisia UNRWA:n avusta.¹²

Kuva 1: Karttakuva Gazan merisaarrosta ja Gazan avustussaatteen välikohtauksen tapahtumapaikka.¹³

Vuosien saatossa Israel on estänyt useita aselähetyksiä meritse Gazaan. Myös useita saartoa murtamaan pyrkineitä siviilialuksia on pysäytetty ja tarkastettu. Vakavin saarronmurtoyritys tapahtui Välimerellä, kansainvälisillä vesillä 31. toukokuuta vuonna 2010 aamuyöstä, kun Gazan avustussatue *Gaza Freedom Flotilla:n* ja Israelin asevoimien välinen välikohtaus

¹² <https://www.europarl.europa.eu/news/fi/headlines/priorities/maahanmuutto/20180927STO14536>. Katsottu 17.3.2020. UNRWA perustettiin vuonna 1949 auttamaan Israelin itsenäisyysotaa paenneita palestiinalaisia ja nykyään sen varassa on noin viisi miljoonaa palestiinalaispakolaista Gazassa, Länsirannalla, Jordaniassa, Libanonissa ja Syyriassa. Ks. myös: <https://www.unrwa.org/>.

¹³ <https://theredphoenixapl.org/2012/07/25/under-israeli-blockade-of-gaza-books-are-a-rare-cherished-commodity/>

tapahtui. Saattueen alukset yrittivät kuljettaa ihmisiä, rakennus-, ja humanitaarisia avustustarvikkeita Gazaan. Israelilaiset sotilaat laskeutuivat helikoptereista M/S Mavi Marmaran kannelle sen kieltäytyttyä muuttamasta kurssia. Aluksen kannella syntyi yhteenotto sotilaiden ja aktivistien välillä, jonka seurauksena yhdeksän turkkilaista aktivistia menehtyi ja useita kymmeniä aktivisteja ja muutamia israelilaisia sotilaita haavoittui. Viidellä muulla saattueeseen kuuluvalla aluksella ei sattunut ihmishenkien menetyksiä eikä vakavia henkilövahinkoja.¹⁴

YK:n ihmisoikeusneuvoston tutkijaryhmän mukaan Israel rikkoi kansainvälistä humanitaarista oikeutta iskemällä kyseiseen Gazaan matkalla olleeseen avustuslaivasaattueeseen. Selvityksen mukaan Israelia voidaan syyttää tarkoituksellisesta tappamisesta, kidutuksesta ja epäinhimillisestä kohtelusta. Israelin kerrotaan käyttäneen kohtuutonta väkivaltaa laivasaattueen matkustajia kohtaan.¹⁵ Israel sanoo puolestaan toimineensa sotilaiden ja aktivistien välille syntyneessä yhteenotossa itsepuolustustarkoituksessa.¹⁶ Vuoden 2010 Mavi Marmaran tapaus sekä koko Gazan merisaarron oikeutus on aikaansaanut maailmalla paljon keskustelua. Niitä pidetään julkisessa keskustelussa pääsääntöisesti kansainvälisen oikeuden vastaisina. Aiheesta on laadittu useita lopputuloksiltaan keskenään ristiriitaisia, tosiasioita selvittämään pyrkineitä eri toimikuntien raportteja. Media ja lukuisat artikkelit ovat käsitelleet aihetta laajasti ja myös eri näkökulmista. Selkkauksen osapuolilla on myös hyvin erilaiset näkemykset tapahtumista aluksella, etenkin siitä, kumpi osapuoli aloitti väkivaltaisuudet.¹⁷

Gaza ei ole itsenäinen valtio, vaikka sillä onkin oma Hamasin kontrolloima hallitus. Se ei ole myöskään osa Israelia eikä mitään muutakaan valtiota. Gazan alue on osa Palestiinalaisvaltiota, joka pyrkii kohti itsenäisen valtion asemaa, mutta jonka alueella palestiinalaisvaltion hallinto hallitsee enää vain Länsirannan aluetta. Sen status on siis monitulkintainen, kuten on aseellisen selkkauksen luonnekin Israelin ja Hamasin välillä. Joten ei ole olemassa helppoa ja yksiselitteistä vastausta koskien merisaarron laillisuuskysymystä.¹⁸ Tässä tutkimuksessa pyritään kuitenkin syventymään Gazan tapaukseen, merisaarron taustalla vaikuttaviin oikeussääntöihin ja luomaan aiheesta mahdollisimman kattava ja jäsenelty näkemys.

¹⁴ Report of the Secretary-General's Panel of Inquiry on the 31 May 2010 Flotilla Incident, September 2011

¹⁵ Human Rights Council: Report of the international fact-finding mission to investigate violations of international law, including international humanitarian and human rights law, resulting from the Israeli attacks on the flotilla of ships carrying humanitarian assistance.

¹⁶ <https://yle.fi/uutiset/3-5636793>. Katsottu 11.10.2019. Ks. myös ns. Turkelin raportti.

¹⁷ Reuters: Gaza blockade illegal, must be lifted: U.N.'s Pillay. Katsottu 17.10.2019

¹⁸ <http://opiniojuris.org/2010/06/04/why-international-law-cant-resolve-the-legality-of-the-gaza-blockade/> Katsottu 14.10.2019

2. TUTKIMUKSEN TAVOITE, ONGELMA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

2.1. Tavoite

Tutkimuskohteena ovat merisaartoa käsittelevät oikeussäännöt. Asiaa tarkastellaan Gazan merisaarron sekä vuoden 2010 Gazan avustussuhteiden ja Israelin puolustusvoimien välisen tapauksen kautta. Tavoitteena on muodostaa oikeussääntöjä ja tapausta tarkastelemalla perusteltu näkemys siitä, miten kansainvälisen oikeuden oikeussäännöt käsittelevät merisaartoa sekä miten oikeussäännöt vaikuttavat merisaarron asettamiseen valtion oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Pyrkimyksenä on myös selvittää soveltuvatko merisaarron oikeussäännöt Gazan merisaarron oikeudelliseen arviointiin. Tutkimuksessa tarkastellaan muutaman alaluvun verran myös Israelin ja Gazan välisen aseellisen selkkauksen luonnetta sekä Gazan edelleen kiistanalaista miehityskysymystä. Näiden asioiden eri tulkinnoilla on merkittäviä vaikutuksia siihen, miten mielenkiinnon kohteena oleva Gazan merisaarto ja Israelin toiminta näyttäytyy kansainvälisten oikeussääntöjen valossa. Tutkimuksessa kartoitetaan ja analysoidaan kansainvälisten oikeussääntöjen lisäksi Gazan saarron sekä vuoden 2010 Mavi Marmaran tapauksen johdosta laaditut viralliset raportit, joiden perusteella tutkimuksen kohdetta tarkastellaan.

Tätä tutkimusta voidaan pitää perusteltuna siksi, että aihetta ei ole aiemmin tutkittu Suomessa sota- tai oikeustieteissä. Tämä on myös ensimmäinen suomalainen sotilasjuridisesta näkökulmasta tehty merisaarron oikeussääntöjä käsittelevä tutkimus. Suomalaisen sotatieteen näkökulmasta on perusteltua käsitellä kansainväliseen humanitaariseen oikeuteen liittyviä ilmiöitä, koska sotilaallisen ammattitaidon vaatimukseen kuuluu laaja tietämys kansainvälisestä humanitaarisesta oikeudesta eli sodan oikeussäännöistä. Tutkimuksen tuottama lisäarvo saattaa palvella tulevaisuudessa Puolustusvoimia ja merisotataidon kehittymistä ainakin kansainvälisen oikeuden näkökulmasta.

2.2. Tutkimusongelma ja -kysymykset

Diplomityön tutkimusongelma on:

- Mitkä ovat merisaartoa (*Naval Blockade*) käsittelevät oikeussäännöt ja soveltuvatko ne Gazan merisaarron oikeudelliseen arviointiin?

Tutkimuksen alakysymykset ovat:

- Mitä oikeuksia ja velvollisuuksia kohdistuu merisaarron asettaneelle valtiolle kansainvälisten oikeussääntöjen näkökulmasta?
- Milloin ja millä perustein merisaartoa rikkovan aluksen toimintaan voidaan puuttua?
- Mikä on Israelin ja Gazan välisen aseellisen selkkauksen luonne?
- Miehittääkö Israel edelleen Gazaa?
- Miten Gazan merisaarto ja vuoden 2010 Mavi Marmaran tapaus näyttäytyvät kansainvälisten oikeussääntöjen valossa?

2.3. Aihepiirin rajaukset

Tutkimuksessa käsitellään merisaarron oikeussääntöjä käyttäen Gazan merisaartoa tapausmerkkinä. Gazan merisaarto on osa Israelin ja Egyptin toteuttamaa kokonaisvaltaista Gazan saartoa, johon kuuluvat merellisen ulottuvuuden lisäksi myös maarajoilla tapahtuva saarto sekä saarto ilmasta käsin. Nämä on rajattu tämän tutkimuksen ulkopuolelle, koska niiden sisällyttäminen olisi laajentanut työtä kohtuuttomasti ja vienyt fokuksen pois merisaarron oikeussäännöistä. Merisaarron oikeudelliset elementit pyritään siis analysoimaan erillään muusta rajavalvonnasta ja saartotoiminnasta. Tutkimuksen ulkopuolelle rajattiin samasta syystä myös Israelin kokonaisvaltaisen saartopolitiikan oikeutuksen tutkiminen ihmisoikeudellisesta näkökulmasta. Gazan kokonaisvaltaista saartoa käsitellään kuitenkin tutkimuksessa jonkin verran, jotta lukijalle syntyisi laajempi ymmärrys Gazan tilanteesta ja Israelin toteuttaman saartopolitiikan vaikutuksista siihen. Tutkimuksen ulkopuolelle rajattiin myös vuoden 2010 *Mavi Marmara*-aluksen kannella sattuneen aktivistien ja Israelin puolustusvoimien sotilaiden välisen välikohtauksen voimankäytön oikeutuksen tutkiminen. Kyseisestä tapauksesta on laadittu useita laajoja raportteja, joissa myös Israelin voimankäytön oikeutusta on käsitelty hyvin kattavasti, tosin keskenään ristiriitaisin lopputuloksina.¹⁹

¹⁹ Ks esim: *Human Rights Council: Report of the international fact-finding mission to investigate violations of international law, including international humanitarian and human rights law, resulting from the Israeli attacks on the flotilla of ships carrying humanitarian assistance*. Ks myös: *Report of the Secretary-General's Panel of Inquiry on the 31 May 2010 Flotilla Incident, September 2011*. Ks myös: *The Turkel Commission: The Public Commission to Examine the Maritime Incident of 31 May 2010*. Ks myös: *Turkish National Commission of Inquiry: Report on the Israeli Attack on the Humanitarian Aid Convoy to Gaza on 31 May 2010*

Tässä tutkimuksessa *Mavi Marmaran* tapausta tutkimalla pyrittiin ensisijaisesti saamaan perusteltu näkemys yhteen tutkimuksen alakysymyksistä eli milloin ja millä perustein merisaartoa rikkovan aluksen toimintaan voidaan puuttua. Aiemmat historialliset tapahtumat ja selkkaukset, joissa merisaartoa on käytetty, on myös rajattu tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Niitä tosin käytetään jonkin verran esimerkinomaisesti lisäämään ymmärrystä merisaarrosta sodankäyntimenetelmänä.

3. TEORIA JA METODI

3.1. Tutkimusmenetelmät

Tämä tutkimus sijoittuu tieteenfilosofisesti kansainvälisoikeudelliseen eurooppalaiseen lähestymistapaan, jota kutsutaan myös eurooppalaiseksi oikeuspositivistiseksi lähestymistavaksi. Oikeuspositivismi keskittyy tutkimaan voimassa olevaa oikeutta sellaisena kuin se on. Oikeuspositivismi tarkastelee lakeja niin kuin ne on säädetty eikä sitä, miten niiden tulisi olla.²⁰ Eurooppalaiseen oikeuspositivistiseen teoriaan nojaavan metodin mukaisesti tutkimuksen kysymyksenasettelun kannalta relevanttia voimassaolevaa kansainvälistä oikeutta systematisoidaan ja tulkitaan nojautuen kansainvälisen oikeuden oikeuslähteisiin, joita kansainvälisen tuomioistuimen perussäännön 38 artiklan voidaan katsoa vakiintuneesti ilmentävän.²¹

3.2. Käytettävät lähteet

Tutkimuksen ensisijaisia lähteitä ovat kansainvälisen oikeuden oikeuslähteet, käytännössä valtiosopimukset. Keskeisiä merisaartoon ja yleensäkin merisodankäyntiin vaikuttavia valtiosopimuksia ovat vuoden 1856 Pariisin julistuksen lisäksi vuoden 1907 Haagin sopimukset sekä Geneven sopimukset vuosilta 1949 sekä 1977. Valtiosopimusten lisäksi Yhdistyneiden kansakuntien kansainvälisellä merioikeusyleissopimuksella on suuri vaikutus varsinaisten merisodankäyntiä koskevien oikeussääntöjen soveltamiseen, koska YK:n kansainvälisellä merioikeussopimuksella käytännössä vahvistetaan maailman meriä koskeva oikeudellinen järjestelmä. Tutkimuksen kannalta tärkeimpiä valtiosopimuksia on käsitelty laajemmin tutkimuksen luvuissa 4, 5 ja 7.

²⁰ Kari T. Takamaan luennot 15.-16.10.2019. MPKK.

²¹ OTM Eriikka Viisteensaari, ohjauskeskustelu 24.1.2020. MPKK. Ks. myös: Hirvonen, Ari. Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki 2011. s. 36–50.

Tämän tutkimuksen kannalta ehkä antoisin yksittäisen teos – vaikka se ei olekaan valtiosopimustasoinen oikeuslähde – on *San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea* [myöh. San Remon käsikirja tai -manual]. Käsikirja laadittiin maailman johtavien merisodankäynnin oikeussääntöjen tuntijoiden ja kansainvälisen oikeuden asiantuntijoiden toimesta vuosien 1988–1994 aikana.²² Se on tällä hetkellä käytännössä ainoa kokonaisvaltaisesti merisodan oikeussääntöjä käsittelevä teos ja sitä pidetään yleisesti merisodan tapaoikeuden keskeisimpänä koonnoksena. Myös tutkimuksen kohteena olevat merisaarron oikeussäännöt on käsitelty teoksessa varsin kattavasti. Käsikirja toimii valtiosopimusten kanssa perustana tämän tutkimuksen oikeudelliselle analyysille. Koska joidenkin San Remon käsikirjan määräysten katsotaan kuitenkin heijastavan lain asteittaista kehitystä eikä pelkästään sen uudelleenmuotoilua, tutkimuksessa käsitellään myös muita laajalti hyväksytyjä tekstejä ja käsikirjoja, jotta voitaisiin tunnistaa tilanteet, joiden osalta ei ole olemassa täydellistä kansainvälistä yksimielisyyttä. Yhdysvaltojen laivaston kiistattoman suuren merivoimallisen roolin vuoksi tutkimuksessa viitataan usein myös vuoden 2017 ”Komentajan käsikirjaan”: *The Commander's Handbook on the Law of Naval Operations*. NWP 1-14M [Myöh: Commander's Handbook].

San Remon käsikirjan ja varsinaisten kansainvälisten oikeuslähteiden lisäksi lähteinä käytetään muutamia Gazan merisaartoa, alueen humanitaarista kriisiä sekä saartoa murtamaan lähetettyä avustussaattuetta käsitteleviä raportteja, joista tunnetuimmat ja tämän tutkimuksen kannalta keskeisimmät ovat YK:n toimeksiannosta laadittu niin sanottu ”Palmerin raportti”²³, Israelin valtion laatima ”Turkelin raportti”²⁴ sekä Turkin valtion laatima *Turkish National Commission of Inquiry*-raportti²⁵. Etenkin tutkimuksen loppuosa pohjautuu paljolti näiden raporttien sisällön ja havaintojen tarkasteluun, koska ne tarkastelevat tutkimuksen tapausesimerkkiä – Gazan merisaartoa ja Mavi Marmaran tapausta – hyvin kattavasti. Aseellisen selkkauksen oikeussääntöjä käsittelevä kirjallisuus, muut akateemiset tekstit ja artikkelit toimivat tutkimuksen täydentävinä lähteinä.

²² *San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea*, s. 61.

²³ Report of the Secretary-General's Panel of Inquiry on the 31 May 2010 Flotilla Incident, September 2011

²⁴ *The Turkel Commission: The Public Commission to Examine the Maritime Incident of 31 May 2010*. [Myöh. Turkelin raportti]

²⁵ *Turkish National Commission of Inquiry: Report on the Israeli Attack on the Humanitarian Aid Convoy to Gaza on 31 May 2010* [Myöh. Turkin valtion raportti]

Edellä mainittuja kolmea raporttia hieman suppeampia, mutta samaa aihepiiriä käsitteleviä artikkeleja ja selvityksiä on lukuisia. Esimerkkeinä voisi mainita Lähi-idän suhteiden asiantuntija Carol Migdalovitzin laatiman *Israel's Blockade of Gaza, the Mavi Marmara Incident, and Its Aftermath*,²⁶ yhdysvaltalaisen merisotain asiantuntijan, komentajakapteeni James Farrantin kirjoittaman *The Gaza Flotilla Incident And Modern Law of Blockade*²⁷ sekä University College Londonin opettajan Douglas Guilfoylen *The Mavi Marmara Incident and Blockade in Armed Conflict*²⁸. Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusneuvoston laatima raportti samasta aiheesta on tämän tutkimuksen kannalta myös vähintäänkin mielenkiintoinen, vaikka tämä tutkimustyö käsittelee ihmisoikeuksia suoranaisesti²⁹.

Aiemmistä samaa aihepiiriä käsittelevistä tutkimuksista voidaan mainita esimerkkinä Philip Drew:n hiljattain ilmestynyt väitöskirja *The Law of Maritime Blockade: Past, Present, and Future*.³⁰ Siinä tutkitaan paljolti samaa aihetta kuin tässäkin työssä, mutta näkökulma on yleisempi eikä aihetta tarkastella Gazan tilanteen kautta. Kyseinen teos oli kuitenkin hyödyllinen taustamateriaalina, koska siitä löytyi tässä työssä tarvittavia taustatietoja jäsennehtyyn muotoon koottuna. Philip Drew:n väitöskirja, kuten myös edellä mainitut raportit ja artikkelit auttoivat löytämään useiden työni kannalta mielenkiintoisten ja tärkeiden lähdeaineistojen äärelle.

²⁶ Carol Migdalovitz: *Israel's Blockade of Gaza, the Mavi Marmara Incident, and Its Aftermath*

²⁷ James Farrant. *The Gaza Flotilla Incident and Modern Law of Blockade*. Naval War College Review, Vol 66, No 3. U.S. Naval War College Press. 2019.

²⁸ Douglas Guilfoyle. *The Mavi Marmara Incident and Blockade in Armed Conflict*. *The British Yearbook of International Law*, Volume 81, Issue 1, 2011, Pages 171–223. 2011. Saatavissa internetistä: www.bybil.oxfordjournals.org

²⁹ Human Rights Council: Report of the international fact-finding mission to investigate violations of international law, including international humanitarian and human rights law, resulting from the Israeli attacks on the flotilla of ships carrying humanitarian assistance.

³⁰ Phillip Drew: *The Law of Maritime Blockade: Past, Present, and Future*. Oxford: Oxford University Press, 2017.

4. KANSAINVÄLINEN OIKEUS

Kansainvälinen oikeus koostuu moninaisesta joukosta vanhoja tapoja, rauhanomaisista säännöistä, sopimuksista, tuomioistuinratkaisujen tulkinnoista sekä kansainvälisten järjestöjen käytännöistä. Kansainvälinen oikeus on ennen kaikkea tunnustettuja reunaehtoja valtioiden oman edun tavoittelulle ja vallankäytölle. Kokonaisuudessaan kansainvälinen oikeus on joukko sääntöjä ja periaatteita, joiden nojalla kansainvälinen yhteisö voi punnita sitä, toimitaanko kussakin tilanteessa sallituissa ja hyväksytyissä rajoissa vai ei.³¹

Kansainvälisen oikeuden olemassaolon perustana on valtioiden välinen poliittinen järjestelmä eli kansainvälinen oikeusyhteisö, joka määrittelee oikeusjärjestykselle asetetut tarpeet ja olosuhteet sekä mahdollisuudet sen kehittämiseksi. Kansainvälinen oikeus on käytännössä kansainvälisten oikeussääntöjen ja oikeusperiaatteiden järjestelmä, joka soveltuu tilanteisiin, joilla on kansainvälistä merkitystä. Kansainvälinen oikeus asettaa valtioille erilaisia velvoitteita, joiden mukaisesti on toimittava. Velvoitteet voivat koskea suoranaisesti valtiosuhteita, mutta ne voivat kohdistua myöskin valtioiden sisäisiin olosuhteisiin, kuten esimerkiksi ihmisoikeuksien turvaamiseen.³²

Kansainvälisoikeudellisesti lähtökohtana on se, että valtio noudattaa velvoitteitaan välittömästi velvoitteen synnyttyä, esimerkiksi valtiosopimuksen ratifioinnin johdosta. Valtio ei voi välttää velvoitteen noudattamista vetoamalla sisäisen lainsäädäntönsä määräyksiin.³³ Kansainvälisen oikeuden järjestelmä on valtioiden sisäisistä eli kansallisista oikeusjärjestelmistä erillinen, hierarkkisesti niitä korkeammalla oleva oikeusjärjestelmä.³⁴ Valistusfilosofi Montesquieu totesi aikoinaan hienosti, että kansainvälinen oikeus perustuu sille periaatteelle, että rauhan aikana valtioiden täytyy tehdä mahdollisimman paljon hyvää ja sodan aikana mahdollisimman vähän paha.³⁵ Kansainvälisen oikeuden säännöt luovat valtioille oikeuksia ja velvoitteita. Valtioiden tulee noudattaa velvoitteitaan niin sanotusti hyvässä uskossa (lat. *bona fide*). Toisaalta valtiolla on samalla puolestaan oikeus vaatia, että muut valtiot kunnioittavat sen oikeuksia.³⁶

³¹ Hannikainen Lauri. Kansainvälisen oikeuden käsikirja. AS Pakett. Tallinna. 2014. s. 10.

³² Parkkari Juhani. Sodan oikeussäännöt. AS Pakett. Tallinna. 2018. s. 24.

³³ Hakapää Kari. Uusi kansainvälinen oikeus. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna. 2010. s. 21

³⁴ Hannikainen 2014. s. 20.

³⁵ Parkkari 2018. s. 24.

³⁶ Hannikainen 2014. s. 22.

Ennen Kansainliiton peruskirjaa ja YK:n peruskirjaa kansainvälinen oikeus jaettiin sodan aikana sovellettavaan sota-oikeuteen ja rauhan aikana sovellettavaan rauhan oikeuteen. Rauhan oikeuden sovellettavuus lakkasi luonnollisesti olemasta, mikäli valtiot joutuivat sotaan keskenään. Nykyään kansainvälinen oikeus on luonteeltaan huomattavasti kattavampaa ja se sääntelee sodan ja rauhan kysymysten lisäksi valtioiden taloussuhteita, ohjaa merialueiden, ilmatilan ja avaruuden käyttöä ja sekä pyrkii turvaamaan ihmisoikeuksia.³⁷

Kansainvälisen oikeuden lähtökohtana on valtiosuvereniteetti, mihin sisältyy valtion alueellinen koskemattomuus eli oman alueen loukkaamattomuus niin maa-, meri- kuin ilma-alueenkin osalta.³⁸ Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjassa on määritelty valtiosuvereniteetin keskeiset lähtökohdat.³⁹ Kansainvälisessä oikeudessa noudatetaan vastavuoroisuutta oikeussubjektien välillä. Tästä voidaan poiketa ainoastaan humanitaaristen velvoitteiden osalta niin, että velvoitteita on aina noudatettava, vaikka toinen osapuoli niitä rikkoisikin. Oikeussääntöjen kohteena ovat valtiot, kansainväliset hallitustenväliset järjestöt, ihmisyksilöt, näiden muodostamat ryhmät, kansainväliset korporaatiot ja muut ei-valtiolliset toimijat.⁴⁰

Kansainvälisen oikeuden soveltamisen perustana ovat sen lähteet. Ne osoittavat periaatteet, säännöt ja määräykset, jotka muodostavat kansainvälisen oikeuden sisällön. Kansainvälisen oikeuden ensisijaisia lähteitä ovat sopimukset, tapaoikeus ja yleiset oikeusperiaatteet. Näitä täydentävät toissijaisina lähteinä tuomioistuinratkaisut ja tutkijoiden kirjoitukset eli tieteisoppi. Kansainvälisen oikeuden lähteet määritetään YK:n Kansainvälisen tuomioistuimen perussäännön 38 artiklassa, jonka mukaan tuomioistuin soveltaa riitoja ratkaistessaan: 1) kansainvälisiä yleis- tai erityissopimuksia, jotka sisältävät valtioiden nimenomaisesti tunnustamia sääntöjä, 2) kansainvälistä tapaa sellaisena kuin siinä on kysymys velvoittavaksi oikeudeksi tunnustetusta yleisestä käytännöstä, 3) sivistyskansojen tunnustamia yleisiä oikeusperiaatteita.⁴¹

³⁷ Parkkari 2018. s. 24.

³⁸ Parkkari 2018. s. 25.

³⁹ Keskeiset lähtökohdat: 1) valtion sisäisiin asioihin puuttumisen kielto (YK:n peruskirja 2.7 art.) 2) "Kaikkien jäsenten on selvitettävä kansainväliset riitansa siten, ettei kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta eikä oikeudenmukaisuutta vaaranneta" (YK:n peruskirja 2.3 art.) 3) voiman käytön kielto (YK:n peruskirja 2.4 art.) 4) valtion itsepuolustus-oikeus (YK:n peruskirja 51 art.) 5) riitaisuusien rauhanomainen selvittämisvelvollisuus: diplomaattiset ja oikeudelliset menettelytavat (YK:n peruskirja 33 art.) 6) turvallisuusjärjestelmä (YK:n peruskirja VII-luku): Turvallisuusneuvosto (34-38 art.), ja sen oikeutamat kollektiiviset pakotetoinimet (42 art.); alueellisten järjestöjen asema (52 art.).

⁴⁰ Parkkari 2018. s. 24–25.

⁴¹ YK:n Kansainvälisen tuomioistuimen perussääntö, artikla 38.

Nykyaikaisessa valtioyhteisössä sopimusten merkitys on korostunut entisestään kansainvälisen oikeuden lähteenä ja ne muodostavat kansainvälisen yhteistyön keskeisen instrumentin. Niitä solmitaan käytännössä kaikkialla missä tehdään kansainvälistä yhteistyötä.⁴² Valtiosopimusten avulla voidaan luoda sekä perustaa uusia oikeussääntöjä ja muuttaa vanhoja oikeussääntöjä.⁴³ Keskeisiä merisodankäyntiin vaikuttavia valtiosopimuksia ovat vuoden 1856 Pariisin julistuksen lisäksi mm. useat vuoden 1907 Haagin sopimukset sekä tietyt Geneven sopimukset vuosilta 1949 sekä 1977. Näistä tarkemmin tämän tutkimuksen luvussa 7.3. Näiden valtiosopimusten lisäksi Yhdistyneiden kansakuntien kansainvälisellä merioikeusyleissopimuksella on keskeistä vaikutusta varsinaisten merisodankäyntiä koskevien oikeussääntöjen soveltamiseen, koska YK:n kansainvälisellä merioikeussopimuksella vahvistetaan maailman valtameriä ja meriä koskeva oikeudellinen järjestelmä, joka sisältää valtamerien ja niiden resurssien käyttöä koskevat säännöt.⁴⁴ Yhdistyneiden kansakuntien kansainvälistä merioikeusyleissopimusta onkin toisinaan kutsuttu ”meren perustuslaiksi”. Yleissopimus säätelee miltei kaikkea mereen liittyvää, kuten kalastusta, öljynporausta, ympäristökysymyksiä, meriliikennettä sekä valtioiden merirajoja. Yleissopimuksen tulkintaa koskevat kysymykset käsitellään Kansainvälisessä merioikeustuomioistuimessa.⁴⁵ Kansainvälisen oikeuden riidanratkaisumenettelyt ja pakotejärjestelmät eivät kuitenkaan ole lähellekään yhtä tehokkaita kuin kansallisissa oikeusjärjestelmissä vaikka YK toimii ylimpänä valvojana ja mahdollisten pakotteiden määrääjänä.⁴⁶

Tapaoikeudella tarkoitetaan sellaista yleistä käytäntöä, joka on hyväksytty oikeudellisesti sitovaksi. Mikäli valtiot toimivat jossakin tietyssä asiassa samalla lailla ja kokevat, että kansainvälinen oikeus edellyttää tämänkaltaista menettelyä, voidaan puhua kansainvälisestä tapaoikeudesta. Tapaoikeus ilmenee jokapäiväisessä valtiokäytännössä, kuten valtioiden tekemistä sopimuksista, hallitusten antamista lausunnoista, kansainvälisten kokousten puheenvuoroista ja tuomioistuinratkaisuksista jne. Asiaan vaikuttavaa materiaalia ja tekijöitä syntyy käytännössä jatkuvasti lisää. Tämänkaltaista aineistoa on kuitenkin tarkasteltava hyvin kriittisesti.⁴⁷

⁴² Hakapää 2010. s. 27

⁴³ Kari T. Takamaa. Sähköpostikeskustelu: Kari Takamaa – Sampo Sipari 10.5.2021.

⁴⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:4337127>

⁴⁵ <https://www.globalis.fi/view/content/3658/full/1/2246>

⁴⁶ Hannikainen 2014. s. 20.

⁴⁷ Hakapää 2010. 56–58.

Edellä luetellut esimerkit aineistosta ovat tavanomaisen oikeuden ainesosia, joilla on omat luonteenpiirteensä, jotka on otettava huomioon niiden tapaoikeudellisia vaikutuksia arvioitaessa. Voidaan esimerkiksi kysyä kuinka toistuvaa ja pitkäaikaista jonkin käytännön tulee olla, jotta siitä muodostuisi osa kansainvälistä tapaoikeutta? Kansainvälisen tuomioistuimen mukaan kyseessä pitäisi olla valtioiden kesken jatkuva ja yhtenäinen käytäntö, jotta se soveltuisi tapaoikeuden muodostukseen.⁴⁸

Tapaoikeus kattaa jossain määrin myös sellaiset alat, joita kansainväliset sopimusjärjestelyt eivät kata. Sopimusten ulkopuolelle jäävät pääsääntöisesti yhä edelleen sisällissodat ja sisäiset selkkaukset, joiden katsotaan kuuluvan suvereenien valtioiden sisäisen oikeuden käytön piiriin. Näin on siitäkin huolimatta, että useat sisällissodat ovat tosiasiaa myös eräänlaisia kansainvälisiä selkkauksia, joihin ulkovallat ovat sekaantuneet tapauksesta riippuen enemmän tai vähemmän.⁴⁹

Kansainvälistä tapaoikeutta on pyritty kokoamaan valtiosopimusten lisäksi myös sotilasasiantuntijoiden sekä tiedeyhteisön voimin. Näistä tämän tutkimuksen kannalta yhtenä merkittävimmistä mainittakoon San Remon merisodankäynnin oikeussääntöjen käsikirja *San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea 1994*.⁵⁰ Kyseinen käsikirja laadittiin Italian San Remossa toimivan kansainvälisen humanitäärisen oikeuden instituutin (International Institute of Humanitarian Law, IIHL) toimesta vuosien 1988-1994 aikana. Käsikirjan laatimiseen osallistui lukuisia maailman johtavia merisodankäynnin oikeussääntöjen tuntijoita, kansainvälisen oikeuden asiantuntijoita sekä merisodankäyntitoimia johtaneita meriupseereita kahdestakymmenestä neljästä eri maasta. Se on tällä hetkellä käytännössä ainoa kokonaisvaltaisesti merisodan kansainvälistapaoikeudellisia oikeussääntöjä käsittelevä teos.⁵¹

⁴⁸ Hakapää 2010. 56–58.

⁴⁹ Sama s. 48–49

⁵⁰ Sama s. 49.

⁵¹ International Committee of the Red Cross. <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/560>. Katsottu 28.12.2019

Kansainvälisen oikeuden viimeisenä ensisijaisena lähteenä toimivat sivistyskansojen tunnustamat yleiset oikeusperiaatteet. Kyseinen sivistyskansoihin viittaava ilmaus on nykyisin mitä ilmeisemmin jo aikansa elänyt. Käytännöllisesti katsoen kaikki kansat ja kansakunnat ovat YK:n jäseniä eikä niiden sivistystasojen vertailuun enää nykykeskustelussa haluta ryhtyä, vaikka on toki selvää, että edelleenkin voi esiintyä hyvinkin sivistymätöntä valtiokäyttäytymistä, kuten vakavia ihmisoikeusloukkauksia. Keskusteltaessa yleisten oikeusperiaatteiden luonteesta, esille on noussut kaksi koulukuntaa. Kysymys on koulukunnasta riippuen joko kansainvälisen oikeuden tai valtionsisäisen oikeuden periaatteista. Periaatteiden kuvaamista kansainvälisoikeudellisiksi on kritisoitu epäjohdonmukaisiksi. Kyseenalaista on se mikä erottaa yleisen oikeusperiaatteen ja kansainvälisen tapaoikeuden toisistaan⁵², koska mikäli kansainvälisellä tasolla sovellettava periaate on yleisesti hyväksytty, sitä voidaan lähtökohtaisesti pitää myös osana kansainvälistä tapaoikeutta.⁵³

Yleisillä oikeusperiaatteilla on ollut erityistä käyttöä sellaisissa tapauksissa, joihin on liittynyt niiden kansainvälisoikeudellisen luonteen ohella hallinto- tai yksityisoikeudellisia piirteitä, kuten esimerkiksi kansainvälisten järjestöjen suhteissa työntekijöihinsä tai valtioiden suhteissa yksityisiin yrityksiin. Tätä oikeuslähdettä on sovellettu myös Kansainvälisen tuomioistuimen käytännössä, vaikkakin useimmiten ratkaisuperusteet ovat löytyneet sopimus- tai tapaoikeudesta. Erityisesti vilpittömyyttä mieltä (*good faith*) koskeva vaatimus on korostunut useasti eri yhteyksissä. Viime vuosina myös uuden Kansainvälisen tuomioistuimen perussääntö viittaa tuomioistuimessa sovellettavaa oikeutta määritellesään nimenomaan yleisiin oikeusperiaatteisiin, jotka tuomioistuin pyrkii johtamaan maailman oikeusjärjestelmien valtionsisäisestä oikeudesta. Mikäli tuomioistuin ei jostain syystä voisi soveltaa päätökseensä omaa perussääntöään säännöksineen eikä myöskään kansainvälisen oikeuden periaatteita ja sääntöjä, se voisi turvautua yleisiin oikeusperiaatteisiin.⁵⁴

⁵² Eroa voidaan kuitenkin tehdä oikeusteoreettisesti toisesta näkökulmasta tarkastelemalla oikeussääntöjen luonnetta. Valtiosopimusten ja kansainvälisen oikeuden oikeussäännöt ovat toisiinsa yhteensovittavissa mm. tulkintaperiaatteiden avulla, jolloin ne eivät voi joutua normikollisioon toisin kuin oikeusperiaatteet, jotka voivat tulkintatilanteessa olla jopa toisiinsa nähden vastakkaisia tavoitteiltaan. Siksi ne käytännössä lähinnä ovat täydentäviä oikeussääntöjä, vaikkakin monet aktivistiryhmät usein rakentavat uusissa oikeuskysymyksissä usein tarkastelujaan ja väitteitään nimenomaisesti oikeusperiaatteiden varaan. Kari T. Takamaa. Sähköpostikeskustelu: Kari Takamaa – Sampo Sipari 10.5.2021.

⁵³ Hakapää 2010. s. 60–62.

⁵⁴ Sama.

5. KANSAINVÄLINEN HUMANITAARINEN OIKEUS – SODAN OIKEUSSÄÄNNÖT

Jean Pictet⁵⁵ on perustellut humanitaarista oikeutta aikoinaan näin: ”*Humanitaarinen oikeus ei toki voi lopettaa sodan vitsausta, mutta se pyrkii lieventämään sen tarpeetonta raakuutta. Yhteiset edut pakottavat sodan osapuolet noudattamaan tiettyjä pelisääntöjä.*”⁵⁶

Valtioiden välistä voimankäyttöä koskevat kansainvälisoikeudelliset säännökset voidaan jakaa kahteen ryhmään: 1) *jus ad bellum*: toimenpiteet voimankäyttöön ryhtymisen kieltämiseksi, ehkäisemiseksi ja vastustamiseksi, sekä 2) *jus in bello*: toimenpiteet varsinaisen sodankäynnin sääntelemiseksi.⁵⁷ Tässä tutkimuksessa käsitellään käytännössä ainoastaan jälkimmäiseen ryhmään kuuluvia asioita ja kysymyksiä.

Vaikka sodat ovat lähtökohtaisesti tuomittavia valtioiden välisien kiistojen ratkaisukeinoina suurimman enemmistön sekä etenkin kansainvälisen oikeuden näkökulmasta, on kuitenkin ymmärretty se tosiasia, että sotia esiintyy kaikista juridisista kielloista huolimatta. Sodan oikeussäännöt pyrkivät edes jossain määrin lievittämään niitä kärsimyksiä, joita sotaan väkisin-kin liittyy.⁵⁸

Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksien päämäärät ovat viimekädessä yhteneväiset. Molempien pyrkimyksenä on ihmisarvon turvaaminen ja niiden perusta muodostuu inhimillisyyden perusvaatimuksista (*laws of humanity*). Tosin normistojen historiallinen tausta, rakenne sekä sääntelytavoitteet poikkeavat toisistaan. Normistot ovat kuitenkin vaikuttaneet toisiinsa huomattavasti ja molempien kehittämisessä on valtiosopimusperusteisellä sekä tapaoikeudellisella (kirjoittamattomalla) normistolla suuri vaikutus.⁵⁹

⁵⁵ Jean Simon Pictet (2. syyskuuta 1914 - 30. maaliskuuta 2002) oli sveitsiläinen lakimies, joka työskenteli valtaosan urastaan kansainvälisen humanitaarisen oikeuden parissa. Jean Pictet toimi useissa eri tehtävissä (mm. varatoimitusjohtajana) Punaisen Ristin kansainvälisessä komiteassa (ICRC), kun vuoden 1949 Geneven yleissopimuksia laadittiin sodan uhrien suojelemiseksi. Hän oli laatimassa myös Punaisen Ristin seitsemää perusperiaatetta, jotka hyväksyttiin Wienissä vuonna 1965: inhimillisuus, tasapuolisuus, puolueettomuus, riippumattomuus, vapaaehtoisuus, yleismaailmallisuus ja yksyisyys. Vuonna 1989 hänen mukaansa nimettiin opiskelijoiden kansainvälinen humanitaarisen oikeuden lakikilpailu Jean-Pictet Competition.

⁵⁶ Parkkari 2018. s. 30.

⁵⁷ Hakapää 2010. s. 561.

⁵⁸ Sama.

⁵⁹ Kari T Takamaa. ”Taistelukenttä, toimintaympäristö ja sodan oikeussäännöt”, teoksessa Raitasalo, Jyri & Sipilä, Joonas (toim.) Sota - Teoria ja todellisuus, näkökulmia sodan muutokseen, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 24. Edita Prima Oy, Helsinki 2008, s. 215–250, 215.

Kansainväliset humanitaariset oikeussäännöt, jotka pyrkivät lievittämään nimenomaan inhimillistä kärsimystä muodostavat tämänhetkisen kansainvälisen sota-oikeuden ytimen. Nämä ovat säännöksiä, joita kansainvälinen yhteisö pyrkii pitämään jatkuvasti ajan tasalla. Näiden ohella sota-oikeuteen liittyy varsinaista sodankäynnin prosessia koskevia säännöksiä, jotka perustuvat hyvin pitkälti jo 1900-luvun alussa tehtyihin sopimuksiin.⁶⁰

Sodan oikeussääntöjä on koottu kansainvälisiin valtiosopimuksiin vuodesta 1856 lähtien. Ensimmäinen Geneven valtiosopimus valmistui vuonna 1864. Tästä lähtien kansainvälinen humanitaarinen oikeus on voitu sisällyttää lähes kokonaisuudessaan kahteen järjestelmään eli Haagin sekä Geneven traditioihin eli ts. valtiosopimusjärjestelmiin.⁶¹ Valtiosopimusten merkitys kansainvälisen oikeuden lähteenä on entisestään korostunut YK:n aikakaudella; nykyisin kansainvälisen humanitaarisen oikeuden alalla kansainväliset valtiosopimukset ovat tärkein oikeuslähde.⁶² Tosin tarkasteltaessa muuta kuin maasodankäyntiä koskevia oikeussääntöjä, muiden kansainvälisen oikeuden oikeuslähteiden merkitys voi olla näitä huomattavampi merisota-oikeudessa ja erityisesti ilma- ja ohjussodankäyntiä järjestävässä oikeudessa.⁶³

Haagin valtiosopimukset koskevat pääasiassa sallittuja ja kiellettyjä sodankäyntitapoja sekä asevoimien ja taistelijoiden oikeusasemaa. Haagin ensimmäiseen rauhankonferenssiin vuonna 1899 osallistui 26 valtiota. Konferenssissa hyväksyttiin kolme valtiosopimusta, jotka korvattiin myöhemmin Haagin toisessa, vuoden 1907 konferenssissa. Samaisessa konferenssissa – johon osallistui 44 valtiota – saatiin aikaiseksi kaikkiaan 13 yleissopimusta ja yksi sopimusluontoinen julistus. Näistä sopimuksista Haagin I ja II valtiosopimus käsittelevät riitaisuuksien rauhanomaista selvittämistä eivätkä varsinaisesti kansainvälistä humanitaarista oikeutta. Haagin sopimusjärjestelmää pyrittiin aikoinaan kehittämään merisodankäynnin osalta vuoden 1909 Lontoon julistuksella. Merisodankäyntiä koskeva julistus ei kuitenkaan tullut koskaan kansainvälisesti voimaan.⁶⁴ Julistukseen on kuitenkin myöhemmin useasti vedottu ja viitattu, koska sitä pidetään hyvänä ja kattavana tapaoikeuden koonnoksena. Tästä tarkemmin lisää tutkimuksen myöhemmissä osioissa.

⁶⁰ Hakapää 2010. 561–562.

⁶¹ Gunnar Rosén, Juhani Parkkari, Sodan lait käsikirja, Edita Publishing oy, Helsinki 2004, s. 9.

⁶² Sama. s. 10.

⁶³ Kari T. Takamaa. Sähköpostikeskustelu: Kari Takamaa – Sampo Sipari 10.5.2021.

⁶⁴ Gunnar Rosén, Juhani Parkkari, Sodan lait käsikirja, Edita Publishing oy, Helsinki 2004, s. 18–20.

Geneven valtiosopimusjärjestelmässä painopiste on sotien ja selkkausten uhrien suojelemisessa. Geneven sopimusjärjestelmä käynnistyi vuoden 1864 ensimmäisellä Geneven sopimuksella, joka koski sairaita ja haavoittuneita sotilaita maasodankäynnissä. Kansainvälisen oikeuden piirissä tämänkaltainen yleismaailmalliseksi tarkoitettu humanitaarinen sopimus oli laatuaan ensimmäinen ja toimi suunnan näyttäjänä myöhemmille sopimuksille. Tiettyjen kehitysvaiheiden kautta vuoden 1864 sopimus korvautui vuoden 1949 Geneven I sopimuksella sekä laajentui merisodankäynnin uhrien suojelun lisäksi suojaamaan myös sotavankeja ja siviiliväestöä Geneven II-IV sopimusten sekä vuoden 1977 I ja II lisäpöytäkirjojen myötä.⁶⁵

Vuonna 1949 aikaisemmat Geneven sopimukset korvattiin ja täydennettiin Geneven neljällä yleissopimuksella (SopS 7-8/1955)⁶⁶, jotka ovat edelleenkin voimassa yleismaailmallisesti. Sopimukset ovat sovellettavissa valtioiden välisissä sodissa ja muissa kansainvälisissä aseellisissa selkkauksissa lukuun ottamatta sopimusten yhteistä kolmatta artiklaa. Merkittävä kehitysvaihe humanitaarisen oikeuden alalla on Geneven vuoden 1949 sopimusten täydentäminen 1977 tehdyllä kahdella lisäpöytäkirjalla⁶⁷ (SopS 8/1955).⁶⁸

Nykyisin isoa osaa Geneven vuoden 1949 sopimukseen ja vuoden 1977 I lisäpöytäkirjaan koostusta kansainvälisestä humanitaarisesta oikeudesta pidetään tapaoikeutena valtioiden välisissä sodissa ja muissa kansainvälisissä aseellisissa selkkauksissa. Geneven sopimukseen ja niiden lisäpöytäkirjoihin sisältyvät ihmisoikeudelliset määräykset ovat tapaoikeuden lisäksi myös ns. pakottavaa eli ehdotonta kansainvälistä oikeutta (*jus cogens*). Näistä valtioilla ei ole oikeutta poiketa millään erillisillä sopimuksilla. Tästä selkeänä esimerkkinä toimii sotarikokset. Niitä ei voida antaa anteeksi esimerkiksi rauhansopimusjärjestelyillä.⁶⁹

⁶⁵ Gunnar Rosén, Juhani Parkkari, Sodan lait käsikirja, Edita Publishing oy, Helsinki 2004, s. 21–23.

⁶⁶ Geneven yleissopimukset ovat: Geneven I sopimus maavoimien haavoittuneiden ja sairaiden aseman parantamisesta, Geneven II sopimus merivoimien haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoisten aseman parantamisesta, Geneven III sopimus sotavankien kohtelusta sekä Geneven IV sopimus siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana.

⁶⁷ Lisäpöytäkirjat ovat Geneven I lisäpöytäkirja kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta sekä Geneven II lisäpöytäkirja kansainvälistä luonnetta vailla olevien aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta.

⁶⁸ Gunnar Rosén, Juhani Parkkari, Sodan lait käsikirja, Edita Publishing oy, Helsinki 2004, s. 24.

⁶⁹ Parkkari 2018. s. 48.

5.1. Sodasta aseellisiin selkkauksiin

Aiemmin, vielä 1900-luvun alussa, sota edellytti sodanjulistusta. Vasta tämän jälkeen oli kyse sotatilasta, johon kansainvälisoikeudellisia sodan oikeussääntöjä kuului soveltaa. Nykyään käytäntö on luopunut muodollisesta sodanjulistuksesta ja ratkaisevaksi on muodostunut asevoiman tosiasiallinen käyttö. Voidaan nähdä siten, että sodan oikeussäännöt soveltuvat vihollisuuksiin, kun ne ilmenevät valtioiden välisenä voimankäyttönä.⁷⁰ Sodankäynnin luonne on käytännössä jatkuvassa muutostilassa. Viime vuosikymmeninä konfliktien painopiste on siirtynyt perinteisistä valtioiden välisistä sodista ja aseellisista selkkauksista valtion sisäisiin aseellisiin selkkauksiin. Enenevässä määrin kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta uhkaavassa voimankäytössä on ollut kyse valtion eri väestöryhmien välisistä aseellisista selkkauksista, jotka ovat johtaneet myös vakaviin ihmisoikeusloukkauksiin.⁷¹ Tästä on kyse myös Gazan monimutkaisessa tilanteessa.

YK:n peruskirjan 2 artiklan 4 kappaleen mukaan kaikkien jäsenmaiden on pidätyttävä väkivallasta kaikissa kansainvälisissä suhteissaan.⁷² Peruskirjan kiellon vuoksi sana ”sota” pyritään välttämään kansainvälisoikeudellisissa asiayhteyksissä eikä sotia varsinaisesti julisteta, jotta välttyttäisiin leimautumasta syylliseksi hyökkäystekoon YK:n turvallisuusneuvostossa. *Sodan* asemesta nykyään käytetään pääasiassa käsitettä *aseellinen selkkaus*. Tietyt varsinaista sotaa vähäisemmätkin aseelliset toimet luetaan aseellisiin selkkauksiin, esimerkkinä mainittakoon toisen valtion alueen miehittäminen vastarintaa kohtaamatta. Geneven I lisäpöytäkirjan 49 artiklassa *aseellisella toiminnalla* tarkoitetaan väkivallan käyttöä vastapuolta vastaan hyökkäyksessä tai puolustuksessa. Näillä määräyksillä tarkoitetaan kaikkea aseellista toimintaa millä tahansa alueella mukaan lukien selkkauksen osapuolille kuuluva kansallinen alue (valtioalue), joka on vastapuolen hallinnassa (miehitetty alue).⁷³

⁷⁰ Hakapää 2010. s. 563.

⁷¹ Sama s. 562.

⁷² YK:n peruskirjan 2 artiklan 4 kappaleen mukaan kaikkien jäsenmaiden on pidätyttävä kansainvälisissä suhteissaan väkivallalla uhkaamisesta tai sen käyttämisestä minkään valtion alueellista koskemattomuutta tai poliittista riippumattomuutta vastaan tai muulla tavalla, joka on ristiriidassa YK:n päämäärien kanssa. Voimankäytön kieltä on yleinen, ja siitä on vain kaksi peruskirjan tunnustamaa poikkeusta, 42 artiklan nojalla määrätyt kollektiiviset aseelliset toimet sekä 51 artiklan tarkoittama itsepuolustus. Voimankäytön kieltä saa lisätukea peruskirjan 1. artiklan 1. kappaleesta, jonka mukaan kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitäminen tehokkain yhteisin toimenpitein on YK:n ensisijainen tavoite, samoin kuin peruskirjan johdannosta, jonka mukaan voimankäyttö on sallittu vain yhteiseksi eduksi. Peruskirjan laatijoiden tavoitteena oli luoda kollektiivinen turvallisuusjärjestelmä, jossa valtioiden yksipuoliselle voimankäytölle asetetaan selvät rajat. Voimankäytön kieltä pidetään yleisesti ns. pakottavana oikeusnormina (*jus cogens*), joka on hierarkkisesti muita oikeussääntöjä ylempänä ja josta ei voi sopimuksiin poiketa. Lisäksi peruskirjan velvoitteilla on jo 103 artiklan mukaan etusija muihin kansainvälisiin sopimuksiin nähden. Peruskirja ei määrittele voimankäytön käsitettä, mutta sen valmistelutöiden nojalla on selvää, että voimankäytön kieltä koskee vain aseellista voimankäyttöä eikä esimerkiksi taloudellista tai poliittista painostusta. Voimankäyttöä valtion alueellisen koskemattomu-

Aseellisissa selkkauksissa sovellettava kansainvälinen humanitaarinen oikeus muodostaa ison osan ja samalla yhden vanhimmista kansainvälisen oikeuden oikeudenaloista. Koska kansainvälisen humanitaarisen oikeuden kehittäminen valtiosopimuksiksi alkoi varhain ja jatkuu edelleen, kansainvälinen humanitaarinen oikeus on kehittynyt yhdeksi parhaiten kehittyneistä kansainvälisen oikeuden osa-alueista.⁷⁴

Ihmisoikeussopimukset täydentävät osittain kansainvälistä humanitaarista oikeutta ja ne myös kattavat eräitä tilanteita valtion sisäisessä aseellisessa selkkauksessa sekä tätä alemmissa valtion sisäisissä epäjärjestystilanteissa. Esimerkiksi tilanteissa, joita nykyinen kansainvälinen humanitaarinen oikeus ei säätele ollenkaan, tai joissa sen normisto on liian heikko, tai vasta vahvistumassa tapaoikeudelliseksi normistoksi. Samalla on ymmärrettävä, että varsinaisten taistelukentän oikeudellisten kysymysten arvioinnin osalta sodan oikeussäännöt muodostavat ihmisoikeuksiin nähden erityisnormiston (*lex specialis*), jota on sovellettava ihmisoikeusnormien (*lex generalis*) asemesta, silloin kun molempien erityisalojen yksittäiset normistot olisivat sovellettavissa samaan tilanteeseen.⁷⁵

Aseelliset selkkaukset ja humanitaarisen oikeuden soveltaminen niihin tapauksiin on määritelty entisen Jugoslavian rikostuomioistuimen 21.10.1995 ratkaisemassa Tadic-tapauksessa näin: ”Aseellinen selkkaus on olemassa aina, kun on ryhdytty asevoiman käyttämiseen valtioiden kesken, tai kun aseellinen väkivalta hallitusvallanpitäjien ja järjestyneiden aseellisten ryhmien kesken tai valtionsisäisesti mainitunlaisten ryhmien kesken on pitkittynyt.” Kansainvälistä humanitaarista oikeutta voidaan soveltaa näin ollen valtioiden välisissä sekä valtion sisäisissä aseellisissa selkkauksissa alusta alkaen käytännössä rauhantilan palautumiseen saakka. Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden soveltuminen jatkuu taistelevien valtioiden koko alueella ja sisäisten selkkausten osalta koko osapuolten valvomalla alueella. Se onko näillä alueilla tosiasiallisesti taisteluita käynnissä vai ei, ei ole merkitystä.⁷⁶

den suojelemiseksi rauhan aikana koskee oma vakiintunut säännöstönsä, joka on erillinen YK:n peruskirjan mukaisesta voimankäytön sääntelystä. Sotilaallisten voimankäytön käyttäminen on viimeisenä keinona sallittua alueloukkauksen torjumiseksi, jos esim. vieraan valtion sotilasilma-alue on tunkeutunut valtion ilmatilaan eikä suostu poistumaan. Sama oikeus koskee myös maa- ja merialueen valvontaa.

Voimankäytön oikeussäännöt - Ulkoministeriön selvitys eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle. 2015. https://um.fi/documents/35732/48132/legal_grounds_for_the_use_of_force_in_international_relations_

⁷³ Rosén Gunnar, Parkkari Juhani. Sodan lait käsikirja. Edita Prima Oy. Helsinki. 2004. s. 59-60.

⁷⁴ Takamaa 2008, s. 215.

⁷⁵ Sama. s. 215–216.

⁷⁶ Rosén Gunnar, Parkkari Juhani. Sodan lait käsikirja. Edita Prima Oy. Helsinki. 2004. s. 59–60.

Kansainvälinen humanitaarinen oikeus luokittelee aseelliset selkkaukset joko kansainvälisiksi aseellisiksi selkkauksiksi (International Armed Conflict, IAC) tai kansainvälistä luonnetta vailla olevaksi aseellisiksi selkkauksiksi (Non-International Armed Conflict, NIAC). Aseellisen selkkauksen asianmukainen luokittelu on välttämätöntä sen määrittämiseksi, mitä oikeussääntöjä voidaan soveltaa kyseiseen selkkaukseen.⁷⁷ Kansainvälisellä aseellisella selkkauksella tarkoitetaan lähtökohtaisesti perinteisiä itsenäisten valtioiden välisiä sotia. Kansainvälistä luonnetta vailla olevilla selkkauksilla tarkoitetaan puolestaan valtion sisäisiä aseellisia selkkauksia, joita ovat esimerkiksi sisällissodat.⁷⁸

Tällä jaolla on suuri merkitys humanitaarisen oikeuden kannalta, koska sopimussuoja on sisäisissä selkkauksissa heikompi kuin kansainvälisissä aseellisissa selkkauksissa. Toisinaan ero sisällissodan ja valtioiden välisen sodan välillä voi olla ongelmallinen, koska mikäli ulkopuoliset valtiot sekaantuvat selkkaukseen, se voi saada kansainvälistä luonnetta. Geneven 1949 neljän valtiosopimuksen ja niiden I lisäpöytäkirjan mukaan kansainvälisiksi aseellisiksi selkkauksiksi lasketaan muun muassa:

- Itsenäisten valtioiden väliset sodat, riippumatta siitä onko sotatilaa julistettu ja ovatko osapuolet tunnustaneet toisiaan valtioksi
- Kansalliset vapaussodat siirtomaaherruutta ja vieraan vallan miehitystä sekä rotusyrjintää harjoittavia hallitusjärjestelmiä vastaan kansallisen itsemääräämisoikeuden toteuttamiseksi.
- Vieraan valtion alueen miehittäminen oli mukana vastarintaa tai ei.⁷⁹

Valtiosopimuksissa ei käytetä käsitettä sisällissota vaan samaa tarkoittaen ilmaisuja: kansainvälistä luonnetta vailla olevat, valtiosisäiset tai ei-kansainväliset aseelliset selkkaukset. Aseellisiksi selkkauksiksi ei lasketa valtion sisäisiä häiriötiloja kuten mellakoita tai yksittäisiä ja satunnaisia välivaltatilanteita. Tämän tyyppiin levottomuuksiin ei sovelleta sodan oikeussääntöjä vaan kunkin valtion sisäistä lainsäädäntöä ja ihmisoikeussopimusten määräyksiä siltä osin, kuin niistä ei ole luvallista poiketa.⁸⁰

Ei-kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa vihollisuuksia käydään valtion asevoimien ja järjestäytyneiden valtiosta riippumattomien aseellisten ryhmien välillä tai pelkästään näiden em. ryhmien välillä. Jotta selkkausta voidaan pitää ei-kansainvälisenä aseellisena selkkaukse-

⁷⁷ The International Justice Resource Center (IJRC). <https://ijrc.org/international-humanitarian-law/>. Katsottu 2.2.2020.

⁷⁸ Rosén & Parkkari 2004, s. 60.

⁷⁹ Rosén & Parkkari 2004 s. 60–61. Ks. myös Hakapää 2010 s. 564–565.

⁸⁰ Hakapää 2010 s. 565 ja Rosén & Parkkari 2004 s. 60–61.

na, on vihollisuuksien saavutettava tietty intensiteetti ja osallistuvien ryhmien on oltava riittävän organisoituneita.⁸¹

Kansainvälistä humanitaarista oikeutta eli sodan oikeussääntöjä on sovellettava vihollisuuksien alkamisesta aina selkkauksen päättymiseen asti. Sillä päättykö selkkaus rauhansopimuksilla tai muilla vastaavilla järjestelyillä, ei ole merkitystä. Sodan oikeussääntöjä on sovellettava koko sodankävijävaltion alueella, riippumatta siitä, mitkä alueet valtio on kansallisin perustein asettanut sota- tai puolustustilaan, ja käydäänkö näillä alueilla taistelutoimia vai ei.⁸²

Euroopan unionin tuomioistuin on määritellyt käsitteen *maan sisäinen aseellinen selkkaus* asiassa 285/12 30.1.2014 seuraavasti:

”...kyse on maan sisäisestä aseellisesta selkkauksesta silloin, kun valtion vakinaiset asevoimat ottavat yhteen yhden tai usean aseistetun ryhmän kanssa tai kun kyse on kahden tai usean aseistetun ryhmän välisistä yhteenotoista, eikä ole tarpeen, että tällaista selkkausta voitaisiin pitää kansainvälisessä humanitaarisessa oikeudessa tarkoitettuna kansainvälistä luonnetta vailla olevana aseellisenä selkkauksena, eikä aseellisten yhteenottojen intensiivisyyttä, kyseessä olevien aseellisten joukkojen järjestäytymistasoa tai selkkauksen kestoa ole arvioitava erillään kyseessä olevalla alueella vallitsevan väkivallan asteen arvioinnista.”⁸³

Aseellisen selkkauksen luokittelu ja siten siihen sovellettavat oikeussäännöt riippuvat selkkauksen osapuolten välisistä suhteista. Seuraavassa luvussa tarkastellaan asiaa Gazan ja Israelin välisen selkkauksen kautta.

⁸¹ The International Justice Resource Center (IJRC). <https://ijrcenter.org/international-humanitarian-law/>. Katsottu 2.1.2020.

⁸² Rosén & Parkkari 2004 s. 59–60.

⁸³ EU:n tuomioistuimen tuomio (neljäs jaosto) asiassa C-285/12 30.1.2014. Ks. myös: Kansainvälistä luonnetta vailla olevat selkkaukset on määritelty Geneven vuoden 1949 I-IV yleissopimusten yhteisessä 3 artiklassa sekä Geneven vuoden 1949 sopimusten vuoden 1977 II lisäpöytäkirjan 1 artiklan 2 kappaleessa.

6. PALESTIINAN JA GAZAN ASEMAN KANSAINVÄLISOIKEUDELLISTA TARKASTELUA

6.1. Valtiokäsité ja valtion itsenäisyyden tunnustaminen

Valtiolla tulee vuoden 1933 Amerikan valtioiden kesken tehdyn Montevideon valtiosopimuksen (*Montevideo Convention on the Rights and Duties of States*⁸⁴) – jonka katsotaan heijastavan voimassa olevan kansainvälisen tapaoikeuden tätä käsittäviä oikeussääntöjä – mukaisesti olla seuraavat tunnusmerkit: väestö, alue ja hallitus, joka harjoittaa suvereenia valtiovaltaa. Väestöllä tarkoitetaan valtiossa asuvia ihmisiä kielestä, rodusta ja tai muista eroavaisuuksista riippumatta. Alueen tulee olla maantieteellisesti rajattu. Hallituksella tarkoitetaan toimielintä, henkilöitä tai henkilöä, jotka vastaavat ja huolehtivat valtion hallinnosta oikeusjärjestyksen puitteissa. Valtion suvereenisuuden tulee olla sisäistä sekä ulkoista ja hallitukselta edellytetään kykyä tehdä ja toimeenpanna valtion sisäisiä ja ulkopoliittikkaa koskevia päätöksiä itsenäisesti.⁸⁵

Valtiokäsité voi muodostua ongelmalliseksi uuden valtion syntyessä: milloin valti ominaisuudet täyttyvät niin, että uusi kansainvälisen oikeuden subjekti on tosiasiallisesti syntynyt? Kysymyksestä on erotettavissa kaksi ulottuvuutta, jotka ovat valtion tunnusmerkistön täytyminen sekä muiden valtioiden suhtautuminen siihen. Valtion tunnustamisen käsité liittyy kiinteästi valtiosuhteiden jäsenyyteen. Vasta kun uusi valtio tunnustetaan, se voi saavuttaa täyden kansainvälisen toimikelpoisuuden, joka tarkoittaa muun muassa kykyä solmia diplomaattisuhteita toisten valtioiden kanssa, oikeutta nauttia immunitteettia toisten valtioiden tuomioistuimissa ja mahdollisuutta vaatia toimivaltansa puitteissa tekemiensä oikeustoimien kunnioittamista toisten valtioiden taholta. Tunnustamisen merkityksestä on kuitenkin olemassa erilaisia teorioita, pääasiassa kuitenkin vain kahden koulukunnan välisiä. *Deklaratiivisen* teorian mukaan valtion tunnustamisessa vain todetaan jo tapahtunut tosiasia eli uuden valtion syntyminen. Näin ollen tunnustamisella ei nähdä olevan vaikutusta valtion syntyprosessiin. Vastahakoiset valtiot voivat ainoastaan vältellä kanssakäymistä jonkin tietyn valtion kanssa, mutta eivät voi kiistää sen kansainvälistä toimikelpoisuutta. *Konstitutiivinen* teoria puolestaan edellyttää, että valtio voi saada kansainvälisen oikeussubjektin aseman vasta, kun muut valtiot ovat tunnustaneet sen. Mikäli sitä ei tunnusteta, ei toisten valtioiden myöskään tarvitse suh-

⁸⁴ Sopimus luettavissa internetissä: <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-02/rights-duties-states.xml>

⁸⁵ Montevideon sopimuksella ei ole universaalia sitovuutta, mutta se saattoi osaltaan vakiinnuttaa käytäntöjä kansainvälisoikeudellisesta valtiokäsitteestä. Ks. Hakapää 2010, s. 75–76.

tautua siihen tasavertaisena jäsenenä, osana kansainvälistä yhteisöä. Ongelmallisia ovat tilanteet, joissa vain osa valtioista tunnustaa jonkin tietyn (uuden) valtion.⁸⁶ Palestiinan tilanne on tämänkaltainen. Tunnustaminen voi kohdistua valtioiden lisäksi myös hallitukseen, jolloin tunnustaminen osoittaa tunnustavan valtion olevan valmiin yhteistyöhön tunnustetun hallituksen kanssa. Käytännössä tämä koskee vain jossain määrin poikkeuksellisissa oloissa valtaan nousseiden hallitusten tunnustamista.⁸⁷

6.2. Palestiinan, Gazan ja Hamasin historiasta ja asemasta

YK:n yleiskokous hyväksyi 29.11.1947 päätöslauselmassa nro 181⁸⁸ Palestiinan alueen jakamisen kahdeksi valtioksi: juutalaisvaltioksi ja palestiinalaisarabien valtioksi. Samassa yhteydessä YK antoi suosituksen, ei siis päätöstä, miten tuo alue tulisi jakaa.⁸⁹ Palestiinalaisten oli vaikea hyväksyä, että osa alueesta siirtyi Israelin alaisuuteen. Kun Israel julistautui itsenäiseksi 14. toukokuuta 1948, heti Brittien poistuttua alueelta, ympäröivät arabivaltiot Egypti, Jordania, Syyria, Libanon sekä Irak hyökkäsivät välittömästi Israeliin. Itsenäisyysota osoittautui lopulta Israelin täydelliseksi voitoksi. Se kykeni laajentamaan alueitaan YK:n alkuperäistä suunnitelmaa huomattavasti laajemmiksi saaden itselleen Palestiinasta neljä viidesosaa. Palestiinassa asuneille arabeille sota oli suuri katastrofi. Reilusta miljoonasta arabista yli 700 000 pakeni tai karkotettiin kodeistaan vuosien 1947 ja 1949 välillä.⁹⁰ Vajaa parikymmentä vuotta myöhemmin vuoden 1967 kesäkuussa käyty kuuden päivän sota käytiin arabivaltioiden Egyptin, Jordanian ja Syyrian muodostaman liittoutuman ja Israelin välillä. Sota päättyi taas Israelin voitoksi ja sodan lopussa Israelin hallintaan jäivät Gazan lisäksi Länsiranta, Siinain niemimaa, ja Golanin kukkulat.⁹¹ Länsirannan ja Gazan kaistan valtauksen myötä toista miljoonaa palestiinalaista arabia jäi Israelin miehityksen alaisuuteen. Sodan aikana ja heti sen jälkeen arviolta 200 000-250 000 asukasta Länsirannalta, Gazan kaistalta ja Golanilta pakeni ympäröiviin arabimaihin.⁹² Vuoden 1967 sodan jälkeen YK:n Turvallisuusneuvosto hyväksyi päätöslauselma 242:n⁹³, jossa vahvistettiin Israelin ja Palestiinan uudet rajat. Israelin aiempiin valloituksiin ei puututtu turvallisuusneuvoston toimesta, mutta Israel veloitettiin vetäyty-

⁸⁶ Hakapää 2010. s. 76 ja 79–80.

⁸⁷ Hakapää 2010. s. 90.

⁸⁸ YK:n Turvallisuusneuvoston päätöslauselma nro. 181 vuodelta 1947. Saatavissa internetistä: <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/7F0AF2BD897689B785256C330061D253>

⁸⁹ <http://www.israeltieto.fi/index.php?k=15232>. Katsottu 8.3.2020.

⁹⁰ <https://www.britannica.com/event/Arab-Israeli-wars>

⁹¹ <https://www.britannica.com/event/Six-Day-War>

⁹² Hannu Juusola. Israelin historia. Tammer-Paino. Tampere. 2005. s. 140.

⁹³ YK:n Turvallisuusneuvoston päätöslauselma nro. 242 vuodelta 1967. Internet-osoite lähdeluettelossa.

mään vuoden 1967 sodassa miehittämästään Palestiinasta eli Gazasta, Jordan-joen länsirannalta sekä Syyrialle kuuluvilta Golanin kukkuloilta.⁹⁴

Rauha ei kuitenkaan kestänyt pitkään: Yom Kippurin sota – jota kutsutaan myös muun muassa Ramadanin sodaksi sekä neljänneksi arabien ja Israelin väliseksi sodaksi – alkoi Egyptin ja Syyrian aloittamana 6. lokakuuta 1973, ja päättyi lokakuun 26.pvä, samana vuonna. Toisin kuin Kuuden päivän sodassa olivat arabimaat nyt paremmin valmistautuneita; aseistus ja taktiikka oli kertaluokkaa laadukkaampaa. Näistä hyökkääjien vahvuuksista ja yllätyksestä huolimatta Israel kykeni torjumaan hyökkäykset. Sota päättyi lopulta Israelin kiistattomaan sotilaalliseen voittoon. Kansa oli kuitenkin raivoissaan Israelin huonosta valmistautumisesta sotaan ja yllätetyksi tulemisesta. Sota ei muuttanut välittömästi arabien ja israelilaisten välisen selkkauksen dynamiikkaa, mutta sillä oli merkittävä vaikutus Egyptin ja Israelin välisen lopullisen rauhanprosessin kulkuun, joka huipentui koko Siinain niemimaan palauttamiseen Egyptiin vastineeksi kestävästä rauhasta. Sota osoittautui kalliiksi kaikille sen osapuolille eli Israelille, Egyptille ja Syyrialle, aiheuttaen kaikille huomattavan suuret henkilöstö- sekä kalustotappiot. Sodan kovat seuraukset – sekä luonnollisesti Egyptin neljäs peräkkäinen tappio Israelille 25 vuoden sisällä – toimivat lähtölaukauksena Egyptin ja Israelin välisille neuvotteluille pysyvän ja rauhanomaisen ratkaisun löytämiseksi. Egypti teki lopulta historiaa allekirjoittamalla ensimmäisenä arabimaana pysyvän rauhansopimuksen Israelin kanssa 26. maaliskuuta 1979⁹⁵. Tämä johti Israelin täydelliseen vetäytymiseen Siinain niemimaalta ja maiden välisten suhteiden normalisoitumiseen. Palestiinalaisten asuttama Gazan alue jäi kuitenkin Israelin hallintaan.⁹⁶

Israelin ja palestiinalaisten väliseen selkkaukseen pyrittiin saamaan ratkaisu vuonna 1993 ns. Oslon prosessilla. Oslossa Israelin pääministeri Jitzhak Rabin ja PLO:n johtaja Jasser Arafat allekirjoittivat sopimukset, joissa osapuolet tunnustivat toisensa.⁹⁷ Oslon sopimuksen oli tarkoitus vahvistaa yleiset suuntaviivat tuleville neuvotteluille ja luoda perusta Palestiinan väliaikaiselle itsehallinnolle Länsirannalla ja Gazassa viiden vuoden siirtymäkaudeksi. Sopimuksessa määrättiin toimenpiteistä vallan siirtämiseksi Israelin armeijan johdolta ja siviilihallinnolta valtuutetuille palestiinalaisille. Sopimuksella pyrittiin luomaan perusta neuvotteluille,

⁹⁴ Hannikainen 2014. s. 107.

⁹⁵ Maat solmivat vuoden 1978 syyskuussa Camp Davidissa rauhan. Rauhan sovittelijana toimi Yhdysvaltain silloinen presidentti Jimmy Carter. Camp Davidin rauha toimi eräänlaisena tiennäyttäjänä myöhemmille neuvotteluille Lähi-idän tilanteen ratkaisemiseksi. Camp Davidin sopimus on luettavissa osoitteessa: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/campdav.asp

⁹⁶ <https://www.britannica.com/event/Yom-Kippur-War>. Ks. myös <https://arielfi.wordpress.com/2016/10/14/historiasta-jom-kippur-sota-1973/>

⁹⁷ Maia Hallward. Pursuing "peace" in Israel/Palestine. *Journal of Third World Studies*, 28(1). 2011. s. 186

jotka perustuisivat turvallisuusneuvoston päätöslauselmiin 242⁹⁸ ja 338⁹⁹.¹⁰⁰ Oslon sopimuksen myötä luotiin ajatus itsenäisestä Palestiinan valtiosta. PLO tunnusti neuvotteluissa Israelin oikeuden olemassaoloonsa, lupautuisi luopumaan terrorismista ja suostui myös muuttamaan peruskirjansa osia, jotka vaativat Israelin tuhoamista. Israel tunnusti PLO:n ainoana palestiinalaisten edustajana.¹⁰¹

Oslon sopimukset sisälsivät itse asiassa joukon sopimuksia. Ne ovat listattuna tarkemmin alaviitteessä.¹⁰² Oslon sopimukset eivät kuitenkaan muodostaneet varsinaista rauhansopimusta tai rauhansopimusjärjestelyä, vaan sopimuksen neuvotteluprosessin aloittamisesta oikeudenmukaisen, kestävän ja kattavan rauhansopimuksen ja historiallisen sovinnon saavuttamiseksi sovittu poliittisen prosessin kautta.¹⁰³ Sopimuksilla sovittiin viiden vuoden väliaikainen itesesäätely palestiinalaishallinnon toteuttamiseksi kahdessa vaiheessa: ensin Gazassa ja Jerikon kaupungissa ja sitten vaalien jälkeen kaikilla muilla Israelin armeijan hallinnoimilla alueilla. Aluerajat, pakolaisten paluu, Jerusalemin asema ja miehitettyjen alueiden juutalaiset siirtokunnat olivat asioita, jotka pyrittiin ratkaisemaan prosessin edetessä. Lähtökohtana oli se, että Israel ottaisi vastuun palestiinalaisväestöstä säilyttäen samalla alueen strategisen valvonnan. Palestiinalaiset pääsisivät eroon Israelin sotilaallisesta hallinnosta ja saisivat itsehallinnon, mikä voisi myöhemmin johtaa valtiollisuuteen. Arafatin kieltäytyminen väkivallasta ja hänen sitoumuksensa torjua terrorismia – käyttämällä paikallisia palestiinalaisia poliiseja – parantaisivat Israelin turvallisuutta. Palestiinalaiset hyötyisivät Yhdysvalloista ja muista mais-

⁹⁸ YK:n Turvallisuusneuvoston päätöslauselma nro. 242 vuodelta 1967. Saatavissa internetistä: <https://unispal.un.org/unispal.nsf/0/7D35E1F729DF491C85256EE700686136>

⁹⁹ YK:n Turvallisuusneuvoston päätöslauselma nro. 338 vuodelta 1973. Saatavissa internetistä: <https://unispal.un.org/unispal.nsf/0/7FB7C26FCBE80A31852560C50065F878>

¹⁰⁰ <https://peacemaker.un.org/israelopt-osloaccord93>. YK:n turvallisuusneuvosto on linjannut päätöslauselmillaan 242 (1967) ja 338 (1973) kahden valtion rauhanomaisen ratkaisun peruserätykset, jotka tunnetaan nimellä "Land for peace"-kaava. Ks: <https://www.un.org/unispal/data-collection/security-council/>. Päätöslauselmat vaativat Palestiinalta kestävää rauhaa Israelin kanssa vastineeksi Israelin vetäytymisestä ennen vuotta 1967 voimassa olleille rajoille. Ks. esim: <https://www.britannica.com/topic/two-state-solution#ref1261844>

¹⁰¹ James Crawford. *The Creation of States in International Law*. Second Edition. Oxford University Press. 2006. s. 443 sekä <https://www.britannica.com/place/Israel/The-Oslo-Accords>.

¹⁰² Oslon sopimukset (eng. *Oslo Accords*) lueteltuna: Exchange of correspondence (Arafat-Rabin), 9 September 1993. Israel–Palestine Liberation Organization, Declaration of Principles on Interim Self-Government Arrangements, 13 September 1993. Israel-Palestine Liberation Organization, Agreement on the Gaza Strip and the Jericho Area, 4 May 1994. Israel-Palestine Liberation Organization, Agreement on Preparatory Powers and Responsibilities, 29 August 1994. Israeli-Palestinian Interim Agreement on the West Bank and the Gaza Strip, 28 September 1995. Note for the Record (Ross-Netanyahu-Arafat), 17 January 1997. Israel-Palestine Liberation Organization, Protocol concerning the Redeployment in Hebron, Jerusalem, 17 January 1997. Israel-Palestine Liberation Organization, Wye River Memorandum, 23 October 1998. Ks. James Crawford. *The Creation of States in International Law*. Second Edition. Oxford University Press. 2006. s. 443.

¹⁰³ Maia Hallward. Pursuing "peace" in Israel/Palestine. *Journal of Third World Studies*, 28(1). 2011. s. 186

ta saamastaan suuresta ulkomaisesta avusta sekä Israelin kanssa tehdyistä taloudellisista sopimuksista, joiden tarkoituksena on edistää työllisyyttä ja kauppaa.¹⁰⁴

Vaikka prosessi näytti alussa lupaavalta ja osoitti edistyksen merkkejä, tyytymättömyyden ja epäluottamuksen yhdistelmä johti lopulta uusiin terroritekoihin, prosessin hajoamiseen ja viivästymiseen. Kun turhautuminen ja provokaatiot johtivat väkivallan puhkeamiseen vuonna 2000, prosessi osoittautui vaikeaksi käynnistää uudelleen, ennen kuin se pysähtyi käytännössä kokonaan vuoden 2008 jälkeen.¹⁰⁵

Israel vetäytyi Gazasta vuonna 2005, mutta se jatkaa edelleen Länsirannan ja Golanin miehitystä. Niitä ei ole liitetty Israelin alueeseen, mutta Israel on rakentanut Länsirannalle, jossa asuu noin 2,5 miljoonaa palestiinalaisarabia, yli 120 muurien ympäröimää siirtokuntaa 360 000:lle juutalaiselle uudisasukkaalle. Siirtokunnat Israelin armeijan suoja-alueineen ja yhdysteineen vievät lähes puolet Länsirannasta ja pilkkovat sen pieniksi paloiksi, alueeksi, jolle on vaikea perustaa elinkelpoista valtiota. Samalla suurin osa vesivaroista ja muista luonnonvaroista on siirtynyt pois palestiinalaisten käyttövallasta. Israel on myös rakentanut muuria Israelin ja Länsirannan välille. Perusteeksi muurille Israel esitti tarpeen estää palestiinalaisterroristien tunkeutuminen Israeliin, mutta se ei ole kyennyt perustelemaan sitä, miksi muuri on rakennettu osaksi Länsirannan puolelle. Kansainvälinen tuomioistuin totesi vuonna 2004 neuvoa antavassa mielipiteessään¹⁰⁶ muurin laittomaksi siltä osin kun sitä ei ole rakennettu päätöslauselman 242 määrittelemälle Israelin ja Palestiinan väliselle rajalle. Palestiinaan rakennetut siirtokunnat katsottiin myös laittomiksi YK:n kansainvälisen tuomioistuimen, turvallisuusneuvoston sekä yleiskokouksen toimesta.¹⁰⁷

Hamas syntyi käytännössä vuoden 1987 joulukuussa alkaneen palestiinalaisten kansannousun *intifadan* (arab, vavahtelu, järjestys) seurauksena. *Intifada* muutti selkkauksen lopullisesti israelilaisten ja palestiinalaisten eli kahden kansallisen yhteisön väliseksi, samalla vähentäen Israelin ja eri arabimaiden välisten ristiriitojen merkitystä verrattuna aikaisempaan tilanteeseen. Hamas on lyhenne nimestä ”Islamilainen vastarintaliike” (arab. *Harakat al-muqawama al-islamiyya*), joka tarkoittaa ”kiihkoa” tai ”innostusta”. Islamilaisilla liikkeillä on ollut pitkä

¹⁰⁴ James Crawford. *The Creation of States in International Law*. Second Edition. Oxford University Press. 2006. s. 443–445 sekä <https://www.britannica.com/place/Israel/The-Oslo-Accords>. Ks. myös Maia Hallward. Pursuing "peace" in Israel/Palestine. *Journal of Third World Studies*, 28(1). 2011. s. 186–188.

¹⁰⁵ <https://www.britannica.com/topic/two-state-solution#ref1261844>

¹⁰⁶ Legal Consequences of The Construction of a Wall in The Occupied Palestinian Territory. Advisory Opinion of 9 July 2004. International Court of Justice. Saatavissa internetistä: <https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/131/131-20040709-ADV-01-00-BI.pdf>

¹⁰⁷ Hannikainen 2014. s. 107–108.

perinne Palestiinassa, erityisesti Gazan alueella, johon Egyptin vahvan Muslimiveljeskunnan vaikutus ulottui. Islamilaisten liikkeiden vahvistuminen Palestiinassa ja Hamasin synty ovat osa laajempaa alueellista kehitystä. Myös taloudellissosiaaliset syyt, kuten väestörakenteen vääristyminen ja työttömyys palestiinalaisalueilla, vastasivat tilannetta monessa muussakin maassa, jossa tyytymättömyys hallitusta kohtaan purkautui osaltaan radikaalien islamilaisten liikkeiden nousuna. Hamasin kasvualustana voidaan nähdä toimineen Muslimiveljeskunnan palestiinalainen haara, joka oli vahva erityisesti Gazassa. Liikkeenä Hamas syntyi *intifadan* alkua seuraavien kuukausien aikana ja sen tärkein kilpailija oli 1980-luvun alussa perustettu Islamilainen Jihad. Jihadin heikentyessä 1980-luvun loppupuolella, osittain Israelin Jihadin vastaisten voimallisten toimien myötä, Hamasille avautui mahdollisuus nousta tärkeimmäksi islamilaiseksi poliittiseksi järjestöksi. Kesään 1988 mennessä Hamasista oli tullut merkittävä tekijä myös Länsirannalla. Hamasista muodostui vakavasti otettava uhka PLO:lle ja sen suurimmalle jäsenjärjestölle Fatahille. PLO tavoitteli sekulaariin (*maallista, uskonnosta irrottautunutta*) nationalismiin perustuvaa valtiota, kun taas Hamasin pyrkimyksenä oli islamilaiseen lakiin perustuva uskonnollinen valtio. Yhteinen päämäärä molemmille oli kuitenkin itsenäinen Palestiina.¹⁰⁸

Tammikuussa 2006 Hamas-järjestö voitti vaalit palestiinalaisten itsehallintoalueilla ja PLO-puolue Fatah menetti valtansa. Kun tämä uusi, demokraattisesti valittu hallitus ei saanut kansainvälisen yhteisön eikä useimpien länsimaiden hyväksyntää, pyrki Hamas perustamaan yhteistyöhallituksen yhdessä Fatahin kanssa. Fatahin ja Hamasin välille syntyi uusia erimielisyyksiä erityisesti siitä, kenen vastuulle turvallisuusjoukot kuuluisivat ja kumpi ottaisi vastuun järjestyksen ylläpitämisestä. Toistuvat yhteenotot johtivat siihen, että Hamas otti Gazan alueen haltuunsa. Presidentti Mahmoud Abbasin johtama Fatah-puolue jäi enemmistöksi Länsirannan alueelle.¹⁰⁹

Kansojen itsemääräämisoikeus on yksi YK:n peruskirjan¹¹⁰ peruseriaatteista ja kansat voivat muodostaa valtioita nimenomaan itsemääräämisoikeuden perusteella. Näin ollen kansat ovat kansainvälisen oikeuden alueella juuri humanitaarisessa oikeudessa usein merkityksellisiä

¹⁰⁸ Juusola 2005. s.198-203. Ks myös s. 126-127: Sotilaallinen ja poliittinen järjestö *Fatah* (arab. *fath*, voitto) perustettiin vuonna 1959 Jasser Arafatin johdolla Kuwaitissa. Fatahin perustajat edustivat uutta koulutettua palestiinalaissukupolvea, joka pyrki haastamaan palestiinalaisyhteisön perinteisen johdon. Fatahin synnyn taustalla oli pettymys arabimaiden toimiin Palestiinan kysymyksessä ja Fatah halusi näin ollen elvyttää palestiinalaisen nationalismin ja vahvistaa samalla Palestiinan asemaa arabidentiteetin ytimessä. Fatahin perustajat lähtivät siitä, että taistelu Palestiinan vapauttamiseksi olisi tie arabien yhdistymiselle ja palestiinalaisten tulisi pakottaa arabivaltiot mukaan taisteluun Israelia vastaan aktiivisella sissisodalla.

¹⁰⁹ <https://www.globalis.fi/Konfliktit/Aasia/Palestiina>. Katsottu 17.3.2020.

¹¹⁰ YK:n peruskirja. Artiklat 1 ja 55.

toimijoita.¹¹¹ Täysi itsemääräämisoikeus sisältää oikeuden valita ulkoisen statuksensa lisäksi oma yhteiskuntajärjestelmänsä ja hallinnoida omia asioitaan ilman toisten valtioiden määräilyä. Rajoitetumpi itsemääräämisoikeus sisältää puolestaan itsehallinnon jonkin valtion suvereenisuuden alaisuudessa. Kansan itsemääräämisoikeus edellyttää, että sen piiriin kuuluvista asioista päättää kansan enemmistö.¹¹² Vaikka kansojen itsemääräämisoikeutta on usein pyritty tulkitsemaan laajasti, sen ei ainakaan YK:n peruskirjan ja YK:n päätöslauselmien mukaan voitane katsoa pitävän sisällään kaikkien kansallisten vähemmistöjen oikeutta valtiolliseen itsenäisyyteen. Esimerkkeinä mainittakoon baskit, katalonialaiset ja saamelaiset. Näitä kansoja koskevat sen sijaan erityisesti ihmisoikeussopimuksissa taatut alkuperäiskansojen ja vähemmistökansojen oikeudet. Poikkeuksen muodostavat tilanteet, joissa kansat taistelevat kansallisissa vapautussodissa siirtomaaherruutta ja vieraan vallan miehitystä tai rotusyrjintää harjoittavia hallitusjärjestelmiä vastaan toteuttaen kansojen itsemääräämisoikeutta. Edellä mainituissa vapautussotatilanteissa kansoilla on oikeus pyrkiä saavuttamaan kansojen itsemääräämisoikeus ja saada tähän apua YK:lta ja sen jäsenvaltioilta. Riippumattomuutensa puolesta kapinaan nousevilla vähemmistökansallisuuksilla, jotka eivät täytä Geneven lisäpöytäkirjan (GP I 1 art. 4 kappale ja 96 art. 3 kappale) tunnusmerkkejä, ei ole vastaavaa asemaa. Näissä tilanteissa on kyse maan sisäisestä selkkauksesta, joihin ulkovalloilla ei ole oikeutta puuttua, pois lukien tilanteessa, jossa loukataan ihmis- tai humanitaarisia oikeuksia.¹¹³

Palestiinan itsemääräämisoikeus ei ole yksiselitteinen siirtomaakysymys, sillä Palestiinan naapuriin syntynyt Israel perustettiin YK:n tuella kansanmurhan kohteeksi joutuneen juutalaiskansan suoja-alueeksi vuonna 1948. Palestiinan tilanne on kuitenkin siirtomaakysymys siltä osin, että se oli toisen maailmansodan jälkeisiin vuosiin asti Britannian määräysvallassa, aluksi siirtomaana ja sitten hallintovallan alaisena.¹¹⁴ Vaikka Palestiinan siirtomaakysymys on monitulkintainen, Gazan alueella ei puolestaan ole kolonialismin kanssa mitään tekemistä.¹¹⁵

Palestiinan kansallisen kamppailun lähtökohtana on aina ollut käsitys siitä, että Israel on ulkopuolinen valloittaja. Tämän tulkinnan mukaan Israel pitää hallussaan palestiinalaisille ja arabeille kuuluvaa aluetta ja Israel on siten karkotettava pois koko alueelta. Alun perin kysy-

¹¹¹ Parkkari 2018. s. 109–110.

¹¹² Hannikainen 2014. s. 99.

¹¹³ Parkkari 2018 s. 109–110.

¹¹⁴ Hannikainen 2014. s. 107.

¹¹⁵ Kari T Takamaa 2020. Seminaari MPKK:lla 9.1.2020 sekä Sähköpostikeskustelu: Kari Takamaa – Sampo Sipari 10.5.2021: Kolonialismista vapautuminen on historiallisena ja oikeudellisena vaiheena päätynyt ja sitä koskeva itsemääräämisoikeuskamppailu ei ole oikeudellisesti enää mahdollista. Sen sijaan muun itsemääräämisoikeuden tavoittelu on mahdollista, mutta se ei sisällä oikeutta irtautua olemassa olevasta valtiosta, joskaan ei sitä oikeudellisesti kielläkään.

mys oli koko Palestiinan alueesta, mutta vähitellen painopiste on siirtynyt enemmänkin taisteluun vuoden 1967 sodassa valloitetuista alueista. Nykypäivänäkään ajatus kahdesta valtiosta historiallisen Palestiinan alueella ei tunnu osoittavan toteutumisen merkkejä. Joidenkin mielialiedustelujen mukaan noin viidennes tavallisista palestiinalaisista kannattaisi yhden valtion mallia, mutta palestiinalaisten poliittinen johto suhtautuu ajatukseen edelleen torjuvasti. Israelissa puolestaan pelätään, että yhden valtion mallin kehityskulku johtaisi vääjäämättä siihen, että palestiinalaisista tulisi enemmistö Välimeren ja Jordanjoen välisellä alueella. Yhteinen valtio tarkoittaisi toisin sanoen juutalaisenemmistöisen valtion loppua.¹¹⁶

Palestiinalaiset ovat heikentäneet omaa asemaansa kansainvälisen yhteisön silmissä turvautumalla terrori-iskuihin israelilaisia vastaan, joissa valitettavan usein kärsijäosapuolina ovat olleet siviilit.¹¹⁷ Hallituksen vastapuolena olevat vapautusliikkeet ja erilaiset vastarintaryhmät eivät ole olleet perinteisesti sopimusjärjestelmien mukaisia osapuolia. Vaikka sopimuksien osapuolina voivat olla ainoastaan valtiot, humanitaarinen oikeus sitoo kuitenkin sodankävijöiksi tunnustettuja kapinallisia ja kansallisia vapautusliikkeitä Geneven I lisäpöytäkirjan 1 artiklan 4 kappaleessa mainituin edellytyksin.^{118 119}

¹¹⁶ Juusola, Hannu. Israelin historia. Tammer-Paino. Tampere. 2005. s. 278.

¹¹⁷ Hannikainen 2014. s. 109.

¹¹⁸ Näihin kuuluvat myös selkkaukset, joissa kansat taistelevat siirtomaaherruutta ja vieraan vallan miehitystä ja rotusyrjintää harjoittavia hallitusjärjestelmiä vastaan toteuttaen itsemääräämisoikeuttaan, joka on vahvistettu Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjassa ja julistuksessa kansainvälisen oikeuden periaatteista, jotka koskevat ystävällisiä suhteita ja yhteistoimintaa valtioiden välillä. Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan mukaisesti.

¹¹⁹ Hannikainen 2014. s. 110.

Kuva 2: Karttakuva Gazan kaistasta sekä sen sijoittumisesta suhteessa ympäröiviin valtioihin sekä Länsirantaan (West Bank).¹²⁰

Israelin valtion suurimmat ongelmat ovat nykyään varsin pitkälle samoja kuin valtion itsenäistyessä vuonna 1948. Israelilaisten ongelmallinen suhde palestiinalaisiin arabeihin on edelleen yhtä vaikea kuin yli 70 vuotta sitten. Vuosien kuluessa selkkaus on saanut hieman uusia piirteitä, mutta sen ytimessä oleva kiista Palestiinan jakamisesta on yhä ratkaisematta.¹²¹ Vaikka Palestiina julistautui itsenäiseksi jo vuonna 1988, on sen suvereenius jossain määrin todellisuutta oikeastaan vain Gazassa. Palestiinalaisilla on Israelin kanssa tehdyn sopimuksen mukaan osassa Länsirannan aluetta rajoitettu itsehallinto.¹²²

¹²⁰ Kuva:

https://en.wikipedia.org/wiki/Blockade_of_the_Gaza_Strip#/media/File:Gaza_Strip_map2.svg.

¹²¹ Juusola 2005. s. 277.

¹²² Hannikainen 2014. s. 108.

Hamas pitää valtaa ainoastaan Gazassa eli Palestiinalla on kaksi eri hallintoa. Palestiinaan kuuluukin nykyään kokonaisuudessaan nämä kaksi aluetta eli Gazan kaista Egyptin vastaisella rajalla ja Länsiranta Jordanian vastaisella rajalla. Alueet eivät kuulu Israelin valtioon eivätkä muihinkaan yleisesti tunnustettuihin valtioihin. Nämä alueet ovat osittain palestiinalaishallinnon ja osittain Israelin valvonnassa.¹²³

Palestiinan kansainvälinen asema on hyvin kiistanalainen. Palestiina ei ole virallisesti valtio, kuten ei myöskään Gaza. Ainoastaan 136 YK:n jäsenvaltiota ovat toistaiseksi tunnustaneet Palestiinan itsenäiseksi valtioksi. Israel ei ole tunnustaneiden valtioiden joukossa, kuten eivät myöskään valtaosa maailman niin sanotuista länsimaista. Palestiinan valtio julistautui itsenäiseksi 15. marraskuuta 1988 Algerissa, Algeriassa. Tästä lähtien Palestiinan vapautusjärjestö PLO (*Palestine Liberation Organisation*) on pyrkinyt saamaan kansainvälisen yhteisön tunnustamaan Palestiinan valtion.¹²⁴ Palestiinan vapautusjärjestö PLO tosin tunnustettiin Palestiinan kansan edustajaksi ja YK:n yleiskokous myönsi PLO:lle pysyvän tarkkailija-aseman YK:ssa.¹²⁵ Nykyään PLO:sta on YK:ssa ryhdytty käyttämään nimeä Palestiina.¹²⁶

¹²³ Juusola 2005. s. 277.

¹²⁴ <https://www.worldatlas.com/articles/which-countries-recognize-palestine-as-a-country.html>. Katsottu 2.1.2020.

¹²⁵ <https://www.globalis.fi/Konfliktit/Aasia/Palestiina>. Katsottu 17.3.2020. Tarkkailijavaltiona Palestiina voi osallistua YK:n yleiskokouksen keskusteluihin sekä nostaa tarvittaessa syytteitä Haagin kansainvälisessä rikostuomioistuimessa (ICC). ICC:n jäsen Palestiinasta tuli 1.4.2015. Tuomioistuin vastaanotti Palestiinan ensimmäiset sotarikoksia koskevat todisteet Israelia vastaan heti pari kuukautta jäsenyyden saamisen jälkeen.

¹²⁶ Hakapää 2010. s. 112–113.

7. MERISAARTOA KÄSITTELEVÄT OIKEUSSÄÄNNÖT

7.1. Taustaa

Kuten tutkimuksen johdannossa tuli ilmi, merisaartoa on käytetty sodankäynnin menetelmänä rannikkovaltioita vastaan useasti viimeisen neljän ja puolen vuosisadan aikana. Alankomaiden vuonna 1584 toteuttamasta Flanderin saarrosta alkaen eri valtioiden merivoimat ovat käyttäneet saartoa estääkseen kaiken meren kautta toteutetun kaupankäynnin tiettyjen rannikkovaltioiden ja muiden valtioiden – mukaan lukien puolueettomat valtiot – välillä. Merisaarto on itse asiassa historian käytetyin valtion talouteen voimakkaasti vaikuttava sodankäynnin muoto¹²⁷. Vaikka on olemassa erilaisia käsityksiä *saarto*-käsitteen täsmällisestä merkityksestä ja saartoa toteuttaviin valtioihin liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista, useimmat maat kuitenkin tunnustavat saarron edelleen voimassa olevaksi ja sallitaksi sodankäynnin välineeksi.¹²⁸

Saarto on tehokkaimmillaan, mikäli se kohdistetaan nykyaikaista, teollistunutta valtiota vastaan. Harvat valtiot ovat täysin omavaraisia resursseiltaan. Näin ollen esimerkiksi häiriöt polttoaineiden ja elintarvikkeiden saatavuudessa haittaavat nopeasti merkittävästi maan kykyä ylläpitää sotilasoperaatioita. Estämällä kaikki meriliikenne saarretun valtion satamiin sekä niistä poistuminen, saartaja voi aiheuttaa valtavia vahinkoja saarretun valtion taloudelle. Yksi saarron mielenkiintoisista yksityiskohdista on se, että saartoa on sovellettava kaikkiin kauppaluksiin kansallisuudesta riippumatta, mukaan lukien saartavan valtion kauppaluokset. Saarron alainen valtio suljetaan meren kautta tehtävästä kaupankäynnistä kaikkien valtioiden kanssa, myös puolueettomien valtioiden.¹²⁹

7.2. Käsitteitä – Meriliikenteen vaikeuttamisesta täydelliseen saartoon

Seuraavaksi käsitellään lyhyesti tärkeimpiä käsitteitä koskien sodan tai aseellisen selkkauksen osapuolen meriliikenteeseen vaikuttamisen keinoja ja niiden pyrkimyksiä. Näiden termien

¹²⁷ Lance E. Davis & Stanley L. Engerman. *Naval Blockades in Peace and War – An Economic History Since 1750*. Cambridge University Press. 2012. s. 1.

¹²⁸ Phillip Jeffrey Drew, *An Analysis of the Legality of Maritime Blockade in the Context of Twenty-First Century Humanitarian Law*, Queen's University Kingston, Ontario, Canada. 2012. s. 9

¹²⁹ NWP 1-14M. Luku 7, kohta 7.7.2.4. Ks. myös: Phillip Jeffrey Drew, *An Analysis of the Legality of Maritime Blockade in the Context of Twenty-First Century Humanitarian Law*, Queen's University Kingston, Ontario, Canada. 2012. s. 9–10.

ymmärtäminen on tärkeää, jotta meriliikenteeseen vaikuttamiskeinot ja niiden merkityksen sodan osapuolen asevoimille sekä koko yhteiskunnalle voisi erottaa toisistaan. Tässä käytetään lähteenä entisen Neuvostoliiton merisotataktiikkaan perustuvaa jakoa. Vaikka jako ei ole yleismaailmallinen, on se kuitenkin siinä määrin yleispätevä, että lukijalle välittynee hyvä kuva käsitteiden sisällöstä, toimintojen kokoluokasta ja niiden vaikuttavuudesta.

Laajalti merisodankäynnistä kirjoittanut U.S. Naval War College:n professori Milan Vego mainitsee vuonna 1992 ilmestyneessä teoksessaan *Soviet Naval Tactics*, että Neuvostoliiton käyttämässä merisotataktiikassa vastustajan meriyhteyksiä vastaan suunnattujen taistelutoimien päätavoitteena oli niiden häirintä (eng. *interference*) eli käytännössä halu varmistaa, että vastustaja oli osittain tai täysin kykenemätön kuljettamaan sotamateriaalia tai muuta esimerkiksi valtion talouden ja yhteiskunnan toimivuuden kannalta tärkeää materiaalia¹³⁰. Tämä yleisen tason häirintätehtävä jakaantui neljään osaan: merikuljetusten häiritsemiseen, keskeyttämiseen, estämiseen ja täydelliseen saartoon (eng. *full blockade*). Termillä *häiritseminen* viitattiin meriliikenteen osittaiseen keskeyttämiseen jollakin tietyllä alueella. Väliaikaista meriliikenteen häiriötä kuvattiin puolestaan termillä meriliikenteen *keskeytys*. Meriliikenteen *estäminen* tarkoitti liikenteen pysähtymistä määrittelemättömäksi, mutta huomattavaksi ajaksi. Meriliikenteen jatkuvaa estämistä, joka johti lopulta vihollisen meriliikenteen täydelliseen pysähtymiseen ja sen myötä esti yhteiskunnan täydentämisen meriteitse, kutsuttiin *täydelliseksi saarroksi*.¹³¹

Myöhemmin on alettu käyttämään termiä *vastustajan merikuljetusten häirintä*. Tämä sisältää vihollissaattueiden, meriliikennettä suojaavien joukkojen, itsenäisten kuljetusalusten sekä satamien ja merenkulkuun liittyvän infrastruktuurin tuhoamisen. Tämä merikuljetusten häirintätehtävä on jaettu edelleen neljään alatehtävään: vaikeuttaminen (eng. *hampering*), vähentäminen (eng. *curtailment*), romahduttaminen (eng. *breakdown*, venäjäksi *sryv*), estäminen tai katkaisu (eng. *preventing or cutting off*). Vaikeuttamisella tarkoitetaan tilannetta, jossa vihollisen meriliikenteelle aiheutetaan sellaiset tappiot, jotka vähentävät sen onnistuneiden merikuljetusten määrää 25–30 prosentilla. Tämän seurauksena vihollinen ei kykene toteuttamaan sotilasoperaatioitaan suunnitellusti. Vähentämisellä tarkoitetaan tilaa, jossa vihollisen merikuljetusten määrä on laskenut 30–60 prosenttia. Meriliikenteen romahduttamisen myötä merikuljetusten määrä on vähentynyt 60–80 prosentilla. Tällöin vihollisen sotatalous sekä yhteis-

¹³⁰ Nämä materiaalit tai lastit luokiteltiin siten, että talouteen liittyvä materiaali *Economic cargo* oli materiaalia, jota kuljettiin siviili -ja sotatalouden tarpeita varten, kuten öljy ja sen johdannaiset. Sotilaallinen materiaali *Military cargo* koostui luonnollisesti sotajoukoista, heidän aseistuksestaan ja välineistään.

¹³¹ Milan Vego, *Soviet Naval Tactics*, Naval Institute Press, Annapolis, Maryland, 1992, s. 271–272.

kunta joutuvat kestämaan ilman säännöllisiä materiaalitoimituksia eivätkä voi toimia enää tehokkaasti. Meriliikenteen estämisessä tai katkaisussa merikuljetuksista vähintään 80 prosenttia on estetty. Tämän seurauksena vihollisen asevoimat ja muu yhteiskunta voivat toimia vain hyödyntämällä olemassa olevia materiaalivarastoja. Yhteiskunnan toiminta ja ylläpito vaikeutuvat tällöin merkittävästi. Meriliikenteen katkaisu voidaan saavuttaa vain julistamalla ilma- ja merisaarto.¹³²

7.3. Merisodankäynnin sopimuksista ja merisaartojen historiasta

Merisodankäynnin kansainväliset oikeussäännöt perustuvat osittain jopa satoja vuosia vanhaan tapaoikeuteen sekä vanhoihin valtiosopimuksiin, jotka vain osa valtioista on ratifioinut. Pariisiin julistus (tai selityskirja) (*Declaration Respecting Maritime Law. Paris, 16 April 1856.*) hyväksyttiin Krimin sodan rauhan konferenssissa vuonna 1856. Tämän on katsottu ilmaisevan tapaoikeutena voimassa olevia sääntöjä ja periaatteita merisodankäynnissä. Tämä julistus on käytännössä ensimmäinen monenkeskinen merisodan oikeussääntöjä koskeva valtiosopimus, joka on nykyisin voimassa kansainvälisenä tapaoikeutena.¹³³

Merisodankäyntiä koskevia Haagin vuoden 1907 valtiosopimuksia ovat: 1) VI yleissopimus, joka koskee vihollisen kauppa-alusten kohtelua vihollisuuksien alkaessa, 2) VII yleissopimus, joka koskee kauppa-alusten muuttamista sota-aluksiksi, 3) VIII yleissopimus, joka koskee vedenalaisten itsestään laukeavien kosketusmiinojen laskemista, 4) IX yleissopimus, joka koskee merisotavoimien toimittamaa pommittamista sodan aikana, 5) X yleissopimus, joka koskee maasodansääntöjen soveltamista merisodankäyntiin, 6) XI yleissopimus, joka koskee erinäisiä valtausoikeuden harjoittamisen rajoituksia merisodassa sekä 7) XII¹³⁴ yleissopimus, joka koskee puolueettomien valtojen oikeuksia ja velvollisuuksia merisodassa.¹³⁵

¹³² Milan Vego, *Soviet Naval Tactics*, Naval Institute Press, Annapolis, Maryland, 1992, s. 271–272.

¹³³ Parkkari 2018, s. 347-348.

¹³⁴ Tutkijan huomautus: alkuperäisessä englanninkielisessä sopimuksessa numerointi on muotoa XIII eikä XII, kuten suomeksi käännettyssä versiossa, joka löytyy esimerkiksi Finlexin internet-sivuilta.

¹³⁵ Kari T. Takamaa. Luennot MPKK 30.1.2020.

Geneven II sopimus vuodelta 1949, käsittelee merisotavoimiin kuuluvien haavoittuneiden ja, sairaiden ja haaksirikkoutuneiden aseman parantamista. Geneven vuoden 1977 lisäpöytäkirja (GP I) täydentää lisäksi merkittävästi vanhempia sopimuksia meri- ja ilmasodan osalta.¹³⁶ Geneven I Lisäpöytäkirjan osan IV (siviilien suojeleu sodan vaikutuksia vastaan) määräyksiä sovelletaan kaikkeen maalla, merellä ja ilmassa tapahtuvaan sodankäyntiin, joka saattaa vaikuttaa siviiliväestöön, yksittäisiin siviilihenkilöihin tai siviilikohteisiin maalla. Lisäksi niitä sovelletaan kaikkiin mereltä tai ilmasta maahan kohdistuviin hyökkäyksiin, mutta ne eivät muutoin vaikuta kansainvälisen oikeuden meri- tai ilmasotaa koskeviin sääntöihin. Eli näin ollen Geneven 1949 sopimusten I lisäpöytäkirjan sisältö, kuten maalittaminen, sotilaskohteet varoimenpidevelvoitteet, tulevat merelliseen toimintaan mukaan.¹³⁷

Pariisin julistus merioikeudesta aseellisen selkkauksen aikana on valtiosopimuksena edelleen kansainvälisoikeudellisesti sitova sen iästä huolimatta. Tämä onkin itse asiassa vanhin yhä voimassa oleva monenkeskinen humanitaarista oikeutta koskeva valtiosopimus. Pariisin julistuksessa todetaan muun muassa seuraavasti: kaappaus (eng. *privateering*) on kielletty ja jää kielletyksi, puolueeton lippu suojelee vihollistavaraa sotakieltotavaraa lukuun ottamatta, puolueetonta tavaraa ei saa ottaa haltuun vihollisaluksesta sotakieltotavaraa lukuun ottamatta ja saarron on oltava tehokas, jotta se olisi sitova. Eli saartoa on toisin sanoen ylläpidettävä voimalla, joka on riittävän suuri estämään pääsyn vihollisen rannikolle. Alkuperäinen tekstimuoto kokonaisuudessaan alaviitteessä.¹³⁸

¹³⁶ Sodan oikeussäännöt - Ulkoasiainministeriön julkaisu 5/2015 sekä Parkkari 2010 s. 348-349. Ks esim: https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1937/19370018/19370018_3

¹³⁷ Kari T. Takamaa. Luennot MPKK 30.1.2020. Ks. myös:

https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1980/19800082/19800082_2#idp446003728

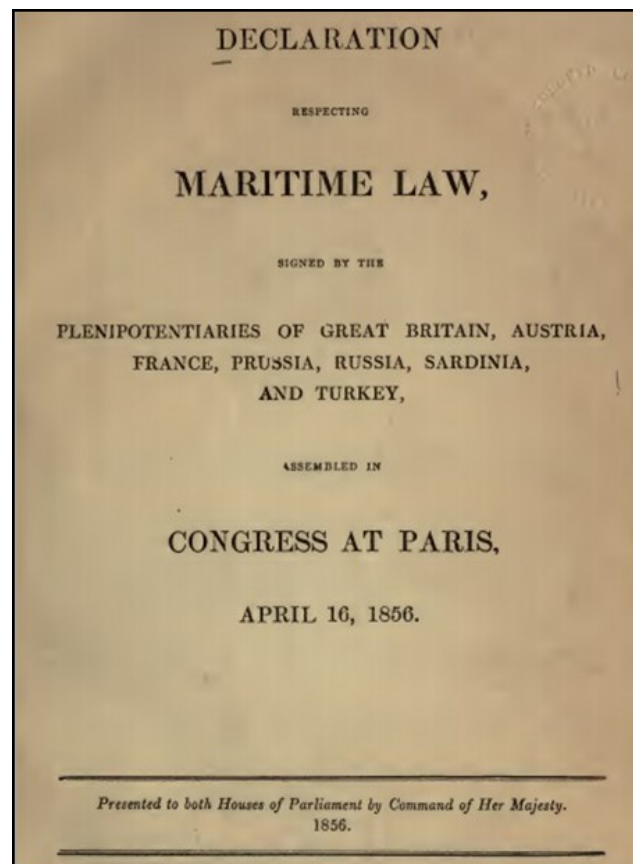
¹³⁸ Declaration Respecting Maritime Law. Paris, 16 April 1856: "*Plenipotentiaries, being duly authorized, resolved to concert among themselves as to the means of attaining this object; and, having come to an agreement, have adopted the following solemn Declaration:*

1. *Privateering is, and remains, abolished;*

2. *The neutral flag covers enemy's goods, with the exception of contraband of war;*

3. *Neutral goods, with the exception of contraband of war, are not liable to capture under enemy's flag;*

4. *Blockades, in order to be binding, must be effective, that is to say, maintained by a force sufficient really to prevent access to the coast of the enemy."*

Kuva 3. Pariisin vuoden 1856 alkuperäisen julistuksen valokuva.¹³⁹

Julistuksen määräyksiä on arvosteltu ylimalkaiseksi, esimerkiksi merisaarron toteuttamisesta ei annettu tarkempia ohjeita.¹⁴⁰ Merisaarron tehokkuusvaatimuksesta ei myöskään annettu tuolloin tarkempaa kuvausta eli miten ja millä perusteilla sitä pitäisi arvioida.¹⁴¹ Tehokkuuden määrittely ei tosin ole muuttunut juurikaan täsmällisemmäksi myöhemmin julkaistuissakaan oikeuslähteissä, kuten myöhemmin tekstissä tulee ilmi.

Muita pääasiallisia merisodankäyntiin liittyviä oikeuslähteitä ovat vuoden 1982 YK:n merioikeusyleissopimus sekä Lontoon merisotajulistus vuodelta 1909 (*Declaration concerning the Laws of Naval War. London, 26 February 1909*)¹⁴², joka koskee vihollismaan rannikoiden saartoa, sotatarvikekuljetuksia sekä puolueettomien maiden alusten kohtelua. Sopimus ei itse asiassa tullut koskaan voimaan valtiosopimuksena, mutta sitä pidetään siitä huolimatta eräänlaisena tapaoikeuden koonnoksena merisodankäynnin osalta.

¹³⁹ <https://ia800701.us.archive.org/12/items/declarationrespe00greauoft/declaration.pdf>

¹⁴⁰ Sodan oikeussäännöt - Ulkoasiainministeriön julkaisu 5/2015. s.7.

¹⁴¹ San Remo Manual s. 177, kappale 95.1

¹⁴² <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/255>

Lontoon merisotajulistus oli itseasiassa ensimmäinen merisotalakia koskeva kansainvälinen julkaisu, jolla tunnustettiin saartojen laillisuus ja tunnustettiin erityisesti sodan osapuolten oikeus saartaa vihollisensa sodan aikana.¹⁴³ Vuonna 1913 ilmestyi Oxford Manual of Naval War, joka ei tarjonnut mitään mullistavaa verrattuna muutama vuosi aiemmin ilmestyneeseen Lontoon julistukseen. Alaviitteessä asiasta tarkemmin¹⁴⁴.

Lontoon vuoden 1936 sukellusvenepöytäkirja (SopS 18/1937) käsittelee myös merisodankäyntiä, mutta se ei ole tämän tutkimuksen kannalta lainkaan keskeinen. Lähestyttäessä nykyaikaa, San Remon vuoden 1994 merisodan käsikirjaa pidetään yleisesti merisodan tapaoikeuden keskeisimpänä koonnoksena.¹⁴⁵ Tuoreimpana merisodankäynnin oikeuslähteistä on mainittava vuonna 2009 ilmestynyt *Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare*. Se ei koske suoranaisesti merisodankäyntiä, mutta on kuitenkin hyödyllinen, koska se kattaa laajalti viime vuosikymmenien kehityksen myös merenpinnan yläpuolella olevan ilmatilan osalta sekä ohjussodankäyntiin liittyvät asiat.¹⁴⁶ Se laadittiin kansainvälisten oikeuden nimekkäimpien asiantuntijoiden toimesta ja sen sisältämät ilmaisaartoon- ja ohjussodankäyntiin liittyvät säännöt perustuvat paljolti samoihin oikeuslähteisiin kuin muutkin tässä tutkimuksessa käsiteltävät merisaartoa käsittelevät oikeussäännöt. Se tarjoaa myös hyvän vertailupohjan sille, missä määrin konsensus lakien sovellettavuudesta on kehittynyt ajan myötä.¹⁴⁷

Merisaarron oikeussäännöt nojaavat vahvasti 1800-luvun puolivälin sekä 1900-luvun alun valtiosopimuksiin. Tämä pysyvyys osoittaa sen, että saarto-oppia on pidetty tehokkaana sodankäynnin välineenä mahdollistamaan kaikkien alusten pysäyttämisen ja estämisen, jotka yrittävät ylittää tai ohittaa saarretuksi julistetun alueen rajat.

¹⁴³ Ks esim: <http://opiniojuris.org/2010/06/02/why-is-israels-blockade-of-gaza-legal/>

¹⁴⁴ Manual of the Laws of Naval War. Oxford, 9 August 1913. Haagissa järjestetyssä toisessa kansainvälisessä rauhankonferenssissa esitettiin toive, että merisotaa koskeviin lakeihin ja tapoihin liittyvien asetusten valmistelu sisällytetään seuraavan konferenssin ohjelmaan. Tämä toive sai kansainvälisen oikeuden instituutin nimeämään komitean vuonna 1910 kartoittamaan ja valitsemaan tutkimuksia, jotka voisivat olla hyödyllisiä ja käyttökelpoisia rauhankonferenssin valmistelussa ja muutenkin keskustelun pohjaksi. Tämän komitean ehdotuksesta päätettiin laatia säännöt koskien merisodan lakeja ja tapoja. Komitea, jonka esittelijänä oli professori Fauchille, laati käsikirjan luonnoksen, joka oli samankaltainen kuin vuonna 1880 julkaistu Oxfordin maasodankäsikirja. Ks. myös: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/265?OpenDocument>.

¹⁴⁵ Kari T. Takamaa. Luennot MPKK 30.1.2020. Ks. myös: Sodan oikeussäännöt - Ulkoasiainministeriön julkaisu 5/2015 sekä Parkkari 2010 s. 348–349.

Ks esim: https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1937/19370018/19370018_3 sekä

¹⁴⁶ Kari T. Takamaa. Sähköpostikeskustelu: Kari Takamaa – Sampo Sipari 23.10.2019.

¹⁴⁷ Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare, Bern, 15 May 2009, Program on Humanitarian Policy and Conflict Research, Harvard University, Cambridge, 2009 s. iii ja iv sekä The Turkel Commission: The Public Commission to Examine the Maritime Incident of 31 May 2010. s. 43–44.

Toisen maailmansodan jälkeen saartoja on käytetty muun muassa Korean ja Vietnamin sodissa, Intian ja Pakistanin sodassa 1971, Israelin ja arabien välisessä sodassa 1967 ja 1973, Falklandin¹⁴⁸ sodassa 1982 ja Israelin ja Libanonin Hizbollahin välisessä selkkauksessa vuonna 2006 sekä viimeisimpänä Hamasin vastaisena toimena Gazassa vuodesta 2007 alkaen.¹⁴⁹

Ennen ensimmäistä maailmansotaa merisaartojen toteutus perustui pinta-alusten käyttöön. Nämä purjeella tai höyryllä varustetut alukset partioivat vihollisen rannikolla estäen aluksia saapumasta satamaan tai poistumasta sieltä. Saartavat sota-alukset ottivat kiinni saartoa rikkooneet alukset ja kuljettivat aluksen, lastin ja miehistön tiettyyn omaan satamaansa, jossa ne luovutettiin kansalliselle sotasaalistuomioistuimelle¹⁵⁰. Tavallisesti alus ja lasti julistettiin takavarikoiduksi tai lopullisesti menetetyksi. Vihollisosapuolelle kuuluvien alusten miehistö vangittiin. Puolueettomien alusten miehistö pääsi puolestaan palaamaan takaisin lähtövaltioonsa. Ensimmäisessä maailmansodassa käyttöön otettu uusi teknologia muutti radikaalisti saartojen toteutusperiaatetta. Sukellusveneiden, lentokoneiden ja miinojen puolustuksellinen käyttö pakotti saartavat sota-alukset partioimaan huomattavasti suuremmalla alueella. Näiden aseiden käyttäminen edellytti saartovyöhykkeiden (*blockade zone*) luomista, joiden sisällä kaikki alukset upotettiin ilman erottelua tai valikointia. Koska voimassa olleet merisaartoa käsittelevät säännökset perustuivat ennen ensimmäistä maailmansotaa vallinneeseen käytäntöön, uudet merisaarron muodot tekivät vanhoista säännöistä auttamatta vanhentuneita. Ilman selkeää merisaartoa koskevaa lakia tai sääntöjä, sekä saartavien valtioiden, että puolueettomien valtioiden toiminta muuttui yhä ennakoimattommaksi ja väkivaltaisemmaksi.¹⁵¹

¹⁴⁸ Tämän tekstikappaleen lähde ei jostain syystä maininnut lainkaan Iso-Britannian toimeenpanemaa Argentiinan vastaista saartoa osana Falklandin sotaa 1982. Ehkä kyseisen tutkimuksen kirjoittajat pitivät kyseisen saarron tunnusmerkkejä vaillinaisina. Tai sitten kirjoittajat halusivat erityisesti erottaa toisistaan kaksi toisistaan poikkeavaa termiä, eli sulkukieltovyöhyke (eng. *exclusion zone*) ja saarto (eng. *blockade*) Iso-Britannian aluksi antama julistus saarrosta ei oikeastaan ollutkaan saarto, koska kauppa-aluksien ja puolueettomien aluksien liikkumista ei estetty sulkuvyöhykkeellä; kielto koski vain vihollisen eli Argentiinan merivoimien aluksia. Siksi julistus ei ollut muuta kuin käytännössä turha varoitus Argentiinan merivoimille. Argentiinan ja Ison-Britannian välillä oli ilmiselvä aseellinen selkkkaus, jonka vuoksi osapuolten merivoimien alukset olisivat joka tapauksessa laillisia kohteita voimankäytölle. Ison-Britannian viranomaiset ilmoittivat 23. huhtikuuta Argentiinan hallitukselle, että "Argentiinan sota-alusten, sukellusveneiden, merivoimien apualusten tai sotilaslentokoneiden toimintaa, joka uhkaa häiritä Ison-Britannian joukkojen operaatiota Etelä-Atlantilla, vastaan käytetään asianmukaisia toimenpiteitä." Samanaikaisesti Iso-Britannia ilmoitti, että "kaikkia argentiinalaisia aluksia, mukaan lukien kauppa-alukset tai kalastusalukset, jotka näyttävät osallistuvan Britannian joukkojen valvontaan tai tiedustelutietojen keräämiseen Etelä-Atlantilla, pidetään myös vihamielisinä". Britit laajensivat 30. huhtikuuta sulkuvyöhykettään koskemaan kaikkia aluksia ja ilma-aluksia. Nyt tätä pidettiin jo oikeana saartona. Ks esim: *The Falklands Crisis and the Laws of War*. International Law Studies. Volume 70. Levie on the War of Law. Michael N. Schmitt & Leslie C. Green. (Editors). 1985. s. 204.

¹⁴⁹ Maritime Operational Zones. Center for Naval Warfare Studies. International Law Department. United States Naval War College. 2013. s. 4–24 ja 4–25

¹⁵⁰ Sotasaalistuomioistuimet ovat kansallisesti perustettuja oikeuslaitoksia, jotka soveltavat kansainvälistä oikeutta vangittuihin aluksiin ja niiden rahtiin.

¹⁵¹ Michael G. Fraunces. 1992. *The International Law of Blockade: New Guiding Principles in Contemporary State Practice*. Volume 101 Issue 4. Article 5. Yale Law Journal.

Michael G. Fraunces käyttää vuonna 1992 julkaistussa artikkelissaan *The International Law of Blockade: New Guiding Principles in Contemporary State Practice* termiä "Blockade zone" kuvaamaan käytännössä samaa asiaa kuin yleisemmin käytetty "Exclusion zone tai War zone" eli sulkua- tai kieltovyöhyke. Tällaisia vyöhykkeitä, joilla puolueeton merenkulku oli kielletty tai altistui vaaralle, käytettiin laajemmin ensimmäisen ja toisen maailmansodan aikana. Nämä alueet luotiin alun perin sodan osapuolten toimesta, perustuen niiden oikeuteen toteuttaa tarvittaessa kustotoimenpiteitä vihollisen (esim. kauppa-aluksen) oletettua laitonta toimintaa vastaan. Näitä alueita käytettiin oikeuttamaan ja mahdollistamaan puolueettomien alusten valvonta-, hallinta-, kiinniotto- ja tuhoamistoimenpiteet sodanosapuolen toimesta, koska tämä olisi muutoin ollut merisodan oikeussääntöjen vastaista.¹⁵² Kieltovyöhyke voi sijaita myös keskellä merta, eikä sen tarvitse olla kiinni rannikossa, toisin kuin merisaartoalueen.¹⁵³

Toisen maailmansodan jälkeiset sodan osapuolten julistamia kieltovyöhykkeitä on pidetty oikeutettuina ja kohtuullisina, vaikkakin pakottavina toimenpiteinä selkkauksessa puolueettoman merenkulun pitämiseksi turvallisen etäisyyden päässä vihollisuuksista. Siltä osin kuin tällaiset vyöhykkeet varoittavat puolueettomia aluksia sotaikäyvien tahojen toiminnasta ja vähentävät siten odottamattomien vahinkojen ja siviiliuhrien syntymistä, eivät häiritse kohtuuttomasti laillista puolueetonta kaupankäyntiä, ne ovat selkeästi laillisia. Tällaisen vyöhykkeen perustaminen ei kuitenkaan vapauta sen julistajaa noudattamasta lakia koskien aseellisia selkkauksia eli pidättäytyä hyökkäämästä aluksia vastaan, jotka eivät ole laillisia kohteita. Toisin sanoen, tämänkaltaisen kieltovyöhyke ei ole missään nimessä ns. "tuli vapaa"-alue sodan osapuolen sota-aluksille.¹⁵⁴

7.4. Puolueettomuuslain vaikutuksia

Jotta merisaartoa ja siihen liittyviä oikeussääntöä voisi kunnolla tutkia, on tärkeää perehtyä siihen, miten puolueettomuuslakia (*law of neutrality*) sovelletaan laivojen ja aluksien osalta selkkausten aikana. Tärkeimmät puolueettomuutta koskevat valtiosopimukset ovat Haagin vuoden 1907 V¹⁵⁵ sekä XIII¹⁵⁶ sopimukset.

¹⁵² NWP 1-14M. Luku 7, kohta 7.9.

¹⁵³ Yoram Dinstein. *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*. Cambridge University Press. 2014. s. 227.

¹⁵⁴ Sama.

¹⁵⁵ Rights and Duties of Neutral Powers and Persons in Case of War on Land (Hague V); October 18, 1907. Saatavissa internetistä englanniksi osoitteesta: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague05.asp

Puolueettomien valtioiden asemaa koskee lisäksi suuri joukko Geneven ja Haagin sopimusten erityismääräyksiä.¹⁵⁷ Puolueettomuuslaki määrää suhteet sodan osapuolten (*belligerent*) ja puolueettomien valtioiden välillä. Sodan osapuolet ovat kansainvälisen aseellisen selkkauksen osapuolia riippumatta siitä, onko sota virallisesti julistettu vai ei. Puolueettomat valtiot eivät osallistu aseelliseen selkkaukseen.¹⁵⁸

Puolueettomuuslailla pyritään säilyttämään ystävälliset suhteet sodan osapuolten ja puolueettomien valtioiden välillä antamalla valtioille mahdollisuus olla valitsematta puoltaan aseellisessa selkkauksessa. Lailla pyritään myös estämään muiden, ylimääräisten valtioiden joutuminen mukaan aseelliseen selkkaukseen tekemällä selkeä ero sodan osapuolten ja puolueettomien valtioiden välille. Erityisesti puolueettomuuslailla pyritään minimoimaan aseellisen selkkauksen vaikutukset valtioihin, jotka eivät ole selkkauksen osapuolia, muun muassa vähentämällä sodan vaikutusta puolueettomaan kaupankäyntiin.¹⁵⁹

Sodankävijävaltioilla on perusvelvollisuus kunnioittaa puolueettomien valtioiden suvereniteettia kaikissa kansainvälisissä aseellisissa selkkauksissa. Jos tarkastellaan asiaa merisaarron kannalta, puolueettomilla osapuolilla on velvollisuus olla vastustamatta sellaisia sodan osapuolen toteuttamia laillisia toimenpiteitä, jotka kohdistuvat puolueettomia kauppa-alueita vastaan, jotka kuljettavat sotakieltotavaraa, rikkovat tai yrittävät rikkoa merisaartoa tai muuten toimivat sopimattomasti eli käytännössä puolueellisesti. Sodan osapuolen velvollisuus on puolestaan kunnioittaa puolueettoman osapuolen aseman loukkaamattomuutta. Kertaalleen tunnustettu puolueeton asema menetetään ainoastaan, mikäli puolueeton valtio luopuu asemastaan ja liittyy selkkauksen osapuoleksi tai rikkoo puolueettomuussäännöksiä. Huomionarvoista on kuitenkin se, että jos puolueeton osapuoli käyttää voimaa puolustaakseen puolueettomuutensa rikkomuspyrkimyksiä, se ei tarkoita osallistumista vihollisuuksiin.¹⁶⁰

¹⁵⁶ Rights and Duties of Neutral Powers in Naval War (Hague XIII); October 18, 1907. Saatavissa internetistä englanniksi osoitteesta: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague13.asp.

¹⁵⁷ Gunnar Rosén, Juhani Parkkari, Sodan lait käsikirja, Edita Publishing oy, Helsinki 2004, s. 293.

¹⁵⁸ NWP 1-14M. Luku 7, kohta 7.1. Termiä, "*nonbelligerent*" käytetään myös toisinaan kuvaamaan valtiota, joka ei osallistu aseellisiin selkkauksiin.

¹⁵⁹ NWP 1-14M, luku 7, kohta 7-1.

¹⁶⁰ Rights and Duties of Neutral Powers in Naval War (Hague XIII); October 18, 1907. Artiklat 1, 2 ja 6. sekä NWP 1-14M, luku 7, kohta 7-2.

USA:n Commander's Handbook suosittelee noudattamaan puolueettomuuslain suhteen asianmukaista varovaisuutta, koska osa lain säännöistä on muotoiltu jo kauan sitten, puolueettomuuslain sisältämiä sopimuksia saatetaan soveltaa vain tiettyihin kansainvälisiin aseellisiin selkkauksiin; ne saattavat heijastaa tapaoikeutta; ja on ehkä korvattu tiettyjen asioiden osalta. Esimerkiksi YK:n peruskirja voi tietyiltä osin olla yhdenmukainen puolueettomuuslain kanssa, kuitenkin jossain tilanteissa sen voidaan kuitenkin tulkita muokkaavan tiettyjä perinteisiä puolueettomuussääntöjä. Näistä epävarmuustekijöistä huolimatta puolueettomuuslailla on edelleen tärkeä rooli osana kansainvälistä oikeutta.¹⁶¹

7.5. Merisaartoon liittyvät oikeudet ja velvollisuudet

San Remon vuoden 1994 merisodan käsikirja määrittelee hyvin tarkasti merisaartoon liittyvät velvollisuudet saartavan osapuolen näkökulmasta. Seuraavaksi käsitellään velvollisuudet nimenomaan San Remon merisodankäsikirjan eikä 1900-luvun alun valtiosopimusten kautta, koska kyseisessä käsikirjassa velvollisuudet ovat kootussa muodossa, sanamuodoiltaan päivitettyjä sekä pohjautuvat erittäin vahvasti voimassa oleviin valtiosopimuksiin sekä olemassa olevaan tapaoikeuteen.

Tekstissä käytetään useissa kohdissa termiä *kauppa-alus* (*merchant vessel*). Termi on suomen kielessä jo hieman vanhahtava. Vuonna 2010 kumottu kauppa-aluksista annettu asetus (103/1924) 2 § määritteli kauppa-alukset aikoinaan näin: ”*Kauppa-alukset ovat joko lastialuksia tai matkustaja-aluksia. Lastialuksella tarkoitetaan alusta, jota kauppamerenkulussa käytetään tavaran kuljettamiseen, hinaamiseen, jäänsärkemiseen, pelastukseen tahi pyyntiin. Matkustaja-aluksella tarkoitetaan alusta, jota korvausta vastaan tahi muutoin käytetään matkustajien kuljettamiseen.*”¹⁶² ”Kauppa-alus” yleistermillä tarkoitetaan tässä työssä siis alusta, joka harjoittaa kaupallista tai yksityistä toimintaa, ja alusta, joka ei ole valtion sota-, tai apu-alus, tai valtion muu alus, kuten tulli- tai poliisialus.¹⁶³

Jotta merisaarto olisi laillinen, on sen täytettävä käytännössä viisi vaatimusta: siitä ilmoittaminen, tehokkuus, puolueettomuus, suhteellisuus ja pääsyn mahdollistaminen puolueettomille

¹⁶¹ NWP 1-14M, luku 7, kohta 7-1.

¹⁶² Kauppa-aluksista annettu asetus (103/1924) 2 §.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1924/19240103>. Vuonna 2010 voimaan astunut ”Laki aluksen teknisestä turvallisuudesta ja turvallisesta (29.12.2009/1686) käytöstä” ei enää käytä suomenkielistä ”kauppa-alus”- termiä. Voimassa oleva laki käyttää ns. kauppa-aluksiin rinnastettavista aluksista termejä: kalastus ja matkustaja-alukset, ro-ro-alukset, lasti- ja säiliöalukset.

¹⁶³ Ks esim: San Remo Manual s. 9, kohta 13(i).

rannikoille.¹⁶⁴ Ohessa on lueteltuna suorina käännöksinä¹⁶⁵ kaikki San Remon käsikirjan määrittelemät velvollisuudet, käyttäen San Remon käsikirjan tekstikohtien numerointia 93–104.

93. Merisaarto on julistettava ja siitä on ilmoitettava kaikille sodan tai konfliktin osapuolille sekä puolueettomille valtioille.

94. Julistuksessa on ilmoitettava saarron aloitusajankohta, kesto, sijainti¹⁶⁶, laajuus/kattavuus sekä ajanjakso minkä sisällä puolueettomien valtioiden alukset voivat poistua rannikon saarretulta alueelta.

95. Merisaarron on oltava tehokas. Se, onko saarto tehokas, on tosiasiakysymys¹⁶⁷.

96. Saartoa ylläpitävä joukko voi olla sijoittuneena tai ryhmittyneenä sellaiselle etäisyydelle, joka on sotilaallisten vaatimusten perusteella tarkoituksenmukaista.

97. Saarto voidaan panna täytäntöön ja ylläpitää yhdistelmällä laillisia sodankäyntimenetelmiä ja keinoja edellyttäen, että tämä kyseinen yhdistelmä ei johda tämän asiakirjan (San Remo Manual) sääntöjen vastaisiin toimiin.

98. Kauppa-alukset, joiden uskotaan kohtuullisin perustein rikkovan saartoa, voidaan ottaa haltuun. Kauppa-aluksia vastaan voidaan käyttää aseellista voimaa (*attack*), mikäli ne annetun varoituksen jälkeen selvästi vastustavat kiinniotta.

99. Saarto ei saa estää pääsyä puolueettomien valtioiden satamiin ja rannikolle.

100. Saartoa on sovellettava tasapuolisesti kaikkien valtioiden aluksiin.

101. Saarron lopettamisesta, tilapäisestä poistamisesta, uudelleen perustamisesta, jatkamisesta tai muista muutoksista on ilmoitettava kappaleiden 93 ja 94 mukaisesti.

102. Saarron toteuttaminen on kielletty, jos:

a) sen ainoana tarkoituksena on näännyttää siviiliväestö tai evätä siltä muut selviytymisen kannalta välttämättömät tarvikkeet; tai

¹⁶⁴ James Farrant: *Modern Maritime Neutrality Law*. International Law Studies. U.S. Naval War College. 2014 s. 252. Ks. myös: Michael G. Fraunces. 1992. *The International Law of Blockade: New Guiding Principles in Contemporary State Practice*. Volume 101. Issue 4. Article 5. Yale Law Journal. s. 895.

¹⁶⁵ Käännökset ovat tutkijan itse tekemiä

¹⁶⁶ Saarretun alueen rajat tulee olla erityisen selkeät etenkin puolueettomien alusten kannalta, koska saartavan valtion alukset eivät enää nykyisellään määritä rajoja samalla lailla fyysisesti, kun aiemmin, muutamia satoja vuosia sitten. Tämä johtuu mm. valtioiden ja niiden käyttämien alusten tekniikan, kuten valvonta- ja asejärjestelmien kehityksestä, jotka mahdollistavat saarron valvonnan kauempaa. Ks. esim: Fraunces 1992 s. 913.

¹⁶⁷ Tosiasiakysymykseen on vastattava tosiseikkojen ja todisteiden perusteella sekä näistä tosiseikoista johdetuilla päätelmillä. <https://www.definitions.net> määrittelee termin seuraavasti: *“In law, a question of fact is a question which must be answered by reference to facts and evidence, and inferences arising from those facts. Such a question is distinct from a question of law, which must be answered by applying relevant legal principles. The answer to a question of fact is usually dependent on particular circumstances or factual situations.”*

b) siviiliväestölle aiheutuvat vahingot ovat tai niiden voidaan olettaa olevan liiallisia verrattuna saarrosta odotettavasti saavutettavaan sotilaalliseen hyötyyn.

103. Jos saarretun alueen siviiliväestölle ei ole tarjolla riittävästi elintarvikkeita ja muita välttämättömiä tarvikkeita selviytymistä varten, on saartavan osapuolen huolehdittava tällaisten elintarvikkeiden ja muiden välttämättömien tarvikkeiden vapaasta läpikulusta,

siten että:

a) saartavalla osapuolella on oikeus määrätä tarvikkeiden kuljettamisen teknisistä järjestelyistä, mukaan lukien etsintä- ja tarkastustoimenpiteet, joiden mukaisesti tällainen läpikulku on toteutettava; ja

b) edellyttäen, että kyseisten tarvikkeiden jakelu tapahtuu saartavan osapuolen paikallisessa valvonnassa tai humanitaarisen järjestön toimesta, joka vastaa toiminnan puolueettomuudesta, kuten esimerkiksi Punaisen Ristin Kansainvälinen komitea.

104. Saartavan osapuolen on sallittava lääketieteellisten tarvikkeiden kulku siviiliväestölle tai haavoittuneille ja sairaille asevoimien jäsenille siten, että saartajalla on oikeus määrätä teknisistä järjestelyistä, mukaan lukien etsinnän ja tarkastusten toteuttaminen, jonka nojalla tällainen tarvikkeiden kuljettaminen on sallittua.¹⁶⁸

Ennen San Remon merisotakäsikirjan valmistumista käytiin laajaa keskustelua siitä, oliko merisaarto osana merisodankäyntiä vanhentunut jo totaalisesti vai voisiko se sittenkin olla edelleen ajankohtainen ja toteuttamiskelpoinen merisodankäynnin väline. Vaikka vähemmistö merisodan oikeussääntöjen asiantuntijoista uskoikin, että perinteiset saartoja koskevat säännöt olivat jo tuomittuja kadotukseen, enemmistö uskoi kuitenkin niiden tarpeellisuuteen. Toisen maailmansodan jälkeen esiintyneissä useissa selkkauksissa, joissa valtiot olivat osallisina, käytettiin aina joitain tai jopa kaikkia perinteisiä saartojen sääntöjä, ja se viittasi vahvasti siihen, että saarto-opista olisi edelleen hyötyä merisodankäynnin menetelmänä. Tätä näkemystä vahvisti se tosiseikka, että saarto mainittiin YK:n peruskirjan 42 artiklassa nimenomaan mahdollisena pakkokeinona ja, että nykyaikaisissa valtioiden merivoimien toimintakäsikirjoissa (*esim. Commander's Handbook*) saartoa pidetään sallittuna merisodankäynnin muotona. Siksi saartoa koskevat säännökset päätettiin sisällyttää tekstiin, tosin tarvittaessa modernisoituina versioina alkuperäisistä lähteistä eli Pariisin vuoden 1856 julistuksesta sekä Lontoon vuoden 1909 merisotajulistuksesta.¹⁶⁹

San Remon käsikirjan kohdat 93–104 edustavat nimenomaan tämän pohdinnan ja työn hedelmiä. Laatijoiden mielestä näitä sääntöjä voidaan soveltaa valtioiden toteuttamiin saarto-

¹⁶⁸ San Remo Manual s. 26–27, kohdat 93–104

¹⁶⁹ San Remo Manual s. 176–177.

toimenpiteisiin välittämättä näille toimenpiteille annetuista tarkemmista nimistä tai termeistä. Vaikka kohtien 93–104 säännökset koskevat vain aluksia, laatijoiden piirissä tunnustettiin yleisesti, että nykyaikaiseen merivoimien sodankäyntiin voi sisältyä myös ilmatilan saartaminen tai sulkeminen merialueiden yläpuolella. Tällaisessa tilanteessa sodan osapuolten on sovellettava San Remon käsikirjassa ilmaistuja merisaarron yleisiä periaatteita.¹⁷⁰

Koska San Remon käsikirja on ainoa kattava, vuoden 1913 jälkeen¹⁷¹ laadittu kansainvälinen merisotalakia käsittelevä tuote, sillä tulee todennäköisesti olemaan merkittävä vaikutus merisotalain leviämiseen ja vakiinnuttamiseen. Se on jo vaikuttanut useiden valtioiden käsikirjojen sääntöihin koskien meritaisteluita, ja todennäköisesti tulee vaikuttamaan myös tulevaisuudessa. Tällä tavalla San Remon käsikirja tulee helpottamaan nykyaikaista kansainvälistä tapaoikeutta vakiinnuttamaan asemaansa, edistämään sen johdonmukaista kehitystä ja siten tarjoamaan huomattavasti kiinteämmän perustan mahdollisille tulevien valtiosopimusten kehittymiselle.¹⁷²

San Remon käsikirjan kohdasta 96 löytyvä maininta saartavan osapuolen ns. saartovoiman tarkoituksen mukaisesta etäisyydestä on aikaansaanut aikoinaan paljon ristiriitaista keskustelua. Osa valtioista on väittänyt, että sota-alusten fyysinen läsnäolo saartoalueen välittömässä läheisyydessä olisi välttämätöntä. Toiset puolestaan, että saartojoukot voisivat toimia huomattavan kaukaakin. Tämän taustalla on ollut saartajan huoli koskien saarretun tahon rannikolla olevien asejärjestelmien, lentokoneiden ja sukellusveneiden kantamaa, joilla se voisi vaikuttaa saartajan aluksiin.¹⁷³ Jotkin lähteet ovat tämän sopivan etäisyyden suhteen hyvinkin ympäröityjä. Esimerkkinä mainittakoon USA:n *Commander's Handbook*, jonka mukaan saartoa ylläpitävät joukot voivat olla ovat ”jonkin matkan” (eng. *some distance*) päässä rannikolta.¹⁷⁴ Joka tapauksessa, saarto on toteutettava sellaiselta etäisyydeltä, että on olemassa vähintäänkin kohtuullinen mahdollisuus siihen, että pääsy saarretulle rannikolle tai pois pääsy sieltä kye-

¹⁷⁰ San Remo Manual s. 176–177.

¹⁷¹ Edeltävä merisotalakia käsittelevä teos oli: *Manual of the Laws of Naval War. Oxford, 9 August 1913. Haagissa järjestetyssä toisessa kansainvälisessä rauhankonferenssissa esitettiin toive, että merisotaa koskeviin lakeihin ja tapoihin liittyvien asetusten valmistelu sisällytetään seuraavan konferenssin ohjelmaan. Tämä toive sai kansainvälisen oikeuden instituutin nimeämään komitean vuonna 1910 kartoittamaan ja valitsemaan tutkimuksia, jotka voisivat olla hyödyllisiä ja käyttökelpoisia rauhankonferenssin valmistelussa ja muutenkin keskustelun pohjaksi. Tämän komitean ehdotuksesta päätettiin laatia säännöt koskien merisodan lakeja ja tapoja. Komitea, jonka esittelijänä oli professori Fauchille, laati käsikirjan luonnoksen, joka oli samankaltainen kuin vuonna 1880 julkaistu Oxfordin maasodankäsikirja. Ks. myös: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/265?OpenDocument>.*

¹⁷² Louise Doswald-Beck arvioi näin 1995 ilmestyneessä, San Remon vuoden 1994 merisotakäsikirjan syntymistä taustatoittavassa artikkelissaan: *“Background - Development of the San Remo Manual and its intended purpose - Content of the San Remo Manual,”* International Review of the Red Cross, No. 309. <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/article/other/57jmst.htm>.

¹⁷³ San Remo Manual s. 177, kohta 96.1.

¹⁷⁴ NWP 1-14M. Luku 7, kohta 7.7.2.3.

tään tehokkaasti estämään.¹⁷⁵ Samaa etäisyysproblematiikkaa on tarkasteltu aikoinaan jo vuonna 1903 Yale Law Journal:ssa julkaistussa artikkelissa. Siinä asiaa ei nähty oikeastaan lainkaan vaikeana, vaan enemmänkin merkityksettömänä: *“The distance at which the blockading force is stationed seems immaterial, so long as it commands the approaches of the invested port.”*¹⁷⁶

Kuten jo monesti todettua, laillisen saarron on oltava tehokas. Näitä tehokkuusvaatimuksen kriteereitä ei kuitenkaan avata kansainvälisen oikeuden merisodankäyntiä koskevissa säännöksissä kovinkaan laajalti. Pariisin julistukseen vuonna 1856 kirjoitettu muutama rivi asiasta on useimmissa tapauksissa se oppi, joka on seurannut läpi vuosien muihinkin oikeuslähteisiin sekä niiden koonnoksiin¹⁷⁷.

USA:n Commander’s Handbook:n mukaan, jotta saarto olisi tehokas, sitä on ylläpidettävä pinta-, ilma- tai vedenalaisella voimalla tai muilla laillisilla sodankäyntimenetelmillä ja -välineillä, jotka ovat riittäviä tekemään pääsyn saarretulle alueelle – tai sieltä poistumisen – vaaralliseksi. Tehokkuusvaatimus täyttyy kuitenkin edelleen, vaikka saartajan alukset tai muu saartoa ylläpitävä voima olisivat pakotettuja poistumaan alueelta välisaikaisesti esimerkiksi huonon sään tai saartoa rikkovan aluksen takaa-ajon johdosta.¹⁷⁸

Saartaja voi myös keskittää voimansa tietylle alueelle saartoalueen sisällä, mikäli on syytä olettaa, että tiettyä väylää käytetään kiertämään tai läpäisemään saarto. Tällainen joukkojen keskittäminen pitää saarron edelleen tehokkaana ja sen myötä laillisena, vaikka voimien keskittämisen vuoksi jotkut alukset voisivatkin onnistua joskus kiertämään saartotoimenpiteet, saarron hetkellisesti heikommin valvotun osan kautta.¹⁷⁹ Tehokkuus ei myöskään edellytä, että kaikki mahdolliset lähestymisreitit saarretulle alueelle olisi estetty. Joukot, joita edellytetään tehokkaan saarron muodostamiseksi, riippuvat siis sen hetkisistä sotilaallisista olosuhteista.¹⁸⁰

¹⁷⁵ San Remo Manual s. 177, kohta 96.1.

¹⁷⁶ Charles N. Gregory. The Law of Blockade, 12 Yale Law Journal. 1903. s. 343–344.

¹⁷⁷ Pariisin vuoden 1856 julistuksen sisältö koskien merisaarron tehokkuutta: *“Blockades, in order to be binding, must be effective, that is to say, maintained by a force sufficient really to prevent access to the coast of the enemy.”*

¹⁷⁸ NWP 1-14M. Luku 7, kohta 7.7.2.3

¹⁷⁹ Maritime Operational Zones. Center for Naval Warfare Studies. International Law Department. United States Naval War College. 2013. s. 4–20.

¹⁸⁰ U.S. NAVY, U.S. MARINE CORPS & U.S. COAST GUARD, NWP 1-14M. The Commander's Handbook on the Law of Naval Operations (2017). Vastaisuudessa pelkkä NWP 1-14M. Luku 7, kohta 7.7.2.3

Ehkä parhaiten koko tehokkuuskeskustelu kiteytyy tässä oheisessa lainauksessa, joka julkaistiin Falklandin sotaa käsittelevässä artikkelisarjassa vuonna 1985:

“In any event, if, by disinformation, a belligerent can convince the enemy (and neutrals) that there is an effective blockade in existence, then there is an effective blockade.”¹⁸¹

Saartoa on sovellettava puolueettomasti eli pantava täytäntöön kaikkien valtioiden aluksia ja ilma-aluksia vastaan. Sodan osapuolen toteuttama erottelu, joka suosii tai syrjii tiettyjen valtioiden – sisältäen myös omat ja liittouman – aluksia tai ilma-aluksia, tekee saarron juridisesti pätemättömäksi. Tämän puolueettomuutta koskevan vaatimuksen taustalla oli alun perin tarve varmistaa, ettei valtio voisi julistaa toista valtiota sellaiseen saartoon, että ainoastaan saartaja voisi käydä kauppaa sen kanssa, jättäen samalla kaikki muut tahot kaupankäynnin ulkopuolelle. Puolueettomuussäännön noudattamatta jättäminen tekee koko saarrosta pätemättömän, jolloin saartajan on lopetettava saarto.¹⁸²

Saartoa voidaan pitää yllä aluksien, lentokoneiden ja sukellusveneiden lisäksi myös merimiinojen avulla. Huomionarvoista on tosin se, että saartoa ei saa toteuttaa pelkästään merimiinojen avulla. Kiellon voidaan nähdä juontavan jossain määrin juurensa vuoden 1907 Haagin yleissopimuksen VIII 2. artiklaan: *”On kielletty vastustajan rannikoiden edustalle ja satamiin laskemasta itsestään laukeavia kosketusmiinoja, joiden yksinomaisena tarkoituksena on kauppamerenkulun ehkäiseminen.”¹⁸³* On kuitenkin lähes mahdotonta todistaa, että miinat on laskettu yksinomaan kaupallisen merenkulun estämiseksi. On muistettava myös merisaarron puolueettomuusvaatimus, jonka mukaan vain tietyiltä aluksilta ei saa evätä pääsyä satamaan tai lähtöä sieltä. Siksi on yleensä välttämätöntä, että miehitettyt alukset ovat läsnä saartoalueen läheisyydessä varmistakseen, että alukset eivät vahingoitu umpimähkäisesti ja viattomia uhreja ei pääse syntymään. Heintschel von Heineggin mukaan, pelkästään humanitaarisista syistä ainakin yhden pinta-aluksen läsnäolo on edelleen välttämätön edellytys merisaarron laillisuudelle. Sillä ei ole merkitystä, palveleeko saarto tiukasti sotilaallisia tai taloudellisia tarkoi-

¹⁸¹ The Falklands Crisis and the Laws of War. International Law Studies. Volume 70. Levie on the War of Law. Michael N. Schmitt & Leslie C. Green. (Editors). 1985. s. 204.

¹⁸² NWP 1-14M. Luku 7, kohta 7.7.2.4. Ks. myös James Farrant: Modern Maritime Neutrality Law. International Law Studies. U.S. Naval War College. 2014 s. 258.

¹⁸³ Haagin toisessa rauhankonferenssissa tehdyt sopimukset 1907, VIII Yleissopimus, joka koskee vedenalaisten itsestään laukeavain kosketusmiinojen laskemista. Artikla 2. Ks. myös: Heintschel von Heinegg. Naval Blockade. (ed. Michael N. Schmitt) International Law Studies - Volume 75. s. 215.

tuksia. Eli miinojen käyttö osana saartoa voidaan nähdä laillisena ainoastaan, mikäli miinoitteet ovat valvottuja.¹⁸⁴

Toinen näkökulma, joka estää pelkkien miinojen käytön saarron toteutuksessa, on johdettavissa San Remon merisotakäsikirjan kohdasta 98, jonka mukaan saarron rikkomuspyrkimyksen ollessa kyseessä, voidaan kauppa-alus ottaa haltuun eikä ensisijaisesti tuhota ilman varoitusta, kuten miinoitteeseen ajaessa tapahtuisi. Tosin mikäli kauppa-alus vastustaisi haltuunottoa annetun varoituksen jälkeen, silloin sota-aluksella olisi oikeus vaikuttaa alukseen aseellisesti.¹⁸⁵ James Farrant esittää artikkelissaan sinänsä mielenkiintoisen teorian: asianmukaisesti ilmoitettu miinavaarallinen alue saattaisi toimia niin voimakkaana pelotteena, että ei tapahtuisi lainkaan saarron rikkomuspyrkimyksiä eikä olisi liioin tarvetta seuraamuksille.¹⁸⁶

7.6. Merisaarron keskeytyminen ja päättäminen

Kun merisaarto on julistettu, alusta voidaan estää lähtemästä satamasta, mikäli aluksen lippuvaltio vaihdetaan vielä satamassa olleessaan vihollisvaltiosta puolueettomaksi.¹⁸⁷ Saarron lopettamisesta, tilapäisestä poistamisesta, uudelleen perustamisesta tai jatkamisesta on ilmoitettava asianmukaisesti samojen kanavien kautta, joita käytetään saarron asettamiseenkin. Mikäli saartoalue muuttuu, on siitä myös ilmoitettava. Mikäli sodan tai selkkauksen tilanne edellyttää saartavien joukkojen siirtämistä toiselle alueelle esimerkiksi taistelun tukemistehtäviin, pois saartoalueen läheisyydestä, saarto keskeytyy. Tällöin saarto ei ole enää tosiasiallisesti tehokas ja siitä tulee niin sanottu ”paperi-saarto” (eng. *paper blockade*), joka on ollut kansainvälisoikeudellisesti laitton aina Pariisin vuoden 1856 julistuksesta saakka. Tässä tapauksessa saarto olisi saatettava jälleen voimaan eli julistettava uudelleen.¹⁸⁸

¹⁸⁴ Heintschel von Heinegg. Naval Blockade. (ed. Michael N. Schmitt) International Law Studies - Volume 75. s. 215.

¹⁸⁵ San Remo Manual s. 27, kohta 98.

¹⁸⁶ James Farrant: Modern Maritime Neutrality Law. International Law Studies. U.S. Naval War College. 2014 s. 257.

¹⁸⁷ Lontoon merisotajulistus 1909, artikla 56. Ks. myös: Maritime Operational Zones. Center for Naval Warfare Studies. International Law Department. United States Naval War College. 2013. s. 4–23.

¹⁸⁸ George K. Walker, The Tanker War, 1980–88: Law and Policy, 2000, Vol. 74, U.S. Naval War College, International Law Studies. s. 390.

Jos saarrettu vihollinen onnistuu ajamaan saartavat alukset pois alueelta¹⁸⁹, saarto päättyy ja pitää uusia, mikäli sitä halutaan vielä jatkaa. Mikäli saartaja ottaa itselleen haltuun saarretun sataman, saarto päättyy. Kuitenkin mikäli saartaja hallitsee aluetta, joka on lähellä rajattua saartoaluetta tai saarrettua satamaa, mutta ei suoranaisesti pidä hallussaan kumpaakaan niistä – saarto pysyy voimassa. Tilapäinen saarron ”fyysisen tehokkuuden” keskeytys, kuten hirmumyrsky, joka pakottaa alukset pois alueelta, ei lopeta saartoa. Saarto jatkuu myös aselevon aikana, ellei toisin ole sovittu osapuolten välillä.¹⁹⁰

7.7. Contraband – sotakieltotavara

Sotakieltotavara (*Contraband*) on sodan oikeussääntöjen mukaan materiaalia, tavaraa tai välineitä, joita ei saa kuljettaa sodan toiselle osapuolelle, koska kyseisiä tuotteita katsotaan voitavan käyttää sotilaallisiin tarkoituksiin. Sotakieltotavaroita koskevat oikeussäännöt kehitettiin Euroopassa jo myöhäiskeskiajalla ja niitä kehitettiin aikoinaan aktiivisesti, jotta säännöt vastaisivat mahdollisimman kattavasti suurimpien merenkulkuvaltioiden tarpeita. Siitä, mitkä tuotteet voitaisiin takavarikoida samoin perustein kuin varsinaiset aseet käytiin kiivasta keskustelua. Hollantilainen lakimies Hugo Grotius esitteli teoksessaan *Jure belli ac pacis* (1625) kolmiportaisen luokitteluvaihtoehdon asian selkiyttämiseksi. Vaikka hänen esittelemänsä luokittelu nousikin aika ajoin esille, ei sillä kuitenkaan ollut juurikaan käytännön vaikutusta valtioiden toimintatapoihin, saati että se olisi onnistunut vakiinnuttamaan asemansa osana sodankäyntiä. Hänen laatimansa luokittelun voidaan kuitenkin katsoa toimineen pohjana lähes kolmesataa vuotta myöhemmin laaditulle Lontoon merisotajulistuksen käyttämälle sotakieltotavaran luokittelulle.¹⁹¹

Sotakieltotavaran laajamittaista valvontaa on toteutettu viimeksi ensimmäisessä ja toisessa maailmansodassa. Sittemmin se on ollut mukana pienemmissä selkkauksissa, kuten arabien ja Israelin konfliktissa vuosina 1948–1979 ja lyhyemmissä selkkauksissa Intian ja Pakistanin välillä vuosina 1965 ja 1971. Viimeaikaisen valtiokäytännön puuttumisen vuoksi suuri osa

¹⁸⁹ Se mitä tällä tarkalleen halutaan tarkoittaa, ei kyseisestä lähteestä yksiselitteisesti selvinnyt. Asia on kiinnostava sen vuoksi, että nykyisellään alusten kehittyneet tekniset järjestelmät mahdollistavat saartamisen huomattavasti aiempaa kauempaa. Ks. esim Heintschel von Heinegg. s. 214. Alusten ei tarvitse siis varsinaisesti tarvitse partioida saarretun alueen rajojen välittömässä läheisyydessä. Yksi tulkinta voisi olla se, että mikäli saarrettu kykenee omilla toimillaan ajamaan saartajien alukset niin kauas saartoalueelta, että merisaarron tehokkuusvaatimus ja sen myötä laillisuus ei enää täytyisi ja saarto katsottaisiin päättyneeksi. Kuten Pariisin vuoden 1856 julistus määrittelee tehokkuudesta: ”saarto, jotta se olisi sitova, sen on oltava tehokas - toisin sanoen sitä on ylläpidettävä voimalla, joka on riittävä estämään pääsy vihollisen rannikolle.” Lontoon vuoden 1909 julistus käytti täsmälleen samaa sanamuotoa kyseisestä asiasta. San Remon merisotakäsikirja 1994 piti tosin näiden em. julistusten mainitsemää tehokkuutta vaikeasti mitattavana.

¹⁹⁰ Walker s. 390.

¹⁹¹ Encyclopaedia Britannica: Contraband. 2018. Katsottu 11.3.2020. Ks. myös San Remo Manual s. 215, kohta 148.2.

laista on melko vanhaa. Itse asiassa sitä pidettiin jo vanhana ennen ensimmäisen maailmansodan puhkeamista. Tästä huolimatta sotakieltotavaroita koskevat säännökset on edelleen sisällytetty nykyaikaisiin valtioiden sotilaskäsikirjoihin, eikä mikään vielä viittaa siihen, että valtiot uskoisivat sotakieltotavarasäännösten olevan turhia ja vanhentuneita.¹⁹²

Lontoon merisotajulistus, joka laadittiin vuosien 1908–1909 aikana, sen aikaisten suurimpien merimahtien toimesta, luokitteli sotakieltotavarat kolmeen luokkaan: 1) Ehdoton kielto (*absolute contraband*), ehdollinen kielto (*conditional contraband*) sekä 3) sallittu (*free*). Ensimmäiseen luokkaan kuuluivat sotatarvikkeet ja -välineet, jotka takavarikoitiin poikkeuksetta, mikäli niitä pyrittiin kuljettamaan tahansa vihollisen alueelle. Esimerkkeinä mainittakoon kaikenlaiset aseet, ammukset, räjähteet sekä sotilaiden vaatteet ja varusteet. Toinen, *ehdollinen* luokka koostui muun muassa ajoneuvoista, rautatiekalustosta, voiteluaineista, elintarvikkeista sekä sodankäyntiin soveltuvista jalkineista ja vaatteista. Näitä tuotteita pidettiin kiellettyinä ainoastaan, jos niitä yritettiin kuljettaa vihollisen hallitukselle tai armeijalle. Kolmas luokka, *sallittu* materiaali, koostui tuotteista, joiden kuljettamista kiellot eivät suoranaisesti rajoittaneet. Tähän kuuluivat muun muassa tekstiiliteollisuuden raaka-aineet, osa rakennustarvikkeista sekä sairaiden ja haavoittuneiden hoitamiseen tarkoitettu lääkintämateriaali.¹⁹³

Vaikka Lontoon julistusta ei koskaan ratifioitu, oli se kuitenkin riittävän lähellä yleistä konsensusta, jonka molemmat osapuolet hyväksyivät väliaikaisesti ensimmäisen maailmansodan puhkeamisen yhteydessä vuonna 1914. Ensimmäisessä maailmansodassa vaadittiin kuitenkin sellaisten tuotteiden kuin kumi, puuvilla ja saippua siirtämistä rajoituksettomasta kategoriasta ehdottomasti kiellettyjen tuotteiden listalle. Julistuksen luokittelusta tuli sodan edetessä lopulta merkityksetön, ja se hylättiin vuonna 1916.¹⁹⁴ Toisessa maailmansodassa lähes kaikki tuotteet sisältyivät ehdottomasti kiellettyjen kategoriaan.¹⁹⁵

San Remon merisodan käsikirjan määritelmän mukaan termillä *Contraband* tarkoitetaan tavaroita ja tuotteita, jotka on tarkoitus kuljettaa vihollisen valvonnassa olevalle alueelle ja joita on mahdollista käyttää aseellisessa selkkauksessa. Perinteisen sotakieltotavaraa käsittelevän lain (*Traditional Law of Contraband*) ja valtiokäytännön (*State Practice*) mukaisesti, jotta jokin materiaali tai tuoteartikkeli voidaan luokitella sotakieltotavaraksi, on kahden ehdon täyttyvä: 1) sen on oltava altis sotilaalliselle käytölle ja 2) se on (suoraan tai välillisesti) tarkoi-

¹⁹² James Farrant: *Modern Maritime Neutrality Law*. International Law Studies. U.S. Naval War College. 2014 s. 252.

¹⁹³ Lontoon merisotajulistus 1909. Ks. myös: James Farrant: *Modern Maritime Neutrality Law*. International Law Studies. U.S. Naval War College. 2014 s. 252.

¹⁹⁴ Encyclopaedia Britannica: *Contraband*. 2018. Katsottu 11.3.2020.

¹⁹⁵ San Remo Manual s. 215, kohta 148.2.

tettu vihollisosapuolelle. Vaikka sotakieltotavarain määritelmän pätevyydestä on selvästi olemassa yleinen yhteisymmärrys, tiettyjen tavaroiden luokittelusta sotakieltotavaraksi on aina kiistelty.¹⁹⁶

San Remon merisodan käsikirja edellyttää sodan osapuolia julkaisemaan mahdollisimman tarkan luettelon tuotteista, joita he pitävät sotakieltotavarana kyseisen aseellisen selkkauksen olosuhteissa.¹⁹⁷ Tavaraita, jotka on tarkoitettu kuljettavaksi vihollisen haltuun ja joita vihollisen asevoimat voivat käyttää hyödykseen, voidaan pitää sotakieltotavarana heti, kun ne on sisällytetty kyseiseen luetteloon. Luettelo sotakieltotavaroista on kuitenkin julkaistava ennen lastin haltuunottoa. On esitetty näkemys myös siitä, että on olemassa oikeus ottaa haltuun selvästi sotilaskäyttöön tarkoitettu sotamateriaali, vaikka luettelo sotakieltotavarasta ei olisi-kaan vielä julkaistu.¹⁹⁸

Sotakieltotavaroiden luettelon on voitava vaihdella tapauskohtaisesti ja vallitsevien olosuhteiden mukaisesti. On mahdotonta määritellä etukäteen sitä, mitä tietyn aseellisen selkkauksen olosuhteissa voidaan pitää sotakieltotavarain kuljettamisena. Selkkauksen tai sodan osapuolilla onkin huomattavan suuri harkintavalta päättää luettelon sisällöstä siten, että se palvelee heidän tarpeitaan mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti, kunhan San Remon merisodan käsikirjan kohdan 150 minimivaatimukset sallituista tuotteista täyttyvät. San Remon merisodan käsikirja velvoittaa laatimaan luettelot mahdollisimman täsmällisesti, jotta puolueettomilla osapuolilla, kuten esimerkiksi kauppa käyvillä yrityksillä on mahdollisuus arvioida etukäteen, liittyykö tiettyjen tavaroiden kuljettamiseen riskejä.¹⁹⁹

San Remon merisodan käsikirjan kohdan 150 määrittelemät tavarat, joita vähintäänkin pitää saada kuljettaa rajoituksetta:

- a) uskonnolliset esineet;*
- b) esineet, jotka on tarkoitettu yksinomaan haavoittuneiden ja sairaiden hoitoon ja tautien ehkäisyyn;*
- c) vaatteet, vuodevaatteet, välttämättömät elintarvikkeet ja tarvittava materiaali suojiin (esim. sääsuojat) rakentamiseksi yleensäkin siviiliväestölle, erityisesti naisille ja lapsille, jos ei ole todellista syytä uskoa, että tällaisia tavaroita käytetään muihin, kuten sotilaallisiin tarkoituksiin, siten, että siitä koituisi selvää sotilaallista etua viholliselle;*

¹⁹⁶ San Remo Manual s. 215, kohta 148.1.

¹⁹⁷ San Remo Manual s. 216, kohta 149.

¹⁹⁸ San Remo Manual s. 216, kohta 149.1.

¹⁹⁹ San Remo Manual s. 216, kohta 149.1.

d) sotavangeille tarkoitettut tavarat, mukaan lukien yksittäiset pakkaukset ja kollektiiviset hätälähetykset, jotka sisältävät ruokaa, vaatteita, koulutus-, kulttuuri- ja vapaa-ajan tuotteita;

e) tavarat, jotka on muuten erityisesti vapautettu takavarikoinnilta kansainvälisellä sopimuksella tai sodan osapuolten keskinäisellä sopimuksella; ja

f) muut tavarat, joita ei voida käyttää aseellisissa selkkauksissa.²⁰⁰

Ylläolevan listauksen tapauksessa on korostettava kuitenkin sitä, että tavaroita, joita ei ole listattu selkkauksen osapuolen sotakieltotavaraluettelossa, ei voida pitää sotakieltotavarana, joten niitä ei tule myöskään takavarikoida. Vaikka kaikki ylläolevat tuotteet on lueteltu sallituiksi (*free*) tuotteiksi, kyse ei ole kuitenkaan siitä, ettei niitä voisi koskaan, missään olosuhteissa takavarikoida. Näihin täysin rajoittamattomiin tuotteisiin (*truly free goods*) kuuluvat ainoastaan tuotteet, jotka on lueteltu listauksen kohdissa a—d.²⁰¹ Selkkauksen osapuolet voivat toisaalta vapaasti sopia keskenään rajoittamattomien tuotteiden määrän laajentamisesta. Tuotteita, joita ei voi käyttää aseellisissa selkkauksissa sotilaallisten päämäärien hyväksi, ei saa myöskään sisällyttää kiellettyjen tuotteiden luetteloon.²⁰²

Toisen maailmansodan aikana sodan osapuolten harjoittama erottelu absoluuttisen ja ehdollisen sotakieltotavaran välillä käytännössä romahti. Koska käytännössä koko valtion väestö osallistui sotatoimien tukemiseen, oli ymmärrettävää, että molemmat osapuolet pyrkivät rajoittamaan kaikkea tuontia. Tämän seurauksena oli entistä vaikeampaa tehdä eroa vihollisen hallitukselle ja sen asevoimille tarkoitettujen tavaroiden sekä siviiliväestön kulutukseen tarkoitettujen tavaroiden välillä. Vaikka toisen maailmansodan jälkeen ei ole ollut saman laajuisia selkkauksia, näyttäisi siltä, että siinä määrin kuin kansainvälinen oikeus saattaa edelleen edellyttää sotakieltotavaraluetteloiden julkaisemista, vaatimus voitaisiin panna täytäntöön luetteloimalla ainoastaan sallittuja tavaroita ja tuotteita.²⁰³ Tästä osoituksena esimerkiksi Egyptin ratkaisu vuodelta 1948. Tuolloin Israelin kanssa käydyssä sodan aikana Egypti julkaisi loppujen lopuksi listan nimenomaan sallituista tavaroista ja tuotteista, kiellettyjen asemesta. Samoin oli Intian ja Pakistanin välisessä selkkauksessa vuonna 1971, jossa molemmat osapuolet julkaisivat vastaavat, *sallivat* listaukset.²⁰⁴

²⁰⁰ San Remo Manual s. 37, kohta 150. Teksti on lähes suora lainaus San Remon käsikirjasta. Käännös on tutkijan oma.

²⁰¹ San Remo Manual s. 217, kohta 150.1.

²⁰² San Remo Manual s. 217, kohta 150.2.

²⁰³ NWP 1-14M. Luku 7, kohta 7.4.1.

²⁰⁴ Ks. esim: Farrant 2014, s. 233.

7.8. Milloin ja millä perustein puolueettoman ja/tai merisaartoa rikkovan aluksen toimintaan voidaan puuttua?

Historia tuntee erilaisia esimerkkejä puuttumisesta myös puolueettomiin aluksiin erityisesti aavalla merellä.²⁰⁵ Esimerkkeinä mainittakoon Algerian itsenäisyystaistelun aikana Ranskan toteuttamat tarkastukset, jolloin Ranska tarkasti järjestelmällisesti puolueettomia aluksia vastarintaliikkeelle tarkoitettujen asekuljetusten estämiseksi. Yhdysvaltojen toimeenpanemassa Kuuban saarrossa vuonna 1962 Yhdysvallat ryhtyi tarkastamaan aavalla merellä Kuubaan matkalla olleita aluksia. Toimenpiteelle on vaikea löytää varsinaisia merioikeudellisia perusteita. Yhdysvalloille myönteiseen lopputulokseen on kuitenkin katsottu vaikuttaneen kansainvälispoliittiset näkökohdat.²⁰⁶

Puolueettomiin aluksiin kohdistuva toimivalta on toisaalta saattanut perustua myös YK:n pakotevaltuuksiin. Esimerkiksi Etelä-Rhodesian kauppasaarron yhteydessä 1960-luvulla Iso-Britannia saartoi Portugalille kuuluvan, nykyisessä Mosambikissa sijaitsevan Beiran sataman Rhodesiaan tarkoitettujen öljykuljetusten estämiseksi. Iso-Britannia toteutti saarron YK:n turvallisuusneuvoston valtuuttamana. Tämän jälkeen turvallisuusneuvosto on sallinut merioikeudelliset valvontatoimet Kuwaitin ja entisen Jugoslavian kriisien yhteydessä.²⁰⁷

Myös aavalla merellä tapahtuvat laivastoharjoitukset ja esimerkiksi ydinkokeet ovat rajoittaneet merenkulun vapautta. Ranska julisti 1970-luvulla ydinkokeidensa yhteydessä laajan alueen Tyynellä merellä merenkululta suljetuksi. Australia ja Uusi-Seelanti veivät asian Kansainväliseen tuomioistuimeen ja vetosivat siihen, että puolueettomien alusten liikkumiseen kohdistuvat rajoitukset loukkasivat aavan meren vapautta. Tämänkaltaisia pysyviä rajoituksia ei pidetä missään tapauksessa laillisina. Mikään valtio ei voi pysyvästi ja laillisesti sulkea mitään aavan meren osaa. Tilapäisissä rajoituksissa on aina arvioitava, onko valtio niihin ryhtyessään ottanut huomioon toisten valtioiden edut.²⁰⁸

Vihollisen alukset, olivatpa ne sitten kauppa-aluksia tai muita aluksia, sekä niiden kyydissä oleva lasti voidaan laillisesti ottaa haltuun (*capture*) puolueettomien merialueiden ulkopuolella sodan toisen osapuolen toimesta. Aiempaa, aluksella suoritettua tarkastusta (*visit and*

²⁰⁵ Vuoden 1958 aavaa merta koskevan sopimuksen mukaan aavaa merta ovat kaikki ne merialueet, jotka eivät kuulu valtion aluemereen tai sisäisiin aluevesiin. Vuoden 1982 merioikeusyleissopimuksen sisältämä vyöhykejärjestely määrittelee aavan meren tarkoittamaan kaikkia niitä merialueita, jotka eivät kuulu valtion sisäisiin aluevesiin, aluemereen, saaristovesiin tai talousvyöhykkeeseen. Aavalla merellä sovelletaan perinteisesti ns. aavan meren vapauksia, jotka merkitsevät kaikille vapaata merenkulkua, kalastusta ja maantieteellistä tutkimusta.

²⁰⁶ Hakapää s. 409–410.

²⁰⁷ Sama s. 409–410.

²⁰⁸ Hakapää s. 409–410.

search) ei tähän vaadita.²⁰⁹ Näin ollen käytännössä kaikki vihollisosapuolen alukset ovat alttiita haltuunotolle lastin luonteesta ja määränpäästä riippumatta. Myös yksityiset alukset, kuten jahdit, voivat joutua haltuunotetuiksi. Vihollisosapuolen kauppalaivojen kyydissä oleva viholliselle kuuluva lasti (*enemy cargo*) voidaan aina ottaa haltuun sotasaaliismenettelynä, kun taas vihollisen kauppalaivojen kuljettama puolueeton lasti (*neutral cargo*) voidaan ottaa haltuun ainoastaan, mikäli se on luokiteltu sotakieltotavaraksi tai jos alus rikkoo saartoa, kulkee vihollisen saattueessa tai vastustaa aktiivisesti tarkastustoimenpiteitä.²¹⁰

San Remon merisotakäsikirjan mukaan kuitenkin tiettyjen alusten ja veneiden kiinni- ja haltuun ottaminen on yksiselitteisesti kielletty. Ratkaisevaa on aluksen käyttötarkoitus, ei sen tyyppi tai luokka. Seuraavat alukset ovat kiellettyjen listalla:

- a) sairaala-alukset sekä pienet rannikolla suoritettaviin pelastustehtäviin käytettävät alukset*
- b) muut sairaankuljetusalukset, niin kauan kuin niitä tarvitaan haavoittuneiden, sairaiden ja haaksirikkoutuneiden kuljettamiseen*
- c) alukset, joilla on turvatakuut sodan osapuolten keskenään solmiman sopimuksen myötä, kuten:*
 - alukset, jotka on suunniteltu ja varattu käytettävän sotavankien kuljettamiseen*
 - alukset, jotka on varattu humanitaarisia tehtäviä varten, mukaan lukien alukset, jotka kuljettavat tarvikkeita, jotka ovat välttämättömiä siviiliväestön selviytymisen kannalta, sekä alukset, jotka on varattu avustus- ja pelastustehtäviin²¹¹.*
- d) alukset, joita käytetään erityissuojelussa olevan kulttuuriomaisuuden kuljettamiseen*
- e) alukset, joiden tehtävänä on uskonnollinen, tieteellinen (ei-sotilaallinen) tai hyväntekeväisyystoiminta*
- f) pienet rannikkokalastusalukset ja pienveneet, jotka harjoittavat paikallista rannikkokauppaa. Niihin sovelletaan alueella toimivan sodan toisen osapuolen komentajan (*belligerent naval commander*) antamia määräyksiä*
- g) alukset, joita käytetään yksinomaan reagoimaan merellä tapahtuviin ympäristökatastrofeihin.²¹²*

²⁰⁹ San Remo Manual s. 205, kohta 135.

²¹⁰ San Remo Manual s. 205, kohta 135.1.

²¹¹ Näiden humanitaarisia sekä avustustehtäviä suorittavien alusten koskemattomuus perustuu tapaoikeuteen sekä kansainvälisiin sopimuksiin (*treaty law*). Viime kädessä koskemattomuus riippuu kuitenkin käytännössä sodanosapuolten etukäteissuostumuksesta, ks. esim San Remo Manual s. 207, kohta 136.1.

Yllä luetellut alukset säilyttävät koskemattomuutensa ainoastaan, mikäli ne suorittavat vain oman alkuperäisen roolinsa mukaista tehtäväänsä, eivät toimi vihollista vastaan haitallisella tavalla, suostuvat välittömästi tunnistamiseen ja tarkastukseen, mikäli näin määrätään. Alukset eivät myöskään saa haitata tarkoituksellisesti taisteluihin osallistuvien joukkojen liikkumista. Niiden on lisäksi noudatettava määräyksiä pysähtyä tai siirtyä pois tieltä, mikäli tähän on tarvetta.²¹³

Nämä edellä luetellut alukset eivät käytännössä koskaan ole nauttineet täydellisen suojatusta asemasta sodan tai aseellisen selkkauksen aikana. Koskemattomuus alusta vastaan kohdistuu haltuunottoa tai hyökkäystä vastaan ei tarkoita, että kyseisillä aluksilla ei saisi suorittaa normaalia alustarkastusta tai käskeä niitä muuttamaan kurssiaan voimassa olevien määräysten nojalla. Alukset menettävät suojatun erityisasemansa välittömästi, kun ne eivät enää täytä jokaista edellä mainittua koskemattomuuden edellytystä. Mikäli alukset toimivat vihollista vastaan haitallisesti, niistä tulee laillisia sotilaskohteita, eivätkä nauti enää suojattua asemaansa. Tämä perustuu laadittuihin kansainvälisiin sopimuksiin (*treaty*) ja tapaoikeuteen. Jos alukset estävät tahattomasti taisteluihin osallistuvien joukkojen liikkeitä, aluksia voidaan määrätä siirtymään pois tieltä. Tässä yhteydessä on korostettava, että määräyksiä pysähtyä tai siirtyä pois tieltä ei saa antaa aluksille mielivaltaisesti. Kyseisten alusten turvallisuus on otettava erityisesti huomioon asiaankuuluvalla tavalla.²¹⁴

Hyökkäys puolueettoman valtion lipun alla purjehtivaa alusta vastaan on kielletty, paitsi mikäli on syytä uskoa, että alus kuljettaa sotakieltotavaraa tai on rikkomassa merisaartoa ja ennakkovaroituksen antamisen jälkeen alus tarkoituksella ja selkeästi kieltäytyy pysähtymästä tai tarkoituksella ja selkeästi vastustaa aluksella tapahtuvaa tarkastusta tai sen haltuunottoa.²¹⁵

Lontoon merisotajulistuksen mukaan, vaikka aluksen tai sen kuljettaman lastin määränpää ei olisikaan tiedossa, ei alusta voida ottaa haltuun vedoten merisaarron rikkomiseen, mikäli alus on sillä hetkellä matkalla satamaan, jota ei ole saarrettu.²¹⁶ Alus, joka kuljettaa materiaalia, joka lasketaan sotakieltotavaraksi, voidaan kuitenkin ottaa haltuun avomerellä tai sodanosa-puolen omilla aluevesillä koko aluksen matkan ajan, vaikka sen olisi käytävä jossain muussa

²¹² San Remo Manual s. 206, kohta 136. Teksti on lähes suora lainaus San Remon käsikirjasta. Käännös on tutkijan oma.

²¹³ San Remo Manual s. 208, kohta 137.

²¹⁴ San Remo Manual s. 208, kohta 137.1.

²¹⁵ San Remo Manual s. 21, kohta 67(a).

²¹⁶ Lontoon merisotajulistus 1909. Artikla 19.

satamassa ennen saapumista lopulliseen esim. saarrettuun määränpäähän. Aluksia ei saa ottaa haltuun sillä perusteella, että se on kuljettanut sotakieltotavaraa joskus aikaisemmin, jos tällainen kuljettaminen on tosiasiallisesti lopetettu.²¹⁷ Eli tämän mukaan näyttäisi siltä, että vaikka saartavalla osapuolella olisi vahva epäily siitä, että alus kuljettaa sotakieltotavaraa, joka saattaisi myöhemmin päätyä sodan toisen osapuolen haltuun, on saartava osapuoli oikeussääntöjen valossa voimaton puuttumaan aluksen toimintaan, niin kauan kun se on matkalla saarron ulkopuolella sijaitsevaan satamaan. Mikäli lopullinen määränpää on tiedossa ja se on nimenomaan saarrettu satama, asia muuttuu saartajalle helpommaksi.

Kuten San Remon merisotakäsikirja sekä Lontoon vuoden 1909 toteavat: saarto ei saa estää pääsyä puolueettomien valtioiden satamiin ja rannikolle. Tätä ei kuitenkaan noudatettu juuriakaan kummassakaan maailmansodassa. Ensimmäisessä maailmansodassa, etenkin Saksan rajoittamattoman sukellussodankäynnin aloittamisen jälkeen Iso-Britannian kuninkaallinen laivasto ryhtyi ottamaan avomerellä haltuun puolueettomia aluksia, jotka kuljettivat tavaraa, joka oli tarkoitus jälleen laivata akselivaltoihin, riippumatta siitä sisälsikö lasti sotakieltotavara vai ei. Iso-Britannia oli kyllä tietoinen, että heidän toimintansa oli kyseenalaista, eikä täysin kansainvälisten oikeussääntöjen mukaista.²¹⁸ Kun tämä käytäntö yleistyi ensimmäisen ja toisen maailmansodan aikana, kaikki sodan osapuolet jättivät lopulta huomioimatta Lontoon julistuksen artiklan 18 mukaisen kiellon pysäyttää puolueettomiin satamiin kulkevia aluksia. Tämän seurauksena kehittyi uusi doktriini, *continuous voyage* eli vapaasti suomennettuna jatkuvan matkan oppi.²¹⁹

Continuous voyage-oppi esitteli uudenlaisia määritelmiä saarron rikkomispyrkimyksille sekä laajensi sodan osapuolten oikeuksia puuttua puolueettomien kauppa-alusten toimintaan. Yhdysvaltojen *Commander's Handbook*:n mukaan sotakieltotavarat voidaan ottaa haltuun *Continuous voyage*-opin varjolla missä tahansa puolueettoman alueen ulkopuolella, mikäli sotakieltotavaran lopullinen määränpää on alue, joka kuuluu viholliselle tai on vähintäänkin vihollisen miehittämä. *Continuous voyage*-opin mukaan on yhdentekevää, onko sotakieltotavaran kuljettaminen suoraa, liittyykö siihen jälleen laivauksia tai vaatiiko se maakuljetuksia. Materiaalin voidaan olettaa menevän määränpäähän, joka kuuluu viholliselle tai on vihollisen miehittämä silloin, kuin:

- Puolueettoman aluksen on käytävä vihollisen satamassa ennen saapumistaan puolueettomaan satamaan – satamaan, johon lasti on dokumenttien mukaan menossa

²¹⁷ Lontoon merisotajulistus 1909. Artiklat 37 ja 38.

²¹⁸ Phillip Jeffrey Drew, *An Analysis of the Legality of Maritime Blockade in the Context of Twenty-First Century Humanitarian Law*, Queen's University Kingston, Ontario, Canada. 2012. s. 20.

²¹⁹ Drew 2012. s. 21.

- Lasti on dokumentoitu menevän puolueettomaan satamaan, joka toimii kuitenkin tavaroiden kauttakulkusatamana viholliselle, vaikka tavarat olisivatkin annettu puolueettoman tahon haltuun

- Tavarat lähetetään nimeämättömälle vastaanottajalle, mutta ne ovat oikeasti tarkoitettu puolueettomaan valtioon, joka sijaitsee vihollisalueen läheisyydessä. Nämä oletukset vihollisen sotakieltotavaran määränpäästä mahdollistavat lastin haltuun ottamisen alkaen siitä hetkestä, kun puolueeton kauppala-alue poistuu kotisatamastaan tai muulta puolueettomalta alueelta, siihen asti, kun se saapuu uudestaan puolueettomalle alueelle.²²⁰

Koska *Continuous voyage*-opilla kyetään häiritsemään puolueetonta merenkulkua, on sillä ollut ja on edelleenkin kiistanalainen asema osana merisodan sääntöjä eikä sitä hyväksytä yleisesti. Itse asiassa se on tunnustettu vain joidenkin angloamerikkalaisten valtioiden sotilaskäsikirjoissa, esimerkkinä aiemmin mainittu Yhdysvaltojen *Commander's Handbook*. Useimmat mannereurooppalaisista kirjoittajista ovat perinteisesti hylänneet opin sovellettavuuden merisaartoon. Suurimpina syinä on pidetty ensinnäkin sitä, että puolueettomat valtiot ovat vain harvoissa tapauksissa olleet halukkaita sietämään puuttumista heidän kauppamerenkulkuunsa alueilla, jotka ovat kaukana saarretuista rannikoista tai satamista. Toiseksi, kyseisellä opilla ei ole ollut merkittävää roolia valtioiden toiminnassa sitten vuoden 1945.²²¹

Philip Drew päätteli vuonna 2012 ilmestyneessä tutkimuksessaan, että vaikka monet valtiot ovat hylänneet *Continuous voyage*-opin, vallitseva käytäntö toisen maailmansodan päättymisen jälkeen ja yleinen hyväksyntä, josta osoituksena lähinnä valtioiden virallisten vastalauseiden puuttuminen, osoittavat, että oppi on mahdollisesti saavuttanut aseman osana kansainvälistä tapaoikeutta.²²² On kuitenkin huomattava se, että San Remon käsikirjassa ei mainita asiasta mitään, vaikka sitä pidetäänkin tapaoikeuden kattavimpana koonnoksena merisotaoikeuden osalta.

Merellä tapahtuvassa kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa, sodan osapuolelle kuuluvilla sota-aluksilla on oikeus puolueettomien merialueiden ulkopuolella pysäyttää kauppalaivoja ja suorittaa niillä alustarkastus, mikäli on perusteltu syy epäillä, että ne voidaan laillisesti ottaa

²²⁰ NWP 1-14M. Luku 7, kohta 7.4.1.2.

²²¹ Heintschel von Heinegg. Naval Blockade. (ed. Michael N. Schmitt) International Law Studies - Volume 75.

²²² Drew 2012, s. 21.

haltuun. Vaihtoehtona alustarkastukselle, puolueeton kauppaa-alue voidaan tämän suostumuksella ohjata muualle kuin sen alkuperäiseen suunniteltuun määräraikkaan.²²³

Yksin kulkeva puolueeton kauppaa-alue voidaan lain mukaan tarkastaa rutiininomaisesti vierailu- ja etsintäoikeuden (*visit and search*) nojalla. Asia kuitenkin muuttuu, mikäli alue on osa saattuetta.²²⁴ Puolueetonta kauppaa-alusta ei voi tarkastaa normaalin vierailu- ja etsintäoikeuden nojalla, mikäli alue on osa saman kansallisuuden puolueettoman sota-aluksen tai muun puolueettoman valtion sota-aluksen toteuttamaa saattuetta (*convoy*), jonka kanssa kauppaa-alueen lippuvaltio on solminut sopimuksen kyseisestä saattamisesta.²²⁵

Persianlahden sodan aikana 1990–1991 pohdittiin erilaisia vaihtoehtoja vakiintuneelle tarkastusoikeudelle, jotta voitaisiin lieventää tämän vaikutuksia puolueettomaan kauppalaivaliikenteeseen. Esimerkkinä tästä oli antaa sodan osapuolelle oikeus määrätä kauppaa-alueita muuttamaan alkuperäistä määränpäättään. Alustarkastus tai ohjaaminen toiselle alueelle tarkastusta varten ovat aikaa vieviä ja voivat olla vaarallisia sekä kauppaa-alueelle, että sen pysäyttäneelle sota-alueelle. On myös ymmärrettävä se, että kyseiset tarkastukset mahdollistavat sota-alueen päällikön päätöksenteon siitä, saako hän laillisesti ottaa haltuun puolueettoman kauppaa-alueen. Haltuunotto on osa taloudellista sodankäyntiä (*Economic warfare*), joka suunnattu suoraan vihollisen kaupankäyntiä ja taloudellista suorituskykyä vastaan. Kauppaa-alueen takavarikointi ei kuitenkaan välttämättä aina ole sodanosapuolen edun mukaista. Joissakin tilanteissa riittää, kun kauppaa-alueet pidetään poissa tietyiltä alueilta sen sijaan, että ne ohjattaisiin sotaa käyvän valtion satamaan tai jollekin muulle merialueelle tarkastusta varten. Kauppaa-alueen alkuperäisen määränpään muuttaminen kuitenkin häiritsee puolueettoman alueen oikeutta vapaaseen merenkulkuun, eikä se ole sallittua kansainvälisen oikeuden mukaan. Lisäksi tällä menettelyllä ei saada varmuutta mahdollisesta sotakieltotavaran kuljettamisesta tai muusta ei-puolueettomasta toiminnasta. Tämän vuoksi puolueettoman kauppaa-alueen päällikön on suostuttava poikkeamaan reitiltään. Jos kauppaa-alueen päällikkö ei suostu sota-alueen esittämään pyyntöön, sota-alueen päällikkö voi joko käyttää tarkastusoikeuttaan tai ohjata kauppaa-alueen tätä tarkoitusta varten uudelle alueelle tai antaa sen jatkaa alkuperäisellä kurssilla.²²⁶

²²³ San Remo Manual s. 31-32, kohdat 118 ja 119. Ks. myös s. 11 kohta 14: Puolueettomat merialueet (*Neutral Waters*) koostuvat puolueettomien valtioiden sisävesistä, aluemerestä ja soveltuvin osin saaristovesistä.

²²⁴ San Remo Manual s. 198, kohta 120.1.

²²⁵ San Remo Manual s. 32, kohta 120(b).

²²⁶ San Remo Manual s. 197, kohta 119.2.

Sota-aluksen puolueettomalla kauppa-aluksella suorittamaa tarkastusta (*visit and search*) pidetään edelleen välttämättömänä ja yleisesti hyväksyttynä sodanosapuolen oikeutena. Muutoin sotaa käyvät osapuolet eivät pystyisi tehokkaasti ylläpitämään ja valvomaan merisaartoa sekä sotakieltotavaran kuljettamista.²²⁷ Perinteisen lain (*Traditional Law*) ja vakiintuneen valtiokäytännön (*State Practice*) mukaan oikeus määrätä puolueettomia kauppa-aluksia muuttamaan kurssiaan tai määränpäättään voidaan myöntää sodan osapuolille vain poikkeustapauksissa. Puolueetonta kauppa-alusta voidaan tosin laillisesti määrätä olemaan lähestymättä sotaluoksia tai taistelualueita. Niitä voidaan myös kieltää saapumasta rannikkoalueille tai satamiin tai olemaan poistumatta niistä, mikäli alueelle on perustettu kansainvälisen lainsäädännön mukainen merisaarto. Alukset voidaan myös suunnata tietyille merialueelle tai käskeä satamäkäynnille sota-aluksen suorittamaa vierailua ja etsintää varten, jotta voidaan saada selvyyttä siitä, voidaanko alus lastinsa puolesta ottaa haltuun ja saada vahvistus aluksen puolueettomuudesta.²²⁸

Jos alustarkastuksen toteuttaminen merellä on mahdotonta tai vaarallista, sodan osapuolen sota-alus (myös sotilasilma-alus) voi ohjata kauppa-aluksen tarkoitukseen soveltuvalle alueelle tai satamaan tarkastuksen toteuttamiseksi. Tässä tapauksessa puolueettomalla kauppa-aluksella on velvollisuus noudattaa ohjauksikäskyä. Tämä on kuitenkin erotettava kauppa-aluksen alkuperäisen määränpään muuttamisesta sota-aluksen määräyksestä. Tämä on sallittua ainoastaan, mikäli puolueettoman kauppa-aluksen päällikkö *itse suostuu* kurssin muuttamiseen.²²⁹

Puolueettomat kauppa-alukset voidaan ottaa haltuun puolueettomien merialueiden ulkopuolella, mikäli aluksella suoritettun tarkastuksen tai jollakin muulla perusteella ilmenee, että ne kuljettavat sotakieltotavaraa; ovat suorittamassa matkaa, jonka tehtävä on nimenomaisesti kuljettaa matkustajia, jotka kuuluvat vihollisen asevoimiin; toimivat suoraan vihollisen määräsvallan tai ohjauksen alaisina; esittävät väärennettyjä asiakirjoja, asiaankuuluvia asiakirjoja puuttuu tai asiakirjoja on turmeltu tai piilotettu; rikkovat sodan osapuolen asettamia määräyksiä merioperaatioiden välittömällä alueella; tai rikkovat tai yrittävät rikkoa asetettua merisaartoa.²³⁰ Mikäli aluksen kiinnioton peruste on sotakieltotavara, ei ole merkitystä, tietääkö aluksen päällikkö tai sen omistaja, että aluksen lasti on sotakieltotavaraa. Ei ole myöskään väliä

²²⁷ San Remo Manual s. 196, kohta 118.1.

²²⁸ San Remo Manual s. 196-197, kohta 119.1.

²²⁹ San Remo Manual s. 199, kohdat 120 ja 121.1.

²³⁰ San Remo Manual s. 37, kohta 146. Huom. Kuten tekstissä on aiemmin tullut ilmi, puolueeton sotakieltotavaraa kuljettava alus tai siitä epäilty, on tietysin ehdoin laillinen kohde myös hyökkäykselle elin näin ollen pelkkä aluksen haltuunotto on luonnollisesti sallittua.

onko sotakieltotavaran osuus yli puolet lastista vai ei. Osuuden merkityksestä lisää alaviitteessä.²³¹

Lähtökohtaisesti puolueettomia kauppaluksia ei saa ottaa haltuun, julistaa menetetyksi tai tuhota. Näitä kauppaluksia voidaan ottaa haltuun vain poikkeustapauksissa. Oikeutta suorittaa puolueettoman kauppaluksen haltuunotto voidaan pitää sodan osapuolen laillisena oikeutena johtuen nimenomaan puolueettoman kauppaluksen tietynlaisesta käyttäytymisestä, joka ei sinänsä riko kansainvälisen oikeuden sääntöjä.²³² Tässä tapauksessa, puolueettomien kauppalaivojen haltuunoton laillisuus ei ole riippuvainen myöhemmästä, sotasaalistuomioistuimen (*prize court*) antamasta tuomiosta. Sota-alukselle riittää, mikäli voidaan todeta, että ”haltuunotto- tai takavarikointihetkellä olosuhteet olivat sellaisia, että ne oikeuttivat epäillä kauppaluksen puolueettomuutta, olipa kyse sitten aluksesta tai sen lastista, tai muusta sellaisesta toiminnasta, joka näyttäytyi sotakieltotavaran kuljettamisena, merisaarron rikkomisena tai ei-puolueettoman toiminnan muodossa”. Puolueettomien alusten haltuunotto ei tarkoita suoraan omistusoikeuden siirtoa haltuun ottaneelle sodan osapuolelle, vaan asettaa tämän ainoastaan materiaalin väliaikaiseksi haltijaksi. Lopullinen päätös siitä, onko aluksen ja/tai lastin takavarikoinnille olemassa riittävät perusteet, kuuluu yksinomaan toimivaltaiselle sotasaalistuomioistuimelle. Tästä johtuen aluksen tai lastin haltuun ottaja on velvollinen suorittamaan kohtuudella vaadittavat toimenpiteet aluksen ja sen lastin säilyttämiseksi vahingoittumattomana ja kuljettavan sen lähimpään satamaan ilman kohtuutonta viivettä.²³³ Mikäli tuomioistuin toteaa, että aluksen haltuunotto ei ollut perusteltua, aluksen omistajalla tai käyttäjällä on oikeus korvaukseen.²³⁴

Puolueettomilla kauppaluksilla ei lähtökohtaisesti ole velvollisuutta noudattaa mitään sodan osapuolen antamia käskyjä tai määräyksiä. Kuitenkin, merioperaatioiden toiminta-alueella, kuten esimerkiksi merivoimien alusten välittömässä läheisyydessä, sodan osapuolen turvallisuusnäkökulmat priorisoidaan puolueettoman kauppalaivaliikenteen vapaan merenkäytön yläpuolelle. Mikäli puolueettomat kauppaluksset eivät noudata tällaisia määräyksiä, niillä

²³¹ San Remo Manual s. 213, kohta 146.3. Sotakieltotavaran prosentuaalisella osuudella suhteessa muuhun lastiin on puolestaan merkitystä silloin kun tarkastellaan kiinniotetun puolueettoman kauppaluksen tuhoamisen oikeutusta sota-aluksen toimesta. Mikäli sotakieltotavaran osuus arvoltaan, painoltaan tai tilavuudeltaan on yli puolet kokonaislastista, aluksen tuhoaminen on sallittua, mikäli muutkin ehdot täyttyvät. Tärkeimpänä kriteerinä on joka tapauksessa aina poikkeuksellinen välttämättömyys ja kauppaluksen matkustajien ja miehistön turvallisuus. Sotakieltotavaraa kuljettava, kiinniotettu alus voidaan myös tuomita kokonaan menetetyksi, mikäli sotakieltotavaran osuus on yli puolet lastin kokonaismäärästä. Ks. tarkemmin esim. San Remo Manual s. 218, kohta 15 tai Lontoon merisotajulistus 1909, artikkelit 40, 48 ja 49.

²³² San Remo Manual s. 213, kohta 146.1.

²³³ San Remo Manual s. 213, kohta 146.2.

²³⁴ San Remo Manual s. 213, kohta 146.8.

voidaan olettaa olevan vihamieliset tarkoitukset, ja niitä voidaan siten kohdella kuin vihollisaluksia edellyttäen, että kauppa-alukselle annetut määräykset eivät ole mielivaltaisia.²³⁵

Jos sodan osapuoli on julistanut merisaarron kansainvälisen oikeuden mukaisesti, on sillä oikeus estää kaikkia aluksia saapumasta saarretulle alueelle tai satamaan sekä poistumasta sieltä²³⁶. On huomattava, että saarron rikkomisen tavanomainen seuraus on rajoittunut aluksen haltuunottoon. Alusta vastaan voidaan vaikuttaa aseellisesti tai hyökätä *ainoastaan*, mikäli ennakkovaroituksen antamisen jälkeen alus rikkoo saartoa tahallaan, kieltäytyy selkeästi pysähtymästä ja vastustaa aluksella suoritettavaa vierailua ja etsintää.²³⁷ Tästä ennakkovaroituksen merkityksestä, ei tosin osana hyökkäyksen oikeutusta, mainittiin jo vuonna 1903 Yale Law Journalissa ilmestyneessä, Charles N. Gregoryn artikkelissa ”*The Law of Blockade*”, jonka mukaan aloitetusta saarrosta on ilmoitettava etäältä saapuville, saartoaluetta lähestyville aluksille. Alukset ovat oikeutettuja tähän ennakoilmoitukseen ennen kuin heitä voidaan pitää vastuussa saarron rikkomuspyrkimyksestä. Sitä vastoin, satamassa olevien alusten oletetaan tietävän olosuhteet, ja heillä ei ole oikeutta saada vastaavanlaista ilmoitusta alkaneesta saarrosta.²³⁸ Alus ei ole myöskään oikeutettu ankkuroitumaan sellaiseen paikkaan, mistä se voisi helposti rikkoa saarron, koska silloin saartajalla on syytä olettaa aluksella olevan tämänkaltaiset tarkoitukset.²³⁹

Vaikka kiinniottoa vastustava alus onkin laillinen kohde hyökkäykselle tai muulle aseelliselle vaikuttamiselle, ennen kuin sitä vastaan voi hyökätä, on huomioitava se, että hyökkäys ei saa aiheuttaa kohtuuttomassa määrin haittaa siviileille verrattuna odotettavissa olevaan todelliseen ja välittömään sotilaalliseen hyötyyn.²⁴⁰ Tämän voisi tulkita siten, että lain mukaan siviilien satunnaiset loukkaantumiset ovat laillisenkin hyökkäyksen toisinaan väistämättömiä seurauksia, eivätkä ne ole tässä tapauksessa sinänsä lainvastaisia, kunhan ne eivät ole liiallisia. Merisaartotilanteessa korostuukin saarron ylläpitoon osallistuvan aluksen päällikön vastuu ja tilanetaju. Päälliköllä tai muulla sen hetkiselällä päätöksentekijällä on näin ollen velvollisuus ryhtyä kaikkiin mahdollisiin toimenpiteisiin pitääkseen ulkopuoliset vahingot mahdollisimman pieninä. Merisaarron tapauksessa tulee väistämättä mieleen mikä voisi olla tämä odotettavissa oleva todellinen ja välitön sotilaallinen hyöty saartavalle osapuolelle. Kaiken taustalla on

²³⁵ San Remo Manual s. 213, kohta 146.6.

²³⁶ Saarron rikkominen voi tapahtua myös poistumalla saarretusta satamasta. Tällöin poistumista yrittävä alus voidaan ottaa kiinni saartavan osapuolen toimesta ja aluksen on tällöin kyettävä selkeästi perustelemaan syyttömyytensä. Ks. esim. Charles N. Gregory. *The Law of Blockade*, 12 Yale Law Journal. 1903. s. 345-346.

²³⁷ San Remo Manual s. 213, kohta 146.7.

²³⁸ Charles N. Gregory. *The Law of Blockade*, 12 Yale Law Journal. 1903. s. 344.

²³⁹ Charles N. Gregory. *The Law of Blockade*, 12 Yale Law Journal. 1903. s. 344.

²⁴⁰ Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirja kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta (I pöytäkirja), artikla 57. Myös San Remo Manual, s. 16, kohta 46.

epäilemättä ainakin saarron tehokkuuden edellytys. Mikäli saartoa ylläpitävä alus päästää saartoa rikkovan aluksen tai aluksia saarron lävitse, asettaa se saarron tehokkuuden kyseenalaiseksi ja sen myötä koko sen laillisuuden. Saartoa rikkovat alus saattaisi myös kuljettaa sotakieltotavaraa saarretulle alueelle, joka puolestaan helpottaisi saarretun sotaponnisteluja.

Ennen kuin kauppa-aluksen voidaan katsoa rikkoneen saartoa, saartavan valtion on kyettävä todistamaan, että alus tiesi tai sen olisi pitänyt tietää saarron olemassaolosta. Laki ei kuitenkaan anna yksiselitteistä vastausta siihen, mitkä todisteet riittävät todistamaan aluksen tietämyksen. *The Law of Blockade*-artikkelissa todetaan, että jos saarrosta on virallisesti ilmoitettu, sen voidaan katsoa astuvan voimaan kohtuullisen ajan kuluessa.²⁴¹ Tarkempaa määrittelyä tälle kohtuulliselle ajalle ei kuitenkaan anneta. Gazan merisaarron tapauksessa, ilmoitus asetetusta merisaarrosta annettiin merenkulkijoille määrämuotoisella *Notice to Mariners*-ilmoituksella Israelin toimesta vuonna 2009 (Ks. LIITE 1).

Puolueettoman kauppa-aluksen kyydissä oleva lasti, oli se sitten puolueetonta tai vihollisosapuolelle kuuluvaa, voidaan ottaa haltuun ainoastaan, jos se luokiteltu sotakieltotavaraksi. Poikkeuksen tähän muodostavat merisaartoon liittyvät tapaukset, aluksen puolueellinen toiminta ja vierailun ja etsinnän vastustaminen. Kyseinen sääntö on peruja vuoden 1856 Pariisin julistuksesta, jota on tarkennettu vuonna 1994 San Remon merisodankäynnin käsikirjassa.²⁴²

Haltuunotetun puolueettoman kauppa-aluksen tuhoamista on vältettävä kaikin keinoin. Näin ollen, tuhoamismääräys voidaan antaa ainoastaan, mikäli on täysi varmuus siitä, että kauppa-alusta ei voida lähettää kiinniottaneen sodan osapuolen satamaan, ohjata muualle tai vapauttaa asianmukaisesti. Tuhoamisen laillisuuskysymys ratkaistaan toimivaltaisen tuomioistuimen toimesta. Kuten jo Lontoon merisotajulistus vuodelta 1909 määrittelee artiklassa 49: puolueeton alus, joka on kiinniotettu sodan osapuolen sota-aluksen toimesta, voidaan tuhota, mikäli sitä ei voida olosuhteista johtuen viedä sellaiseen satamaan, jossa kiinnioton laillisuuskysymys voitaisiin ratkaista. Alus voidaan myös tuhota, mikäli aluksen vieminen satamaan vaarantaisi sota-aluksen turvallisuuden tai sen sillä hetkellä suorittaman operaation tai tehtävän onnistumisen. San Remon käsikirja ei tuo varsinaisia muutoksia puolueettomien kauppa-alusten tuhoamisen oikeutuksen kriteereihin ja viittaakin edelleen vuoden 1909 Lontoon merisotajulistukseen.²⁴³

²⁴¹ Charles N. Gregory. *The Law of Blockade*, 12 Yale Law Journal. 1903. s. 341.

²⁴² San Remo Manual s. 215, kohdat 147 ja 147.1. Ks myös: Declaration Respecting Maritime Law. Paris, 16 April 1856.

²⁴³ San Remo Manual s. 213, kohta 151 ja 151.1 sekä Lontoon merisotajulistus 1909, artiklat 48 ja 49.

Haltuunotetun, siviilimatkestajia kuljettavan puolueettoman matkestaja-aluksen tuhoaminen *merellä* on yksiselitteisesti kielletty. Alus voidaan kyllä tuhota tiettyjen kriteerien²⁴⁴ täytyessä, mutta vain silloin, kun matkestajat ovat nousseet aluksesta maihin asianmukaisessa sata-massa eikä heille aiheudu vaaraa.²⁴⁵

7.9. Siviiliväestön kohtelu ja nälkiinnyttäminen osana merisaartoa

Siviiliväestön nälkään näännyttäminen sodankäynnin menetelmänä on kielletty.²⁴⁶ Valtiokäytäntö on vakiinnuttanut tämän säännön kansainvälisen tapaoikeuden normiksi, ja sitä voidaan soveltaa sekä kansainvälisiin, että kansainvälistä luonnetta vailla oleviin aseellisiin selkkauksiin.²⁴⁷ Vaikka nälkiinnyttäminen onkin kielletty sodankäyntimenetelmänä, se ei silti estä merisaarron käyttöä niin kauan, kuin sen tarkoituksena on saavuttaa sotilaallinen tavoite, eikä näännyttää siviiliväestöä. Tämä periaate on esitelty San Remon merisodankäsikirjan lisäksi useiden suurten valtioiden sotilaskäsikirjoissa. Niissä tarkennetaan lisäksi, että siviiliväestön kärsiessä puutteesta, kuten humanitaarisesta hädästä, saartavan osapuolen mahdollistettava humanitaarisen avun vapaa kulku saarretulle alueelle. YK ja muut kansainväliset järjestöt ovat tuominneet useiden kaupunkien ja alueiden saarrot, kuten myös Israelin toiminnan sen miehittämiä alueiden suhteen.²⁴⁸

Selkkauksen osapuolten on sallittava ja edesautettava puolueettoman humanitaarisen avun nopea ja esteetön pääsy avun tarpeessa oleville siviileille. Avustustoimenpiteet eivät saa kohdistaa kehenkään epäsuopeaa erottelua. Selkkauksen osapuolten on myös mahdollistettava humanitääristä apua antavien henkilöiden vapaa liikkuvuus, sillä tasolla kuin se on heidän tehtäviensä suorittamisen kannalta välttämätöntä.²⁴⁹

²⁴⁴ Kriteerit listattuna tarkemmin San Remon merisodankäsikirjan kohdissa 146 ja 151.

²⁴⁵ San Remo Manual s. 219, kohta 152.

²⁴⁶ Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirja kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta (I pöytäkirja), artikla 54, kohta 1. Saman artiklan kohta 2 tarkentaa asiaa näin: ”Siviiliväestön eloonjäämisen kannalta välttämättömien kohteiden, kuten elintarvikkeiden, niiden tuotantoon käytettävien viljelysalueiden, viljan, karjan, juomavesilaitosten ja -varojen ja keinokastelulaitosten hävittäminen, poistaminen tai käyttökelttomaksi saattaminen sekä näihin kohdistettu aseellinen toiminta elannon epäämiseksi siviiliväestöltä tai vastapuolelta on kielletty, tarkoituksesta riippumatta, olipa se siviiliväestön saattaminen nälkäkuolemaan, sen pakottaminen muuttamaan tai mikä muu tahansa.”

²⁴⁷ Customary International Humanitarian Law. Volume I: RULES. Ed: Jean-Marie Henckaerts and Louise Doswald-Beck. International Committee of the Red Cross. 2009. s. 186.

²⁴⁸ Customary International Humanitarian Law. Volume I: RULES. Ed: Jean-Marie Henckaerts and Louise Doswald-Beck. International Committee of the Red Cross. 2009. s. 189.

²⁴⁹ Customary International Humanitarian Law. Volume I: RULES. Ed: Jean-Marie Henckaerts and Louise Doswald-Beck. International Committee of the Red Cross. 2009. s.193–200.

Vain pakottavien sotilaallisten syiden vaatiessa voidaan avustushenkilöstön toimintaa tai liikumista rajoittaa tilapäisesti. Myös näitä sääntöjä voidaan soveltaa sekä kansainvälisissä sekä kansainvälistä luonnetta vailla olevissa aseellisissa selkkauksissa.²⁵⁰

Miehittäjävaltio on velvollinen niin pitkälti kuin sen käytettävissä olevat varat suinkin sallivat, varustamaan väestön elintarvikkeilla ja lääkeaineilla; sen velvollisuutena on etenkin tuoda maahan elin-, lääkintä- ja muita välttämättömiä tarvikkeita, milloin vallatun alueen omat varat ovat riittämättömät.²⁵¹ Näiden Geneven neljännen yleissopimuksen 55 artiklassa määrittämien velvoitteiden lisäksi miehittäjävaltion tulee kaikkien mahdollisuuksiensa puitteissa ja epäsuopeaa erottelua tekemättä turvata miehitetyn alueen siviiliväestölle vaatteet, vuodevaatteet, majoitusvälineet ja muu elintärkeä huolto sekä uskonnonharjoituksessa tarvittava välineistö.²⁵²

Genèven sopimus siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana (sopimus IV), artiklan 23 mukaisesti: ”Kunkin Korkean sopimuspuolen on myönnettävä vapaa kauttakulku kaikille lääkkeiden ja lääkintätarvikkeiden samoin kuin jumalanpalvelukseen tarpeellisten esineiden lähetyksille, mikäli ne on tarkoitettu yksinomaan toisen sopimuspuolen, olkoonkin vihollisinaan, siviiliväestölle. ...kukin sopimuspuoli velvollinen sallimaan vapaan kauttakulun kaikille välttämättömien elintarvikkeiden, vaatteiden ja vahvistavien lääkkeiden lähetyksille, mikäli ne on tarkoitettu viittätoista vuotta nuoremmille lapsille, raskauden aikana oleville naisille tai lapsensynnyttäjille.” Sopimuspuolen velvollisuus sallia kyseisten lähetysten vapaa kauttakulku on voimassa edellytyksellä, ettei sillä ole pätevää syytä olettaa, että nämä lähetykset joutuisivat muualle kuin määräraikkaansa tai, että vihollinen voisi saada niistä ilmeistä sodankäyntiin liittyvää etua käyttämällä lähetyksiä korvaamaan tarvikkeita, jotka sen olisi täytynyt muuten hankkia tai tuottaa tiettyjen tarvikkeiden valmistukseen. Osapuoli, joka antaa luvan näiden mainittujen lähetysten kauttakulkuun, voi edellyttää, että jakelu saajille toimitetaan sen itse paikalla suorittaman valvonnan alaisena.²⁵³

²⁵⁰ Customary International Humanitarian Law. Volume I: RULES. Ed: Jean-Marie Henckaerts and Louise Doswald-Beck. International Committee of the Red Cross. 2009. s.193–200.

²⁵¹ Genèven sopimus siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana 12 päivältä elokuuta 1949. Artikla 55. Sopimuksen suomennoksessa käytetään tekstissä esiintyvän termin ”miehittäjävaltio” asemesta termiä ”valtaajavaltio”. Englanninkielisessä sopimuksessa käytetään kuitenkin sanamuotoa *Occupying Power*.

²⁵² Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirja kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta (I pöytäkirja), artikla 69, kohta 1.

²⁵³ Genèven sopimus siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana 12 päivältä elokuuta 1949. Artikla 23.

Jos kansainvälisen aseellisen selkkauksen jonkin osapuolen hallinnassa olevalla *muulla kuin miehitetyllä* alueella olevan siviiliväestön keskuudessa esiintyy puutetta edellä mainituista tarvikkeista, tulee näihin toimenpiteisiin osallistuvien osapuolten välisin sopimuksin käynnistää humanitaariset, puolueettomat avustustoimenpiteet, jotka eivät kohdista kehenkään epäsuopeaa erottelua. Tarjousta tällaisesta avunannosta ei Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirja I:n artikla 70:n mukaan katsota puuttumiseksi aseelliseen selkkaukseen eikä epäystävälliseksi teoksi.²⁵⁴

Avustuslähetyksiä jaettaessa on etusija annettava erityissuojelua nauttiville henkilöryhmille, kuten lapsille ja odottaville, synnyttävälle tai imettäville äideille. Selkkauksen osapuolten on sallittava kaikkien tämän kaltaisten avustuslähetysten, tarvikkeiden ja henkilöstön nopea ja esteetön kulku ja sitä on helpotettava, vaikka sellainen avunanto olisikin tarkoitettu vastapuolen siviiliväestölle. Tarvittaessa avustushenkilöstö voi muodostaa osan avunannosta ja osallistua etenkin avustuslähetysten kuljetukseen ja jakeluun. Tällainen henkilöstön osallistuminen avustustoimintaan edellyttää sen osapuolen suostumusta, jonka alueella tehtävät suoritetaan. Jokaisen apua vastaanottavan osapuolen tulee kaikin tavoin auttaa avustushenkilöstöä toteuttamaan tehtävänsä. Avustushenkilöstö ei missään tapauksessa saa ylittää sille myönnettyjä, Geneven yleissopimusten I lisäpöytäkirjan määrittämiä valtuuksiaan. Erityisesti on otettava huomioon sen osapuolen turvallisuusvaatimukset, jonka alueella sen toimet suoritetaan. Näitä ehtoja noudattamatta jättävän avustushenkilöstön tehtävä voidaan keskeyttää.²⁵⁵ Selkkauksen osapuolet, jotka sallivat avustuslähetysten, tarvikkeiden ja henkilöstön kuljetuksen, ovat oikeutettuja määräämään tekniset järjestelyt mukaan lukien tarkastukset, joita noudattaen sellaiset kuljetukset on sallittu. He eivät millään tavoin saa ohjata avustuslähetyksiä muuhun kuin aiottuun kohteeseen tai viivyttää niiden toimittamista, paitsi jos avustettavan siviiliväestön etu ehdottomasti sitä vaatii.²⁵⁶

²⁵⁴ Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirja kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta (I pöytäkirja), artikkelit 70 ja 71.

²⁵⁵ Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirja kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta (I pöytäkirja), artikkelit 70 ja 71.

²⁵⁶ Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirja kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta (I pöytäkirja), artikkelit 70 ja 71.

Mikäli Gazan ja Israelin välistä selkkausta ei pidetä kansainvälisenä aseellisenä selkkauksena, siihen on sovellettava Geneven yleissopimusten I lisäpöytäkirjan²⁵⁷ sisältöä, tarkasteltaessa siviiliväestön suojelua. Se käsittelee kansainvälistä luonnetta vailla olevien aseellisten selkkausten uhrien suojelua. Sen mukaan siviiliväestö ja yksittäiset siviilihenkilöt nauttivat yleistä suojelua aseellisen toiminnan aiheuttamilta vaaroilta eivätkä he saa joutua aseellisen toiminnan kohteeksi. Siviilihenkilöt nauttivat suojelusta, paitsi osallistuessaan suoranaisesti vihollisuuksiin.²⁵⁸

Genèven sopimus siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana (IV-sopimus) määrittelee artiklassa 3 näin: ”Kun jonkin Korkean sopimuspuolen alueella syntyy aseellinen selkkaus, jolla ei ole kansainvälistä luonnetta, kukin selkkaukseen osallisista on velvollinen noudattamaan ainakin seuraavia määräyksiä: Henkilöitä, jotka eivät suoranaisesti ota osaa vihollisuuksiin, heihin lukien aseellisiin voimiin kuuluvat, jotka ovat laskeneet aseensa, sekä ne, jotka ovat joutuneet taistelukyvyttömiksi sairauden, haavoittumisen, pidättämisen tai muun syyn johdosta, on kaikissa olosuhteissa kohdeltava inhimillisesti tekemättä mitään epäsuopeaa erottelua rodun, värin, uskonnon tai uskomuksen, sukupuolen, syntyperän tai omaisuuden tai muun niihin verrattavan tunnusmerkin perusteella.”

Avustusjärjestöt, kuten esimerkiksi Punainen Risti ja muut vastaavat järjestöt voivat tarjota palvelujaan perinteisten tehtäviensä suorittamiseksi aseellisen selkkauksen uhrien suhteen. Jos siviiliväestö joutuu kärsimään kohtuuttomasti elintärkeiden tarvikkeiden, kuten ruoan ja lääkkeiden puutteesta, siviiliväestön hyväksi on aloitettava asianomaisen korkean sopimuspuolen suostumuksella pelkästään humanitaariset ja puolueettomat avustustoimenpiteet.²⁵⁹

²⁵⁷ Geneven yleissopimusten I lisäpöytäkirjan sisältöä sovelletaan kaikkiin aseellisiin selkkauksiin, jotka jäävät II lisäpöytäkirjan 1 artiklan ulkopuolelle ja jotka tapahtuvat korkean sopimuspuolen alueella sen asevoimien ja niitä vastustavien asevoimien tai muiden järjestettyjen aseistettujen ryhmien välillä, joilla vastuullisen päällystön johdolla on hallinnassaan niin suuri osa sen alueesta, että ne pystyvät harjoittamaan jatkuvia ja keskitettyjä sotatoimia ja toteuttamaan tämän pöytäkirjan määräykset.

²⁵⁸ Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirja kansainvälistä luonnetta vailla olevien aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta (II pöytäkirja). Artikla 13.

²⁵⁹ Geneven yleissopimusten lisäpöytäkirja kansainvälistä luonnetta vailla olevien aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta (II pöytäkirja). Artikla 18.

San Remon merisotakäsikirja määrittelee myös niin sanotut nälkäsaarrot laittomiksi ja se edellyttää saartavaa tahoa sallimaan avustustoimitukset, mikäli saarto aiheuttaa puutetta siviileille ruoan ja muiden välttämättömien tarvikkeiden osalta. Tämä on selkeä poikkeus perinteisestä lainsäädännöstä ja kuvastaa uusia sääntöjä, jotka kieltävät siviiliväestön nälkään näännyttämisen ja joissa myös määrätään hätäavun toimittamisesta. Nämä säännöt otettiin Geneven I lisäpöytäkirjalla vuonna 1977. Tätä pidetään nykyään vakiintuneena osana kansainvälistä tapoikeutta.²⁶⁰

²⁶⁰ Louise Doswald-Beck. San Remon vuoden 1994 merisotakäsikirjan syntymistä taustatoittavassa artikkelissa vuonna 1995: *“Background - Development of the San Remo Manual and its intended purpose - Content of the San Remo Manual,” International Review of the Red Cross, No. 309.*

8. GAZAN MERISAARRON LAILLISUUS

8.1. Taustaa

Israel julisti 3. tammikuuta 2009 Gazan rannikolle merisaarron. Merisaarto ulottui 20 meripe-
ninkulman etäisyydelle Gazan rantaviivasta. Israelin mukaan saarron ensisijainen tarkoitus oli
sotilaallisen turvallisuuden ylläpito. Saarrolla pyrittiin estämään Hamasia saamasta lisää ra-
ketteja ja muita aseita sekä estämään terroristien pääsy Gazan alueelle²⁶¹. Tämä oli suoraa
seurausta aiemmille yrityksille, joilla pyrittiin estämään asiaan kuulumattomien alusten mat-
kustaminen Israelin valvonnassa olevan alueen läpi. Merisaarto oli myös osa laajempaa pyr-
kimystä asettaa matkustus- ja tavaravirtoja koskevia rajoituksia Gazan alueelle ja sieltä pois
Hamasin vuonna 2006 saavuttaman vaalivoiton ja vuonna 2007 lisääntyneen vallan jäl-
keen.²⁶² Syyskuussa 2007 Israel julisti Gazan alueen vihamieliseksi alueeksi (eng. *hostile*
territory) jonka vuoksi tavaroiden liikkumista Gazaan ja sieltä pois rajoitettaisiin turvallisuu-
teen liittyvien huolenaiheiden vuoksi sekä Hamasin hallituksen painostamiseksi osana Israelin
valtion operaatioita edelleen jatkuvan terrorismin torjumiseksi.²⁶³

Yksi epäilemättä suurimmista selvitettävistä asioista Israelin ja Hamasin välisen selkkauksen
osalta on saavuttaa ymmärrys siitä, voidaanko sen suhteen soveltaa merisaarron oikeussääntö-
jä. Saarron oikeussäännöt (*the law of blockade*) syntyivät alun perin vastaamaan valtioiden
välisen sodan eli nykytermein kansainvälisten aseellisten selkkausten (IAC) aiheuttamaan
tarpeeseen. Kuten aiemmin on jo tullut ilmi, Hamasin ja Israelin välisen selkkauksen luonteen
määrittely ei ole yksinkertaista. Tilanteen monimuotoisuutta pyritään kuitenkin valottamaan
seuraavassa alaluvussa ja saamaan asiasta mahdollisimman perusteltu näkemys.

²⁶¹ Kraska, James, Rule Selection in the Case of Israel's Naval Blockade of Gaza: Law of Naval War-
fare or Law of the Sea? (March 3, 2011). Yearbook of International Humanitarian Law, Forthcoming.
Saatavilla internetistä: <https://ssrn.com/abstract=1830267>

²⁶² International Criminal Court. Situation on Registered Vessels of Comoros, Greece and Cambodia.
Article 53(1) Report. The Office of the Prosecutor. 6. November 2014. s. 11. [Jatkossa ICC-report]

²⁶³ Human Rights Council: Report of the international fact-finding mission to investigate violations of
international law, including international humanitarian and human rights law, resulting from the Israeli
attacks on the flotilla of ships carrying humanitarian assistance. Kappale 30. [Jatkossa HRC-report
2014]

8.2. Israelin ja Hamasin selkkauksen luonne – IAC vs. NIAC

Geneven sopimusten yhteisellä toisella artiklalla on perustavanlaatuinen rooli osana humanitaarista oikeutta, vaikka muut kuin kansainväliset aseelliset selkkaukset ovatkin nykyään yleisin aseellisten selkkausten muoto.²⁶⁴ Vuoden 1949 Geneven yleissopimuksia sovelletaan yhteisen artiklan 2 kohdan 1 nojalla silloin ”kun julistetaan sota tai syntyy muu aseellinen selkkaus kahden tai useamman Korkean sopimuspuolen välillä, vaikka jokin niistä ei olekaan tunnustanut sotatilaa”.²⁶⁵ Artiklan 2 kohdan 1 tarkoittamat aseelliset selkkaukset ovat sellaisia, jotka ovat Korkeiden sopimuspuolten välisiä, toisin sanoen valtioiden välisiä. Ne tapahtuvat, kun yksi tai useampi valtio käyttää aseellista voimaa toista valtiota vastaan, riippumatta vastakkainasettelun syistä tai voimakkuudesta. Entisen Jugoslavian rikostuomioistuin totesi Tadić -tapauksessa vuonna 1995: "aseellinen konflikti on olemassa aina, kun valtioiden välillä on turvauduttu asevoimien käyttöön". Tämä määritelmä ovat sittemmin hyväksytyt myös muiden kansainvälisten elimien toimesta, ja sitä pidetään nykyään yleisesti referenssinä humanitaarisen lain mukaisen aseellisen selkkauksen tulkinnassa.²⁶⁶

Artiklan 2 kohdan 1 perusteella on siis selvää, vihollisuuksiin osallistuvien toimijoiden identiteetti määrittelee aseellisen selkkauksen kansainvälisen luonteen. Tässä suhteessa asema itsenäisenä valtiona on edelleen se lähtökohta, jota vastaan artiklan 2 kohdan 1 mukaisen aseellisen selkkauksen olemassaolo mitataan. Tämä tarkoittaa kuitenkin, että kyseisessä kohdassa tarkoitettuna kansainvälisen aseellisen selkkauksen olemassaoloa varten tarvitaan vähintään kahden valtion samanaikainen osallistuminen selkkaukseen asevoimiensa välityksellä. Tätä tulkintaa pidetään nykyään liian kapeana.²⁶⁷ Tämän lähestymistavan mukaan valtion ja ei-valtiollisen toimijan välistä selkkausta olisi automaattisesti pidettävä ei-kansainvälisenä aseellisenä selkkauksena. Perinteinen määritelmä ei kuitenkaan enää mahdollista aseellisten selkkausten yksiselitteistä ja kaavamaisista luokittelua nykyaikaisen sodankäynnin kompleksisuuden vuoksi.²⁶⁸

Israelin ja Hamasin välillä on selkeästi aseellinen selkkaus, koska kyseessä on merisaarto²⁶⁹. On kuitenkin vaikeampaa väittää aukottomasti, että Israelin ja Hamasin välinen selkkaus olisi luonteeltaan selkeästi kansainvälinen. Kyseessä ei missään tapauksessa ole perinteinen kan-

²⁶⁴ Commentary of 2016 Article 2: Application of the Convention. Kohta 194.

²⁶⁵ Geneven yleissopimukset

²⁶⁶ Commentary of 2016 Article 2: Application of the Convention. Kohta 218.

²⁶⁷ Commentary of 2016 Article 2: Application of the Convention. Kohdat 221 ja 222.

²⁶⁸ *The Turkel Commission: The Public Commission to Examine the Maritime Incident of 31 May 2010*. s. 45. [Myöh. Turkelin raportti]

²⁶⁹ Takamaa 2019, tutkimustyöseminaari 22.10.2019. MPKK.

sainvälinen aseellinen selkkaus, koska Gaza ei ole valtio. Israel ei ole myöskään missään vaiheessa väittänyt, että selkkaus olisi kansainvälistynyt jonkin toisen valtion selkkaukseen osallistumisen myötä.²⁷⁰

Israelin ja Hamasin välisen aseellisen selkkauksen luokittelu on tärkeää myös siitä tosiasiasta johtuen, että kansainvälinen yhteisö on halukkaampi hyväksymään merisaarron käytön nimenomaan kansainvälisen aseellisen selkkauksen puitteissa. Tämä johtuu todennäköisesti seuraavista, toisiinsa liittyvästä tekijöistä: merisaartoja käsittelevät oikeussäännöt kehitettiin alun perin sotia eli käytännössä kansainvälisiä aseellisia selkkauksia varten, kuten aiemmin tekstissä on jo tullut ilmi. Valtiot ovat myös perinteisesti osoittaneet haluttomuutensa soveltaa kansainvälistä humanitaarista lakia sisäisiin riitoihin. Merisaarrat aiheuttavat yleensä häiriötä kaupankäynnille myös selkkausten ulkopuolisten, puolueettomien osapuolten näkökulmasta ja nämä ovat useimmiten valtioita, joilla on erityinen intressi koskien sitä, milloin ja miten merisaartojen täytäntöönpano tapahtuu.²⁷¹

Jos Gazan ja Israelin välinen selkkaus muodostaa kansainvälisen aseellisen selkkauksen, niin silloin voidaan soveltaa merisaartoa koskevia oikeussääntöjä. Mikäli selkkaus kuitenkin muodostaa muun kuin kansainvälisen aseellisen selkkauksen (NIAC), saartoa koskevien oikeussääntöjen soveltaminen on kyseenalaista. Vaikka saarto onkin syntynyt oikeudellisena käsitteenä IAC-tilanteita varten, yleinen käytäntö ja *opinio juris* ovat pienentäneet saarron oikeussääntöjen sovellettavuuden ja NIAC-tilanteen välistä kuilua.²⁷²

²⁷⁰ Kevin Jon Heller 2010, Why Is Israel's Blockade of Gaza Legal? Saatavissa internetistä: <http://opiniojuris.org/2010/06/02/why-is-israels-blockade-of-gaza-legal/> Katsottu 6.2.2020.

²⁷¹ Turkelin raportti. s. 45–46.

²⁷² Kraska, James, Rule Selection in the Case of Israel's Naval Blockade of Gaza: Law of Naval Warfare or Law of the Sea? (March 3, 2011). Yearbook of International Humanitarian Law, Forthcoming. Saatavilla internetistä: <https://ssrn.com/abstract=1830267>. s. 1 ja 24. *Opinio juris* on kansainvälisessä oikeudessa ratkaisematon ja keskusteltava käsite. *Opinio juris* on lyhennetty muoto latinankielisestä ilmaisusta *opinio juris sive activitatis*, joka tarkoittaa "lain näkemystä tai välttämättömyyttä" (eng. *an opinion of law or necessity*). Ks esim: Cornell Law School. The Legal Information Institute. [https://www.law.cornell.edu/wex/opinio_juris_\(international_law\)](https://www.law.cornell.edu/wex/opinio_juris_(international_law)).

On olemassa tiettyjä kansainvälisen tapaoikeuden periaatteita, joita sovelletaan sisäisiin aseellisiin selkkauksiin. Käytännössä monilla selkkauksilla vuodesta 1945 lähtien on ollut sekä kansainvälisten, että muiden kuin kansainvälisten aseellisten selkkausten piirteitä. Monissa tapauksissa ulkopuoliset valtiot ovat osallistuneet kiistelevien osapuolten tukemiseen selkkauksissa, jotka ovat olleet alun perin lähtöisin sisäisestä selkkauksesta. Tällaisissa tapauksissa kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa sovellettavia kehittyneempiä ja samalla kattavampia sääntöjä voidaan soveltaa myös sisäisiin selkkauksiin tietyiltä osin. Tällaisissa selkkauksissa niiden ulkopuoliset osapuolet ovat useissa tapauksissa hyväksyneet näiden sääntöjen sovellettavuuden.²⁷³

Aikaisemmin aseellisia selkkauksia käsittelevän lain soveltaminen muihin kuin kansainväliin aseellisiin selkkauksiin oli suurelta osin riippuvainen siitä, oliko osapuolet tunnustettu sodan osapuoliksi. Lakia voitaisiin soveltaa, mikäli hallitus tunnustaisi sitä vastustavan kapinallisryhmän sodan osapuoleksi. Samaan tilanteeseen päästäisiin myös, mikäli ulkomaiset valtiot tunnustaisivat kyseisen ryhmän tai ryhmittymän sodanosapuoleksi. Tällainen tunnustaminen rajoittui tilanteisiin, joissa selkkauksen taso ylitti voimakkuudeltaan tietyn kynnyksen, joka ilmensi valtioiden välisen sodan kaltaista tilannetta. Yleinen tietoisuus tästä on tosin vajonnut niin alhaiselle tasolle, ettei sodanosapuoleksi tunnustamista tässä merkityksessä enää juurikaan tunneta eikä sillä nähdä näin ollen olevan merkitystä.²⁷⁴

Jos Gazaa pidettäisiin suvereenina valtiona, Israelin ja Gazan välillä olisi sotatila eli kansainvälinen aseellinen selkkaus – eli IAC. Tällaisessa tapauksessa ei olisi luonnollisesti epäilystäkään siitä, että olisiko Israelin asettama saarto laillinen. Israel on kuitenkin siinä mielessä erikoisessa tilanteessa, että nyt kun Israel käyttää ainakin kansainvälisen aseellisen selkkauksen tapauksessa laillista oikeuttaan saartaa Gaza eli käytännössä Hamas, niin Israel ei ole edelleenkään halukas tunnustamaan Hamasia lailliseksi sodan osapuoleksi vaan pitää sitä edelleen terroristijärjestönä.

Yhdysvaltain *Naval War College*:n kansainvälisen merioikeuden professori James Kraska käsitteli samaa aihetta vuonna 2011 julkaistussa artikkelissaan *Rule Selection in the Case of Israel's Naval Blockade of Gaza: Law of Naval Warfare or Law of the Sea?* Kraska päätyi artikkelissaan mielenkiintoiseen johtopäätökseen tarkastellessaan Israelin ja Gazan selkkauksen luonnetta. Hänen mukaansa, mikäli saartoa koskevia oikeussääntöjä ei sovelleta Israelin aseellisiin yhteenottoihin Gazan kanssa, sen takia että Gaza ei ole valtio, aikaansaa kyseinen

²⁷³ The Joint Service Manual of the Law of Armed Conflict. Joint Service Publication 383, 2004. s. 384. [Myöh. UK Manual]

²⁷⁴ UK Manual s. 384. Ks. myös Turkelin raportti s. 46.

ratkaisu hyvin absurdin lopputuloksen. Sen mukaan Israel voi kyllä puolustaa itseään käyttäen laillisia menetelmiä, jotka on tunnustettu aseellista selkkausta koskevissa oikeussäännöissä, mutta sen on kuitenkin luovuttava tästä mahdollisuudesta, jos se joutuukin sellaiseen tilanteeseen, jossa joku muu yhtä voimakas oikeussääntö tai asetelma kumoo tai heikentää tätä perustavaa laatua olevaa oikeutta. Tämän seurauksena, James Kraska on vakuuttunut siitä, että merisaartoa koskevia oikeussääntöjä voidaan soveltaa Gazan tilanteeseen, koska ei ole asetettu muutakaan sääntöä, joka tasapainottaisi sodan osapuolten ja puolueettomien tahojen intressejä asianmukaisesti.²⁷⁵ Kraska tarkoittanee artikkelissaan asetelmaa, jossa esimerkiksi valtiolla on aina oikeus puolustaa itseään aseellisen hyökkäyksen tilanteessa, kuten YK:n peruskirjan artikkeli 51 määrittelee²⁷⁶ mutta samalla Geneven yleissopimuksen artiklan 2 mukaan selkkaus ei täytä kaikkia tarvittavia määritelmiä, jotta sinänsä täysin laillista sodankäynnin menetelmää eli merisaartoa voitaisiin käyttää tässä tilanteessa laillisesti.

Geneven yleissopimuksia ”on niin ikään sovellettava, kun jonkin sopimuspuolen alue tai osa siitä on vallattuna, vaikka ei kohtaakaan sotilaallista vastarintaa.” Valtaamisella tarkoitetaan tässä tapauksessa samaa kuin miehittämisellä.²⁷⁷ Koska miehitys voi tapahtua vain kansainvälisen aseellisen selkkauksen yhteydessä, näkökulma, jonka mukaan Gazan kaista olisi Israelin miehittäjä, johtaa väistämättä siihen johtopäätökseen, että Gazan alueen selkkaus on luonteeltaan kansainvälinen.²⁷⁸ Seuraavassa alaluvussa tarkastellaankin miehittääkö Israel Gazaa vai ei.

Israelin korkein oikeus on hyväksynyt kannan, jonka mukaan kansainvälistä humanitaarista oikeutta voidaan soveltaa Israelin ja terroristijärjestöjen välisiin aseellisiin selkkauksiin, ei pelkästään miehitettyllä alueella, vaan kaikissa tapauksissa, joissa aseellisella selkkauksella on kansainvälinen luonne. Toisin sanoen sellaisissa, jotka ylittävät valtion rajat, oli kyseinen alue

²⁷⁵ Kraska, James, Rule Selection in the Case of Israel’s Naval Blockade of Gaza: Law of Naval Warfare or Law of the Sea? (March 3, 2011). Yearbook of International Humanitarian Law, Forthcoming. s. 1 ja 24.

²⁷⁶ YK:n peruskirja, artikla 51 ”Jos jokin Yhdistyneiden Kansakuntien jäsen joutuu aseellisen hyökkäyksen kohteeksi, ei mikään tämän peruskirjan säännös saa rajoittaa sen luonnollista oikeutta erilliseen tai yhteiseen puolustautumiseen...” Itse asiassa valtioille kuuluva itsepuolustus-oikeus, on YK:n peruskirjan artiklaa paljon vanhempi, sillä se perustuu valtiokäytäntöön valtioille kuuluvana luontaisena oikeutena. Toisaalta itsepuolustus-oikeus jatkuu vain, kunnes YK:n turvallisuusneuvosto on ryhtynyt toimenpiteisiin rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Itsepuolustuksena toteutetut toimenpiteet on raportoitava välittömästi turvallisuusneuvostolle, eivätkä ne vaikuta kyseisen elimen toimivaltaan tai vastuuseen toteuttaa tarpeellisiksi katsomiaan toimenpiteitä rauhan ja turvallisuuden palauttamiseksi tai ylläpitämiseksi. Katariina Simonen toteaa kuitenkin artikkelissaan, että valtioilla on ollut kuitenkin hyvin erilaisia tulkintoja itsepuolustus-oikeuden reunaehdoista, sen laajuudesta ja faktojen luokittelusta. – usein selkeässä ristiriidassa YK:n peruskirjan 51 artiklan kanssa. Ks. Simonen, Katariina. ”Suomi, Ahvenanmaa ja liittoutuminen”. Lakimies 4/2004. s. 673.

²⁷⁷ Geneven yleissopimukset. Artikla 2, kohta. Alkuperäinen englanninkielinen termi on *occupied*, joka on suomennettu valtaamiseksi.

²⁷⁸ Ks esim. Turkelin raportti s. 48.

miehityksen alainen tai ei.²⁷⁹ Israelin korkein oikeus on noudattanut tätä lähestymistapaa johdonmukaisesti useissa asiaan liittyvissä tuomioissa, jotka ovat liittyneet Israelin alueelle tuloon Israelin ja Gazan rajan ylityspaikkojen kautta. Israelin korkeimman oikeuden näkemyksen mukaan Gazan kaista ei ole enää miehitetty, ja siihen sovelletaan Geneven neljännen yleissopimuksen määräyksiä ja ensimmäistä lisäpöytäkirjaa, jota sovelletaan vain kansainvälisessä aseellisessa selkkauksessa.²⁸⁰

Israelin korkeimman oikeuden tulkinta Israelin valtion ja Hamasin välisen aseellisen selkkauksen luonteesta on Turkelin raportin ja siinä käytettyjen lähteiden mukaan selkeästi kansainvälinen. Israel tosin myöntää, että kyseisen selkkauksen yksiselitteinen tulkinta oikeussääntöjen näkökulmasta on monimutkaista ja on selvää, että Israelin valtion ja Hamasjärjestön välisen aseellisen selkkauksen luokittelu kansainväliseksi selkkaukseksi aiheuttaa tiettyjä hankaluuksia. Siitäkin huolimatta, Israelin korkein oikeus on jokaisessa tuomiossaan pitänyt tätä kyseistä selkkausta nimenomaan kansainvälisenä.²⁸¹

Israelin korkein oikeus ei ole missään nimessä yksin tulkintansa kanssa. Myös osa YK:n organisaatioista, useat humanitaariset sekä ihmisoikeusjärjestöt luokittelevat Israelin ja Hamasin välisen aseellisen selkkauksen kansainväliseksi. Tekijät, jotka ovat johtaneet näihin johtopäätöksiin ovat kylläkin erilaisia. Usein taustalla on nimenomaan vahva näkemys siitä, että Israel miehittää edelleen Gazan aluetta, vaikka Israel asian kiistääkkin. Mikäli Gaza nähdään Israelin miehittämäksi alueeksi ja sitä myöden koko selkkaus kansainväliseksi, se velvoittaisi Israelin noudattamaan Geneven neljännen yleissopimuksen määräyksiä Gazan väestön suojelun suhteen.²⁸²

²⁷⁹ Turkelin raportti s. 47.

²⁸⁰ Asiaan löytyy tarkemmat perustelut Israelin korkeimman oikeuden pöytäkirjasta HCJ 9132/07 *Gaber Albasyouni Ahmad vs. Prime Minister*. (27 January 2008). Kohta 12. Ks. myös Turkelin raportti s. 47.

²⁸¹ Israelin korkeimman oikeuden pöytäkirja vuodelta 2009: HCJ 201/09 *Physicians for Human Rights v. Prime Minister*. Saatavissa internetistä: http://www.hamoked.org/files/2012/110984_eng.pdf

²⁸² Geneven yleissopimukset. Ks myös. Turkelin raportti s. 48.

Turkelin työryhmä tutki Israelin asettaman merisaarron toimeenpanoedellytykset siitä perustellusta oletuksesta, että selkkaus on luonteeltaan kansainvälinen. Raportissa mainitaan mielenkiintoisena huomautuksena myös, että Gazan alueella toimivan Hamasin aiheuttaman *erittäin merkittävän turvallisuusuhkan* – kuten aseiden ja ammusten tuominen meritse – vuoksi raportin laatinut ryhmä olisi harkinnut joka tapauksessa merisaarron oikeussääntöjen soveltamista, vaikka Israelin ja Gazan alueen välinen selkkaus olisikin luokiteltu ei-kansainväliseksi.²⁸³

Vaikka Gazan alueen selkkaus luokiteltaisiin ei-kansainväliseksi aseelliseksi selkkaukseksi vaikuttaisi siltä, että merisaarron oikeussääntöjä voitaisiin silti jossain määrin soveltaa, kun otetaan huomioon, että oppi sodanosapuoleksi tunnustamisesta on käytännössä kadonnut; tuomioistuimet hyväksyvät yhä laajemmin kansainvälisen humanitaarisen lain soveltamisen myös sisäisten selkkausten osalta; lakiasiantuntijoiden kesken on kehittymässä konsensus tapaoikeudesta, jota voidaan soveltaa ei-kansainvälisiin selkkauksiin; unohtamatta aiemmin käsiteltyä nykyisten selkkausten luokittelun vaikeutta. Edellä mainitun perusteella Turkelin raportin laatinut työryhmä pitää todennäköisenä, että tuomioistuimet ja muut elimet olisivat halukkaita hyväksymään sen, että merisaartoa koskevia oikeussääntöjä voidaan soveltaa myös ei-kansainvälisten selkkausten osalta. Turkelin raportti perustelee kantaansa myös San Remon käsikirjan kautta: kirjassa todetaan, että vaikka sen säännöksiä onkin tarkoitus soveltaa pääasiassa kansainvälisissä aseellisissa selkkauksissa merellä, tätä tosiseikkaa ei haluttu tuoda ilmi varta vasten, jotta käsikirjan määräysten soveltamista ei estettäisi ei-kansainvälisissä aseellisissa selkkauksissa, siltä osin kuin ne koskevat merisodankäyntiä.²⁸⁴

Yhteenvedona voidaan todeta, että Gazan ja Israelin historian sekä monimutkaisen vallitsevan tilanteen vuoksi selkkauksen luonne on erittäin vaikea tunnistaa. Israelin ja Gazan välinen selkkausta ei pidä määritellä suoraan kansainväliseksi aseelliseksi selkkaukseksi, koska Gaza ei ole valtio, eikä myöskään selkeästi kansainvälistä luonnetta vailla olevaksi, koska selkkaus ei tapahdu ns. Korkean sopimusosapuolen – eli Israelin – alueella. Gaza ei itse myöskään ole Korkea sopimusosapuoli, vaan pikemminkin epämääräinen, määrittelemätön kokonaisuus, jolla ei ole suvereniteettia *de jure*.

²⁸³ Turkelin raportti s. 49–50.

²⁸⁴ Turkelin raportti s. 49. Ks. myös San Remo Manual s. 73.

Asian suhteen kiistatonta lienee ainoastaan se, että Gaza ei ole valtio tai kansakunta, mutta Gaza ja Israel käyvät varmasti keskenään sodan kaltaista taistelua. Koska miehitys voi olla olemassa vain kansainvälisen aseellisen selkkauksen yhteydessä²⁸⁵, näkemys, jonka mukaan Gaza on edelleen Israelin miehityksen alainen, aikaansaa johtopäätöksen, jonka mukaan Gazan alueen selkkaus on luonteeltaan enemmän kallellaan kansainväliseen suuntaan. Miehityksiä asiasta enemmän seuraavassa alaluvussa.

8.3. Miehittääkö Israel Gazaa?

*If a group of people or an army occupies a place or country, they move into it, using force in order to gain control of it.*²⁸⁶

Haagin rauhankonferenssissa vuonna 1907 laadittu sopimus määrittelee miehityksen (sopimuksessa käytetään termiä *valtaus*) seuraavasti: ”*Aluetta pidetään vallattuna, kun se tosiasiallisesti on vihollisarmeijan vallanalaisena. Valtaus ulottuu ainoastaan niihin alueisiin, missä tämä valtaoikeus on voimassa ja sitä voidaan käyttää.*”²⁸⁷

Syyskuussa 2005 Israel vetäytyi yksipuolisesti koko Gazan alueelta purkamalla prosessin aikana kaikki siellä olevat sotilaalliset laitokset ja rakenteensa. Myös Gazan sotilastuomioistuimen toiminta lopetettiin. Israel on väittänyt, että sen asema miehittäjänä Gazassa on päätynyt. Useat näkökohdat tukevat kuitenkin myös sitä, että Israelin miehitys Gazassa ei ole vielä kukaan päättynyt.²⁸⁸

Israel väittää, että sen vetäytyminen Gazasta lopetti Gazan kaistan miehityksen ja sillä ei siksi ole enää velvoitteita Gazan väestön suhteen.²⁸⁹ Maailmalla ollaan kuitenkin laajasti sitä mieltä, että Israel jatkaa Gazan alueen miehittämistä kansainvälisen oikeuden näkökulmasta.²⁹⁰

²⁸⁵ Yoram Dinstein. *The International Law of Belligerent Occupation*. Cambridge University Press. Second Edition. 2019. s. 37. Ks. myös Turkelin raportti s. 48.

²⁸⁶ Eräs miehityksen määritelmä. Ks. <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/occupy>

²⁸⁷ Haagin toisessa rauhankonferenssissa tehdyt sopimukset 1907, Liite yleissopimukseen, maasodan lakeja ja tapoja koskeva ohjesääntö. Artikla 42. Saatavissa internetistä: https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1924/19240011/19240011_1#idp446317344

²⁸⁸ Yoram Dinstein. *The International Law of Belligerent Occupation*. Cambridge University Press. Second Edition. 2019. s. 296.

²⁸⁹ 15. syyskuuta 2005 Pääministeri Sharon kertoi YK:n yleiskokouksessa, että Israelin vetäytyminen Gazasta tarkoitti sen vastuun loppumista Gazasta. Ks. esim. U.N. *Human Rights Council, Human Rights Situation in Palestine and Other Occupied Arab Territories*, T 11(d), U.N. Doc. A/HRC/7/17. 2008 s. 7. [Myöh. UN Report A/HRC/7/17]

²⁹⁰ G.E. Bisharat with T. Crawley, S. Elturk, C. James, R. Mishaan, A. Radharkrishnan and A. Sanders, ‘Israel’s Invasion of Gaza in International Law’, (2009-2010) 38 *Denver Journal of International Law and Policy* s. 48. Ks. myös UN Report A/HRC/7/17 s. 7.

19. syyskuuta 2007 Gazan asema muuttui – ainakin teoriassa – Israelin turvallisuuskabinetin julistaessa Gazan ”vihamieliseksi alueeksi”. Yhdysvaltain ulkoministeri hyväksyi myös kyseisen luonnehdinnan pian tämän jälkeen. Julistuksen varsinaisena poliittisena tarkoituksena pidettiin ensisijaisesti halua vähentää polttoaineen ja sähkön toimituksia Gazaan.²⁹¹

Gazan kaistaletta ja Länsirantaa on tietyissä yhteyksissä pidetty yhtenä miehittettynä alueena, vaikka ainoastaan Länsirannan miehityksestä ollaan yleisesti maailmalla yksimielisiä. Päätöslauselmassa 1860 (2009) YK:n turvallisuusneuvosto korosti, että ”Gazan alue on erottamaton osa vuonna 1967 miehitettyä aluetta ja se on osa Palestiinan valtiota”²⁹². Jatkuvista riidoistaan huolimatta Hamas ja Palestiinan hallinto eivät ole koskaan pitäneet Länsirannalle ja Gazan alueelle ulottuvaa yhtenäisyyttään katkaistuna. Edes määräysvallan menettäminen Gazan alueella ei saanut Palestiinan hallintoa tunnustamaan Gazan alueen ja Länsirannan pysyvää jakautumista. Palestiinalaishallinto on kuitenkin säilyttänyt Länsirannalla keskeytyksettömän vallan, toki Oslon sopimusten sekä Israelin ylläpitämän miehityksen reunaehtojen ja rajoitteiden mukaisesti. Palestiinalaishallinto on vuosien varrella itseasiassa jatkanut monien palvelujen rahoittamista ja palkkojen maksamista Gazassa huolimatta siitä, että siltä on riistetty todellinen valta Gazassa. Hamasin ja palestiinalaishallinnon välirikkoa on yritetty korjata toistuvasti. Viimeisin ja viimeisin sovitteluyritys tehtiin vuonna 2017, jolloin jotkut marginaalitoiminnot näennäisesti palautettiin palestiinalaishallinnolle. Pian tämän jälkeen suhteet tosin heikkenivät jälleen.²⁹³

Se mikä määrittää, onko alue miehitetty kansainvälisen oikeuden nojalla, on alueen tosiasiallinen vallanalaisuus tai hallinta (eng. *effective control*) eikä miehittävän vallan asevoimien pysyvä fyysinen läsnäolo kyseisellä alueella. Tämän perusteella YK pitää kiistattomana, että Israel on edelleen Gazaa miehittävä valta, koska tekniikan kehitys on mahdollistanut Israelin hallita Gazan kansaa ilman pysyvää sotilaallista läsnäoloa.²⁹⁴ YK pyrkii osoittamaan Israelin hallinnan seuraavilla tekijöillä:

- a) Gazan rajanylityspaikkojen hallinta, joka estää palestiinalaisten vapaan liikkuvuuden esimerkiksi Israeliin ja Länsirannalle. Israel valvoo tiukasti tavaratoimituksiin käytet-

²⁹¹ UN Report A/HRC/7/17. s. 8.

²⁹² YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselma 1860 (2009). Saatavissa internetistä: <http://unscr.com/files/2009/01860.pdf>

²⁹³ Yoram Dinstein. *The International Law of Belligerent Occupation*. Cambridge University Press. Second Edition. 2019. s. 297–298.

²⁹⁴ YK:n vuonna 2008 julkaiseman raportin mukaan. Ks. UN Report A/HRC/7/17. s. 8. Lakiteksteissä ei ole yksiselitteistä mainintaa, että miehittäjän pitäisi olla aina fyysisesti miehittävällä alueella voidakseen hallita aluetta sotilaallisin keinoin. Jotkin tahot pitävät kuitenkin miehittäjän asevoimien pysyvää fyysistä läsnäoloa alueella miehityksen välttämättömänä tekijänä eli siinä mielessä YK:n tulkinta asiasta ei ole lainkaan yleisesti hyväksytty. Ks. esim: Sari Bashi and Kenneth Mann, “Disengaged Occupiers: The Legal Status of Gaza”, Gisha: Legal Center for Freedom of Movement, January 2007. s. 64 ja 70.

tävää rajanylityspaikkaa Karnissa. Kesäkuusta 2006 lähtien tämä ylityspaikka on ollut pääosin suljettu, ja sillä on ollut tuhoisat vaikutukset Palestiinan talouteen.

- b) Israel hallitsee aluetta mm. sotilaallisten hyökkäysten ja rakettiliikenteiden avulla. Gazaan on myös julistettu kieltoalueet (eng. *no-go zones*), joilla tunkeutujat ammutaan.
- c) Israelilla on Gazan ilmatilan ja aluevesien täydellinen hallinta. Israel valvoo myös Palestiinan väestökierrosta: Israelin asevoimat määrittelevät sen kuka on palestiinalainen ja kuka Gazan tai Länsirannan asukas. Israel päättää kuka saa mennä Gazaan tai poistua sieltä.

YK:n mielestä se *fakta*, että Gaza on edelleen Israelin miehittämä, tarkoittaa, että Israelin on toimittava Gazan suhteen kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjen mukaisesti.²⁹⁵

Turkelin raportissa – joka on Israelin lakiasiantuntijoiden laatima – nähdään miehityskysymys hyvinkin erilaisessa valossa. Raportissa viitataan useasti Israelin korkeimman oikeuden pöytäkirjaan vuodelta 2008: H CJ 9132/07 *Gaber Albasyouni Ahmad and Others v. Prime Minister*, jossa käsiteltiin Israelin oikeudellista velvoitetta sallia mm. sähkön ja polttoaineiden vienti Gazan alueelle vedoten Israelin miehittäjävaltion velvollisuuksiin. Oheinen suora lainaus oikeuden pöytäkirjasta perustelee miehityskysymystä seuraavasti:

*”...vuoden 2005 syyskuusta lähtien Israelilla ei ole enää ollut tosiasiallista hallintaa (”effective control”) Gazan alueella. Aiemmin alueella ollut sotilashallinto lakkautettiin hallituksen päätöksellä, jonka vuoksi israelilaiset sotilaat eivät ole enää alueella pysyvästi eivätkä näin ollen ole myöskään vastuussa Gazan alueen tapahtumista. Näissä olosuhteissa, kansainvälisten miehitystä koskevien lakien mukaisesti, Israelin valtiolla ei ole velvollisuutta huolehtia Gazan alueen asukkaiden hyvinvoinnista tai ylläpitää yleistä järjestystä alueella. Israelilla ei myöskään ole nykyisessä asetelmassa edes todellista kykyä ylläpitää järjestystä ja hallita siviilielämää Gazan alueella.”*²⁹⁶

Israelilainen Emeritus-professori ja laajalti tunnettu kansainvälisen oikeuden asiantuntija Yoram Dinstein pitää puolestaan Israelin hallituksen ja korkeimman oikeuden väitettä miehityksen ja tosiasiallisen hallinnan päättymistä keinotekoisena. Jo ajatus siitä, että aseellisen selkkauksen toinen osapuoli olisi velvollinen toimittamaan sähköä ja polttoainetta viholliselleen,

²⁹⁵ UN Report A/HRC/7/17. s. 8.

²⁹⁶ Israelin korkeimman oikeuden pöytäkirja H CJ 9132/07 *Gaber Albasyouni Ahmad and Others v. Prime Minister*. (27 January 2008). Kappale 12. Lainaus on tutkijan oma käännös.

on hänen mukaansa täysin järjetöntä. Dinsteinin mukaan jopa heidän, jotka kannattavat näkemystä Gazan miehityksen päättymisestä, olisi myönnettävä, että ainoa oikea perustelu velvollisuudelle varmistaa tällaiset toimitukset siviiliväestön hyväksi – vaikkakin vain vähimmäistasolla – on se, että miehitys ei ole päättynyt.²⁹⁷

Tutkijoilla on hyvin ristiriitaisia mielipiteitä koskien sitä, hallitseeko Israel edelleen tosiasiallisesti Gazan aluetta.²⁹⁸ Jotta näkemyksen, jonka mukaan Israel on edelleen miehittäjävalta Gazan alueella, voisi Turkelin raportin laatineen työryhmän mukaan omaksua, edellyttäisi se täysin uudenlaista tulkintaa termille "tosiasiallinen hallinta – effective control". Tämän tulkinnan olisi perustuttava käsitykseen, että kaksi vastakkaista voimaa voisivat harjoittaa tätä vaadittua hallintaa samalla alueella: tässä tapauksessa Hamas ja Israel. Kyseisen "tosiasiallinen hallinta" -käsitteen tulkinnan olisi oltava linjassa myös kansainvälisessä oikeudessa nykyään hyväksytyyn lähestymistavan kanssa, jonka mukaan "miehitys" ei edellytä pelkästään sotilasjoukkojen sijoittamista tietylle alueelle, vaan myös sitä, että miehittäjävalta suorittaa tai laittaa täytäntöön olemassa olevan hallituksen toiminnot ja tehtävät.²⁹⁹ Vuoden 2012 Punaisen Ristin komitean järjestämässä tapaamisessa, jossa lukuisat lakiasiantuntijat keskustelivat miehityksen ja ulkomaisten alueiden hallintomuotojen vaatimuksista, päädyttiin kylläkin yksimielisesti siihen näkemykseen, että miehityslaissa (*occupation law*) ei vaadita, että valtaa käyttäisi yksinomaan miehitysvalta. Se sallii, että miehittäjä ja miehitetty hallitus jakavat valan, edellyttäen, että miehitettyllä hallituksella on edelleen lopullinen ja yleinen vastuu miehitetystä alueesta.³⁰⁰

Alueen hallinnan tosiasiallisuutta on perusteltu myös sen riippuvuudella toisesta osapuolesta, esimerkkinä edellä mainittu Gazan sähkön ja polttoaineiden saanti. Israel myöntää, että sen

²⁹⁷ Yoram Dinstein. *The International Law of Belligerent Occupation*. Cambridge University Press. Second Edition. 2019. s. 300–301.

²⁹⁸ Ks. esim: Yuval Shany, *Faraway, So Close: The Legal Status of Gaza After Israel's Disengagement*. Published in *Yearbook of International Humanitarian Law*, vol. 8. 2006.

²⁹⁹ Turkelin raportti s. 51–52. Ks. myös: *Legal Aspects of Israel's Disengagement Plan under International Humanitarian Law*. Policy Brief. Harvard Program on Humanitarian Policy and Conflict Research. Raportissa täsmennetään tosiasiallinen hallinnan käsitettä näin: Tietyissä yhteyksissä termi tosiasiallinen hallinta on ymmärretty sotilaallisten ja hallinnollisten toimenpiteiden yhdistelmäksi: Tosiasiallinen sotilaallinen hallinta (eng. *effective military control*) sekä tosiasiallinen hallinnollinen hallinta (eng. *effective administrative control*). Tosiasiallinen sotilaallisen hallinnan aikaansaamiseksi miehitysjoukkojen koolla ja alueelle jakautumisella ei ole merkitystä. Toisin sanoen, miehitysvalta voi käyttää tosiasiallista hallintaa olematta fyysisesti läsnä kaikilla miehitetyn alueen osilla. Riittää, että se voi projisoida sotilaallista voimaa koko miehitetylle alueelle pitämällä joukkoja vain alueen tietyissä osissa ja suorittamalla esimerkiksi sotatoimia ilmasta. Tosiasiallinen hallinnollinen hallinta ei välttämättä poista alkuperäisten paikallisviranomaisten roolia osana alueen hallintoa. Haagin säännökset ja useiden kansainvälisten sotatuomioistuinten päätökset ovat antaneet huomattavan laajat mahdollisuudet miehittäjille toteuttaa hallintoa yhteistyössä paikallisten viranomaisten kanssa lain ja järjestyksen ylläpitämiseksi.

³⁰⁰ International Committee of the Red Cross. "Expert Meeting: Occupation and Other Forms of Administration of Foreign Territory". Geneva. 2012. Report prepared and edited by Tristan Ferraro. s. 10.

ajanjakson aikana, jolloin Israelilla oli Gazan alue tosiasiallisen hallinnan alla, tuli Gazan alue tietyiltä osin riippuvaiseksi Israelista. Kuten Israelin korkein oikeus totesi asiassa *Al-Bassiouni ja muut vs. pääministeri*, tämä riippuvuus ei kuitenkaan riitä "effective control"-asetelman luomiseen.³⁰¹

Päätelmä, jonka mukaan Israel olisi Gazan alueen miehittäjä mm. sen ilmatilan ja merialueen hallinnan vuoksi, ei kestä tarkastelua kansainvälisessä oikeudessa, koska ilmatilan ja merialueen hallintaa tai saartoa ei pidetä tosiasiallisena alueen hallintana.³⁰² Mitä tulee pääsyyn Gazan maa-alueelle, on huomattava, että Gazan kaistalla on rajanylityspaikka myös Egyptin kanssa (Rafahin ylitys), jota Egypti valvoo. Turkelin raportissa korostetaan erityisesti sitä, että nimenomaan Gazan kaistan maa-alueen valvonnan vajavaisuus tekee merivoimien suorittaman saarron välttämättömäksi, jotta pääsyä alueelle ja sieltä poistumista voitaisiin kunnolla valvoa. Merivoimien toteuttama merisaarto ei kuitenkaan sinällään aikaansaa tilannetta, jossa miehityslaki tulisi voimaan. Samoin olisi piirityksen kanssa (eng. *siege*). Sekään ei automaattisesti johda siihen, että piiritettyä kaupunkia pidettäisiin miehittynä. Raportissa perustellaan asiaa varsin osuvasti myös tämän esimerkin kautta: ”valtiot ja liittoumat, joilla on käytössään suorituskykyiset meri- ja ilmavoimat, tuskin olisivat halukkaita hyväksymään perustelua, jonka mukaan pelkkä merivoimien toteuttama saarto tai muu sotilaallisen voiman käyttö saarretun valtion rannikkoa vastaan luo automaattisesti miehitystilanteen”.³⁰³

Turkin valtion laatiman *Turkish National Commission of Inquiry*- raportin mukaan Gazan miehityskysymyksessä ei ole mitään epäselvää: sen mukaan Israel on edelleen Gazan miehittäjä, huolimatta Israelin jo vuosia sitten toteuttamasta vetäytymisestä alueelta. Raportissa perustellaan Israelin tosiasiallista hallintaa Gazassa hyvin yhtenäisin argumentein YK:n kanssa: Israel hallitsee tehokkaasti Gazan aluetta, mukaan lukien sen rajoja, ilmatilaa, aluemerta sekä kaupankäyntiä. Lisäksi Israel valvoo edelleen työntekijöiden maahantuloa Gazasta Israeliin, tavaraliikennettä Länsirannan, Israelin ja ulkomaiden välillä, vero- ja tullijärjestelyjä sekä televiestintää. Toinen raportin esittämä ”todiste” Israelin jatkuvasta miehityksestä Gazan alueella on se, että joukkojen vetäytymisestä huolimatta Israel voi edelleen vapaasti lähettää asevoimansa takaisin alueelle, kun niin haluaa.³⁰⁴ Turkin valtion raportin perustelut ovat miehi-

³⁰¹ Israelin korkeimman oikeuden pöytäkirja HCJ 9132/07 Gaber Albasyouni Ahmad and Others v. Prime Minister. (27 January 2008). Kappale 12.

³⁰² European Court of Human Rights: Case of Chiragov and Others v. Armenia. no. 13216/05. s. 34. Ks. myös Turkelin raportti s. 52 sekä Yoram Dinstein. *The International Law of Belligerent Occupation*. Cambridge University Press. Second Edition. 2019. s. 50.

³⁰³ Turkelin raportti s. 52.

³⁰⁴ Ks. Turkish National Commission of Inquiry: Report on the Israeli Attack on the Humanitarian Aid Convoy to Gaza on 31 May 2010. s. 82-83. [Myöh. Turkin raportti]. Raportissa perustellaan Gazan miehitystilannetta tämän aiemmin mainitun *Gaber Albasyouni Ahmad and Others v. Prime Minister* -

tyskysymyksen osalta osin ontuvia, puolueellisen tuntuista ja toisinaan vahvasti irrotettuja asiayhteydestä, mikä tuli hyvin ilmi alkuperäislähteisiin perehtymisen myötä. Laadultaan Turkelin työryhmän raportti on perusteluissaan yliverlainen ainakin Gazan miehityskysymyksen osalta. Aiemmin tutkimuksessa mainittu ns. Palmerin raportti ei käsittele asiaa käytännössä lainkaan, vaikka onkin sisällöltään hyvin kattava tämän tutkimuksen muun aihepiirin osalta.

Laajalle levinneiden asiantuntijamielipiteiden mukaan ulkomaisten joukkojen fyysinen läsnäolo on miehityksen *sine qua non* eli välttämätön edellytys. Toisin sanoen miehitys ei ole mahdollista ilman "boots on the ground"-tilannetta, joten meri- tai ilmaaarron myötä aikaansaatu alueen hallinta ei ole riittävää, jotta voitaisiin puhua tosiasiallisesta alueen hallinnasta.³⁰⁵ Useimmat asiantuntijat, joita Punaisen Ristin kansainvälinen komitea kuuli miehitystä ja muita ulkomaisen alueen hallintomuotoja koskevan hankkeen yhteydessä, olivat yhtä mieltä siitä, että miehityksen aikaansaamiseksi tarvitaan nimenomaan "boots on the ground" -asetelma. Heidän mukaansa miehitystä ei voida luoda tai ylläpitää yksinomaan miehitetyn alueen rajojen ulkopuolella käytetyn voiman ja toimenpiteiden avulla.³⁰⁶

Jos Israel todellakin hallitsisi Gazan aluetta tosiasiallisesti, niin se tarkoittaisi Turkelin raportin mukaan myös valtaa toimia järjestystä ylläpitävänä viranomaisena Gazan alueella. Israelin joukot voisivat tällaisessa tilanteessa odotella Gazan rannikolla ja pysäyttää alukset sieltä käsin. Käytännössä Israel ei kuitenkaan hallitse Gazan alueen rannikkoa, koska tämä alue on nimenomaan Hamasin tosiasiallisen hallinnan alaisuudessa. Kun otetaan huomioon myös se, että Gazan aluevesillä on pääasiassa nopeasti liikkumaan kykeneviä pieniä aluksia, aiheuttavat ne Gazan alueen rannikon lähellä toimiville Israelin merivoimille suuren riskin. Muun muassa tämä sallii Turkelin komission mukaan Gazan merisaarron täytäntöönpanon.³⁰⁷

oikeudenkäynnin kautta: Turkin mukaan Israelin korkein oikeus määräsi yksiselitteisesti, että Israel on velvollinen toimittamaan polttoainetta ja sähköä Gazan alueelle. Turkin raportin päätelmä on se, että vain miehittäjä voi olla vastuussa hyödykkeiden, kuten polttoaineen ja sähkön toimittamisesta. Esimerkiksi tämä mainittu Israelin "velvollisuus" toimittaa polttoainetta ja sähköä on kirjattu oikeuden pöytäkirjaan todellisuudessa näin: *"Gazan kaistaletta kontrolloi terroristiryhmä, joka toimii lakkaamatta aiheuttaen vahinkoa Israelin valtiolle ja sen kansalaisille ja rikkoo väkivaltaisilla toimillaan kaikkia mahdollisia kansainvälisen oikeuden määräyksiä eikä erottele lainkaan siviilejä – miehiä, naisia tai lapsia. Israelin valtion on kuitenkin toimittava terroristijärjestöjä vastaan lain puitteissa ja kansainvälisen oikeuden määräysten mukaisesti ja pidättäytyttävä tahallaan vahingoittamasta Gazan alueella sijaitsevaa siviiliväestöä. Oikeudelle toimitettujen tietojen valossa, uskomme, että teollisuudieselpolttoaine, jonka valtio on aikonut toimittaa sekä sähkön määrä, jota toimitetaan säännöllisesti Israelista tulevien voimajohtojen välityksellä ovat riittäviä vastaamaan Gazan alueen elintärkeisiin humanitaarisiin tarpeisiin tällä hetkellä."*

³⁰⁵ European Court of Human Rights: Case of Chiragov and Others v. Armenia. no. 13216/05. s. 34.

³⁰⁶ International Committee of the Red Cross. *Expert Meeting: Occupation and Other Forms of Administration of Foreign Territory*. Geneva. 2012. Report prepared and edited by Tristan Ferraro. s. 10, 17 ja 33.

³⁰⁷ Turkelin raportti s. 52–53.

Raportin yksiselitteinen johtopäätös on se, että Israelilla ei ole tosiasiallista hallintaa Gazan alueella. Raportin laatinut komissio yhtyy Israelin korkeimman oikeuden kanssa siihen näemykseen, että Israelin ”tosiasiallinen hallinta – effective control” Gazan alueella päättyi, kun Israelin joukkojen vetäytyminen Gazan alueelta saatiin päätökseen vuonna 2005.³⁰⁸

Asia tuntuu säilyvän monimutkaisena, koska asiantuntijoiden keskuudessa ei ole yksimielisyyttä siitä, riittääkö Israelin ilmatilan valvonta ja maa- ja merirajan valvonta riittävän hallinnan luomiseen Haagin sopimusten³⁰⁹ nojalla. Tosiasiallisen hallinnan toteuttamista alueen ulkopuolelta ei kuitenkaan voida nykypäivänä hylätä suoraan. Voidaan perustellusti väittää, että teknologinen ja sotilaallinen kehitys on mahdollistanut tietyn alueen tai sen osien tehokkaan hallinnan ilman toisen osapuolen jatkuvaa sotilaallista läsnäoloa kyseisellä alueella. Tällaisissa tilanteissa olisikin tärkeämpää ottaa huomioon ulkomaisten sotavoimien, kuten esimerkiksi vetäytyneen miehittäjävaltion todellisen, edelleen olemassa olevan määräysvallan laajuus, eikä keskittyä ainoastaan tapoihin ja keinoihin, joilla tätä valtaa todellisuudessa käytetään. On myös ymmärrettävää, että sodan osapuolten välisellä lyhyellä maantieteellisellä etäisyydellä on oma roolinsa arvioitaessa etäältä toteutettavan hallinnan tosiasiallisuutta. Lyhyt osapuolten välinen etäisyys, kuten esimerkiksi yhteinen maaraja mahdollistaa alueelta poistuneen entisen miehittäjän fyysisen paluun alueelle kohtuullisessa ajassa. Tämä voidaan tulkita hallinnan tehokkuutta ja tosiasiallisuutta lisääväksi tekijäksi.³¹⁰

Miehityskysymys voidaan esittää myös hyvin mustavalkoisesti: aluetta pidetään miehitettyinä tai sitten vaihtoehtoisesti se on aseellisessa selkkauksessa, eli tilanteessa, jossa vihollisuuksien suorittamista koskevaa lakia voidaan soveltaa normaalisti. Aseellisessa selkkauksessa ei tapahdu tai edellytetä miehityksen edellyttämää tosiasiallista hallintaa, ja siellä missä on tosiasiallisen hallinnan mukainen miehitystilanne, ei ole aseellista selkkausta. Alexander Orakhelashvili on tiivistänyt asian näin: *”Miehityslakia sovelletaan alueisiin, joita miehittävä valta hallitsee tehokkaasti. Sitä ei sovelleta tilanteisiin, joissa vastustajan asevoimat pystyvät edelleen taistelemaan, mikä estää miehittävän vallan yksinomaisen hallinnan. Siksi Palestiinan tilanteeseen ei voida soveltaa vihollisuuksiin sovellettavaa lakia, jos siihen sovelletaan miehi-*

³⁰⁸ Turkelin raportti s. 52–53.

³⁰⁹ Haagin toisessa rauhankonferenssissa tehdyt sopimukset 1907, Liite yleissopimukseen, maasodan lakeja ja tapoja koskeva ohjesääntö. Artikla 42: ”Aluetta pidetään vallattuna, kun se tosiasiallisesti on vihollisarmeijan vallanalaisena.”

³¹⁰ Tristan Ferraro. Determining the beginning and end of an occupation under international humanitarian law, *International Review of the Red Cross*, Volume 94, Number 885. 2012, s.157.

tyslakia, koska mikään alue ei laillisesti voi olla samanaikaisesti miehitetynä sekä vihollisuuksien alla (area of hostilities).”³¹¹

Pitkittyneessä aseellisessa selkkauksessa tai miehitystilanteessa asiat eivät kuitenkaan näytä olevan ihan näin selkeitä. Ensinnäkin voi olla epäselvää, onko miehityksen edellyttämän tosiasiallisen hallinnan jatkamiseen riittävästi kykyä ja mahdollisuuksia, kuten Gazan ja Israelin tapauksessa. Näkemys, jonka mukaan tosiasiallinen hallinta on välttämätön edellytys miehitykselle voi epäilemättä helpottaa vihollisuuksien ja niiden jälkeisen miehityksen erottamista toisistaan. Toisaalta tällainen näkemys voi johtaa eräänlaiseen haluttomuuteen soveltaa miehityslakia – toisin sanoen se näyttäisi olevan ristiriidassa miehityslain humanitaaristen tarkoitusten kanssa. Tämän vuoksi on esitetty, että miehityslaki tarvitsisi laajemman määritelmän, pelkän alueen tosiasiallisen hallinnan sijaan.³¹²

Punaisen Ristin Kansainvälisen Komitean (ICRC) oikeudellinen neuvonantaja tohtori Tristan Ferraro perustelee raportissaan miehityksen edellyttämän tosiasiallisen hallinnan toteutumismahdollisuuksia hyvin vakuuttavasti. Hänen mukaansa miehitystä ja siihen liittyvää tehokkaan tai tosiasiallisen hallinnan elementtiä ei periaatteessa voida luoda ja ylläpitää käyttämällä voimaa ja valtaa yksinomaan miehitetyn alueen rajojen ulkopuolelta. Määriteltäessä hallinnan tosiasiallisuutta, määräävä tekijä ei voi olla aseellisen selkkauksen osapuolen kyky projisoida voimaa ”miehitetyn alueen” ulkopuolella sijaitsevien joukkojensa kautta. Mikäli näin tehdään, venytetään *miehitys*- käsitettä niin paljon, että käytännössä kaikki miehityslain määräykset ja velvoitteet muuttuvat merkityksettömiksi. Mikäli asiaa kuitenkin tulkittaisiin näin, tilanne, jossa mikä tahansa valtio, joka vaan kykenisi hyökkäämään heikomman naapurivaltionsa alueelle sotilaallisen ylivoimansa ansiosta ja pystyisi alistamaan valtion tahtoonsa, voitaisiin tulkita ”tosiasialliseksi hallinnaksi” ja täten voimakkaampaa valtiota olisi mahdollista pitää miehittäjänä kansainvälisen humanitaarisen oikeuden nojalla. Tällainen tulkinta olisi luonnollisesti kohtuutonta.³¹³ Todellinen mietittävä kysymys lienee kuitenkin se, voisiko tämä Ferraron

³¹¹ Alexander Orakhelashvili, “*The Interaction between human rights and humanitarian law: Fragmentation, conflict, parallelism, or convergence?*” *European Journal of International Law*, 19 (2008), s. 164. Ks. myös: International Committee of the Red Cross. “Expert Meeting: Occupation and Other Forms of Administration of Foreign Territory”. Geneva. 2012. Report prepared and edited by Tristan Ferraro. s. 133.

³¹² International Committee of the Red Cross. “Expert Meeting: Occupation and Other Forms of Administration of Foreign Territory”. Geneva. 2012. Report prepared and edited by Tristan Ferraro. s. 134.

³¹³ Tristan Ferraro. Determining the beginning and end of an occupation under international humanitarian law, *International Review of the Red Cross*, Volume 94, Number 885. 2012, s.144–145. Myös Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden (IHL) miehitysvallalle antamat velvoitteet ja oikeudet edellyttävät lähtökohtaisesti sen fyysistä läsnäoloa miehitetyllä alueella. Asiaa voidaan tarkastella muutamien miehitysvallalta edellytettävien kysymysmuotoon aseteltujen velvoitteiden kautta. Esimerkiksi, kuinka miehittäjä voisi täyttää sen velvollisuuksiin kuuluvan lain ja järjestyksen ylläpitämisen olematta läsnä miehitetyllä alueella? Kuinka se voisi hallinnoida ja johtaa (eng. *administer*) miehitettyä aluetta ulko-

esittämä näkemys tulla kysymykseen hieman lievempänä versiona jossakin tietyissä, jopa poikkeuksellisissa olosuhteissa, mistä erityisen herkullisena esimerkkinä toimii nimenomaan Gazan miehityskysymys. Kyseessä siis tilanne, jossa miehitysjoukot lähtevät hallintaansa kuuluvalta alueelta säilyttäen silti sen keskeiset hallintaa ylläpitävät valtaelementit kuten Gazassa on paljolti tapahtunut.

On myös esitetty, että ”tosiasiallinen hallinta”- tilanne voidaan aikaansaada sijaistoimijoiden (eng. *surrogate or proxy armed forces*) välityksellä, mikäli toimijat ovat ulkomaisen valtion hallinnan alaisia. Näin ollen valtio on IHL:n kannalta miehitysvalta, jos se hallitsee tosiasiallisesti paikallisviranomaisia tai muita paikallisia järjestäytyneitä ryhmiä, jotka itse puolestaan hallitsevat tosiasiallisesti kyseistä aluetta tai sen osaa. Muutamat kansainvälisten tuomioistuinten päätökset vahvistavat tämän teorian olemassaolon. Esimerkkeinä päätöksistä mainittakoon jo aiemmin tekstissä lyhyesti mainittu Tadicin tapaus sekä Kongon demokraattinen tasavalta vs. Uganda (2005) -tapaus, jossa ICJ selvitti, olivatko Kongon kapinallisryhmät Ugandan tosiasiallisen hallinnan alaisuudessa.³¹⁴

Nämä tapaukset osoittavat, että oikeudessa on jo nyt jossain määrin huomioitu *mahdollisuus* miehityksen toteuttamiseen välillisesti aikaansaadun hallinnan avulla. Siinä mielessä perustelut, joiden mukaan Israelin Gazan rajojen ulkopuolelta toteuttama hallinta olisi riittävää miehitystilanteen aikaansaamiseksi, eivät ole missään määrin toivottomia, näiden olemassa olevien ennakkotapauksien myötä.

Epäsuoran tosiasiallisen hallinnan käsitettä ei ole käsitelty oikeudellisessa kirjallisuudessa tai asevoimien käsikirjoissa juuri lainkaan.³¹⁵ Asiasta on maininta Yhdistyneen kuningaskunnan aseellisia selkkauksia käsittelevässä käsikirjassa [UK Manual]: ”Joissakin tapauksissa miehitysjoukot ovat toimineet epäsuorasti olemassa olevan hallituksen välityksellä.” ”Tällaisissa

puolelta IHL:n tarkoittamalla tavalla? Kuinka miehittäjä voisi pakkolunastaa tai takavarikoida kiinteistöt, ellei se toimi miehityksellä alueella? Kuinka hoitolaitosten ja -palvelujen, kansanterveyden ja hygienian turvaaminen ja ylläpitäminen onnistuisi alueen ulkopuolelta? Ks. tarkemmin myös Haagin toisessa rauhankonferenssissa tehdyt sopimukset 1907, Liite yleissopimukseen, maasodan lakeja ja tapoja koskeva ohjesääntö. Artikla 55: ”Valtaajavaltio ei saa pitää itseään muuna kuin vihollisvaltiolle kuuluvien ja vallatussa maassa olevien yleisten rakennusten, kiinteistöjen, metsien ja maanviljelystilusten haltijana ja nautinto-oikeuden käyttäjänä. Sen pitää säilyttää tämän omaisuuden pääoma-arvo semmoisenaan...” Artikla 43: ”Kun laillisen vallan valtaoikeus on tosiasiallisesti siirtynyt valtaajan käsiin, on tämän ryhdyttävä kaikkiin käytettävissään oleviin toimenpiteisiin palauttaakseen ja turvatakseen, mikäli mahdollista, yleisen järjestyksen ja julkisen elämän, noudattamalla, ellei siihen ole ehdotonta estettä, siinä maassa voimassa olevia lakeja.”

³¹⁴ Tristan Ferraro. Determining the beginning and end of an occupation under international humanitarian law, *International Review of the Red Cross*, Volume 94, Number 885. 2012, s.158–159. Ks. myös: Yoram Dinstein. *The International Law of Belligerent Occupation*. Cambridge University Press. Second Edition. 2019. s. 50.

³¹⁵ Tristan Ferraro. Determining the beginning and end of an occupation under international humanitarian law, *International Review of the Red Cross*, Volume 94, Number 885. 2012, s.159.

tapauksissa miehitystä koskevaa lakia voidaan todennäköisesti soveltaa huolimatta tietyistä eroavaisuuksista verrattuna klassiseen sotilaallisen miehitykseen.”³¹⁶

Miten tosiasiallinen tai tehokas hallinta – *effective control* määritellään ja millainen tilanne täyttää sen vaatimukset? Miehityksen tosiasiallisen hallinnan objektiivisesti tarkka määrittely on hyvin ongelmallista. Miehittävän joukon tarkkaa kokoa ja sen käyttöperiaatteita ei voida määrittää tarkalleen etukäteen. Olosuhteet vaihtelevat miehitetillä alueella, ja vaaditun tosiasiallisen hallinnan aste voi riippua maastosta, väestön tiheydestä ja monista muista tekijöistä. Olisi kohtuutonta edellyttää, että miehittäjävaltio pystyisi asettamaan joukkoja kaikkialle miehitetillä alueella. Tosiasiallinen hallinta ei tarkoita sotilaallisen valvonnan ulottamista miehitetyn alueen jokaiseen nurkkaan.³¹⁷ ICTY:n³¹⁸ vuoden 2003 käsittelyssä syyttäjä vs. Mladen Naletilic sekä Vinko Martinovic, ICTY:n oikeudenkäyntikamari totesi, että miehitysvallalla on oltava ”riittävä voima läsnä tai kyky lähettää joukkoja kohtuullisen ajan kuluessa, jotta miehittävän valtion määräysvalta (eng. *authority*) olisi tuntuva.”³¹⁹ Miehittävän valtion käskyvallan ylläpitoon käytettävien joukkojen tyyppiä ei kuitenkaan pidetä olennaisena asiana.³²⁰ Se mikä tässä yhteydessä on ”kohtuullinen aika”, ei ole helposti määritettävissä, eikä asiasta liene olemassa tarkempaa ohjeistusta.

Chiragov and others v. Armenia- tapauksessa no. 13216/05 mainittiin joukkojen fyysinen läsnäolo miehityksen ehdottomana edellytyksenä ja lisättiin, että miehitys ei ole mahdollista ilman ”Boots on the ground” -asetelmaa.³²¹ Pelkkä kyky projisoida sotilaallista voimaa alueen ulkopuolelta ei siis riitä miehitystilanteen aikaansaamiseksi.³²² Näin ollen miehitys ei voi nojautua ainoastaan meri- ja ilmavoimien käyttöön, olivat ne miten suorituskykyisiä ja pelottavia tahansa.³²³

On kuitenkin syytä muistaa, että miehitys ei ole riippuvainen minkään kiinteän varuskunnan tai vastaavan tukikohdan ylläpitämisestä koko miehitetillä alueella. Niin kauan kuin miehitys

³¹⁶ UK Manual kohta 11.3.1. s. 276.

³¹⁷ Yoram Dinstein. *The International Law of Belligerent Occupation*. Cambridge University Press. Second Edition. 2019. s. 49. Ks. myös *The Department of Defense Law of War Manual* (June 2015, updated May 2016). s. 764, kohta 11.2.2.1. joka toteaa, että miehitys ei vaadi armeijan läsnäoloa kaikilla asutuilla alueilla. Miehittävän joukon hallittava ainoastaan tärkeimpiä paikkoja.

³¹⁸ The International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY)

³¹⁹ Prosecutor vs. Mladen Naletilic and Vinko Martinovic. Case no. IT-98-34-T. Kohta 217. Saatavissa internetistä: https://www.icty.org/x/cases/naletilic_martinovic/tjug/en/nal-tj030331-e.pdf

³²⁰ *The Department of Defense Law of War Manual* (June 2015, updated May 2016). s. 764, kohta 11.2.2.1.

³²¹ European Court of Human Rights: *Case of Chiragov and Others v. Armenia*. no. 13216/05. s. 34.

³²² Yoram Dinstein. *The International Law of Belligerent Occupation*. Cambridge University Press. Second Edition. 2019. s. 50.

³²³ Yoram Dinstein. *The International Law of Belligerent Occupation*. Cambridge University Press. Second Edition. 2019. s. 50.

säilyy tiukasti muutamien ratkaisevien asioiden suhteen, on ennen aikaista ajatella siten, että fyysisten joukkojen poistumista joltakin tietyltä alueelta voitaisiin pitää vakuuttavana todistena tosiasiallisen hallinnan täydellisestä loppumisesta ja samalla miehittävän vallan vastuun täydellisestä luopumisesta. Kun miehitys on aloitettu, tosiasiallisen hallinnan aste voi heikentyä tai kasvaa. Miehitystä ei pidä nähdä kiinteänä ja muuttumattomana tilana, joka edellyttää aina tietyn määrän alueelle sijoitettuja joukkoja sekä tarkasti määritellyn määrän tiettyjä vastuulle otettuja toimintoja ja tehtäviä. Miehitystilanne pitäisi nähdä enemmänkin jatkumona. Vaikka tosiasiallista hallintaa ei voi miehitystilanteen alussa saavuttaa pelkästään ilmasta tai mereltä käsin, voidaan sitä mahdollisesti ylläpitää muilla keinoin. Miehitysvallan vetäessä maajoukkonsa osasta miehitettyä aluetta, pitäen kuitenkin edelleen hallinnan ilmatilassa ja merialueilla, on ennen aikaista päätellä, että tosiasiallinen hallinta olisi päättynyt.³²⁴

Israelin vastuut Gazassa ovat kiistämättä yksipuolisen vetäytymisen takia dramaattisesti vähentyneet. Vähentyminen alkoi kuitenkin jo ennen Israelin vetäytymistä, ja se liittyy Oslon sopimukseen. Heti kun molemminpuolisesti saatiin sovittua, että tulevien palestiinalaisvaltojen tulee suorittaa tiettyjä hallituksen tehtäviä – sekä Gazassa että Länsirannalla – Israel ei ole ottanut juurikaan vastuuta niistä. Oslon sopimusten määrittämän Palestiinan itsehallinnon alusta alkaen on ilmaantunut ongelmia, tehty mielivaltaisia päätöksiä ja käyttäytytty epäsoveliaasti. Tilannetta pahensi merkittävästi Gazan haltuunotto Hamasin toimesta. Palestiinan sisäisen hallinnon toiminnasta ja toteutuneista häiriöistä ei voida tietenkään perustellusti syyttää Israelia. Palestiinan neuvosto sai rikosoikeudellisen lainkäyttövallan kaikkien palestiinalaisten Gazan alueella tekemien rikosten suhteen. Jos siis Gazan palestiinalaisrikosoikeus ei esimerkiksi noudata yleistä periaatetta, jonka mukaan rangaistuksen on oltava oikeassa suhteessa³²⁵ rikokseen nähden, olisi nurinkurista väittää, että Israel olisi edelleen vastuussa siitä, mikä tapahtuu sen ulottumattomissa Palestiinan oikeusjärjestelmässä. Tämä ei johdu siitä, että Israelilla ei olisi yleistä tosiasiallista hallintaa: se johtuu siitä, että Israelilta on yhteisymmärryksessä siirretty palestiinalaisille vastuu tiettyjen hallituksen toimintojen hoitamisesta. Itsehallinnon harjoittaminen osassa miehitettyä aluetta ei sinänsä lopeta miehittäjän tosiasiallista hallintaa. Vaikka hallinnan taso Gazan alueella ei ole yhtä luja kuin miehityksen alkuvaiheessa, Israelin voidaan nähdä pysyvän miehitysvaltana Gazan alueella, kunnes kaikki olemassa olevat tosiasiallisen hallinnan elementit on saatu purettua.³²⁶

³²⁴ Yoram Dinstein. *The International Law of Belligerent Occupation*. Cambridge University Press. Second Edition. 2019. s. 301–302.

³²⁵ Rangaistuksen on oltava aina suhteessa rikokseen nähden. Genèveen sopimus siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana 12 päivältä elokuuta 1949. Artikla 67.

³²⁶ Yoram Dinstein. *The International Law of Belligerent Occupation*. Cambridge University Press. Second Edition. 2019. s. 302–303.

8.4. Gazan merisaarron laillisuuden tarkastelu

YK:n pääsihteeri perusti 2. elokuuta 2010 tutkintalautakunnan [myöh. paneeli tai työryhmä] selvittämään 31. toukokuuta 2010 tapahtunutta *Freedom Gaza Flotilla*-saattueeseen kohdistunutta Israelin asevoimien toteuttamaa iskuja. Paneelille luovutettiin Turkin sekä Israelin suorittamien yksityiskohtaisten kansallisten tutkimusten perusteella laaditut raportit. Turkki perusti tapahtuman ja sen oikeusvaikutusten tutkimiseksi kansallisen tutkintalautakunnan, joka toimitti YK:n paneelille väli- ja loppuraportin, liitteet ja niihin liittyvän aineiston. Israel toimitti riippumattoman julkisen komission raportin, joka oli perustettu selvittämään, oliko Israelin valtion toimet toteutettu kansainvälisen oikeuden sääntöjen mukaisesti.³²⁷

Paneeli tutki ja yksilöi tapahtuman tosiasiat, olosuhteet ja asiayhteyden sekä tarkasteli suositeltavia tapoja välttää vastaavia tapahtumia tulevaisuudessa. On huomioitavaa, ettei paneeli toiminut tuomioistuimena eikä sitä myöskään pyydetty tuomitsemaan ketään oikeudelliseen vastuuseen. Paneelin tekemän työn perimmäisenä tarkoituksena oli pyrkiä ratkaisemaan tapahtumaan liittyvät ongelmat ja saattaa asia jonkinlaiseen päätökseen.³²⁸ Palmerin paneeli keskittyi selvittämään perusteellisesti Israelin asettaman Gazan merisaarron laillisuutta. Sekä Turkki että Israel korostivat raporteissaan tämän asian ensisijaisuutta ja kiinnittivät siihen paljon huomiota. Turkin näkemys oli, että merisaarto oli laitton ja että saattueen alusten sieppaus aavalla merellä oli vastoin merenkulun vapauden kansainvälistä oikeusperiaatetta. Israel puolestaan väitti, että merisaarto ja sen mukainen toiminta saattuetta vastaan noudatti kaikkia asiaankuuluvia kansainvälisen oikeuden sääntöjä.³²⁹

Merisaarron laillisuuden tarkastelun kannalta Palmerin raportti on tämän tutkimuksen kannalta tärkeä ja hyvin mielenkiintoinen. Se on laadittu kahden hieman aiemmin julkaistun kattavan raportin pohjalta³³⁰, ja siinä on pyritty ottamaan huomioon sekä Turkelin työryhmän sekä Turkin valtion laatiman raportin näkemykset ja johtopäätökset ennen YK:n virallisten suositusten julistamista. Palmerin työryhmä yrittää toimia näiden kahden keskenään ristiriitaisen näkemyksen välissä eräänlaisena erotuomarina. Palmerin raporttia saattaa moni pitää merisaarron laillisuuden tarkastelun osalta muita hieman uskottavampana, ainakin ennen sen

³²⁷ Palmerin raportti. s. 3. Raportin laatinutta paneelia johti Sir Geoffrey Palmer, joka on toiminut muun muassa oikeustieteen professorina sekä Uuden-Seelannin pääministerinä vuosina 1989–1990. Ks. esim: <https://unwatch.org/issue-315-importance-palmer-report/>

³²⁸ Palmerin raportti. s. 3.

³²⁹ Palmerin raportti. s. 38.

³³⁰ Turkish National Commission of Inquiry (myöh. Turkin raportti) sekä Israelin valtion, Emeritus-tuomari Jacob Türkelin johdolla laadittu The Public Commission to Examine the Maritime Incident of 31 May 2010 (myöh. Turkelin raportti)

lukemista, puolueettomamman ennakkoasetelman vuoksi. Tästä huolimatta Turkelin ja Turkin raportit ovat perusteluissaan sekä johtopäätöksissään pääsääntöisesti laadukkaita ja etenkin eri näkökulmien ja kokonaisuuden hahmottamisen kannalta erinomaisen tärkeitä. Erityisesti laajalti arvostetun emeritustuomari Jacob Türkelin johdossa laadittu Israelin raportti on esimerkillisen perusteellinen, eikä sen sisältöä voi juurikaan arvostella ilman erittäin vahvoja perusteluja sekä todella laajaa osaamista kansainvälisestä oikeudesta³³¹. Ennakkoasetelman kannalta, on kuitenkin lähes valitettavaa, että juuri Israelin raportin johtopäätöksien mukaan Israelin toiminta noudattaa pääsääntöisesti kaikkia kansainvälisiä säännöksiä ja Turkin mukaan Gazan merisaarto sekä Israelin toiminta turkkilaista alusta vastaan oli tuomittavaa ja vastoin oikeusääntöjä. Kaikki iskun seurauksena kuolleet olivat itse asiassa turkkilaisia. Näillä tekijöillä saattaa ymmärrettävästi olla raporttien uskottavuutta heikentävä vaikutus. Asian tutkimisessa korostuukin eniten se, miten raporttien johtopäätöksiin on päästy, eikä niinkään pelkät johtopäätökset. Raporttien sisältöä ja niiden johtopäätösten tasoa käsitellään työn edetessä tarkemmin.

Gazan merisaartoa käsitellään usein samassa yhteydessä Israelin asettamien muiden, kuten maarajoilla olevien rajoitusten kanssa. Palmerin raportti määritteli nämä rajoitukset kahdeksi erilliseksi asiaksi, jotka vaatisivat luonnollisesti oman käsittelynsä ja analyysinsa. On muistettava, että maarajoilla olevat rajoitukset ovat olleet olemassa jo ennen merisaarron aloittamista. Gazan ja Israelin välisen rajavalvonnan tiukentaminen tapahtui sen jälkeen, kun Hamas nousi Gazassa valtaan kesäkuussa 2007 ja merisaarto julistettiin vasta puolitoista vuotta tämän jälkeen, tammikuussa 2009. Maarajoitusten voimakkuus on vaihdellut ajan saatossa tilanteesta riippuen, kun taas merisaartoa ei ole muutettu lainkaan sen asettamisen jälkeen.³³² Merisaarto julistettiin erillisenä oikeudellisena toimenpiteenä ensisijaisesti sen varmistamiseksi, että Israelilla olisi oikeudellisesti vakaa perusta valvoa aluksia, jotka yrittävät kuljettaa Gazaan aseita ja muuta vastaavaa materiaalia³³³. Näiden tekijöiden vuoksi merisaartoa käsitellään tässä tutkimuksessa erillään maarajojen valvonnan toimenpiteistä, aivan kuten Palmerin raportissakin. On toki huomioitava se, että merisaarrolla ja muiden rajojen valvonnalla on todennäköisesti

³³¹ Professori Wolff Heintschel von Heinegg ja yhdysvaltalainen professori Michael Schmitt tarkastivat ja kommentoivat Turkelin komission suorittaman analyysin ja olivat yhtä mieltä raportin oikeudellisista johtopäätöksistä. Molemmat ovat merisodan ja/tai kansainvälisten oikeussääntöjen johtavia ja laajasti siteerattuja asiantuntijoita. Etenkin Heintschel von Heineggia pidetään merisotalain yhtenä maailman johtavista asiantuntijoista eikä hänen kirjoittamiinsa teoksiin ja julkaisuihin voi olla törmäämättä, mikäli merisotalaki on tutkimuksen kohteena.

³³² Palmerin raportti. s. 39.

³³³ Merisaarto nähtiin tarkoituksenmukaisena menetelmänä estää suuren, kerralla tapahtuvan asemäärän salakuljettaminen Gazaan yhden operaation aikana. Israelin merivoimat keskittyvätkin nykyään pääasiassa salakuljetuksen torjuntaan, koska meritse on mahdollista kuljettaa paljon suurempia määriä aseita kuin tunneleiden kautta. Merisaarrolla on haluttu vastata tähän. Turkelin raportti s. 53–54 sekä 91.

vaikutuksia toisiinsa³³⁴, ja niihin viitataan tarvittaessa. Merisaarron oikeudelliset elementit pyritään kuitenkin analysoimaan erillään muusta rajavalvonnasta.

Palmerin raportti tuo yksiselitteisesti esille sen, ettei Gazan kansainvälisoikeudellisesti epäselvä asema voi tarkoittaa sitä, että Israelilla ei olisi oikeutta itsepuolustukseen alueelleen kohdistettuja aseellisia hyökkäyksiä vastaan.³³⁵ Palmerin paneeli piti merisaartoa – jonka ensisijainen tarkoitus on estää aseiden pääsy Gazaan meritse – hyväksyttävänä ja oikein mitoitettuna voimankäytön menetelmänä Israelin alueen ja väestön puolustamiseksi. Israelin huoli aseiden salakuljettamisesta meritse Gazaan ei ole ollut itse asiassa lainkaan turha. On useita tapauksia ajalta ennen merisaarron asettamista sekä sen jälkeen, joissa Israelin viranomaiset ovat joutuneet pysäyttämään Gazaan matkalla olleita, aseita kuljettavia aluksia³³⁶.

Yhtenä esimerkkinä Gazaan matkalla olevasta epäonnistuneesta kuljetusyrittäyksestä: merisaarron ollessa jo voimassa, Israelin merivoimien alukset pysäyttivät vuoden 2011 marraskuussa Liberian lipun alla purjehtivan rahtialus *Victorian* noin 200 mailia Israelin rannikolta länteen. Tiedusteluraporttien perusteella alus saattoi kuljettaa Gazaan tarkoitettuja aseita. Alukselta löytyikin 25 tonnia aseita. Alus oli lastattu muun muassa C-704-meritorjuntaohjuksilla, joiden kantama oli 35 km. Ohjukset olisivat aiheuttaneet merkittävän vaaran Israelin merellä toimiville aluksille. Israelin merivoimien toteuttaman aluksen haltuunoton jälkeen *Victoria* suuntasi Israelin Ashdodin satamaan lastin tarkempaa tarkastusta varten. Alus oli alun perin matkalla

³³⁴ Turkin valtion laatima raportti tuo korostetusti esille sen, että maalla tai maarajoilla olevia rajoituksia ei nimenomaan voida erottaa toisistaan. Aluksilla ei ole lupaa rantautua suoraan Gazassa ja kaikki Gazaan suunnitellut laivakuljetukset on purettava ensin Ashdodin satamassa, josta ne vasta sitten voidaan kuljettaa meritse, rajanylityspaikkojen kautta Gazaan. Näin ollen merisaarto on olennainen osa ”maasaartoa”, ja näitä molempia olisi täten tarkasteltava yhdessä. Turkin perustelut ovat sinällään täysin järkeenkäyviä ja uskottavia. Merisaarron oikeudelliset elementit pyritään kuitenkin analysoimaan tässä tutkimuksessa erillään muusta rajavalvonnasta, varsinaisessa tekstissä esille tuotujen perusteluiden mukaisesti.

³³⁵ Samankaltainen näkemys tuli esille jo aiemmin tämän tutkimuksen aluvuussa, jossa käsiteltiin Hamasin ja Israelin välisen selkkauksen kv-oikeudellista luonnetta. Ks. esim. Kraska, James, *Rule Selection in the Case of Israel's Naval Blockade of Gaza: Law of Naval Warfare or Law of the Sea?* (March 3, 2011). *Yearbook of International Humanitarian Law*, Forthcoming. s. 1 ja 24.

³³⁶ Vuosien varrella useat alukset ovat yrittäneet päästä meritse Gazan alueelle ja joistakin pysäytyistä aluksista on löydetty aseita, jotka on takavarikoitu Israelin viranomaisten toimesta. Tässä muutamia räikeimpiä esimerkkejä yrityksistä. Israelin merivoimat takavarikoivat toukokuussa 2001 Libanonista Gazan alueelle matkalla olleen *Santorini*-aluksen. Alukselta löydettiin 40 tonnia erilaisia aseita kuten ilmatorjuntaohjuksia, raketteja, panssarintorjunta-aseita, kranaatinheittäjiä, miinoja, räjähteitä, kiviä sekä pienempiä käsiaseita. Toukokuussa 2003 *Abu Hassan* takavarikoitiin myöskin matkalla Libanonista Gazaan. Alukselta löytyi *Katyusha*-asejärjestelmän ammusten syyttimiä, käsiaseita sekä Hizbollahiin kuuluva henkilö. Tammikuussa 2002 Iranista purjehtineelta *Karine A*-alukselta takavarikoitiin noin viisikymmentä tonnia erilaisia aseita, kuten RPG-7-raketteja, RPG-18 panssarintorjuntaohjuksia, Iranissa valmistettuja panssarintorjunta- ja jalkaväkimmiinoja, 2200kg sotilasluokan räjähteitä, rynnäkkökiväärejä, konekiväärejä ja käsikranaatteja, 700 000 patruunaa ja sukellusvarusteita. Aseet oli pakattu 80:een mereen upotettavaan konttiin. Kontit oli tarkoitus pudottaa alukselta mereen, josta ne ajautuisivat Gazan kaistalle tai poimittaisiin talteen pienemmällä aluksilla ja toimitettaisiin Gazaan. Lähteen mukaan PLO ja palestiinalaishallinnon johto olivat suoranaisesti mukana kyseisessä suunnitelmassa. Ei ole kuitenkaan tarkempaa tietoa, mihin tieto molempien em. tahojen osallisuudesta perustuu. Ks. https://defense-update.com/20110315_victoria_arms_ship.html sekä Turkin raportti s. 33.

Turkista Mersinin satamasta Egyptiin, Aleksandrian satamaan. Israelilaisten arvioiden mukaan aselähetyksen todellinen määränpää oli todennäköisesti Egyptin El-Arishin satama, josta lähetys olisi salakuljettu maitse, tunneleiden kautta Gazaan, siellä toimivalle Hamasille.³³⁷

Kuva 3: Ashdodin satama Israelissa. Saatavilla internetistä:

https://en.wikipedia.org/wiki/Port_of_Ashdod#/media/File:Ashdod_Port_Aerial_View.jpg³³⁸

Vaikka Hamasin toteuttamat iskut eivät ole täysin loppuneet merisaarron asettamisen jälkeen, niiden laajuus ja voimakkuus ovat ajan myötä vähentyneet paljon. Iskujen vähentyminen voi totta kai johtua muustakin kuin pelkästään merisaarrosta, kuten esimerkiksi monen asian yhteisvaikutuksesta³³⁹, Palmerin paneeli näki merisaarron käytön näissä olosuhteissa lailliseksi itsepuolustusosoikeudeksi. Merisaarto rajoittaa määritelmänsä mukaisesti kaikkea meriliikennettä, mutta ottaen huomioon saartoalueen suhteellisen pienen koon ja käytännön vaikeudet valvoa tehokkaasti kaikkea alusliikennettä perinteisten alustarkastusten keinon (*visit and search*). Paneeli ei raportissaan vakuuttanut siitä, että merisaarto olisi suhteeton toimenpide, Israelin kohtaamaan uhkaan nähden.³⁴⁰ Palmerin raportin mukaan Israelilla oli oikeus ryhtyä kohtuullisiin toimiin estääkseen aseiden virtaaminen Gazaan. Aiemmat Israelin toimet ja asettamat rajoitukset olivat riittämättömiä aseiden kuljettamisen estämiseksi. Salakuljetuksen pysäyttämisen lisäksi, tärkeimpänä tavoitteena oli tarve toimia oikeudellisten määräysten mukaisesti. Tätä tavoitetta varten Israel asetti joukon rajoituksia aluksille, jotka saapuvat Gazan vesille. Nämä toimenpiteet huipentuivat merisaarron julistamiseen 3. tammikuuta 2009.³⁴¹

Israelin puolustusministeriön poliittisten, sotilaallisten ja poliittisten asioiden toimiston päällikkö kenraalimajuri (res.) Amos Gilad avasi 3. elokuuta 2010 päivätyssä asiakirjassa *“Israel’s Actions to Prevent the Arrival of Vessels to Gaza’s Shore 8. Opinion of Political-Security*

³³⁷ https://defense-update.com/20110315_victoria_arms_ship.html. Aseiden tonnimäärä otettu Palmerin raportista s. 40.

³³⁸ Kuva 3: https://en.wikipedia.org/wiki/Port_of_Ashdod#/media/File:Ashdod_Port_Aerial_View.jpg. Karttakuva Google Maps.

³³⁹ On muistettava, että merisaarron tarkkaa vaikutusta voi olla vaikeaa, jopa mahdotonta määrittää, koska merivoimien operaatiot liittyvät usein maaoperaatioihin.

³⁴⁰ Palmerin raportti. s. 40–41. Ks. myös Turkelin raportti s. 54.

³⁴¹ Palmerin raportti. s. 42.

Branch" niitä turvallisuuspoliittisia syitä ja yksityiskohtia, jotka johtivat merisaarron asettamiseen Gazan edustalle. Asiakirjassa on kaksi varsinaista perustelua merisaarrolle: 1) Hamasin sotilaallisen vahvistumisen estäminen ja 2) Hamasin eristäminen ja heikentäminen. Näiden molempien syiden taustalla on luonnollisesti Israelin valtion turvallisuus. Mikäli Gazan alueelle avattaisiin Hamasin valvonnassa oleva merireitti, tarkoittaisi se Hamasin aseman merkittävää vahvistamista poliittisesta ja taloudellisesta näkökulmasta.³⁴² Myöskään Hamasin toimintaa ei haluttu missään määrin laillistaa. Yhtenä pyrkimyksenä oli myös ennaltaehkäistä Hamasin roolin vahvistuminen yhtenä Palestiinan toimijoista.³⁴³

Turkelin raportissa tultiin siis selkeään johtopäätökseen, jonka mukaan merisaarron tarkoituksena oli pohjimmiltaan Israelin turvallisuusnäkökohdat. Israelin päättäjät pitivät sen asettamista myös Israelin kokonaisvaltaisen strategian osana Hamasia vastaan Gazan alueella ja siten oikeutettuna.³⁴⁴

Perinteisesti merisaartoa on käytetty ainoastaan kansainvälisissä aseellisissa selkkauksissa. Vaikka Israelin ja Hamasin välillä on pitkään tapahtunut aseellisia ja väkivaltaisia yhteenottoja – jotka sellaisenaan täyttävät kiistattomasti aseellisen selkkauksen tunnusmerkit – on selkkauksen luokittelu selkeästi kansainväliseksi edelleen vahvasti kiistanalaista.³⁴⁵ Turkki arvioi raportissaan kovin sanakääntein Israelin perusteluja selkkauksen luonteesta. Israelin valtio ei tunnusta Palestiinaa valtioksi eikä Israel Turkin raportin mukaan näin ollen pidä Gazan alueen selkkausta Hamasin kanssa kansainvälisenä.³⁴⁶ Tämä jälkimmäinen väite on vahvasti ristiriidassa aiemmin jo ilmi tulleiden Israelin korkeimman oikeuden tulkintojen kanssa. Israelin korkein oikeus on jokaisessa tuomiossaan pitänyt tätä kyseistä selkkausta nimenomaan kansainvälisenä.³⁴⁷ Turkin mukaan Israel nojaa perusteluissaan kansainvälisissä aseellisissa selkkauksissa sovellettavaan kansainväliseen oikeuteen vain perustellakseen Gazan merisaarron laillisuutta. Turkin mukaan tämä kohtelee palestiinalaisia epäoikeudenmukaisesti lainopillisesta näkökulmasta.³⁴⁸

Palmerin paneeli tarkasteli merisaarron laillisuutta lähtökohdasta, jossa hyväksytään se tosiasia, että Gazan erityisolosuhteet ovat ainutlaatuiset, eikä ne toistu sellaisenaan missään muualla. Gaza ja Israel ovat toisistaan erillään olevia sekä alueellisesti, että poliittisesti. Hamas on

³⁴² Turkelin raportti. s. 57.

³⁴³ Turkelin raportti. s. 58.

³⁴⁴ Turkelin raportti. s. 58.

³⁴⁵ Palmerin raportti. s. 41.

³⁴⁶ Turkin valtion laatima raportti. s. 62–63.

³⁴⁷ Israelin korkeimman oikeuden pöytäkirja HCJ 9132/07 Gaber Albasyouni Ahmad vs. Prime Minister. (27 January 2008). Kohta 12.

³⁴⁸ Turkin valtion laatima raportti. s. 63.

tosiasiallinen poliittinen ja hallinnollinen toimija Gazassa, ja sillä on suurelta osin määräysvalta siellä tapahtuvien tapahtumien suhteen. On pidettävänä tosiasiana myös sitä, että se on nimenomaan Hamas, joka ampuu raketteja tai muita ammuksia Israelin alueelle. Palmerin paneeli käsitteli selkkausta raportissaan kansainvälisenä nimenomaan saartolain sovellettavuuden vuoksi. Asiassa haluttiin ottaa ennen kaikkea huomioon Israelin oikeus itsepuolustukseen alueensa ulkopuolelta tulevia aseellisia hyökkäyksiä vastaan. Tässä yhteydessä keskustelu Gazan asemasta ja erityisesti sen suhteesta Israeliin ei saisi hämärtää todellisuutta. Laki ei ikinä toimi poliittisessa tyhjiössä, ja paneelin mukaan on jopa järjetöntä yrittää kieltää, ettei Israelin ja Hamasin välisen aseellisen väkivallan luonne ylittäisi kirkkaasti pelkän sisäisen selkkauksen tasoa. Paneelin mielestä selkkauksella on itse asiassa kaikki kansainvälisen aseellisen selkkauksen ulkoiset tunnusmerkit³⁴⁹. Palmerin raportissa kuitenkin korostetaan, että tämä johtopäätös ”on voimassa” ainoastaan paneelille annetun tehtävän eli asian tutkinnan mahdollistamiseksi.³⁵⁰

Israel julisti merisaarron asianmukaisesti ja siitä ilmoitettiin useiden kanavien välityksellä ”*Notice to Mariners*”-tiedotteella. Siinä ilmoitettiin saarron asettamisesta ja saartetun alueen sijaintitiedot koordinaatteina. Merisaarron tiedoksiannon tehokkuutta ei yksikään laadittu raportti pyri kiistämään.³⁵¹ Turkin valtion raportissa takerruttiin Israelin ilmoituksen sisällön yksityiskohtaan, jossa merisaarron todettiin olevan voimassa *toistaiseksi*. Turkki kritisoi Israelin kantaa, jonka mukaan merisaarron keston ilmoittaminen ei ollut mahdollista selkkauksen määrittelemättömän keston vuoksi. Turkin mukaan kaikki selkkaukset ovat keston määrittelyltään samankaltaisia, eikä niiden tarkkaa päättymistä voi ennustaa. Turkin mukaan saartavan valtion velvollisuutena onkin asettaa selkeä ajanjakso ja pidentää sitä tarvittaessa. San Remon merisotakäsikirjan kohdassa 94 määritellään mitä julistuksen merisaarrosta tulee pitää sisälleen, eikä Turkin mukaan saartava valtio voi valita mitä tekijöitä se ilmoittaa tai jättää ilmoittamatta saarron laillisuuden kärsimättä. Turkki piti Israelin käyttämää *voimassa toistaiseksi*-sanamuotoa epämääräisenä ja ei-hyväksyttävänä. Määräajan vaatimisen tarkoituksena on Turkin raportin mukaan mahdollistaa säännölliset tarkistukset merisaarron vaikutusten arvioimiseksi. Esimerkiksi, saavutetaanko sotilaallinen etu vai ei, tai mitkä ovat vaikutukset siviiliväestöön. Saartavien viranomaisten harkintaan jätetty avoin aikataulu mahdollistaa raportin

³⁴⁹ Tämä oli vähintäänkin mielenkiintoinen toteamus, koska selkkauksen luonteen tarkasteluun eri näkökulmista sekä erilaisten perustelujen laadintaan on käytetty tähän päivään mennessä valtavat määrät painomustetta eikä yhteistä näkemystä maailmalla tunnu syntyvän.

³⁵⁰ Palmerin raportti. s. 41.

³⁵¹ Palmerin raportti. s. 42. Ks. myös Turkelin raportti s. 62–63.

mukaan mielivaltaisen toiminnan, joka ei ole kansainvälisen oikeuden mukaista.³⁵² Palmerin paneeli ei pitänyt Turkin perusteluja lainkaan uskottavina, koska Israelin julistuksessa nimenomaan mainitaan saarron kesto ja se on kuvattu termillä *toistaiseksi*. San Remon käsikirja tai mikään muukaan oikeudellinen lähde ei ohjeista keston ilmoittamista tämän tarkemmin.³⁵³

Turkin raportin mukaan Israelin julistuksesta puuttui myös lista kielletyistä tuotteista ja materiaalista eli sotakieltotavarasta, joita ei saa viedä meritse Gazaan. Turkki näki tämänkin tekijän heikentävän merisaarron laillisuutta.³⁵⁴ Julistus merisaarron asettamisesta ei todellisuudessa vaadi kyseisen listan julkaisua³⁵⁵. Eri asia on se, että Israel ei ollut julkaissut yksiselitteistä listaa sallituista tuotteista vielä vuonna 2010, jonka nähtiin haittaavan muun muassa humanitaarisen tuen kuljettamista Gazan alueelle³⁵⁶. Palmerin raportti näki merisaarron luonteen sellaisena, että se vaikuttaa kaikkeen meriliikenteeseen, koska sen tarkoituksena on estää pääsy estetyille alueelle ja sieltä pois, eikä siten edellyttänyt listausta sotakieltotavarasta saarron julistamisvaiheessa³⁵⁷. Nykyään on jo olemassa Israelin julkaisema kohtuullisen tarkka lista kielletyistä tuotteista, joita Gazan alueelle ei saa viedä ilman erityistä lupaa³⁵⁸. Lista löytyy tämän tutkimuksen liitteestä 2.

Turkin valtion raportti syyttää Israelin asettaman merisaarron täytäntöönpanoa mielivaltaiseksi, arvaamattomaksi ja vain osittaiseksi, joka on aiheuttanut sen, etteivät alukset ole aina ymmärtäneet mitä heiltä odotetaan. Turkin mukaan saartotoiminta ei ole näin ollen ollut aina tehokasta, muun muassa vuonna 2008, ainakin kuusi matkaa Kyprokselta Gazaan tapahtui ilman Israelin merivoimien toteuttamaa alusten pysäyttämistä. On huomattava se, että nämä tapahtumat sijoittuvat ajalle ennen 3. tammikuuta 2009 virallisesti julistettua merisaartoa. Israel oli kyllä jo tuolloin vuonna 2008 julkaissut ilmoituksen merenkulkijoille, jossa tietty määritelty alue Gazan edustalta julistettiin sotatoimialueeksi (eng. *Combat zone*), jotta Israelin merivoimat voisivat toimia Gazaan pyrkiviä aluksia vastaan. Silloinkaan Israel ei pannut merisaartoa täytäntöön Turkin mukaan täysimääräisesti eli käytännössä ”tehokkaasti”, koska se

³⁵² Turkin valtion raportti. s 64–65. Jää epäselväksi mihin Turkin esittämät perustelut määräajan vaatimisen todellisesta tarkoituksesta perustuvat. Raportissa ei niiden osalta viitata mihinkään, eikä myöskään mikään tämän tutkimuksen aikana esille tullut lähde tai seikka tue Turkin perusteluja.

³⁵³ Palmerin raportti. s 42.

³⁵⁴ Turkin valtion raportti. s. 65.

³⁵⁵ San Remo Manual s. 26–27, kohdat 93–104. Erityisesti kohta 94, jossa määritetään julistuksen sisältö.

³⁵⁶ Turkin valtion raportti. s. 65.

³⁵⁷ Palmerin raportti. s 42.

³⁵⁸ Luettelon (eng. *List of controlled items to the Gaza Strip*) tarkoituksena on lieventää Gazaan kuljettavien siviilihyödykkeiden rajoituksia ja samalla estää aseiden, sotatarvikkeiden ja ns. kaksikäyttötuotteiden (*dual-use*) pääsyä Gazan alueelle. Ks.

https://mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/Peace/Humanitarian/Pages/Update_controlled_items_Gaza_Strip_1-Nov-2012.aspx. Katsottu 27.11.2020.

ei puuttunut kaikkien aluksien liikkumiseen. Turkki myöntää, että varsinaisen merisaarron julistamisen jälkeen alusten pysäyttäminen näyttää kyllä lisääntyneen.³⁵⁹

Turkin mielestä Gazan merisaartoa olisi kuitenkin tarkasteltava ja arvioitava yhtenä kokonaisuutena, eräänlaisena yhtenäisenä jatkumona eikä pienempinä, eri ajanjaksoihin jaettuina palasina, niin kuin Israel yrittää tehdä.³⁶⁰ Tosiasia on joka tapauksessa se, että ennen vuoden 2009 tammikuuta, Gazan alueella ei ollut voimassa kansainvälisen oikeuden tarkoittamaa merisaartoa, vaikka alueella oleva tilanne sitä epäilemättä paljon muistuttikin. Turkin laatimaa raporttia lukiessa ei voi välttyä ajatukselta, että sen kirjoittajat ovat halunneet kaikin keinoin – tosin heikoin argumentein – löytää Gazan edustalla vallinneesta saartotilanteesta jotain sel-laista, että koko nykyinenkin merisaarto voitaisiin yksiselitteisesti todeta oikeussääntöjen va- lossa mitättömäksi. Merisaarron tehokkuusvaatimuksen onnistunut kiistäminen olisi siihen toki mitä mainioin työkalu.

Ei ole siis olemassa mitään viitteitä siitä, että Israelin asettama merisaarto ei olisi ollut tehokas sekä puolueeton. Israelin viranomaiset ovat pysäyttäneet merisaarron asettamisesta lähtien kaikki alukset, jotka ovat yrittäneet päästä saarretulle alueelle. Ei ole viitteitä myöskään siitä, että, Israel olisi estänyt vapaan pääsyn Israelin ja Hamasin välisen selkkauksen näkökulmasta puolueettomien valtioiden rannikoille ja satamiin.³⁶¹

Humanitaariset seikat rajoittavat voimakkaasti merisaarron toteuttamista. Kun merisaartoa on päätetty käyttää sodankäyntimenetelmänä, on jopa pidettävä todennäköisenä, että sillä on ne- gatiivisia vaikutuksia saarretun alueen väestöön humanitaarisessa mielessä.³⁶² Merisaarto olisi laitton, mikäli sen asettamisen tarkoituksena olisi siviiliväestön näännyttäminen tai kol- lektiivinen rankaiseminen.³⁶³ Gazan heikosta humanitaarisesta tilasta tuskin kenelläkään on kovin ristiriitaisia näkemyksiä. On kuitenkin vaikeaa perustella vedenpitävästi väitettä siitä, että Israelin asettama merisaarto oli kostotoimenpide, jonka tarkoituksena oli aiheuttaa ni- menomaisesti nälkää ja muuta puutetta Gazan siviiliväestölle. Turkin valtion raportin mukaan Israelin tarkoituksena oli kuitenkin selvästikin rangaista Gazan siviiliväestöä Hamasin valtaan

³⁵⁹ Turkin valtion raportti s. 75–76. Israel ymmärsi tuolloin – sen omien lakiasiantuntijoiden suosituk- sesta – että kyseisen kaltainen tilanne ei olisi oikeudellisesti kestävä, koska tiettyjen alusten oli sallittu kulkea kielletyn alueen läpi. Tilanteen korjaamiseksi Israelin hallitus julisti alueelle kansainvälisen oi- keuden tunnistaman, ”virallisen” merisaarron tammikuussa 2009.

³⁶⁰ Turkin valtion raportti s. 77.

³⁶¹ Palmerin raportti. s 42. Ks. myös: San Remo Manual, kohdat 95, 99 ja 100. Merisaarron on oltava tehokas. Saarto ei saa estää pääsyä puolueettomien valtioiden satamiin ja rannikolle. Saartoa on so- vellettava tasapuolisesti kaikkien valtioiden aluksiin.

³⁶² Turkelin raportti. s. 64.

³⁶³ San Remo Manual. Kohta 104. Ks. myös Geneven yleissopimukset.

äänestämisen vuoksi³⁶⁴. Palmerin työryhmä piti ilmeisenä sitä, että Israelin toimintaa ohjasi sotilaallinen tavoite, joka pyrittiin saavuttamaan merisaarron avulla. Tarkoituksena oli estää aseita, ammuksia, sotilaallisia tarvikkeita ja ihmisiä pääsemästä Gazaan ja estää Hamasin jäseniä purjehtimasta pois Gazasta räjähteillä lastatuilla aluksilla. On myös huomioitava se, että Gazaan suuntautuvaan aseiden salakuljetukseen on puututtu merellä aktiivisesti jo ennen Hamasin valtaannousua vuonna 2007 ja varsinainen merisaarto määrättiin vasta yli vuosi tämän jälkeen.³⁶⁵

San Remon merisotakäsikirja toteaa kohdassa 102a, että merisaarron toteuttaminen on kielletty, jos sen *ainoana tarkoituksena* on näännyttää siviiliväestö tai evätä siltä muut selviytymisen kannalta välttämättömät tarvikkeet.³⁶⁶ Edellä esitettyjen seikkojen perusteella näyttäisi vahvasti siltä, että Gazan merisaartoa on mahdotonta syyttää laittomaksi ainakaan tähän kohtaan vedoten, koska merisaarron tavoitteena ei selvästikään ollut Gazan kansalaisten nälkään näännyttäminen vaan nimenomaan sotilaallinen turvallisuus.

Seuraava tarkasteltava tekijä on Gazan merisaarron suhteellisuus. Eli voidaanko siviiliväestölle aiheutuvia vahinkoja pitää liiallisina verrattuna saarrosta odotettavasti saavutettavaan, konkreettiseen sotilaalliseen hyötyyn³⁶⁷. Kuten edellisessä kappaleessa todettiin, merisaarron taustalla oli pyrkimys Israelin turvallisuuden säilyttämiseen. Turkelin raportissa korostettiin sitä, että Israel ei määrännyt merisaartoa häiritsemään Gazan alueen kauppamerenkulkua siitä syystä, että Gazan alueen rannikolla ei ole kaupallista satamaa, eikä sen vuoksi luonnollisesti kauppamerenkulkuakaan. Merenkulku Gazan alueella on rajoittunut kalastukseen ja varsinainen mereltä suuntautuva vienti Gazaan on toteutettu Israelin Ashdodin tai Egyptin El Arishin sataman kautta maanteitse.³⁶⁸

Vaikuttaako se tosiasia, että Israel ei hallitse Gazan alueen ja Egyptin välistä etelärajaa (ts. Rafahin ylitystä), Israelin vastuuseen Gazan humanitaarisesta tilanteesta? Eli voitaisiinko vastuu Gazan heikoista oloista sysätä jossain määrin Egyptin vastuulle? Vastaus on tähän yksiselitteisesti ei. Vaikka maayhteys Egyptistä Gazaan olisikin avoinna, kuten se on toisinaan ollutkin, Israelin olisi kuitenkin merisaarron asettaneena osapuolena kannettava vastuunsa Gazan humanitaarisesta tilanteesta pitämällä huoli siitä, että merisaarron aiheuttamat humanitaariset vaikutukset pysyvät kohtuullisina.³⁶⁹

³⁶⁴ Turkin valtion raportti. s.79.

³⁶⁵ Palmerin raportti. s. 42–43.

³⁶⁶ San Remo Manual kohta 102 a.

³⁶⁷ San Remo Manual. Kohta 102 a.

³⁶⁸ Turkelin raportti. s. 54.

³⁶⁹ Turkelin raportti. s. 68. Ks. myös San Remo Manual kohta 103.

Merisaarron suoranaista vaikutusta Gazan siviiliväestöön on kuitenkin vaikea arvioida, koska maalla sijaitsevat rajanylityspaikat määrittävät ensisijaisesti sen, kuinka paljon materiaalia ja tavaraa Gazaan päästetään. Maalla olevat rajanylityspaikat tarjoavat hallitumman ympäristön humanitaaristen tarvikkeiden kuljettamiseksi, koska avomerellä toteutettava alusten lastin perusteellinen tutkiminen on huomattavan vaikeaa³⁷⁰. Varsinaisten satamarakenteiden ja lastinkäsittelylaitteiden puute Gazassa ei edes mahdollista suurempien aluksien kiinnittämistä ja niiden lastin purkamista. Näin ollen määrältään merkittävien toimitusten kuljettaminen meritse suoraan Gazaan on hyvin heikko, oli merisaartoa tai ei. Tällaiset suuremmat materiaalitoimitukset eivät itse asiassa edes tulleet meritse Gazaan ennen merisaarron asettamista.³⁷¹

Vaikuttaa epärealistiselta pitää merisaartoa suhteettomana saatavaan sotilaalliseen hyötyyn nähden, koska pelkän merisaarron aiheuttamat seuraukset ovat vähäisiä humanitaarisessa mielessä. Näiden seikkojen valossa Palmerin työryhmä ei vakuuttunut väitteestä, jonka mukaan merisaarrolla olisi itsessään merkittävä humanitaarinen vaikutus Gazan siviiliväestöön. Palmerin raportissa erotettiin selkeästi toisistaan meritse tapahtuvan aseiden salakuljetuksen ja pääasiassa meritse tapahtuvan elintarvikkeiden ja muiden välttämättömien tavaroiden toimitamisen yli 1,5 miljoonalle ihmiselle. Jälkimmäisen osalta merisaarron vaikutusta pidettiin pienenä. Raportin mukaan on jopa väärin kyseenalaistaa merisaarron laillisuutta, Israelin harjoittaman erillisen politiikan (*Israel's border crossings policy*) perusteella.³⁷²

Turkin valtion laatimassa raportissa Gazan saartoa pidetään kaikin puolin suhteettomana.³⁷³ On kuitenkin huomioitava se, että Turkki ei lainkaan erottele merisaartoa maarajoilla tapahtuvasta toiminnasta, vaan tarkoittaa Gazan kokonaisvaltaista saartamista eli myös maarajoilla tapahtuvaa tavaroiden sekä energian rajoittamista. Näin ollen raporttien näkemykset eivät ole

³⁷⁰ Turkelin raportti. s. 67.

³⁷¹ Palmerin raportti. s. 43.

³⁷² Palmerin raportti. s. 43. Palmerin raportissa mainitulla "erillisellä politiikalla" tarkoitetaan Turkelin raportin sivulla 54 mainittua kohtaa, jonka mukaan haluttiin erottaa toisistaan "merisaarron tarkoitus" ja "Israelin rajanylityspolitiikka". Toisin sanoen politiikka, joka liittyy maarajan ylityksiin Israelista Gazaan. Israel hyväksyi tämän 19. syyskuuta 2007, jolloin Israelin Kansallinen Turvallisuuskomitea (*Ministerial National Security Committee*) päätti asettaa rajoituksia Gazan alueelle kuljettaville tavaroille, rajoittaa henkilöiden liikkuvuutta sekä sähkön ja polttoaineen toimituksia Gazan alueelle Hamasin valtaan nousun seurauksena.

³⁷³ Turkin valtion raportti. s. 70–74. Turkki viittaa lukuisiin tahoihin – eri virastoihin ja järjestöihin – jotka jakavat heidän näkemyksensä saarron suhteettomista vaikutuksista. Useat YK:n virastot ja kansainvälinen yhteisö, kuten OCHA, World Food Programme, Punainen Risti, Maailmanpankki, UNHCR ja UNDP, ovat kaikki kuvanneet saarron vaikutuksia Gazan humanitaariselle tilanteelle vakaviksi, mahdolltomiksi hyväksyä ja kestävämmiksi. Turkki käyttää Israelin kokonaisvaltaisesta saartotoiminnasta termiä saartopolitiikka – *blockade policy*. Israelin saartopolitiikka ei ole Turkin mukaan saavuttanut tasapainoa sen sotilaallisten tavoitteiden ja Gazan siviiliväestön humanitaaristen tarpeiden välillä, koska niitä kulutustavaroita tai elintarvikkeita, joiden kuljettamisen Gazaan Israel on kieltänyt, ei voisi käyttää Israelia vastaan Hamasin toimesta.

tämän osalta vertailukelpoisia. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että maarajojen rajoitusten seurauksia Gazan humanitaariselle tilanteelle voisi vähätellä. Päinvastoin. Israelin Gazaan kohdistama saartopolitiikka kokonaisuudessaan vaikuttaa kestävämmältä ja sitä olisikin kyettävä muuttamaan inhimillisempään suuntaan. Vaikka tiukka rajanylityspolitiikka ja merisaarto ovatkin epäilemättä yhteisvaikutuksillaan³⁷⁴ romahduttaneet Gazan humanitaariset olot, on silti hankala nähdä merisaarto yksinään suhteettomana verrattuna saavutettavaan sotilaalliseen hyötyyn eli Hamasin aseellisen toiminnan mahdollisuuksien pienentämiseen. Tässä on onnistuttu varsin hyvin, kuten on jo aiemmin tullut ilmi.

On selvää, että Gazan siviiliväestön elintarvikkeiden ja muun välttämättömän humanitaarista avun saantimahdollisuuksia olisi parannettava. Se ei kuitenkaan tarkoita, että Israelin asettama merisaarto olisi laitton tai Israelin merivoimat olisivat velvoitettuja päästämään apua kuljettavat alukset yksinkertaisesti merisaarron läpi suoraan Gazaan. Myös humanitaarista apua kuljettavilla tahoilla, kuten erilaisilla järjestöillä on velvollisuuksia. Niiden on kunnioitettava saartavan valtion – tässä tapauksessa Israelin asettamia turvallisuusjärjestelyitä materiaalin ja avun kuljettamisen osalta.³⁷⁵ Avustavien järjestöjen on haettava avustuskuljetuksille ja toiminnalle Israelin ennakkohyväksyntä ja sovittava tarvittavat järjestelyt sen kanssa. Tähän sisältyy toimiminen tiettyjen ehtojen mukaisesti, kuten sallia Israelille alustarkastusten toteuttaminen avustusalusten osalta. Hyvänä esimerkkinä tästä toimii vuonna 2010 Israelin esittämä ehto *Gaza Freedom*-saattueelle, jonka mukaan saattueen alusten olisi pitänyt viedä kuljettamansa humanitaariset tarvikkeet ensin Israelin Ashdodin satamaan tarkastusta varten, josta ne olisi siirretty myöhemmin Gazaan³⁷⁶. Tämän mukaisesti ei kylläkään toimittu. Asiaan perehdytään tarkemmin tutkimuksen seuraavassa pääluvussa.

³⁷⁴ Turkelin työryhmä toteaa raportissaan sivulla 67: "...koska Gazaan pyrkivät alukset ohjataan Ashdodin satamaan, aluksella olevaan lastiin sovelletaan käytännössä vallitsevaa maarajojen ylityspolitiikkaa. Tämän vuoksi he pitävät mahdollisena, että merisaarrolla on rajojen ylityspolitiikan lisäksi ainakin periaatteessa humanitaarinen vaikutus väestöön.

³⁷⁵ Ks. San Remo Manual s. 26–27, kohdat 103–104: "...saartavalla osapuolella on oikeus määrätä tarvikkeiden kuljettamisen teknisistä järjestelyistä, mukaan lukien etsintä- ja tarkastustoimenpiteet, joiden mukaisesti tällainen läpikulku on toteutettava. "...kyseisten tarvikkeiden jakelu tapahtuu saartavan osapuolen paikallisessa valvonnassa tai humanitaarisen järjestön toimesta, joka vastaa toiminnan puolueettomuudesta..." "...saartajalla on oikeus määrätä teknisistä järjestelyistä, mukaan lukien etsintä- ja tarkastusten toteuttaminen, jonka nojalla tällainen tarvikkeiden kuljettaminen on sallittua." Ks. myös Genève'n sopimus siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana 12 päivältä elokuuta 1949. Artikla 23: "Sopimuspuolen velvollisuus sallia kyseisten lähetysten vapaa kauttakulku on voimassa edellytyksellä, ettei sillä ole pätevää syytä olettaa, että nämä lähetykset joutuisivat muualle kuin määräpaikkaansa tai, että vihollinen voisi saada niistä ilmeistä sodankäyntiin liittyvää etua käyttämällä lähetyskäytävää korvaamaan tarvikkeita, jotka sen olisi täytynyt muuten hankkia tai tuottaa tiettyjen tarvikkeiden valmistukseen. Osapuoli, joka antaa luvan näiden mainittujen lähetysten kauttakulkuun, voi edellyttää, että jakelu saajille toimitetaan sen itse paikalla suorittaman valvonnan alaisena."

³⁷⁶ Ks. Turkelin raportti. s. 67 ja 114.

Palmerin paneeli päätyi raporttinsa johtopäätöksissä Israelin asettaman merisaarron laillisuuden kannalle. Paneeli korostaa kuitenkin vapaan merenkulun periaatteen perustavanlaatuista merkitystä erityisesti itäisen Välimeren kaltaisilla alueilla ja suosittelee, että Israel ottaisi tämän nykyistä paremmin huomioon asettamansa merisaarron täytäntöönpanoon liittyen.³⁷⁷

Voidaanko Israelin asettamaa merisaartoa pitää ainoana tarkoituksenmukaisena keinona sen tavoitteiden saavuttamiseksi Hamasin suhteen? Turkelin raportissa tuodaan esille myös muita Israelin analysoimia vaihtoehtoja merisaarrolle – sellaisia, joiden avulla oltaisiin kyetty saavuttamaan sama päämäärä eli käytännössä estämään asemateriaalin pääsy Gazaan ja estää terroristien ja/tai heidän alustensa pääsy pois Gazasta. Näihin ennen merisaarron asettamista harkittuihin muihin vaihtoehtoihin sisältyivät alusten pysäyttäminen ja lastin tarkastaminen aluksen päällikön tai sen lippuvaltion suostumukseen perustuen, erilaisten kieltoalueiden (*maritime zone*) julistaminen merelle sekä varsinaisen vierailu- ja etsintäoikeuden (*visit and search*) käyttäminen. Turkel korostaa raportissaan, että aseellisen selkkauksen aikana on täysin laillista asettaa merisaarto myös ilman muiden vaihtoehtojen harkintaa, kunhan saarto itessään täyttää kansainvälisen humanitaarisen oikeuden vaatimukset. Vaihtoehtojen analyysillä haluttiin osoittaa se, että merisaarron käyttäminen ei ollut mikään hetken mielijohde, vaan huolellisen harkinnan tulos.³⁷⁸

Suostumukseen perustuvaa alustarkastusta ei pidetty raportin mukaan toimivana menetelmänä, koska sota-aluksilla on hyvin rajallinen toimivalta tarkastaa aluksia kansainvälisillä vesillä.³⁷⁹ Myös luvan saamista aluksen päälliköltä tai aluksen lippuvaltiolta ei pidetty lainkaan

³⁷⁷ Palmerin raportti. s 42-43. Raportissa ei kuitenkaan avata paneelin antamaa suositusta tarkemmin. Eli minkälaista muutosta Israelilta käytännössä odotettaisiin jatkossa.

³⁷⁸ Turkelin raportti. s. 58.

³⁷⁹ Ks. alusten tarkastusoikeudesta tarkemmin: United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS), artikla 110. Sopimus on käännetty myös suomeksi. 10.12.1982 laadittu Yhdistyneiden Kansakuntien Merioikeusyleissopimus: Sota-alus, joka aavalla merellä kohtaa muun kuin sellaisen ulkomaisen aluksen, joka nauttii 95 ja 96 artiklan mukaisesti täydellistä koskemattomuutta, voi pysäyttää sen, milloin tämä perustuu sopimuksen suomaan oikeuteen tai on pätevää aihetta epäillä, että: a) alus harjoittaa merirosvoutta; b) alus harjoittaa orjakauppaa; c) alus lähettää luvattomia radiolähetyksiä (eng. unauthorized broadcasting) d) aluksella ei ole kansallisuutta; tai e) vaikka alus käyttää vierasta lippua tai kieltäytyy näyttämästä lippuaan, se on tosiasiallisesti samaa kansallisuutta kuin sota-alus. Jos epäilykset osoittautuvat perusteettomiksi ja jos alus, johon on noustu ei ole tehnyt mitään sellaista, mikä olisi oikeuttanut tarkastukseen, kaikki sen kärsimät menetykset ja vahingot on korvattava sille. 95 ja 96 artiklojen mukaan: Sota-alukset kuuluvat aavalla merellä yksinomaan sen valtion lainkäyttövaltaan, jonka lippua ne käyttävät. Valtion omistamat tai sen hallinnassa olevat alukset, joita valtio käyttää yksinomaan muihin kuin kaupallisiin tarkoituksiin, kuuluvat aavalla merellä vain sen valtion lainkäyttövaltaan, jonka lippua ne käyttävät. Huom. Israel ei itse asiassa ole edes YK:n vuoden 1982 merioikeusyleissopimuksen (UNCLOS) osapuoli vaikka Turkel siitä raportissaan kirjoittaakin. Israel on tosin allekirjoittanut ja ratifioinut vuoden 1958 Geneven merioikeusyleissopimuksen. UNCLOS korvaa tietyn ehdoin sopimusvaltioiden välisen vuoden 1958 yleissopimuksen, mutta se on edelleen voimassa sellaisille maille, kuten Israelille, jotka eivät ole ratifioineet vuoden 1982 yleissopimusta. Yllä esiteltyjen kohtien osalta ei sopimukseen tullut merkittäviä muutoksia. Ks. 2. Convention on the High Seas Geneva, 29 April 1958. Saatavissa internetistä: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXI-2&chapter=21

varmana eikä edes ajallisesti riittävän nopeana tapana.³⁸⁰ Tarkastusoikeuden käyttämistä ei pidetty soveliaana, koska sitä ei saa käyttää mielivaltaisesti. Israelin viranomaisten kohtaama haaste oli saada etukäteen riittävästi tietoa rahdista ja/tai aluksen henkilöstöstä, jotta heillä olisi todelliset perusteet epäillä, että alus kuljettaa sotakieltotavaraa, vihollisen taistelijoita tai osallistuu muuten vihollisen toimintaan.³⁸¹ Lisäksi alustarkastuksen toteuttamista merellä pidettiin raportissa vaikeana, kun otetaan huomioon kauppalaivojen suuri koko, aluksilla olevan lastin tarkastuksessa aiemmin ilmenneet käytännön vaikeudet, sää, rajoitetut merivoimien resurssit ja tarve suorittaa myös muita samanaikaisia tehtäviä. Kieltoalueiden julistamista merelle kokeiltiin jo ennen varsinaisen merisaarron julistamista, epätyytyttävien tuloksin.³⁸²

Mikään yllä käsitellyistä vaihtoehdoista ei siis tarjonnut keinoja estää ase- ja ampumatarvikkeiden kuljettamista Gazaan eivätkä myöskään antaneet valtuuksia tai tosiasiallisia mahdollisuuksia estää terroristeja ja aluksia lähtemästä Gazasta. Merisaarto on Turkelin mukaan ainoa toimenpide, joka antaa kansainvälisen humanitaarisen oikeuden nojalla valtuudet estää alusten lähteminen alueelta, jolla merisaarto on julistettu. On myös huomattava, että merisaarto on sodankäynnin menetelmä, joka häiritsee vähiten puolueetonta merenkulkua, ainakin teoriassa. Pääasiallisena perusteluna se, että tämä sodankäyntimenetelmä on rajoitettu maantieteellisesti saarretulle alueelle, toisin kuin alusten tarkastusoikeus, jota voidaan käyttää missä tahansa paitsi puolueettoman valtion omilla aluevesillä³⁸³. Edellä mainitun perusteella Israel päätti lopulta, että merisaarto tarjosi tehokkaimman ja kattavimman välineen – tässä tapauksessa laillisen sodankäyntimenetelmän – vastaamaan vallitsevaan turvallisuusuhkaan.³⁸⁴

³⁸⁰ Turkelin raportti. s. 58.

³⁸¹ Ks. San Remo Manual. Kohta 146. s 37.

³⁸² Ks. Turkelin raportti. s. 59–60.

³⁸³ San Remo Manual. Kohta 146. s 37.

³⁸⁴ Ks. Turkelin raportti. s. 60–61.

9. MAVI MARMARAN TAPAUS

The Free Gaza Movement -järjestö perustettiin haastamaan ja kiistämään Gazan saarto. Järjestö organisoi kahdeksan aluksen *Gaza Freedom Flotilla* -saattueen, joka sisälsi yli 700 aktivistia noin 40 maasta. Näiden joukossa oli muun muassa 11 amerikkalaista, muutamia eurooppalaisia parlamentaarikkoja sekä mielenkiintoisena yksityiskohtana: ruotsalainen kirjailija Henning Mankell³⁸⁵. Saattue ilmoitti aikovansa: 1) toimittaa apua Gazalle; 2) murtaa Israelin toteuttaman saarron; ja 3) parantaa kansainvälistä tietoisuutta Gazan alueen vankilanomaisesta sulkemisesta ja painostaa kansainvälistä yhteisöä tarkistamaan pakotepolitiikkaansa ja lopettamaan tukensa Israelin toteuttamalle miehitykselle.³⁸⁶

Israelin Puolustusvoimat (IDF) pysäyttivät saattueen³⁸⁷ 31. toukokuuta 2010 kansainvälisillä vesillä, 64 meripeninkulman päässä merisaartoalueelta. Tähän mennessä kaksi saattueen kahdeksasta aluksesta olivat jo joutuneet jäämään pois saattueesta erilaisten mekaanisten ongelmien ja muiden viivästysten takia. Toinen näistä aluksista, *Rachel Corrie* jatkoi tosin matkaansa Gazan suuntaan yksinään, myöhempänä ajankohtana. Israelin Puolustusvoimien sotilaat nousivat kuuteen jäljellä olevaan alukseen. Aktivistit vastustivat väkivaltaisesti sotilaita aseinaan muun muassa erilaisia tankoja, keppejä, pamppuja ja veitsiä. Operaatio johti yhdeksän *Mavi Marmara*-aluksen matkustajan/aktivistin kuolemaan ja ainakin kahdenkymmenen muun vakaviin loukkaantumisiin. Kuolleista kahdeksan oli Turkin kansalaisia ja yhdellä Turkin ja Yhdysvaltojen kaksoiskansalaisuus.³⁸⁸ Kaksi Israelin asevoimien sotilasta sai ampumahaavoja.³⁸⁹ Matkustajat haavoittivat myös seitsemää muuta sotilasta, joitakin vakavasti. Muiden alusten kansilla IDF:n sotilaat kokivat vähemmän vastarintaa, eikä ihmishenkiä menetetty.³⁹⁰

³⁸⁵ Carol Migdalovitz: Israel's Blockade of Gaza, the Mavi Marmara Incident, and Its Aftermath. s. 2.

³⁸⁶ ICC-report 2014, s. 12.

³⁸⁷ Saattueessa ei ollut lainkaan sota-alkuksia, ainoastaan avustusjärjestön aluksia.

³⁸⁸ ICC-report 2014, s. 12. Ks. myös esim. Turkelin raportti s.142.

³⁸⁹ On täysin mahdollista, että tämä tapahtui aluksen matkustajien toimesta, vaikka ei olekaan pystytty aukottomasti selvittämään miten ampumahaavat aiheutettiin. Ks. Palmerin raportti, s. 57.

³⁹⁰ Turkelin raportti. s. 114.

Kuva 4: Mavi Marmara. Saatavilla internetistä: <https://www.wsj.com/articles/israel-turkey-poised-to-renew-diplomatic-relations-1450438539>.

Tapahtuma järkytti kansainvälistä yhteisöä sekä aiheutti voimakasta paheksuntaa.³⁹¹ YK:n turvallisuusneuvosto antoi lausunnon, joka tuomitsi siviilien kuolemaan johtaneet teot ja kehotti tapauksen nopeaan, puolueettomaan, uskottavaan ja avoimeen tutkintaan.³⁹² Tapauksesta laadittiin jo edellisessä luvussa esitellyt raportit.

Tässä luvussa pyritään tuomaan Mavi Marmaran esimerkkitapauksen kautta esille, milloin ja millä perustein merisaartoa rikkovan aluksen toimintaan voidaan puuttua. Erityisen mielenkiinnon kohteena on se, oliko Israelin toiminta 31. toukokuuta 2010 Gazan edustalla kansainvälisen oikeuden mukaista. Aiheen laajuudesta johtuen, tässä luvussa ei oteta juurikaan kantaa Mavi Marmara- aluksen kannella tapahtuneen Israelin Puolustusvoimien sotilaiden ja IHH:n aktivistien välisen yhteenoton voimankäytön oikeutukseen. On myös muistettava se, että merisodan oikeussääntöjen nojalla tapahtuvan aluksen toimintaan puuttumiseen tarkoitettun voimankäytön ja suoraan aluksen kyydissä olevia henkilöitä vastaan suunnatun voimankäytön välillä on suuri oikeudellinen ero³⁹³.

³⁹¹ Israelin toiminta tuomittiin maailmalla lähes yksimielisesti. Iso-Britannian pääministeri David Cameronin mukaan Israelin toimia oli mahdoton hyväksyä. Kiina kehotti Israelia lopettamaan saarron ja tuomitsi myös Israelin aluksella tapahtuneen hyökkäyksen. Venäjä kehotti myös Israelia lopettamaan saartonsa ja aloittamaan puolueettoman tutkimuksen Mavi Marmara -tapauksen johdosta. Nicaragua katkaisi suhteensa Israeliin ja useat valtiot kutsuivat puolestaan suurlähettiläänsä takaisin Israelista. Euroopan unioni toisti vaatimuksensa Gazan rajanylityspaikkojen välittömästä avaamisesta. Ks. esim: Carol Migdalovitz: *Israel's Blockade of Gaza, the Mavi Marmara Incident, and Its Aftermath*. s. 6-7.

³⁹² UNSC Presidential Statement 9, UN Doc S/PRST/2010/9, 1 June 2010.

³⁹³ Myös Turkelin raportissa tuotiin näiden kahden asian perustavanlaatuisen ero voimakkaasti esille. Ks. Turkelin raportti. s. 115.

Suuri osa merioikeudesta (eng. *law of the sea*) on koostettu 10. joulukuuta 1982 laadittuun Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeusyleissopimukseen (UNCLOS). Israelin valtio ei ole tämän yleissopimuksen sopimuspuoli, mutta sääntöjen voidaan katsoa sitovan sitä suurelta osin, koska Israel on allekirjoittanut ja ratifioinut vuoden 1958 Geneven merioikeusyleissopimuksen. UNCLOS korvaa tietyin ehdoin sopimusvaltioiden välisen vuoden 1958 yleissopimuksen, mutta se on edelleen voimassa sellaisille maille, kuten Israelille, jotka eivät ole ratifioineet vuoden 1982 yleissopimusta.³⁹⁴

Aavalla merellä vallitsee merenkulun vapaus mikä tarkoittaa muun muassa, että kaikilla aluksilla on oikeus täydelliseen liikkumisvapauteen aavalla merellä eli kansainvälisillä vesillä. Aavalla merellä liikkuvat alukset kuuluvat sen lippuvaltion lainkäyttövaltaan ja alukseen voivat pääsääntöisesti puuttua vain sen lippuvaltion viranomaiset. Aluksen navigointivapauden rajoittamista aavalla merellä voidaan pitää lippuvaltion suvereniteetin rikkomisena, ellei lippuvaltion suostumusta ole saatu tai jos sitä ei ole sallittu johonkin toiseen kansainvälisen oikeuden sääntöön perustuen. Tätä periaatetta sovelletaan paitsi rauhan aikana myös puolueettomaan merenkulkuun aseellisissa selkkauksissa.³⁹⁵

Kysymyksen – millä perusteella merisaartoa rikkovan aluksen toimintaan voidaan puuttua – kannalta tärkeimmät oikeussäännöt löytyvät kansainvälisestä humanitaarisesta tapaoikeudesta, joka on pääosin koottuna merisodan osalta San Remon käsikirjaan. Asianmukaisesti asetetun merisaarron rikkomusyritys johtaa puolueettoman meriliikenteen suojatun aseman menetykseen. Tämän seurauksena alukseen, joka yrittää rikkoa saartoa, sovelletaan kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjä, jotka käsittelevät vihollisuuksien suorittamista.³⁹⁶ San Remon käsikirja on asian suhteen hyvin yksiselitteinen: ”Hyökkäys puolueettoman valtion lipun alla purjehtivaa alusta vastaan on kielletty, paitsi mikäli on syytä uskoa, että alus kuljettaa sotakieltotavaraa tai on rikkomassa merisaartoa ja ennakkovaroituksen antamisen jälkeen alus tarkoituksella ja selkeästi kieltäytyy pysähtymästä tai tarkoituksella ja selkeästi vastustaa alus-tarkastusta (*search and visit*) tai haltuunottoa (*capture*).”³⁹⁷

³⁹⁴ United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS). Ks myös Turkelin raportti. s. 40 ja Tieteen termipankin internetsivusto:

https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:aava_meri/laajempi_kuvaus

³⁹⁵ United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS). Ks myös Turkelin raportti. s. 40–41 ja Tieteen termipankin internetsivusto:

https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:aava_meri/laajempi_kuvaus

³⁹⁶ Turkelin raportti. s. 219.

³⁹⁷ San Remo Manual s. 21, kohta 67a.

Koska *Gaza Freedom*-saattueen suunnitelma oli selkeästi kaikkien osapuolien tiedossa ennen sen täytäntöönpanoa, herää väistämättä kysymys: yritettiinkö saattuetta estää toteuttamasta suunnitelmaansa saapua Gazaan jo etukäteen? Israelin pääministeri Benjamin Netanyahu kertoi, että saattueen odotettavissa olevan koon vuoksi asian eteen ponnisteltiin diplomaattisella tasolla erityisen paljon, jotta saattueen pääsy Gazan rannikolle kyettäisiin estämään ja ohjaamaan se Ashdodin tai El-Arishin satamaan, jossa sen lasti voitaisiin purkaa ja kuljettaa maanteitse Gazaan. Asiaa yritettiin hoitaa diplomaattiteitse maiden kanssa, joiden kansalaisten tiedettiin olevan mukana saattueessa, erityisesti Turkin, koska monet saattueeseen osallistujista oli turkkilaisia.³⁹⁸

Turkki toteaa omassa raportissaan, että Israelin viranomaiset vaativat Turkin viranomaisia kieltämään saattueen lähdön Turkin satamista sekä sitä, että jos saattue jatkaisi suunnitellusti, avustuskuljetukset ohjattaisiin Israeliin määräämien tarkastuspisteiden kautta maanteitse Gazaan. Turkin viranomaiset pitivät kuitenkin hyvin vaikeana estää kansalaisjärjestöjä lähtemästä Turkin satamista, johon suurimpana syynä oli heidän avoin ja demokraattinen yhteiskuntansa. Turkin viranomaiset sitoutuivat joka tapauksessa tiedottamaan saattueen turkkilaisille osallistujille Israelin välittämistä viesteistä ja yrittivät vakuuttaa heidät viemään lastin ohjeistuksen mukaisesti Israelin Ashdodiin Israeliin tai Egyptin Al-Arishiin. Kaikki tämä tapahtui ennen saattueen lähtöä. Turkin viranomaiset kehottivat Israelia toistuvasti toimimaan mahdollisimman varovasti ja välttämään voiman käyttöä alusten pysäyttämisessä.³⁹⁹

Israelin Puolustusvoimien operaatiokäsky, joka julkaistiin ennen saattueen kanssa kohtaamista, määritteli operaation tavoitteen seuraavasti: "IDF estää luvattomien alusten pääsyn Gazan alueelle." Tehtävänä oli: "Merivoimien tulee ylläpitää Gazan alueelle asetettu merisaarto, estettävä aluksia pääsemästä Gazan alueelle sekä vältettävä samalla ylimääräistä julkisuutta."⁴⁰⁰ Laatiessaan toimintasuunnitelmaa saattueen alusten pysäyttämiseksi, IDF oli harkinnut erilaisia vaihtoehtoja, joista laskeutuminen alusten kannelle helikoptereista ja pienemmistä veneistä valikoitui parhaimmaksi aiempien hyvien kokemusten myötä.⁴⁰¹

³⁹⁸ Turkelin raportti. s. 121.

³⁹⁹ Turkin valtion raportti s. 16–17.

⁴⁰⁰ Turkelin raportti. s. 128.

⁴⁰¹ Turkelin raportti. s. 119.

Israelin Puolustusvoimat (IDF) lähettivät useita varoituksia Freedom Gaza-saattueen aluksille ennen saattueen saapumista Israelin rannikolle. Varoituksessa kerrottiin alusten lähestyvän merisaartoaluetta ja heitä kehoitettiin kääntymään takaisin. Varoituksissa todettiin myös, että mikäli alukset eivät noudattaisi kehotusta, Israelin laivasto käyttäisi kaikkia mahdollisia keinoja merisaarron ylläpitämiseksi. Saattueen aluksille ilmoitettiin myös, että niille tehdyn turvallisuustarkastuksen jälkeen aluksilla oleva humanitaarinen lasti voitaisiin lähettää Gazan alueelle maanteitse. Alukset eivät toimineet varoitusten ja ohjeiden mukaisesti.⁴⁰²

Israelin Puolustusvoimat nousivat Mavi Marmaralle ja muille saattueen aluksille 70-100 meripeninkulman päässä Gazan rannikosta, merisaartoalueen ulkopuolella eli kansainvälisillä vesillä.⁴⁰³ Mavi Marmaran kapteenin ja Israelin Puolustusvoimien välinen radiokeskustelu noin viisi tuntia ennen aluksen kannalla alkanutta välikohtausta: *At 22:30 the warning: "Change course, come to Ashdod Port!" was given. We replied "Our ship is in international waters, you have no right to give such an instruction, you cannot decide our course."*⁴⁰⁴

Oliko Gazan merisaartoalueen ulkopuolella, kansainvälisillä vesillä toteutettu saattueen alusten pysäyttäminen ja alukseen nouseminen kansainvälisen oikeuden mukaista? Alue, jossa aluksiin – joilla on pyrkimys rikkoa merisaartoa – voidaan nousta asevoimien toimesta, on herättänyt paljon kansainvälistä keskustelua. Kysymys ei ole niinkään siitä, voidaanko nousu alukselle toteuttaa kansainvälisillä vesillä, vaan siitä kuinka kaukana saartoalueen ulkopuolella saartava osapuoli voi nousta saartoa todennäköisesti rikkovaan alukseen.⁴⁰⁵

Arvostettu, saksalainen merisotalakiin laajalti syventynyt lakimies Wolff Heintschel von Heinegg tuo keskusteluun vielä yhden tekijän lisää: Jos puolueeton kauppa-alus otetaan kiinni saartojoukkojen *toiminta-alueen ulkopuolella*, koska alus – tosiasiallisesti tai oletettavasti – oli matkalla saarrettuun satamaan, puolueettomuuslain rikkominen velvoittaa saartavan osapuolen palauttamaan kiinniotetun aluksen ja sen rahdin sekä korvaamaan aiheutuneet vahingot.⁴⁰⁶ Tosin tämä saartavien joukkojen toiminta-alueen käsite on kansainvälisessä oikeudessa ilmeisen tuntematon eikä ainakaan tässä tutkimuksessa käsitellystä aineistosta löytynyt asiaan tarkempaa määritelmää.

⁴⁰² Turkelin raportti. s. 114. Ks. myös Palmerin raportti s. 51-52: Vaikka Israelin laivasto jatkoi varoitusten antamista, saattue ei ilmoittanut radioteitse, että sen kurssia tai aiottua määränpäättä olisi muutettu.

⁴⁰³ Turkelin raportti. s. 220.

⁴⁰⁴ Palestine Our Route Humanitarian Aid Our Load Flotilla Campaign Summary Report. s. 30. Saatavissa internetistä: https://www.ihh.org.tr/arsiv/uploads/2010/insaniyardim-filosu-ozet-raporu_en.pdf

⁴⁰⁵ Turkelin raportti. s. 220.

⁴⁰⁶ Wolff Heintschel von Heinegg artikkelissa *Naval Blockade and International Law*, joka on julkaistu teoksessa *Naval Blockades and Seapower—Strategies and Counter-Strategies, 1805–2005*. Edited: Bruce Elleman & Sarah C.M.Paine. Routledge; 1st edition. 2006. Kirja on tarvittavilta osin luettavissa sähköisesti osoitteessa <https://books.google.fi/>.

Millaista käyttäytymistä voidaan luonnehtia saarron rikkomisyritykseksi ja täyttikö Mavi Marmaran toiminta sen tunnusmerkit? USA:n Commander's Handbook toteaa saarron rikkomuspyrkimyksistä näin: tieto saarron olemassaolosta on välttämätöntä saarron rikkomisen ja rikkomisyrityksen yhteydessä. Tieto saarrosta voidaan olettaa syntyvän, kun merisaarto on virallisesti julistettu ja asiasta ilmoitettu asianomaisille hallituksille. Saarron rikkominen on aluksen kulkemista saarretulle alueelle tai pois sieltä ilman saartavan osapuolen lupaa. Saarron rikkomisyritys tapahtuu siitä hetkestä lähtien, kun alus lähtee satamasta tarkoituksena kiertää tai välttää saarto.⁴⁰⁷ Saattue oli ilmoittanut yhdeksi tavoitteekseen Gazan merisaarron rikkomisen.⁴⁰⁸ Näin ollen saattueen toimeenpanijat ja osallistujat olivat kiistattoman tietoisia saarron olemassa olosta ja siitä, että he olivat matkalla kohti saartoaluetta.

Turkelin raportissa todetaan määrätietoisesti näin: ”Mikäli voidaan todeta, että alus yrittää tarkoituksellisesti rikkoa saartoa, kyseinen alus voidaan ottaa kiinni *riippumatta siitä, missä se sijaitsee.*” Raportissa viitataan Lontoon vuoden 1909 julistuksen artiklaan 20, San Remon käsikirjaan kohtaan 98, USA:n Commander's Handbook:n kohtaan 7.7.4.⁴⁰⁹ Missään niistä ei itse asiassa ilmaista asiaa siten, että aluksen sijainnilla ei olisi mitään väliä. Ei sitä kyseisissä lähteissä tosin suoranaisesti kielletäkään. Lontoon julistuksen artikkeli 20 antaa tälle Turkelin raportin tulkinnalle ehkä eniten tukea: ”Alus, joka on rikkonut merisaartoa poistumalla saartoalueelta tai joka on yrittänyt rikkoa saartoa suuntaamalla saarretulle alueelle, voidaan ottaa kiinni niin kauan kuin sitä seuraa saartavan osapuolen alus. Jos takaa-ajoista luovutaan tai jos koko saarrosta luovutaan, saartoa rikkonutta alusta ei voida enää ottaa kiinni.” Kuten Commander's Handbook toteaa ”Saarron rikkominen jatkuu luvatta saarretulta alueelta poistuvien alusten kohdalla koko niiden matkan ajan.”⁴¹⁰ Eli näyttää siltä, että tämä on tulkittavissa siten, että luvatta saartoalueelta poistunut alus on ”turvassa” vasta kun sen matka päättyy. Se milloin matka voidaan katsoa päättyneeksi jää ohjesäännössä epäselväksi.

⁴⁰⁷ Commander's Handbook. Kohta 7.7.4. Myöskään sillä ei ole merkitystä, että alus on kiinnioton aikana matkalla puolueettomalle alueelle, jos sen lopullinen määränpää on saarrettu alue. Voidaan myös olettaa, että saartoa yritetään rikkoa, jos alukset ovat matkalla puolueettomaan satamaan, joka toimii kauttakulkuna saartoalueelle. Väliaikainen ankkurointi saartoa ylläpitävien alusten käytössä oleville vesille ei ole perusteltu syy kiinniotolle, ellei muita syitä tälle ole.

⁴⁰⁸ Palestine Our Route Humanitarian Aid Our Load Flotilla Campaign Summary Report. s. 10. Saata-vissa internetistä: https://www.ihh.org.tr/arsiv/uploads/2010/insaniyardim-filosu-ozet-raporu_en.pdf

⁴⁰⁹ Turkelin raportti. s. 220, kohta 173.

⁴¹⁰ The Commander's Handbook. Kohta 7.7.4.

Heintschel von Heinegg valottaa puolestaan asiaa artikkelissaan *Blockade* selkeästi tyhjentävämmin: kauppa-alusta, joka on rikkonut tai yrittänyt rikkoa saartoa, voidaan ajaa takaa sen kiinniottamiseksi. Takaa-ajosta on luovuttava heti, kun alus tai ilma-alus saapuu puolueettomille vesille. Koska alusten kiinniotto on käytännössä keino saarron tehokkuuden turvaamiseksi, eikä mikään rangaistusmetodi, alusta, joka on aiemmin onnistuneesti välttynyt kiinnioltolta, ei voida pysäyttää ja ottaa kiinni pelkästään siitä syystä, että se on rikkonut tai yrittänyt rikkoa saartoa aiemmin.⁴¹¹

Israelin joukot päättivät pysäyttää saattueen alukset saartoalueen ulkopuolella kahdesta syystä. Tiedusteluarvion mukaan Hamas oli järjestämässä Gazan rannikolle pienempiä veneitä vastaanottamaan saattueen aluksia. Näin ollen saattueen pysäyttämistä Gazan välittömässä läheisyydessä pidettiin turvallisuusriskinä. Israelin joukkojen tarkoituksena oli pysäyttää alukset mahdollisimman pienellä voimalla, ja sen nähtiin onnistuvan parhaiten pimeyden suojista yllätyksellisesti. Tätä näkökulmaa vahvisti useamman tunnin radiohiljaisuus Israelin asevoimien ja Mavi Marmaran välillä, ennen operaation toteuttamista⁴¹². Ajankohdaksi valikoitui aamunkoitto, hetki, jolloin saattueen alukset olivat edelleen saarretun alueen ulkopuolella ja silloin vielä kansainvälisillä vesillä.⁴¹³ Nämä perustelut vaikuttavat varsin uskottavilta.

Turkelin työryhmä päätyy raportissaan lopputulokseen, jonka mukaan Israelin asevoimat olivat oikeutettuja nousemaan saattueen aluksille kansainvälisillä vesillä, kansainvälisen humanitaarisen oikeuden sääntöjen mukaisesti, ottaen huomioon 1) saattueen alusten sijainnin ja ilmoitetun määränpään, 2) saattueen organisoijien antamat julkiset lausunnot, joiden mukaan tavoitteena oli rikkoa saarto sekä 3) alusten päälliköiden kieltäytyminen kurssimuutoksesta kohti Ashdodia Israelin asevoimien antaman varoituksen jälkeen.⁴¹⁴ Näiden seikkojen valossa alusten pysäyttäminen – ottamatta vielä kantaa pysäyttämismenetelmään – vaikuttaa oikeutulta eikä puhtaasti oikeussääntöjen valossa asiassa ole löydettävissä huomautettavaa.

⁴¹¹ Wolff Heintschel von Heineggin artikkeli *Blockade* teoksessa *The Law of Armed Conflict and the Use of Force: The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*. Editointi: Frauke Lachenmann, Rüdiger Wolfrum. Oxford University Press. 2016. s. 131, kohta 46.

⁴¹² Palmerin raportti s. 53.

⁴¹³ Turkelin raportti. s. 220–221.

⁴¹⁴ Turkelin raportti. s.220–221.

Oliko Mavi Marmara sotilaskohde? ”Siviiliväestön ja siviilikohteiden kunnioituksen ja suoje-
lun takaamiseksi selkkauksen osapuolten on aina tehtävä ero siviiliväestön ja taistelijoiden
sekä siviilikohteiden ja sotilaskohteiden välillä ja suunnattava sotatoimensa vain sotilaskoh-
teisiin.”⁴¹⁵ ”Aseellinen toiminta on tarkoin rajoitettava sotilaskohteisiin. Sotilaskohteita ovat
sellaiset kohteet, joiden luonne, sijainti, tarkoitus tai käyttö muodostavat tärkeän osan sotilaal-
lisesta toiminnasta ja joiden täydellinen tai osittainen tuhoaminen, haltuunotto tai vaaratto-
maksi saattaminen merkitsee kulloinkin vallitsevissa olosuhteissa ratkaisevaa sotilaallista
hyötyä.”⁴¹⁶

Merisaarron yhteydessä alusta, joka rikkoo saartoa ja vastustaa haltuun ottoa (*capture*), voi-
daan pitää sotilaskohteena, koska alusten toiminnalla vaikutetaan sotilaalliseen toimintaan eli
merisaarron ylläpitoon. Alusten käyttäminen saarron rikkomiseen pyrkii tekemään saarrosta
tehottoman ja näin ollen lainvastaisen.⁴¹⁷ Jos merisaarto ei ole tehokas eikä siis näin ollen
laillinen, alusten toimintaan puuttuminen – saarron rikkomisen varjolla – saatettaisiin nähdä
rikkovan erotteluperiaatetta, joka on rikos sekä kansainvälisen, että useimmissa tapauksissa
myös kansallisen lainsäädännön nojalla.⁴¹⁸ Tilanteessa, jossa Israelin asettama merisaarto tul-
kittaisiin laittomaksi, Israelin asevoimia voitaisiin pitää syyllisenä tahalliseen hyökkäykseen
siviilikohdetta, tässä tapauksessa Mavi Marmaraa vastaan.⁴¹⁹

⁴¹⁵ Genèveen yleissopimusten lisäpöytäkirja kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemi-
sesta (I pöytäkirja). Artikla 48. Ks. lisää erotteluperiaatteesta esim. Yoram Dinstein. *The Conduct of
Hostilities under the Law of International Armed Conflict*. Cambridge University Press. 2014. s. 62 ja
Takamaa, Kari T. *Sotajuoni vai sotapetos? Oikeudellisesti sallitun ja kielletyn toiminnan rajankäyntiä*.
2004. s. 106.

⁴¹⁶ Genèveen yleissopimusten lisäpöytäkirja kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemi-
sesta (I pöytäkirja). Artikla 52.2.

⁴¹⁷ Wolff Heintschel von Heineggin artikkeli *Blockade* teoksessa *The Law of Armed Conflict and the
Use of Force: The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*. Editointi: Frauke
Lachenmann, Rüdiger Wolfrum. Oxford University Press. 2016. s. 131, kohta 47. Kirja on tarvittavilta
osin luettavissa sähköisesti osoitteessa <https://books.google.fi/>.

⁴¹⁸ Maritime Operational Zones. Center for Naval Warfare Studies. International Law Department.
United States Naval War College. 2013. s. 4–24. Erotteluperiaatteen rikkominen on oikeudenvastaista
toimintaa; erotteluperiaate vaatii tekemään eron siviiliväestön ja taistelijoiden välillä samoin kuin siviili-
ja sotilaskohteiden välillä. Hyökkäyksen saa laillisesti kohdistaa vain taistelijoihin ja sotilaskohteisiin.
Ks. lisää erotteluperiaatteesta esim. Yoram Dinstein. *The Conduct of Hostilities under the Law of In-
ternational Armed Conflict*. Cambridge University Press. 2014. s. 62 ja Takamaa, Kari T. *Sotajuoni vai
sotapetos? Oikeudellisesti sallitun ja kielletyn toiminnan rajankäyntiä*. 2004. s. 106.

⁴¹⁹ International Criminal Court. Situation on Registered Vessels of Comoros, Greece and Cambodia.
Article 53(1) Report. The Office of the Prosecutor. 6. November 2014. s. 60.

Alusta, joka rikkoo saartoa, voidaan pitää sotilaskohteena myös San Remon käsikirjan mukaan, jonka kohdassa 98 todetaan, että ”kauppa-alukset, joiden uskotaan kohtuullisin perustein rikkovan saartoa, voidaan ottaa haltuun.⁴²⁰ Kauppa-aluksia vastaan voidaan käyttää aseellista voimaa (*attack*), mikäli ne annetun varoituksen jälkeen selvästi vastustavat kiinniotta.” Myös pysäyttämiskäskyn noudattamatta jättäminen nähdään perusteena aseellisen voiman käytölle⁴²¹. Selvä vastustus edellyttää, että alukset toimivat tavalla, jolla on tai voi olla haittaava vaikutus⁴²² pysäyttävän tahon toimintaan. Pelkkää aluksen pakenemista kurssia muuttamalla ei katsota selkeäksi vastustamiseksi. Selvää pysäyttämisen ja kiinnioton vastustusta voidaan pitää puolueellisena, vihollista tukevana toimintana. Tämän seurauksena tällaiset alukset menettävät siviilistatuksensa ja niistä tulee laillisia sotilaskohteita, joiden tuhoamisen voidaan katsoa antavan tarkkaan määritellyn, ratkaisevan sotilaallisen hyödyn, koska toimenpiteen myötä merisaarroilta edellytettävä tehokkuus kyetään säilyttämään. Aseellinen vaikuttaminen tai hyökkäys voidaan kuitenkin toteuttaa vasta annetun ennakkovaroituksen jälkeen.⁴²³

Kuten aiemmin tuli ilmi, saattueen aluksille annettiin lukuisia suullisia varoituksia radioteitse. Seuraava voimankäytön askel olisi lähtökohtaisesti ollut varoituslaukausten ampuminen. Varoituslaukauksien tarkoituksena on tiedottaa saartoa rikkonutta alusta aikomuksesta käyttää voimakeinoja, jos alus ei pysähdy. Koska Israelin asevoimat eivät aikoneet Turkelin raportin mukaan missään vaiheessa käyttää voimaa itse aluksia vastaan, ei varoituslaukausten ampumista voitu vaatia ennen Israelin asevoimien toteuttamaa Mavi Marmaralle nousua.⁴²⁴

⁴²⁰ San Remo Manual s. 27, kohta 98.

⁴²¹ Yoram Dinstein. *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*. Cambridge University Press. 2014. s. 113.

⁴²² Eng. ”Effective contribution to the enemy’s military action”. Ks. esim: Yoram Dinstein. *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*. Cambridge University Press. 2014. s. 113.

⁴²³ Wolff Heintschel von Heineggin artikkeli *Blockade* teoksessa *The Law of Armed Conflict and the Use of Force: The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*. Editointi: Frauke Lachenmann, Rüdiger Wolfrum. Oxford University Press. 2016. s. 131, kohta 47. Kirja on tarvittavilta osin luettavissa sähköisesti osoitteessa <https://books.google.fi/>.

⁴²⁴ Turkelin raportti. s.223–224. Ks. myös: Graig H. Allen. *Limits on the Use of Force in maritime Operations in Support of WMD Counter-Proliferation Initiatives*. *International Law Studies – Volume 81*. *International Law Challenges: Homeland Security and Combating Terrorism*. Editors: Thomas McK. Sparks and Glenn M. Sulmasy. s. 99–101. Yhdysvalloilla (ainakin sen rajavartiolaitoksilla) on jo pitkään ollut näkemys, jonka mukaan varoituslaukauksia pidetään viestinä (eng. *signal*), eikä voimankäyttönä. Varoituslaukauksia ei ole suunnattu alusta, eikä ketään sen kyydissä olevaa henkilöä vastaan eikä siinä näin ollen ole voimankäyttöä. Kansainvälinen oikeus ei ole ottanut suoraa kantaa asiaan.

Turkelin raportissa pidettiin Mavi Marmaran kyydissä olleiden henkilöiden vastustusta – siis jo ennen alukselle tapahtunutta nousemista – riittävänä osoituksena siitä, että alus vastusti selkeästi kiinniottoa ja oli siten laillinen sotilaskohde, jota vastaan oltaisiin voitu kansainvälisen humanitaarisen oikeuden nojalla voitu käyttää aseellista voimaa.⁴²⁵ Se, minkä raportin laatijat tulkitsevat *riittäväksi osoitukseksi* kiinnioton vastustamisesta, pitää valitettavasti lukea rivien välistä. Näyttäisi siltä, että aluksen kieltäytyminen kurssimuutoksesta on se mihin raportissa viitataan, koska varsinainen fyysinen vastustus alkoi vasta alukselle nousun myötä ja tällöin päätös aluksen haltuunotosta pakkokeinoin oli jo luonnollisesti tehty.

Turkelin työryhmä korosti, että Israelin joukot eivät hyökänneet eli käyttäneet voimakeinoja saattueen *aluksia vastaan*. Heidän toimintansa oli suunnattu nimenomaan alusten haltuunottoon ja niiden ohjaamiseen pois heidän alkuperäisestä määränpäästään.⁴²⁶ Mielenkiintoisena yksityiskohtana mainittakoon se, että Israel ei itse asiassa edes käyttänyt Mavi Marmaran pysäyttämiseen niin paljoa aseellisia voimakeinoja, kuin kansainvälisen oikeuden säännöt olisivat mahdollistaneet. Yksi mahdollinen keino, suullisten varoitusten ja varoituslaukausten jälkeen, olisi ollut niin sanotun vaurioittavan tulen (eng. *disabling fire*⁴²⁷) ampuminen, jolla alus olisi yritetty saada pysähtymään mahdollisimman pienin vaurion. Kyseinen toiminta olisi kyläkin ollut kansainvälisen humanitaarisen oikeuden silmissä tulkittavissa yksiselitteisesti aseellisen voiman käytöksi. Israel ei halunnut Turkelin raportin mukaan käyttää tätä tässä tilanteessa sinänsä laillista keinoa, mahdollisten lukuisten siviiliuhrien vuoksi. Yhtenä syynä pidettiin myös sitä, että aluksille ei haluttu suoranaisesti aiheuttaa vahinkoa, eikä nykyaikaisen ison aluksen – ainakaan riittävän nopeasta – pysähtymisestä olisi mitään takeita, vaikkakaan sen voimansiirtojärjestelmiä kyettäisiinkin vaurioittamaan jossain määrin aseellisesti.⁴²⁸

⁴²⁵ Turkelin raportti. s.223.

⁴²⁶ Turkelin raportti. s.223.

⁴²⁷ Dictionary of Military and Associated Terms. US Department of Defense 2005. ”*The firing of ordnance by ships or aircraft at the steering or propulsion system of a vessel. The intent is to disable with minimum injury to personnel or damage to vessel.*” Määritelmä saatavissa osoitteesta: <https://www.thefreedictionary.com/disabling+fire>

⁴²⁸ Turkelin raportti. s.225.

Mitä mieltä Palmerin paneeli oli tästä kaikesta Mavi Marmaraan liittyvästä toiminnasta? Kuten jo edellisessä luvussa todettua, Palmerin paneeli tuli johtopäätökseen, jonka mukaan Israelilla oli täysi oikeus julistaa Gaza merisaartoon. Tästä luonnollisena seurauksena oli se, että Israelilla oli myös oikeus panna merisaarto täytäntöön eli käytännössä ylläpitää saarto.⁴²⁹ Jotta Israel voisi ylläpitää laillista merisaartoa, sen oli oltava tehokas, joten saartoa oli puolustettava tehokkuuden säilyttämiseksi. Tällainen saarron puolustaminen voidaan toteuttaa kansainvälisillä vesillä, ja se voidaan toteuttaa myös väkisin, jos alus sitä vastustaa. Palmerin paneeli ei nähnyt tässä asiassa pienintäkään epäselvyyttä.⁴³⁰ Todellinen kysymys onkin se, toteutettiinkö nämä toimenpiteet asianmukaisesti ja sopivaa voimaa käyttäen, tilanteessa vallinneissa olosuhteissa?

Palmerin paneeli kyseenalaistaa sen, oliko Israelin merivoimien järkevää nousta saattueen aluksille juurikin toteutuneena ajankohtana ja kyseisessä paikassa. Paneeli kritisoi seuraavia esille nostamia tosiasioita: 1) Aluksille nousu toteutettiin yllätyksellisesti, ilman välitöntä ennakkovaroitusta; IDF ei missään vaiheessa ilmoittanut aikomuksistaan nousta saattueen aluksille väkisin; 2) Viimeinen varoitus saattueen aluksille viestitettiin radiolla ainakin kaksi ja puoli tuntia alukselle nousun aloitusta; 3) Saattueen aluksia ei missään vaiheessa pyydetty myöskään pysähtymään ja sallimaan alukselle nouseminen; 4) Varoituslaukauksia ei ammuttu alusten toiminnan muuttamiseksi.⁴³¹

Saattueen aluksille nouseminen ilman välitöntä ennakkovaroitusta tai aluksen suostumusta ja niinkin merkittävän voiman käyttö saattuetta vastaan oli paneelin mielestä ylimitoitettu reaktio. Saattuetta kohdeltiin ikään kuin se olisi välitön sotilaallinen uhka Israelille. Tilanne oli kaukana siitä.⁴³² Itse asiassa Turkelin raportissa todettiin, että merkittävää väkivaltaista vastustusta aluksille nousun suhteen ei ollut odotettavissa.⁴³³

⁴²⁹ Palmerin raportti s. 51.

⁴³⁰ Palmerin raportti s. 52.

⁴³¹ Palmerin raportti s. 52.

⁴³² Palmerin raportti, s. 53.

⁴³³ Turkelin raportti, s. 279.

Päätös aluksille nousemisesta toteutuneella tavalla oli Palmerin paneelin mielestä merkittävänä syynä sille mitä tapahtui. Paneeli yhtyy Turkelin raportissa esitettyyn näkemykseen, jonka mukaan selkeämmät varoitukset ja hallitumpi voimankäyttö olisivat saattaneet auttaa välttämään tapahtuneen väkivaltaisen yhteenoton.⁴³⁴ Täsmällinen ennakkovaroitus siitä, että aluksille tullaan nousemaan, mikäli ne eivät pysähdy välittömästi, olisi ollut paneelin mielestä todellakin paikallaan. Myös varoituslaukausten käyttäminen – kuten laukaukset hallitusti sivuun alusten keulasta – oltaisiin nähty asianmukaisena, sopivan varovaisena menetelmänä, etenkin kun otetaan huomioon saattueen aluksissa, erityisesti Mavi Marmarassa olleiden matkustajien määrä.⁴³⁵

Palmerin raportin loppupäätelmän mukaan operaatio olisi pitänyt suunnitella paremmin ja toteuttaa eri tavalla. Oli ennakoitavissa, että alukseen nouseminen toteutuneella tavalla, aiheuttaisi fyysistä vastustusta aluksella olevien toimesta, joka puolestaan aiheuttaisi kasvaneen riskin henkilötappioille. Tällainen skenaario olisi pitänyt ottaa nimenomaisesti huomioon operaation suunnittelussa. Palmerin paneeli yhtyy myös Turkelin raportissa esitettyyn huomautukseen, jonka mukaan operaatiosta olisi pitänyt vetäytyä ja arvioida käytössä olevat vaihtoehdot uudelleen, kun moottoriveneistä toteutettu ensimmäinen nouseminen alukselle kohtasi rajua vastustusta. Vaihtoehtoisen suunnitelman toimeenpanolla, heti ilmaantuneen vastarinnan jälkeen, olisi saatettu välttää myöhemmät tapahtumat. Palmerin paneeli pitää valitettavana, että operaatiota jatkettiin näistä ilmeisenä pidettävistä olosuhteista huolimatta.⁴³⁶

Vaikka ihmisillä on oikeus ilmaista poliittisia näkemyksiään, Palmerin raportissa tullaan päätelmään, jonka mukaan saattue toimi holtittomasti yrittäessään rikkoa merisaartoa. Suurimmalla osalla saattueeseen osallistuneista henkilöistä ei ollut väkivaltaisia aikomuksia, mutta saattueen organisoijien, erityisesti IHH:n (Humanitarian Relief Foundation⁴³⁷) toiminnan tavoitteet ja todellinen luonne herättävät epäilyksiä.⁴³⁸

⁴³⁴ Palmerin raportti, s. 53. Ks. myös Turkelin raportti, s. 273.

⁴³⁵ Palmerin raportti, s. 53–54.

⁴³⁶ Palmerin raportti, s. 53. Ks. myös Turkelin raportti, s. 273–274.

⁴³⁷ IHH on turkkilainen kansalaisjärjestö, joka toimii 135 maassa ja on itsensä mukaan omistautunut kokonaan humanitaarisille tavoitteille. Useat todisteet kuitenkin viittaavat siihen, että IHH toimii Turkin hallituksen ohjaamana tahona Lähi-idän ja Kaakkois-Aasian konfliktialueilla. Israel on pitänyt sitä terroristijärjestönä vuodesta 2012 lähtien, ja Euroopassa sitä on syytetty Al-Qaidan keskeiseksi logistiseksi tukijaksi. Ks. esim: Ahmet S Yayla. IHH: The Nonprofit Face of Jihadism. ICT, the International Institute for Counter-Terrorism. 2019. s. 2. Saatavissa internetistä:

https://www.researchgate.net/publication/333164206_IHH_The_Nonprofit_Face_of_Jihadism.

Ks. lisää IHH-järjestöstä: <https://www.ihh.org.tr/en>

⁴³⁸ Palmerin raportti s. 48.

Mitä seurauksia Israelin asevoimien toiminnasta, käytännössä saattueen pysäyttämisestä oli Gazan humanitaariselle tilanteelle? Näyttäisi siltä, että vaikutukset jäivät lähes olemattomiksi eikä niiden voida katsoa vaikuttaneen merkittävästi Gazan siviiliväestöön. Saattueeseen kohdistetun operaation jälkeen, sen kuljettamat humanitaariset tarvikkeet päätyivät kyllä lopulta Gazaan. Alukset kuljetettiin ensin Ashdodiin, jossa niiden lasti purettiin ja tarkastettiin. Israel ilmoitti toimittavansa aluksilta takavarikoidut humanitaariset tarvikkeet Gazaan, lukuun ottamatta tiettyjä kiellettyjä tarvikkeita, kuten sementtiä. Hamas kieltäytyi aluksi sallimasta tavaroiden siirtämistä Gazaan. Diplomaattisten neuvottelujen jälkeen, rahti saatiin kuitenkin toimitettua Gazaan YK:n valvonnassa ja koordinoimana.⁴³⁹

Vaikuttaa siltä, että Freedom Gaza-saattueen organisoijat ja osallistujat pyrkivät ensisijaisesti kiinnittämään maailman huomion Israelin tiukan (maa)rajanylityspolitiikan humanitaarisiin vaikutuksiin, ei niinkään merisaarron olemassaoloon. Syy siihen, miksi asia nousi otsikoihin nimenomaan merisaarto edellä, oli se, että aktivistit pyrkivät saamaan maailman huomion tuomalla humanitaarisilla tarvikkeilla lastatut alukset Gazan alueelle meritse, merisaarron läpi, eikä maanteitse, maarajojen kautta. Merisaarron rikkomuspyrkimys – onnistui se tai ei – tarjosi ainutlaatuisen mahdollisuuden saada asialle laajaa kansainvälistä huomiota ja julkistaa kaikille Israelin harjoittama laajempi, Gazaa koskeva kokonaisvaltainen saartopolitiikka.⁴⁴⁰ Tämä ikävästi päättynyt yritys aikaansai kyllä valtavasti Israeliin kohdistuvaa voimakasta kritiikkiä kansainväliseltä yhteisöltä ja eri järjestöiltä. Israelin toteuttamaan saartopolitiikkaan tämä ei ole kuitenkaan tiettävästi suuremmin vaikuttanut.

⁴³⁹ International Criminal Court. Situation on Registered Vessels of Comoros, Greece and Cambodia. Article 53(1) Report. The Office of the Prosecutor. 6. November 2014. s. 57.

⁴⁴⁰ Ks. lisää Turkelin raportti. s.66 ja 278. Halu kääntää maailman huomio Gazan tilanteeseen oli toki julkistettu saattueen organisoijien toimesta jo ennen matkan toteuttamista. Palmerin raportin mukaan ainoastaan kolmella saattueen kuudesta aluksesta oli merkittäviä määriä humanitaarisia tarvikkeita lastinaan. Mavi Marmaran kyydissä olevien humanitaaristen tarvikkeiden määrä oli puolestaan vähäinen. Monet näistä tarvikkeista rajoittuivat matkustajien henkilökohtaisissa matkatavaroissa kuljetettaviin elintarvikkeisiin ja leluihin. Jos saattueella olisi ollut puhtaasti halu kuljettaa humanitaarista tukea Gazaan, on vaikea ymmärtää, miksi aluksilla oli niin monta matkustajaa kyydissä. Lisäksi aluksilla olleiden toimittajien suuri lukumäärä vahvistaa sitä päätelmää, että saattueen ensisijaisena tarkoituksena oli nimenomaan julkisuuden hankkiminen. Ks. esim. Palmerin raportti s. 46–47.

10. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa esitetään tutkimuksen keskeisimmät havainnot ja johtopäätökset. Muutamia yksittäisiä johtopäätöksiä on esitetty jo aiemmin tutkimuksen edetessä, aiempien lukujen yhteydessä. Myös vastaukset diplomityön tutkimuskysymyksiin löytyvät pääosin tutkimuksen aiemmista luvuista, mutta niitä käsitellään myös tässä luvussa.

10.1. Kaikki tiet vievät San Remoon

Alkusysäyksen merisaarron oikeusääntöjen kehittymiselle antanutta vuoden 1856 Pariisin julistusta tarkennettiin merkittävästi vuoden 1909 Lontoon julistuksen tekstissä. Merisaarron oikeussäännöt ovat pysyneet tämän jälkeen pohjimmiltaan varsin muuttumattomina. Tämän tutkimuksen kannalta erittäin tärkeä yksittäinen teos, San Remon merioikeuden käsikirja – vaikka onkin pohjimmiltaan ”vain” tapaoikeuden koonnos – perustuu merisaarron oikeussääntöjen osalta pääsääntöisesti Pariisin ja Lontoon julistuksiin sekä taustalla vaikuttaviin 1900-luvun alussa solmittuihin valtiosopimuksiin. Muu lähdeaineistossa esille noussut ja tutkimuksessa laajalti viitattu kirjallisuus kuten *USA:n Commander’s Handbook* sekä Iso-Britannian *UK Manual* pohjautuvat puolestaan pääsääntöisesti lähes kaikessa merisaartoon liittyvässä informaatiossaan San Remon käsikirjaan. Mavi Marmaran tapauksen pohjalta laadittuja raportteja tutkiessani huomasin myös niiden nojaavan suurelta osin San Remon käsikirjaan. Toki edellä mainitussa materiaalissa oli viitattu toisinaan myös muihin taustalla vaikuttaviin virallisiin valtiosopimuksiin, kuten Haagin ja Geneven sopimuksiin. Näyttäisi kuitenkin siltä, että San Remon käsikirja on ensisijainen oikeuslähde mistä merisaarron oikeussääntöjä sekä niihin liittyviä valtion oikeuksia ja velvollisuuksia kannattaa tällä hetkellä etsiä, mikäli tieto on tarpeen saada nopeasti ja kootussa muodossa. Toki, mikäli asia ja taustalla vaikuttava historia kiinnostaa enemmän, on syytä mennä myös tiedon alkulähteelle eli valtiosopimusten pariin. San Remon käsikirja on joka tapauksessa vakiinnuttanut paikkansa merisotaoikeuden sääntöjen keskiössä, ihan kuten sen kirjoittaneet laki- ja merisodan asiantuntijat halusivatkin.

10.2. Merisaarron laillisuuskysymys

On kiistatonta, että hyvin suunniteltu ja toteutettu merisaarto voi vaikuttaa suuresti saarretun valtion tai tietyn alueen sotilaallisiin valmiuksiin. Se on ollut ja on edelleen erittäin tehokas tapa käydä sotaa samalla kun se pitää fyysiset vahingot valtion infrastruktuurille ja omaisuu-

delle pieninä. Vaikka merisaarto sodankäyntimenetelmänä saattaa antaa vaarattomamman ja vähemmän väkivaltaisen ensivaikutelman verrattuna muihin kineettisempiin sodankäyntimenetelmiin, se on osoittautunut yhdeksi nykypäivän tappavimmista keinoista vaikuttaa sodan toiseen osapuoleen. Toisen valtion kauppameriliikenteen ja siitä seuraavan talouden tukahduttamisen vaikutukset ovat usein osoittautuneet yhtä tuhoisiksi siviiliväestölle kuin vihollisen sotilaalliselle toiminnallekin. Merisaarron rauhallinen ja tyyni julkisivu peittää helposti alleen sen tuhoisan ja tappavan todellisen luonteen.

Aiemmin tekstissä käsiteltiin erotteluperiaatetta, jonka mukaan on aina tehtävä ero siviili- ja sotilaskohteiden välillä. Näyttäisi siltä, että merisaarron osalta tämä vaatimus toteutuu heikosti. Voidaan perustellusti todeta, että merisaarto on sodankäyntimenetelmä, joka saattaa rikkoa valitettavan useissa tapauksissa tätä kansainvälisen humanitaarisen oikeuden peruseriaatetta. Toki olemassa olevat oikeussäännöt pyrkivät ottamaan tähän kantaa ja osaltaan parantamaan tilannetta. Uskon, että mikäli selkkauksessa noudatettaisiin tarkasti olemassa olevia oikeussääntöjä siviiliväestön suojelun suhteen, voisi merisaarron toteuttaa varsin hallitusti, siten, että vaikutukset siviiliväestön hyvinvoinnille ja elinolosuhteille voitaisiin pitää mahdollisimman pienenä. Gazan tilanteen osalta, tilanne ei ole niin yksiselitteinen, koska suurimmat vaikutukset siviiliväestölle ovat tulleet Israelin toteuttamasta kokonaisvaltaisesta saartopolitiikasta, eikä juurikaan pelkästä merisaarrosta. Mikäli maarajat eivät päästä tarvittavia humanitaarisia tarvikkeita läpi, on seurauksena luonnollisesti puutetta ja kurjuutta. Merisaartoa tai oikeastaan mitä tahansa saartoa voidaan pitää laillisena sodankäyntimenetelmänä vain, jos sen vaikutuksia siviileihin voidaan lieventää ja jossain määrin jopa poistaa. Tällaisessa tilanteessa myös vaadittu erotteluperiaate toteutuisi.

Gazan merisaarron laillisuutta tarkastellessa, tässä tutkimuksessa esiin nousi useammankin kerran tarve erottaa merisaarto Israelin harjoittamasta kokonaisvaltaisesta saartopolitiikasta. Eri raporteissa, artikkeleissa ja mediassa useat Israelin toimintaa rajuin sanakääntein syyttäneet tahot eivät pääsääntöisesti ole osanneet tai halunneet erottaa näitä kahta tekijää toisistaan. Näyttäisi kuitenkin vahvasti siltä, että Israelin asettama merisaarto on kansainvälisoikeudellisesti laillinen. Mitään suoranaisesti merisaarron asettamiseen tai ylläpitämiseen liittyvää velvollisuutta tai vaatimusta ei tämän tutkimuksen perusteella pystytty osoittamaan laiminlyödyksi. Yksinään merisaarrolla ei voida nähdä olevan juurikaan vaikutusta Gazan humanitaariseen tilanteeseen. Israelin toteuttamaa saartopolitiikkaa on luonnollisesti helppo arvostella, koska se vaikuttaa olevan se ”oikea syyllinen”, joka on aiheuttanut Gazan heikon humanitaarisen tilanteen. Ennen kuin Israelin voi leimata syylliseksi kaikkeen, on toki muistettava myös Israelin toimintaan vaikuttaneet tekijät. Israelin näkökulmasta taustalla on Hamasin

toiminta, joka uhkaa Israelin valtion ja kansan turvallisuutta. Tähän on pakko reagoida jotenkin. Gazan ja Israelin välinen selkkaus ja sen vaikutukset niin Gazan siviiliväestölle kuin Israelin valtiollekin ovat joka tapauksessa kestäättömiä. Ottamatta jyrkkää kantaa lainopillisiin näkökulmiin tai syyllisyyskysymyksiin, tilanne pitäisi saada rauhoitettua pian.

Kuten todettua, kauppa-alukset, joiden uskotaan kohtuullisin perustein rikkovan saartoa, voidaan ottaa haltuun. Oikeuslähteiden kautta ei kuitenkaan suoranaisesti tule ilmi, se voidaanko saarron rikkomisesta epäilty alus ottaa haltuun ennen asianmukaisen alustarkastuksen suorittamista. San Remon käsikirjan sekä neljä vuotta sen ilmestymisen jälkeen laaditun *Helsinki Principles*⁴⁴¹-asiakirjan sisällön mukaan asian voisi tulkita siten, että sodan osapuolen sotalaus voi ottaa kauppa-aluksen haltuunsa heti kun syntyy kohtuullinen epäily saarron rikkomuspyrkimyksestä, ilman minkäänlaista alustarkastusta, jonka avulla asia voitaisiin saada varmistettua. Se mikä jää valitettavasti epäselväksi, on kohtuullisen epäilyn tarkempi määritelmä. Paras tutkimuksessani löytämäni epävirallinen määritelmä kohtuulliselle epäilylle on U.S Naval War Collegen tutkija, komentajakapteeni James Farrantin esittämät tunnusmerkit: aluksen tarpeettoman tuntuinen oleskelu saartoalueen rajan läheisyydessä, alus ei vastaa saartavan osapuolen radioviestintään, aluksen navigointivalojen käyttämättä jättäminen pimeällä tai muut salaamis- ja piilotteluyritykset olisivat luultavasti kaikki perusteltuja syitä kohtuullisen epäilyn muodostamiseksi⁴⁴². Tässä tutkimuksessa tarkasteltu vuoden 2010 Mavi Marmaran tapauksen osalta asia oli tosin täydellisen selkeä, koska saattue ilmoitti jo etukäteen yhdeksi tavoitteekseen Gazan merisaarron rikkomisen.

Tähän samaan problematiikkaan liittyy myös merisaarron ns. täytöntöönpanopaikka eli käytännössä se, millä etäisyydellä saarto voidaan toteuttaa saartoalueen rajasta. Osa lakiasiantuntijoista ehdottaa, että merisaarto voitaisiin panna täytöntöön vain saartolinjan läheisyydessä, toiset ovat sitä mieltä, että valtio, joka on asianmukaisesti asettanut saarron, voi panna sen täytöntöön missä tahansa se haluaa, kunhan vain voi osoittaa, että kohteena oleva alus on rikkomassa merisaartoa. Viralliset oikeuslähteet eivät ota asiaan selkeää kantaa eli laki asian suhteen on siis edelleen epäselvä. Asia nousi voimakkaasti esille myös Mavi Marmaran tapauksessa, koska Israelin asevoimat iskivät Mavi Marmaraan verrattain kaukana – 64 meripe- ninkulman päässä saartolinjasta. Saarron kaukana tapahtuvaa toimeenpanoa kritisoitiin muun muassa Turkin valtion sekä Palmerin raporteissa. Voidaan olla montaa mieltä siitä, oliko taus-

⁴⁴¹ Committee on Maritime Neutrality. "Final Report: Helsinki Principles on Maritime Neutrality: Report of the 68th Taipei, Taiwan Conference, 24–30 May 1998." Teoksessa: In the Laws of Armed Conflicts: A Collection of Conventions, Resolutions, and Other Documents. 4th rev. ed. Edited by Dietrich Schindler and Jiri Toman, 1425–1430. Boston: Martinus Nijhoff. 2004. Kohta 5.2.10.

⁴⁴² James Farrant. The Gaza Flotilla Incident and Modern Law of Blockade. Naval War College Review, Vol 66, No 3. U.S. Naval War College Press. 2019. s. 88.

talla Israelin todellinen sotilaallinen välttämättömyys vai olisiko samaan lopputulokseen voitu päästä myös antamalla saattueen tulla lähemmäksi varsinaista saartoaluetta ja aloittaa vasta-toimet vasta sitten.

Näyttäisi siltä, että mikäli merisaarron varhaisen täytäntöönpanon kysymys jätetään syrjään, ei ole epäilystäkään siitä, etteikö Israelin operaation komentaja olisi isossa kuvassa toiminut lain puitteissa päättäessään ottaa haltuun Gazan merisaarron rikkomista pyrkivät alukset. On toki selvää, että pureuduttaessa tapauksen yksityiskohtiin, on mahdollista löytää useita pienempiä tekijöitä, jotka olisi voinut toteuttaa eri tavalla turhien henkilötappioiden välttämiseksi. Nämä on käsitelty tarkemmin edellisissä luvuissa.

Ei ole olemassa mitään viitteitä siitä, etteikö Israelin asettama merisaarto olisi ollut sekä tehokas, että puolueeton. Israelin viranomaiset ovat pysäyttäneet merisaarron asettamisesta lähtien kaikki alukset, jotka ovat yrittäneet päästä saarretulle alueelle. Ei ole viitteitä myöskään siitä, että, Israel olisi estänyt vapaan pääsyn Israelin ja Hamasin välisen selkkauksen näkökulmasta puolueettomien valtioiden rannikoille ja satamiin.

James Farrant tuli vuonna 2014 artikkelissaan *Modern Maritime Neutrality Law* johtopäätökseen, että merisaarron puolueettomuusvaatimus on jo aikansa elänyt. Hänen mukaansa harkinnanvarainen merisaartojen täytäntöönpano mahdollistaisi niiden tehokkaan ylläpitämisen, mutta sillä olisi todennäköisesti vähemmän vaikutuksia puolueettomiin kaupankävijöihin sekä saarretun alueen väestöön.⁴⁴³ Hän tarkoittanee sitä, että sodanosapuolen sota-aluksilla olisi tällöin paremmat mahdollisuudet kyky vaikuttaa saartoalueelle suuntautuvaan kauppameriliikenteeseen siten, että osa aluksista voitaisiin päästää harkinnanvaraisesti saarron läpi, jos aluksen lastin ei voitaisi katsoa hyödyttävän vastapuolta sotilaallisesti. Tämä luonnollisesti helpottaisi alueen siviiliväestön tilannetta. Gazassa tämän tyyppinen ratkaisu olisikin epäilemättä toimiva, mikäli Gazassa olisi suurempi, kauppa-aluksille soveltuva satama. Vaikka Gazan satamarakenteiden puutetta onkin kritisoitu useaan kertaan tämänkin tutkimuksen aikana, on kuitenkin selvää, että Gazan merisaarto on heikentänyt merkittävästi Hamasin kykyä toimittaa aseita ja muuta vastaavaa materiaalia meritse Gazan alueelle. Siinä suhteessa merisaarto on osoittanut toimivuutensa. Pitääkin erottaa toisistaan varsinainen laajamittaisempi laivoilla toteutettava kauppamerenkulku ja pienemmällä venekalustolla toteutettu aseiden laitton toimittaminen alueelle.

⁴⁴³ Farrant, James. *Modern Maritime Neutrality Law*. International Law Studies 2014. U.S. Naval War College. 2014. s. 305.

Israelin toimet *Gaza Freedom*- saattuetta kohtaan osoittavat, että sotasaalismenettely ei ole enää nykyään välttämätön osa aluksen haltuunottoa. Näyttäisikin siltä, että sotasaalismenettelyt merisaarron yhteydessä ovat toisen maailmansodan jälkeisten aseellisten selkkausten perusteella jäämässä yhä vähemmälle⁴⁴⁴. Alukset, lasti ja miehistö voidaan yksinkertaisesti palauttaa omistajilleen ilman takavarikointia, kuten vuoden 2010 *Gaza Freedom Flotilla*- tapaus osoitti. Kauppa-aluksen haltuunotto on riskialtista sekä resursseja vievää. Sodanosapuolelle voi usein olla järkevämpää ohjata alus yksinkertaisesti pois saartoalueen läheisyydestä ilman alustarkastusta, haltuunottoa ja siitä seuraavaa virallista sotasaalismenettelyä. Näin onkin pääsääntöisesti toimittu Israelin asevoimien toimesta Gazan merisaarron voimassaolon aikana. Tällöin on tosin hyväksyttävä se, että tämänkaltaisella menettelyllä ei saada varmuutta mahdollisesta sotakieltotavaran kuljettamisesta tai muusta ei-puolueettomasta toiminnasta.

Näyttäisi vahvasti siltä, että miehitystilannetta ei voi aikaansaada ilman ”boots on the ground”-asetelmaa.⁴⁴⁵ Vaikka tosiasiallista hallintaa ei voi miehitystilanteen alussa saavuttaa pelkästään ilmasta tai mereltä käsin, voidaan sitä mahdollisesti ylläpitää muilla keinoin. Mikäli Gazan aluetta ja Länsirantaa pidetään yhtenä miehitettyinä alueena, tällöin Gazan voitaisiin nähdä edelleen olevan Israelin tosiasiallisen hallinnan alaisuudessa, ainakin suurelta osin ja siten myös miehitettyinä Israelin maajoukkojen vetäytymisestä huolimatta. Vaikka Gazaa pidettäisiin omana, Länsirannasta erillisenä alueenaan, tosiasiallisen hallinnan ylläpitäminen maa-, meri- ja ilmasaarron keinoin näyttäisivät edelleenkin puoltavan Gazan miehityksen voimassaoloa. Oli kummin päin tahansa, voidaan varmuudella sanoa, että Israel ei ole vielä kään pessyt täysin käsiään Gazan alueen tilanteesta. Huolimatta yksipuolisesta vetäytymisestä ja Gazan alueen hallinnon luovuttamisesta palestiinalaisille, Israel ei ole menettänyt tai luopunut tosiasiallisen hallinnan erilaisista keskeisistä osatekijöistä. Asia tuntuu edelleen säilyvän monimutkaisena ja on helppo ennustaa väittelyn jatkuvan miehityskysymyksen osalta entiseen malliin vielä pitkään.

Kysymys, joka jäi Israelin asettaman merisaarron laillisuuden tarkastelussa raporttien ja akateemisten artikkeleiden osalta huomattavan vähälle; voiko valtion asettama merisaarto kohdistua *sen itsensä* miehittämälle alueelle? Jos lähdetään näkemyksestä, jonka mukaan Israel edelleen miehittää Gazan aluetta, esitetyn kysymyksen vastauksella on perustavanlaatuisia vaiku-

⁴⁴⁴ Esimerkiksi Iso-Britannia ei ole käyttänyt sotasaalismenettelyä moneen vuoteen, eikä se heidän arvionsa mukaan todennäköisesti tee niin tulevaisuudessakaan. Britit ovat lähtökohtaisesti pitäneet Iso-Britannian asevoimien toimesta haltuunotettua alusta Hänen Majesteettinsa hallituksen omaisuutena. Ks. UK Manual, s. 331, kohta 12.78.1. Yoram Dinstein on kritisoinut tätä Iso-Britannian sotasaalistuomioistuimen ohittavaa näkemystä kovin sanankääntein teoksessaan *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*. Cambridge University Press. 2014. s. 248.

⁴⁴⁵ Ks esim: Yoram Dinstein. *The International Law of Belligerent Occupation*. Cambridge University Press. Second Edition. 2019. s. 301.

tuksia Israelin asettaman merisaarron laillisuuskysymykseen. Lontoon 1909 julistuksen 1. artiklassa todettiin, että valtion asettama merisaarto ei saa ulottua vastustajan (tai sen miehittämien) satamien ja rannikon ulkopuolelle. Vuoden 1913 *Manual of the Laws of Naval War* on Lontoon julistuksen kanssa samoilla linjoilla ja sen mukaan vihollisen ja sen miehittämät alueet ovat kansainvälisen oikeuden mukaan asetettavissa merisaartoon sodan toisen osapuolen toimesta⁴⁴⁶. Asiaa pohdittiin tarkemmin vuonna 1939 ilmestyneessä *The American Journal of International Law:n* julkaisussa. Siinä tultiin johtopäätökseen, jonka mukaan ”on kyseenalaista voiko sodanosapuoli asettaa itse miehittämälleen alueelle merisaarron”⁴⁴⁷. Vuonna 1994 ilmestyneessä San Remon käsikirjassa ja nykyaikaisissa asevoimien käsikirjoissa⁴⁴⁸, ei viitata enää lainkaan itse miehitetyn alueen ns. saartokieltoon. Näyttäisi siis siltä, että asia on edelleen tulkinnanvarainen ja sen asema osana merisotaoikeutta on jossain määrin kyseenalainen. Vaikka yli satavuotiaalla Lontoon julistuksella on edelleen paikkansa osana kansainvälistä tapaoikeutta, sitä ei välttämättä voida pitää kaikilta osin luotettavana lähteenä, ottaen huomioon sen, että tuoremmat lähteet eivät mainitse asiasta enää mitään. Mikäli lähdetään kuitenkin siitä tulkinnasta, että merisaartoa ja miehitystä ei voida toteuttaa samanaikaisesti, saman osapuolen toteuttamana, ja Israelin nähdään yksiselitteisesti miehittävän Gazaa, olisi Gazan merisaarto ollut alusta alkaen laitton ja tämän seurauksena myös Mavi Marmaran kansainvälisillä vesillä tapahtunut haltuunotto.

Tässä tutkimuksessa käytetyssä lähdemateriaalissa itse asiassa ainoa taho, joka käsitteli edellä mainittua merisaarron ja miehityksen välistä poikkeuksellista asetelmaa oli University College Londonin opettaja Douglas Guilfoyle julkaisussaan *The Mavi Marmara Incident and Blockade in Armed Conflict* vuonna 2011. Hän toteaa osuvasti, että ottaen huomioon viimeimpien oikeuslähteiden kannan asiaan liittyen tai itse asiassa niiden puuttumisen, onkin varmasti hyödyllisempää käsitellä olemassa olevia tosiasioita NIAC vs. IAC asetelman ja siihen liittyvän lainsäädännön kautta⁴⁴⁹. Toisaalta, kuten tutkimuksen aiemmissa luvuissa on tullut ilmi, ei tämänkaltainen tarkastelukaan ole Israelin ja Hamasin tilanteessa missään määrin helppoa, varsinkin kun yhtenäisen näkemyksen saavuttaminen näyttää olevan äärettömän hankalaa maailman johtavien lakiasiantuntijoidenkin toimesta.

⁴⁴⁶ *Manual of the Laws of Naval War*. Oxford. 9 August 1913. Artikla 30.

⁴⁴⁷ *The American Journal of International Law*, 1939, Vol. 33, Supplement: Research in International Law (1939), pp. 689-750. Section 9: Maritime Blockade. Cambridge University Press. 1939. Saatavilla internetistä: <https://www.jstor.org/stable/pdf/2213532.pdf>. s. 692. Suomenos on tutkijan oma.

⁴⁴⁸ Kuten esimerkiksi USA:n Commander's Handbook ja Iso-Britannian UK Manual.

⁴⁴⁹ Douglas Guilfoyle. *The Mavi Marmara Incident and Blockade in Armed Conflict*. *The British Yearbook of International Law*, Volume 81, Issue 1, 2011. s. 184–185.

On mielenkiintoista nähdä, voiko merisaarto olla tulevaisuudessa laillinen sodankäyntimenetelmä myös kansainvälistä luonnetta vailla olevassa aseellisessa selkkauksessa (NIAC). Gazan merisaarron ja Mavi Marmaran tapauksen pohjalta laadittujen raporttien perusteella se ei ole tosin toteutumassa ihan lähiaikoina. Mikään raporteista ei nimittäin loppujen lopuksi tullut johtopäätökseen, että selkkaus olisi kansainvälistä luonnetta vailla oleva aseellinen selkkaus, johon kuitenkin sovellettaisiin merisaarron oikeussääntöjä. Kaikki päättelivät selkkauksen olevan kansainvälinen tai ainakin lähempänä sitä.

10.3. Merisaarron täytäntöönpanosta ja saartavan osapuolen vastuusta

Jotta merisaarron tehokkuusvaatimusta kyettäisiin ylläpitämään, antaa se saartavalle osapuolelle oikeuden ja samalla myöskin velvollisuuden käyttää asianmukaista voimaa merisaarron täytäntöönpanoksi. Tämä edellyttää selkeitä voimankäytön säädöksiä, jotta vastuussa olevalla komentajalla on tilanteeseen soveltuvat oikeudet vaikuttaa nopeastikin aluksen toimintaan, joka esimerkiksi vastustaa alustarkastusta, haltuunottoa tai pyrkii rikkomaan merisaartoa. Voimankäytön oikeudet ja säädökset on oltava riittävän ketteriä vastaamaan tätä tarvetta ja samalla säilyttämään saartavan osapuolen toiminta poliittisesti hyväksyttävällä tasolla.

Saartavan joukon toiminnassa korostuu tasapainoilu saarron tehokkuuden varmistamisen ja saarron toimeenpanon, kuten pakkokeinojen liian innokkaan käytön välillä. Lähtökohtaisesti alus voidaan ottaa haltuun, jos on perusteltu syy epäillä, että se rikkoo tai yrittää rikkoa saartoa. On selvää, että saartorajan ylittäminen tai sen yrittäminen muodostaa riittävät perusteet. Päättäessään tarvittavista toimista epäiltyä alusta kohtaan, saartava osapuoli voi olettaa, että aluksella on tieto merisaarron olemassaolosta, kun siitä on aiemmin ilmoitettu asianmukaisesti.

Laki on verrattain yksiselitteinen kauppa-aluksen haltuunoton osalta, mikäli kyseessä on selkeä merisaarron rikkomuspyrkimys. Saartavan joukon komentajan on kuitenkin tehtävä päätös siitä, miten kohdella aluksen miehistöä tai matkustajia, jotka vastustavat alukselle nousevia sotilaita aluksen haltuunoton yhteydessä. Erotteluperiaate antaa asiaan yhden, tosin hyvin mustavalkoisen näkökulman; vain taistelijat saavat olla aseellisen vaikuttamisen kohteena ja siviilejä on suojeltava hyökkäyksiltä. Merisodan oikeussäännöt eivät suoranaisesti anna tähän tarkempaa vastausta.

Asia on pohtimisen arvoinen myös siksi, että saartavan joukon komentaja joutuu pohtimaan toimintavaihtoehtojaan käytännössä yksinomaan kauppa-alusten kanssa⁴⁵⁰, toisin sanoen alusten, joiden miehistö koostuu siviileistä. Tämän vuoksi lähtökohtana on oltava, että saartoa rikkovalla aluksella olevat henkilöt ovat siviilejä, joita on suojattava hyökkäyksiltä, elleivät he suoranaisesti osallistu vihollisuuksiin. Jotta tietty teko voidaan Kansainvälinen Punaisen Ristin komitean mukaan luokitella suoraksi osallistumiseksi vihollisuuksiin, sen on täytettävä seuraavat kriteerit:

- Teon on todennäköisesti vaikutettava haitallisesti aseellisen selkkauksen osapuolen sotilaallisiin operaatioihin tai sotilaalliseen valmiuteen tai vaihtoehtoisesti se aiheuttaa kuoleman, loukkaantumisen tai henkilöiden ja materiaalin tuhoutumisen
- Tehdyn teon ja aiheutetun vahingon välillä on oltava suora syy-yhteys.
- Teko on suunniteltu nimenomaan aiheuttamaan vahinkoa selkkauksen toiselle osapuolelle⁴⁵¹

Tämän valossa näyttäisi siltä, että mikäli siviileiden toiminta aluksella täyttää yllä olevat määritelmät, voi saartojoukkojen komentaja kohdistaa heitä kohtaan laillisesti hyökkäystoimenpiteitä. Mikäli suoran osallistumisen kriteerit eivät täyty, ainoa voima mitä aluksen miehistöä vastaan voidaan käyttää, on itsepuolustus. Alukseen nousevalla osastolla on luonnollisesti aina oikeus käyttää oikeasuhteista ja välttämätöntä voimaa itsepuolustukseksi tai muiden puolustamiseksi. Tilanne Mavi Marmaran kannen tapahtumien suhteen oli siinä mielessä vaikea, että aluksella olleet aktivistit kävivät aluksen nousseiden IDF:n sotilaiden kimppuun ilmeisen yllättäen, eikä tilannekehitystä kyetty ennakoimaan etukäteen riittävällä tarkkuudella. Tosin Palmerin paneelin mielestä tapahtumat olisi pitänyt pystyä ennakoimaan paremmin.

10.4. Tapauksen johdosta laadittujen raporttien ja artikkeleiden arviointia

Aiemmin tekstissä esille tuomani huoli Turkelin raportin, Israelin kannalta puolueellisen kuuloisesta ennakkoasetelmasta, osoittautui tutkimuksen edetessä yksiselitteisen vääräksi. Turkelin työryhmä perusteli Israelin asettaman merisaarron taustat ja syyt hyvin uskottavasti, nimenomaan kansainvälisoikeudelliselta kannalta. On helppo todeta, että Israel on tosiaankin tehnyt taustatyönsä huolella, ennen merisaarron asettamista vuonna 2009. He ovat ilmiselvästi halunneet varmistua siitä, ettei heidän voida väittää – ainakaan perustellusti – rikkovan me-

⁴⁵⁰ Vihollisen sota-alukset ovat sotilaskohteita ja täten laillisia kohteita aseelliselle vaikuttamiselle, riippumatta siitä, yrittävätkö ne rikkoa merisaartoa vai eivät.

⁴⁵¹ Nils Melzer. "Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities under International Humanitarian Law," International Committee of the Red Cross, 2009. Saatavissa internetistä: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc-002-0990.pdf>. s. 93.

risaarrollaan kansainvälisen oikeuden sääntöjä. Asiasta tosin tekee monin verroin vaikeamman se tosiasia, että merisaarron laillisuuden selvittelyn taustalla on monia vaikeita ja ehkä jopa ilman lopullista ratkaisua jääviä tekijöitä, kuten Israelin ja Hamasin välisen selkkauksen kansainvälisen luonteen määrittelyn vaikeus sekä Gazan miehitystilanteen huomattavan erilaiset tulkinnat eri järjestöjen ja lakiasiantuntijoiden välillä. Tämä on tehnyt asian selvittelystä ja yksiselitteisen ja yhtenäisen kannan muodostuksesta vaikeaa, jopa mahdotonta. Taustalla näyttäisi olevan pääasiassa Israelin kokonaisvaltaisen saartopolitiikan vaikutukset Gazan siviiliväestöön, joka on ihan ymmärrettävästi värittänyt eri tahojen näkemyksiä myös merisaarron laillisuudesta. Vaikuttaa varsin ilmeiseltä, että näiden Hamasin suorittamien väkivaltaisten tekojen lopettaminen oli välttämätöntä Israelille sen oman kansan turvallisuuden vuoksi. Kolikon toisena puolena on Israelin oman kansansa niin sanottujen turvaamistoimien vakavat vaikutukset Gazan siviiliväestöön.

Palmerin raportin teksti vaikutti erittäin puolueettomalta ja siitä sai sen kuvan, että sen laatinut paneeli halusi selvittää pelkät tosiasiat, eivätkä yksittäisten ihmisten muodostamat ennakoasenteet tai mielipiteet heijastuneet raportin tekstiin ja johtopäätöksiin millään lailla. Palmerin paneeli oli pääsääntöisesti yhtä mieltä Turkelin raportin kanssa merisaarron laillisuuteen liittyvistä tekijöistä. Raportin laatijoiden yhtenä tavoitteena oli tosiasioiden selvittämisen lisäksi antaa suosituksia, jotta mitään vastaavaa ei pääsisi tapahtumaan tulevaisuudessa. Tässä onnistuttiin mielestäni hyvin Mavi Marmaran tapauksen osalta. Pelkkään merisaartoon liittyvät suositukset jäivät tosin ohuemmalle.

Tarkastelun kohteena olleista raporteista Turkin valtion laatima raportti oli tasoltaan heikohko. Raportti sisälsi useita väitteitä ja omia tulkintoja, joiden osalta ei toisinaan viitattu mihinkään. Useita raportin syytöksiä ei itse asiassa tukenut mikään tämän tutkimuksen laadinnassa käytetty oikeuslähde, -sääntö tai muukaan käytetty lähdemateriaali. Turkin raportti ei pystynyt osoittamaan Israelin asettaman merisaarron laillisuustarkastelussaan oikeastaan mitään yksittäistä tekijää vääräksi. Raportti tuntuu hieman huolimattomasti laaditulta, ehkä jopa liian kokemattomien henkilöiden kiireessä laatimaksi. Sitä lukiessa, rivien välistä pystyi helposti aistimaan halun keksiä mahdollisimman monta yksittäistä tekijää, joilla Israelin toiminta voitaisiin osoittaa laittomaksi, niin merisaarron kuin Mavi Marmarankin tapauksen osalta, tässä kuitenkin onnistumatta. En suosittele tulevaisuudessa kenenkään nojaavan näkemyksissään tähän raporttiin arvioitaessa oikeudellisesti Gazan merisaartoa tai Mavi Marmaran tapausta.

Käytetyssä lähdemateriaalissa – lähinnä artikkeleissa – näkyy humanitaaristen järjestöjen ja tiettyjen yksilöiden halu nostaa Gazan humanitaarinen tilanne korostuneesti esille koko maa-

ilmalle. Kuitenkaan puhtaasti lainopillisesta näkökulmasta on vaikea löytää selkeitä rikkomuksia Israelin asettaman merisaarron osalta. Monet julkaistuista artikkeleista tai opinnäytetäistä sisältävätkin selkeitä asiavirheitä sekä perusteettomia väitteitä merisaarron laittomuudesta, Gazan miehityskysymyksestä sekä Israelin humanitaarisen oikeuden rikkomuksista. Kun asiaa tutkitaan perusteellisesti alkuperäislähteiden kautta, niin voi huomata miten hatarin perustein tai tahallisilla väärinymmärryksillä johtopäätöksiä voidaan pahimmillaan muodostaa. Useassa tapauksessa alkuperäislähteestä, esimerkiksi oikeuden virallisen pöytäkirjan tekstistä oli irrotettu lauseita asiayhteydestä tai tehty johtopäätöksiä tukemaan omaa haluttua pääviestiä.

10.5. Vastaukset tutkimuskysymyksiin

Vastaukset tutkimuksen pääongelmaan eli merisaarron oikeussääntöihin yleisellä tasolla on käsitelty pääsääntöisesti tutkimuksen pääluvussa 7. Pääongelman toista osaa eli soveltuvatko merisaarron oikeussäännöt Gazan merisaarron oikeudelliseen arviointiin, käsitellään seuraavaksi. Se voidaanko Gazan merisaartoa arvioida oikeudellisesti merisaarron oikeussääntöjen avulla, kulminoituu kahteen asiaan: Israelin ja Gazan välisen aseellisen selkkauksen luonteeseen sekä Gazan miehityskysymykseen. Näiden kahden tekijän tulkinnoilla on ratkaiseva vaikutus siihen, voidaanko merisaarron oikeussääntöjä soveltaa Gazan merisaarron suhteen. Jos Gazan ja Israelin välinen selkkaus muodostaa kansainvälisen aseellisen selkkauksen, niin silloin voidaan soveltaa merisaartoa koskevia oikeussääntöjä. Mikäli selkkaus kuitenkin muodostaa muun kuin kansainvälisen aseellisen selkkauksen, saartoa koskevien oikeussääntöjen soveltaminen on kyseenalaista. Se, pidetäänkö Gazaa edelleen Israelin miehittämänä vai ei, vaikuttaa puolestaan selkkauksen luonteeseen. Koska miehitys voi olla olemassa vain kansainvälisen aseellisen selkkauksen yhteydessä, näkemys, jonka mukaan Gaza on edelleen Israelin miehityksen alainen, johtaa väistämättä johtopäätökseen, että Gazan alueen selkkaus on luonteeltaan kansainvälinen, koska miehityslakia ei sovelleta kansainvälistä luonnetta vailla oleviin selkkauksiin⁴⁵².

Valtion ja ei-valtiollisen toimijan välistä selkkausta on perinteisesti pidetty automaattisesti ei-kansainvälisenä aseellisena selkkauksena. Perinteinen määritelmä ei kuitenkaan enää mahdollista aseellisten selkkausten yksiselitteistä ja kaavamaisista luokittelua nykyaikaisen sodankäynnin kompleksisuuden vuoksi. Vaikka saarto onkin syntynyt oikeudellisena käsitteenä kansainvälisen aseellisen selkkauksen tarpeisiin, yleinen käytäntö ja *opinio juris* ovat kasvat-

⁴⁵² Ks. esim: Yoram Dinstein. *The International Law of Belligerent Occupation*. Cambridge University Press. Second Edition. 2019. s. 37. Ks. myös Turkelin raportti s. 48.

taneet merisaarron oikeussääntöjen sovellusmahdollisuuksia jonkin verran myös ei-kansainvälisissä aseellisissa selkkauksissa.

Mikäli selkkaus luokiteltaisiin ei-kansainväliseksi aseelliseksi selkkaukseksi vaikuttaisi siltä, että merisaarron oikeussääntöjä voitaisiin silti soveltaa, kun otetaan huomioon, että oppi sodanosapuoleksi tunnustamisesta on käytännössä kadonnut; tuomioistuimet hyväksyvät yhä laajemmin kansainvälisen humanitaarisen lain soveltamisen myös sisäisten selkkausten osalta; lakiasiantuntijoiden kesken on kehittymässä konsensus tapaoikeudesta, jota voidaan soveltaa ei-kansainvälisiin selkkauksiin; unohtamatta nykyisten selkkausten luokittelun vaikeutta. Nykyään voidaan pitää todennäköisenä, että tuomioistuimet ja muut elimet olisivat aiempaa halukkaampia hyväksymään merisaartoa koskevien oikeussääntöjen soveltamisen myös ei-kansainvälisten selkkausten osalta. Asiaa voidaan perustella myös San Remon käsikirjan kautta: vaikka sen säännöksiä onkin tarkoitus soveltaa pääasiassa kansainvälisissä aseellisissa selkkauksissa merellä, tätä tosiseikkaa ei haluttu tuoda kirjassa ilmi varta vasten, jotta käsikirjan määräysten soveltamista ei estettäisi ei-kansainvälisissä aseellisissa selkkauksissa, siltä osin kuin ne koskevat merisodankäyntiä⁴⁵³. Näyttäisi siltä, että merisaartoa koskevia oikeussääntöjä on sovellettava Gazan tilanteeseen myös sen vuoksi, ettei ole olemassa muutakaan sääntöä tai lakia, joka tasapainottaisi selkkausten osapuolten ja puolueettomien tahojen intressejä asianmukaisesti.

Israelin ja Gazan eli käytännössä Hamas-järjestön välisen aseellisen selkkauksen perusteltu luokittelu selkeästi kansainväliseksi tai kansainvälistä luonnetta vailla olevaksi on äärettömän hankalaa. Tästä huolimatta, osa lakiasiantuntijoista sekä mm. Israelin korkein oikeus on usein pitänyt tätä kyseistä selkkausta nimenomaan kansainvälisenä, jotta olisi edes joku pohja minikä varassa asiaa voisi käsitellä oikeudellisesta näkökulmasta ja määrittellä mitä lakia voidaan kulloinkin soveltaa. Ilman tällaista rohkeaa linjanvetoa, asian käsittely ei luonnollisestikaan etene loogisesti. Palmerin raportti toi yksiselitteisesti esille myös sen, ettei Gazan kansainvälisoikeudellisesti epäselvä asema voi tarkoittaa sitä, ettei Israelilla olisi oikeutta itsepuolustukseen alueelleen kohdistettuja aseellisia hyökkäyksiä vastaan.

Alakysymys koskien merisaarron asettaneen valtion oikeuksia ja velvollisuuksia kansainvälisten oikeussääntöjen näkökulmasta on käsitelty luvussa 7, erityisesti alaluvussa 7.5. Vastaukset alakysymykseen – milloin ja millä perustein merisaartoa rikkovan aluksen toimintaan voidaan puuttua – on esitelty alaluvussa 7.8. sekä Mavi Marmaran tapausta käsittelevässä luvussa 9. Israelin ja Gazan välisen aseellisen selkkauksen luonnetta on käsitelty pitkin tutkimusta, mut-

⁴⁵³ San Remo Manual s. 73.

ta selkeimmät vastaukset ja pohdintaa aiheesta löytyy alaluvusta 8.2. Gazan miehityskysymystä käsitellään alaluvussa 8.3 sekä johtopäätöksissä. Gazan merisaarron ja vuoden 2010 Mavi Marmaran tapauksen näyttäytyminen kansainvälisten oikeussääntöjen valossa käsitellään luvuissa 8 ja 9.

10.6. Lopuksi

Tutkimuksen ensisijaisena kohteena olivat merisaartoa käsittelevät oikeussäännöt. Asian tarkastelu Gazan merisaarron sekä vuoden 2010 Gazan avustussuhteiden ja Israelin puolustusvoimien välisen tapauksen kautta osoittautui toimivaksi sekä erittäin mielenkiintoiseksi tavaksi lähestyä asiaa. Koen, että onnistuin muodostamaan oikeussääntöjä ja tapausta tarkastelemalla perustellun näkemyksen siitä, miten kansainvälisen oikeuden oikeussäännöt käsittelevät merisaartoa sekä miten oikeussäännöt vaikuttavat merisaarron asettamiseen valtion oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Tutkimuksen tekeminen käyttäen Gazan merisaartoa ja Mavi Marmaraa tapausesimerkkeinä osoittautuivat hyödyllisiksi ja mahdollistivat johtopäätösten tekemisen Gazan merisaarron laillisuudesta sekä arvioimaan sitä missä määrin se on kansainvälisen oikeuden periaatteiden mukainen. Tapausesimerkit ja niiden pohjalta laaditut valtioiden sekä valtioista riippumattomien tahojen analyysit ja tutkimukset helpottivat merisaartoa käsittelevien oikeussääntöjen arviointia myös konkretiaan sitoen, pelkän teoreettisen, yleisen tason tarkastelun asemesta. Tutkimusasetelma muuttui jonkin verran tutkimusta tehdessä; alun perin tarkoitukseni oli pitää merisaarron oikeussäännöt keskiössä nykyistekin enemmän, Gazan tilanteen toimiessa ainoastaan taustaesimerkkinä, jonka kautta oikeussääntöjä ja niiden tulkintoja ja sovellettavuutta voisi peilata. Gazan kansainvälisoikeudellisesti kiemurainen tilanne ja alueella edelleenkin vaikuttava merisaarto sai kuitenkin työn edetessä itseltäni jatkuvasti enemmän huomiota ja päätin ottaa Gazan tilanteen työni ohjaajieni suosituksesta vahvemmin mukaan tutkimuksen kysymyksen asetteluun. Tämä osoittautui mielestäni ainoaksi oikeaksi vaihtoehdoksi. Luulen, että muussa tapauksessa Gazan, Hamasin ja koko Palestiinan historia, Gazan miehitystilanteen tulkinnan vaikeus sekä Israelin ja Gazan välisen selkkauksen luonteen tarkastelu olisi jäänyt nykyistä vaillinaisemmaksi. Niillä on kuitenkin ratkaisevan suuri merkitys oikeussääntöjen sovellettavuuteen ja koko Gazan merisaarron laillisuuden määrittelyyn.

Tutkimus toi uutta tietoa lähinnä tutkijan tekemien johtopäätösten muodossa. Merisaartoa käsitteleviä oikeussääntöjä yleisellä tasolla ei ole ennen tätä tutkimusta käsitelty aiemmissa suomenkielisissä tutkimuksissa, eikä liioin Gazan merisaarron laillisuutta puhtaasti oikeussääntöjen kautta.

Myös Mavi Marmaran tapauksen johdosta laadittujen raporttien analysointi ja etenkin niiden vertailu keskenään on ollut melko vähäistä maailmalla ennen tätä tutkimusta. Tutkimusprosessi muutti voimakkaasti omia – lähinnä median ja mielipidekirjoitusten luomia – käsityksiäni Israelin ylläpitämästä Gazan merisaarrosta, sen vaikutuksista Gazan humanitaariseen tilanteeseen sekä eri osapuolten syyllisyyskysymyksistä vuoden 2010 tapahtumia koskien. Myös Gazan miehitystilanne ja selkkaus Israelin ja Hamasin välillä alkoi nopeasti näyttäytymään eri valossa päästyäni tutkimaan aihepiiriä alkuperäislähteiden ja tapahtuneiden tosiasioiden kautta.

Tutkimusprosessi herätti muutamia mielenkiintoisia jatkotutkimusaiheita. Pidin itse Gazan miehitystä – tai näkökulmasta riippuen sen puutetta – erittäin mukaansatempaavana aiheena, joka saattoi saada omassa työssäni jopa liian suuren huomion. Aiheesta on olemassa runsaastikin aineistoa englanniksi, suomeksi laaditun akateemisen aineiston määrä on puolestaan hyvin pientä, jopa olematonta. Toinen tutkimuksessani useaan kertaan esille tullut aihe, Gazan kokonaisvaltainen saarto kansainvälisoikeudellisesta näkökulmasta, pelkän merisaarron asemesta olisi varmasti tutkimisen arvoinen ja mielekäs aihe. Oma työni luonnollisesti rajattiin käsittelemään merisaartoa, koska aiheena oli nimenomaan merisaarron oikeussäännöt. Koen, että moni tulkintani ja johtopäätökseni olisi muuttunut, mikäli aiheena olisi ollut Gazan saarto kokonaisuudessaan.

Voisi olla myös tarpeen muodostaa sotilasjuridisen tutkimuksen keinoin perusteltu näkemys vastustajan mahdollisuuksista vaikuttaa meriyhteyksien häirinnän sekä varsinaisen merisaarron keinoin Suomen ja Ruotsin kokonaisturvallisuuteen Itämeren toimintaympäristössä. Tutkimuksen avulla voitaisiin kehittää operaatiotaidon ja taktiikan opetusta sekä ottaa asia paremmin huomioon osana operatiivista suunnittelua, Suomen huoltovarmuutta ja mahdollista Suomi-Ruotsi yhteistyötä.

LÄHTEET

1. VIRALLISET ASIAKIRJALÄHTEET

1.1 Viralliset asiakirjat, sopimukset, oikeuslähteet

EU:n tuomioistuimen tuomio (neljäs jaosto) asiassa C-285/12. 30 päivänä tammikuuta 2014. Saatavissa internetistä:

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=sis%25C3%25A4isest%25C3%25A4%2Baseellisesta%2Bselkkauksesta&docid=147061&pageIndex=0&doclang=FI&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=2169247#ctx1> (Viitattu 30.12.2019)

European Court of Human Rights: Case of Chiragov and Others v. Armenia. no. 13216/05. Saatavissa internetistä:

https://www.google.fi/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwirh9eAltDsAhUml4sKHWrHD0QQFjABegQIBxAC&url=https%3A%2F%2Fhudoc.echr.coe.int%2Fapp%2Fconversion%2Fpdf%2F%3Flibrary%3DECHR%26id%3D001-155353%26filename%3D001-155353.pdf&usg=AOvVaw3COM7Ini_8cn_1TnRbAdD1

Camp David Accords; September 17, 1978. Saatavissa internetistä:
https://avalon.law.yale.edu/20th_century/campdav.asp

2. Convention on the High Seas. Geneva. 29 April 1958. Saatavissa internetistä:
https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXI-2&chapter=21

Genèven sopimus siviilihenkilöiden suojelemisesta sodan aikana 12. päivästä elokuuta 1949. GIV, SopS 8/1955. Saatavissa internetistä:
https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1955/19550008/19550008_5#idp448240448. (Viitattu 11.5.2020)

Genèven yleissopimusten lisäpöytäkirja kansainvälisten aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta (I pöytäkirja), GPI, SopS 82/1980. Saatavissa internetistä:
https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1980/19800082/19800082_2#idp447235520. (Viitattu 11.5.2020)

Genèven yleissopimusten lisäpöytäkirja kansainvälistä luonnetta vailla olevien aseellisten selkkausten uhrien suojelemisesta (II pöytäkirja), GPII, SopS 82/1980. Saatavissa internetistä:
https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1980/19800082/19800082_3#idp446960224. (Viitattu 11.5.2020)

Haagin toisessa rauhankonferenssissa tehdyt sopimukset 1907, Liite yleissopimukseen, maa-sodan lakeja ja tapoja koskeva ohjesääntö. Artikla 42. Saatavissa internetistä:
https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1924/19240011/19240011_1#idp446317344. (Viitattu 31.8.2020)

Haagin toisessa rauhankonferenssissa tehdyt sopimukset 1907, VIII Yleissopimus, joka koskee vedenalaisten itsestään laukeavain kosketusmiinojen laskemista. Artikla 2. Saatavissa internetistä: <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1924/19240011#idp447430208>. (Viitattu 14.5.2020)

Helsinki Principles on Maritime Neutrality: Report of the 68th Taipei, Taiwan Conference, 24–30 May 1998.

ICTY:n pöytäkirja vuodelta 2003: Prosecutor vs. Mladen Naletilic and Vinko Martinovic. Case no. IT-98-34-T. Saatavissa internetistä:
https://www.icty.org/x/cases/naletilic_martinovic/tjug/en/nal-tj030331-e.pdf

Israelin korkeimman oikeuden pöytäkirja vuodelta 2009: HCJ 201/09 *Physicians for Human Rights v. Prime Minister*. Saatavissa internetistä:
https://www.hamoked.org/files/2012/110984_eng.pdf. (Viitattu 29.5.2020)

Israelin korkeimman oikeuden pöytäkirja HCJ 9132/07 *Gaber Albasyouni Ahmad and Others v. Prime Minister*. (27 January 2008). Saatavissa internetistä:
<https://www.hamoked.org/Document.aspx?dID=9862> (Viitattu 23.10.2020)

Kauppa-aluksista annettu asetus (kumottu) (103/1924) 2 §. Saatavissa internetistä:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/kumotut/1924/19240103>.

Laki aluksen teknisestä turvallisuudesta ja turvallisesta (29.12.2009/1686) käytöstä. Saatavissa internetistä: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20091686>.

Legal Consequences of The Construction of a Wall in The Occupied Palestinian Territory. Advisory Opinion of 9 July 2004. International Court of Justice. Saatavissa internetistä:
<https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/131/131-20040709-ADV-01-00-BI.pdf>

Lontoon merisotajulistus 1909. Declaration concerning the Laws of Naval War. London, 26 February 1909. Saatavissa internetistä: <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/255> (Viitattu 3.1.2020)

Lontoon vuoden 1936 sukellusvenepöytäkirja (SopS 18/1937). Saatavissa internetistä:
https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1937/19370018/19370018_3. (Viitattu 3.1.2020)

Montevideo Convention on the Rights and Duties of States. Saatavissa internetistä:
<https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-02/rights-duties-states.xml>

Pariisin julistus vuodelta 1856. Declaration Respecting Maritime Law. Paris, 16 April 1856. Saatavissa internetistä: <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Article.xsp?action=openDocument&documentId=473FCB0F41DCC63BC12563CD0051492D>. (Viitattu 3.1.2020)

Situation on Registered Vessels of Comoros, Greece and Cambodia. Article 53(1) Report. International Criminal Court. The Office of the Prosecutor. 6. November 2014. Saatavissa internetistä: [https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/OTP-COM-Article_53\(1\)-Report-06Nov2014Eng.pdf](https://www.icc-cpi.int/iccdocs/otp/OTP-COM-Article_53(1)-Report-06Nov2014Eng.pdf)

Rights and Duties of Neutral Powers and Persons in Case of War on Land (Hague V); October 18, 1907. Saatavissa internetistä osoitteesta:
https://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague05.asp. (Viitattu 20.5.2021)

Rights and Duties of Neutral Powers in Naval War (Hague XIII); October 18, 1907. Saatavissa internetistä osoitteesta: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague13.asp. (Viitattu 20.5.2021)

United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS).

UNSC Presidential Statement 9, UN Doc S/PRST/2010/9, 1 June 2010. Saatavissa internetistä: <https://undocs.org/S/PRST/2010/9>.

Yhdistyneiden Kansakuntien Merioikeusyleissopimus. 10 Päivänä Joulukuuta 1982. Saatavissa internetistä: https://finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1996/19960050/19960050_2

Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeusyleissopimus. EUR-Lex. Tiivistelmä asiakirjasta. Saatavilla internetistä: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:4337127>.

Yhdistyneiden kansakuntien peruskirja. 1/1956. Saatavissa internetistä: https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1956/19560001/19560001_2

YK:n Kansainvälisen tuomioistuimen perussääntö. Saatavissa internetistä: <https://unric.org/fi/kansainvalisen-tuomioistuimen-perussaeentoe/>

YK:n Turvallisuusneuvoston päätöslauselma 181 vuodelta 1947. Saatavissa internetistä: <https://unispal.un.org/DPA/DPR/unispal.nsf/0/7F0AF2BD897689B785256C330061D253>

YK:n Turvallisuusneuvoston päätöslauselma 242 vuodelta 1967. Saatavissa internetistä: <https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/IP%20S%20RES%20242.pdf>

YK:n Turvallisuusneuvoston päätöslauselma nro. 338 vuodelta 1973. Saatavissa internetistä: <https://unispal.un.org/unispal.nsf/0/7FB7C26FCBE80A31852560C50065F878>

YK:n Turvallisuusneuvoston päätöslauselma 1860 vuodelta 2009. Saatavissa internetistä: <http://unscr.com/files/2009/01860.pdf>

1.2 Muut asiakirjat ja raportit

Customary International Humanitarian Law. Volume I: RULES. Ed: Jean-Marie Henckaerts and Louise Doswald-Beck. International Committee of the Red Cross. Cambridge University Press. 2009. Saatavissa internetistä: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/customary-international-humanitarian-law-i-icrc-eng.pdf>

Human Rights Council: *Report of the international fact-finding mission to investigate violations of international law, including international humanitarian and human rights law, resulting from the Israeli attacks on the flotilla of ships carrying humanitarian assistance*. Saatavissa internetistä: <https://www.refworld.org/docid/4cd3a8e32.html>

International Committee of the Red Cross. “*Expert Meeting: Occupation and Other Forms of Administration of Foreign Territory*”. Geneva. 2012. Report prepared and edited by Tristan Ferraro. Saatavissa internetistä: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/publications/icrc-002-4094.pdf>.

Legal Aspects of Israel's Disengagement Plan under International Humanitarian Law. Policy Brief. Harvard Program on Humanitarian Policy and Conflict Research. Saatavissa internetistä: https://hhi.harvard.edu/sites/default/files/publications/legal_aspects_of_israels_disengagement_plan_under_ihl.pdf. (Viitattu 25.12.2020).

Melzer, Nils. *“Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities under International Humanitarian Law,”* International Committee of the Red Cross, 2009. Saatavissa internetistä: <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc-002-0990.pdf>.

Orakhelashvili, Alexander: *“The Interaction between human rights and humanitarian law: Fragmentation, conflict, parallelism, or convergence?”* European Journal of International Law, Vol. 19. Nr 1. 2008. Saatavissa internetistä: <https://academic.oup.com/ejil/article/19/1/161/430791>

Report of the Secretary-General’s Panel of Inquiry on the 31 May 2010 Flotilla Incident, Saatavissa internetistä: <https://reliefweb.int/report/occupied-palestinian-territory/report-secretary-general%E2%80%99s-panel-inquiry-31-may-2010-flotilla>

Sodan oikeussäännöt - Ulkoasiainministeriön julkaisu 5/2015 pdf. https://um.fi/documents/35732/48132/julkaisu__sodan_oikeussäännöt/65f58ee9-ec0b-4c92-ab26-3875065a00de?t=1525861396247

Tristan Ferraro. *Determining the beginning and end of an occupation under international humanitarian law,* *International Review of the Red Cross,* Volume 94, Number 885. 2012. Saatavissa internetistä: http://www.rulac.org/assets/downloads/Ferraro_-_Beginning_and_end_of_occupation.pdf.

The Turkel Commission: The Public Commission to Examine the Maritime Incident of 31 May 2010. Saatavissa internetistä: https://www.gov.il/BlobFolder/generalpage/alternatefiles/he/turkel_eng_a_0.pdf. (Viitattu 17.10.2019).

Turkish National Commission of Inquiry: Report on the Israeli Attack on the Humanitarian Aid Convoy to Gaza on 31 May 2010. Saatavissa internetistä: <http://www.mfa.gov.tr/data/Turkish%20Report%20Final%20-%20UN%20Copy.pdf>. (Viitattu 17.10.2019).

Voimankäytön oikeussäännöt - Ulkoministeriön selvitys eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle. 2015. Saatavissa internetistä: https://um.fi/documents/35732/48132/legal_grounds_for_the_use_of_force_in_international_relations_

U.N. Human Rights Council, Human Rights Situation in Palestine and Other Occupied Arab Territories, T 11(d), U.N. Doc. A/HRC/7/17. 2008

Yayla, Ahmet S. IHH: *The Nonprofit Face of Jihadism.* ICT, the International Institute for Counter-Terrorism. 2019. Saatavissa internetistä: https://www.researchgate.net/publication/333164206_IHH_The_Nonprofit_Face_of_Jihadism

2. KIRJALLISUUS, TUTKIMUKSET JA ARTIKKELIT

Allen, Graig H. *Limits on the Use of Force in maritime Operations in Support of WMD Counter-Proliferation Initiatives.* *International Law Studies – Volume 81.* International Law Challenges: Homeland Security and Combating Terrorism. Editors: Thomas McK. Sparks and Glenn M. Sulmasy.

The British Yearbook of International Law, Volume 81, Issue 1, 2011.

Crawford, James. *The Creation of States in International Law*. Second Edition. Oxford University Press. 2006

Louise Doswald-Beck, “*Background - Development of the San Remo Manual and its intended purpose - Content of the San Remo Manual*”, *International Review of the Red Cross*, No. 309. 1995. Saatavissa internetistä: <https://www.icrc.org/en/doc/resources/documents/article/other/57jmst.htm>. (Viitattu 12.5.2020)

Bashi, Sari and Mann, Kenneth. “*Disengaged Occupiers: The Legal Status of Gaza*”, Gisha: Legal Center for Freedom of Movement, January 2007.

G.E. Bisharat with T. Crawley, S. Elturk, C. James, R. Mishaan, A. Radharkrishnan and A. Sanders, ‘Israel’s Invasion of Gaza in International Law’, (2009-2010) 38 *Denver Journal of International Law and Policy*.

Charles N. Gregory. *The Law of Blockade*, 12 *Yale Law Journal*. 1903.

The Department of Defense Law of War Manual (June 2015, updated May 2016). Pdf. Saatavissa internetistä sivustolta: <https://dod.defense.gov/>

Dinstein, Yoram. *The Conduct of Hostilities under the Law of International Armed Conflict*. Cambridge University Press. 2014

Dinstein, Yoram. *The International Law of Belligerent Occupation*. Second Edition. Cambridge University Press. 2019.

Drew Phillip: *The Law of Maritime Blockade: Past, Present, and Future*. Oxford: Oxford University Press. 2017.

Drew Phillip, *An Analysis of the Legality of Maritime Blockade in the Context of Twenty-First Century Humanitarian Law*, Queen’s University Kingston, Ontario, Canada. 2012.

The Falklands Crisis and the Laws of War. *International Law Studies*. Volume 70. *Levie on the War of Law*. Michael N. Schmitt & Leslie C. Green. (Editors). 1985.

Farrant, James. *Modern Maritime Neutrality Law*. *International Law Studies* 2014. U.S. Naval War College. 2014

Farrant, James. *The Gaza Flotilla Incident and Modern Law of Blockade*. *Naval War College Review*, Vol 66, No 3. U.S. Naval War College Press. 2019.

Douglas Guilfoyle. *The Mavi Marmara Incident and Blockade in Armed Conflict*. *The British Yearbook of International Law*, Volume 81, Issue 1, 2011, Pages 171–223. 2011. Saatavissa internetistä: www.bybil.oxfordjournals.org

Hakapää Kari. *Uusi kansainvälinen oikeus*. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna. 2010.

Hallward, Maia. Pursuing "peace" in Israel/Palestine. *Journal of Third World Studies*, 28(1). 2011.

Hannikainen Lauri. *Kansainvälisen oikeuden käsikirja*. AS Pakett. Tallinna. 2014.

Heintschel von Heinegg. Naval Blockade. (ed. Michael N. Schmitt) International Law Studies - Volume 75.

Heintschel von Heineggin artikkeli *Blockade* teoksessa *The Law of Armed Conflict and the Use of Force: The Max Planck Encyclopedia of Public International Law*. Editointi: Frauke Lachenmann, Rüdiger Wolfrum. Oxford University Press. 2016.

Heller, Kevin Jon. Why Is Israel's Blockade of Gaza Legal? 2010. Saatavissa internetistä: <http://opiniojuris.org/2010/06/02/why-is-israels-blockade-of-gaza-legal/> (Viitattu 6.1.2020)

Hirvonen, Ari. Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisu 17. Helsinki 2011.

In the Laws of Armed Conflicts: A Collection of Conventions, Resolutions, and Other Documents. 4th rev. ed. Edited by Dietrich Schindler and Jiri Toman. Boston: Martinus Nijhoff. 2004.

The Joint Service Manual of the Law of Armed Conflict. [UK Manual]. Joint Service Publication 383, 2004.

Juusola, Hannu. Israelin historia. Tammer-Paino. Tampere. 2005

Kraska, James, Rule Selection in the Case of Israel's Naval Blockade of Gaza: Law of Naval Warfare or Law of the Sea? (March 3, 2011). Yearbook of International Humanitarian Law, Forthcoming. Saatavilla internetistä: <https://ssrn.com/abstract=1830267>. (Viitattu 22.5.2020).

The Law of Armed Conflict and the Use of Force: The Max Planck Encyclopedia of Public International Law. Editointi: Frauke Lachenmann, Rüdiger Wolfrum. Oxford University Press. 2016.

Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare, Bern, 15 May 2009, Program on Humanitarian Policy and Conflict Research, Harvard University, Cambridge, 2009.

Manual of the Laws of Naval War. Oxford, 9 August 1913.

Maritime Operational Zones. Center for Naval Warfare Studies. International Law Department. United States Naval War College. 2013.

Parkkari Juhani. Sodan oikeussäännöt. AS Pakett. Tallinna. 2018.

Raitasalo, Jyri & Sipilä, Joonas (toim.) Sota - Teoria ja todellisuus, näkökulmia sodan muutokseen, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 24. Edita Prima Oy, Helsinki 2008

Rosén Gunnar, Parkkari Juhani. Sodan lait käsikirja. Edita Prima Oy. Helsinki. 2004.

San Remo Manual on International Law Applicable to Armed Conflicts at Sea. 2005.

Simonen, Katariina. Suomi, Ahvenanmaa ja liittoutuminen. Lakimies 4/2004.

Takamaa, Kari T. ”Taistelukenttä, toimintaympäristö ja sodan oikeussäännöt”, teoksessa Raitasalo, Jyri & Sipilä, Joonas (toim.) Sota - Teoria ja todellisuus, näkökulmia sodan muutok-

seen, Maanpuolustuskorkeakoulu, Strategian laitos, Julkaisusarja 1: Strategian tutkimuksia No 24. Edita Prima Oy, Helsinki 2008

Takamaa, K. T. (2004). Sotajuoni vai sotapetos? - Oikeudellisesti sallitun ja kielletyn toiminnan rajankäyntiä. *Tiede ja Ase*, 62(62), 87–121.

Walker George K., *The Tanker War, 1980–88: Law and Policy*, 2000, Vol. 74, U.S. Naval War College, International Law Studies.

U.S. NAVY, U.S. MARINE CORPS & U.S. COAST GUARD, NWP 1-14M. *The Commander's Handbook on the Law of Naval Operations* (2017).

Yuval Shany, Faraway. *So Close: The Legal Status of Gaza After Israel's Disengagement*. Published in *Yearbook of International Humanitarian Law*, vol. 8. 2006. Saatavissa internetistä: www.ssrn.com/abstract=923151

3. MUUT LÄHTEET

3.1 Media-artikkelit ja internetsivustot

Amnesty International. *Suffocating the Gaza Strip Under Israeli Blockade*. Saatavissa internetistä: <https://www.amnesty.ie/wp-content/uploads/2016/05/Suffocating-The-Gaza-Strip-under-Israeli-Blockade.pdf>. (Viitattu 10.2.2020).

<https://arielfi.wordpress.com/2016/10/14/historiasta-jom-kippur-sota-1973/> (Viitattu 21.6.2021)

<https://www.britannica.com/place/Israel/The-Oslo-Accords>. (Viitattu 12.2.2021)

<https://www.britannica.com/topic/two-state-solution#ref1261844> (Viitattu 11.5.2020)

<https://www.britannica.com/place/Gaza-Strip#ref279792> (Viitattu 17.5.2021)

<https://www.britannica.com/event/Arab-Israeli-wars> (Viitattu 20.5.2021)

<https://www.britannica.com/event/Six-Day-War> (Viitattu 20.5.2021)

<https://www.britannica.com/event/Yom-Kippur-War>. (Viitattu 21.6.2021)

Central Intelligence Agency. *The World Factbook. Middle East: Gaza Strip*. Saatavissa internetistä: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gz.html> (Viitattu 10.2.2020).

Cornell Law School. The Legal Information Institute.

[https://www.law.cornell.edu/wex/opinio_juris_\(international_law\)](https://www.law.cornell.edu/wex/opinio_juris_(international_law)). (Viitattu 11.3.2020).

<https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/occupy>. (Viitattu 11.3.2020).

https://defense-update.com/20110315_victoria_arms_ship.html (Viitattu 26.11.2020)

Details of Gaza blockade revealed in court case. BBC. https://yle.fi/uutiset/3-5636793http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/8654337.stm (Viitattu 17.10.2019).

Dictionary of Military and Associated Terms. US Department of Defense 2005. (Viitattu 14.11.2020).

Encyclopædia Britannica, inc. Contraband. April 13, 2018. Saatavissa internetistä: <https://www.britannica.com/topic/contraband>. (Viitattu 26.11.2020)

Euroopan parlamentti. *UNRWA: mepit keskustelivat USA:n päätöksestä lopettaa rahoitus YK-järjestölle*. Saatavissa internetistä: <https://www.europarl.europa.eu/news/fi/headlines/priorities/maahanmuutto/20180927STO14536>. (Viitattu 17.3.2020).

<https://www.definitions.net/definition/question+of+fact> (Viitattu 17.5.2021)

Gaza Strip shortages bite hard. BBC. Saatavissa internetistä: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/7379993.stm (Viitattu 17.10.2019).

Globalis. Palestiina. Saatavissa internetistä: <https://www.globalis.fi/Konfliktit/Aasia/Palestiina>. (Viitattu 10.2.2020 ja 17.3.2020).

Globalis. Palestiina. Saatavissa internetistä: <https://www.globalis.fi/Maat/palestiina> (Viitattu 17.5.2021).

Globalis. Yhdistyneiden kansakuntien kansainvälinen merioikeusyleissopimus. <https://www.globalis.fi/view/content/3658/full/1/2246>. (Viitattu 18.5.2021).

Gaza blockade illegal, must be lifted: U.N.'s Pillay. Reuters. Saatavissa internetistä: <https://www.reuters.com/article/us-israel-flotilla-un-idUSTRE6541JD20100605>. (Viitattu 17.10.2019).

<https://www.ihh.org.tr/en> (Viitattu 10.2.2020).

International Committee of the Red Cross. <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/560>. (Viitattu 28.12.2019).

International Committee of the Red Cross. <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/255>. (Viitattu 3.1.2019).

International Committee of the Red Cross. <https://ihl-databases.icrc.org/ihl/INTRO/265?OpenDocument>. (Viitattu 12.5.2020).

The International Justice Resource Center (IJRC). <https://ijrcenter.org/international-humanitarian-law/>. (Viitattu 2.2.2020).

Israel syylistyi ihmisoikeusrikokseen. Saatavissa internetistä: <https://yle.fi/uutiset/3-5636793>. (Viitattu 11.10.2019).

Israel's Blockade of Gaza, the Mavi Marmara Incident, and Its Aftermath. Carol Migdalovitz. Saatavissa internetistä: <https://fas.org/sgp/crs/mideast/R41275.pdf>

Israel-tieto Yhdistys Ry. Saatavissa internetistä: <http://www.israelitieto.fi/index.php?k=15232>. (Viitattu 8.3.2020).

https://mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/Peace/Humanitarian/Pages/Update_controlled_items_Gaza_Strip_1-Nov-2012.aspx (Viitattu 4.4.2020).

Notice to Mariners 1/2009, Blockade of Gaza Strip, Saatavissa internetistä: <http://asp.mot.gov.il/en/shipping/notice2mariners/547-no12009>. (Viitattu 28.4.2020).

<https://peacemaker.un.org/israelopt-osloaccord93>. (Viitattu 4.4.2020).

The Red Phoenix. <https://theredphoenixapl.org/2012/07/25/under-israeli-blockade-of-gaza-books-are-a-rare-cherished-commodity/> (Viitattu 18.10.2019).

<https://www.thefreedictionary.com/disabling+fire> (Viitattu 10.2.2021).

https://tieteentermipankki.fi/wiki/Oikeustiede:aava_meri/laajempi_kuvaus. (Viitattu 10.2.2021).

<https://www.thefreedictionary.com/>

<https://unwatch.org/issue-315-importance-palmer-report/> (Viitattu 18.10.2019).

<https://www.unrwa.org/>

<https://www.un.org/unispal/data-collection/security-council/> (Viitattu 18.10.2019).

Urquhart, Conal. “*Gaza On Brink of Implosion as Aid Cut-Off Starts To Bite*”. The Guardian. 2006. Saatavissa internetistä: <http://www.guardian.co.uk/world/2006/apr/16/israel>. (Viitattu 8.1.2020).

Why International Law Can't Resolve the Legality of the Gaza Blockade. Opiniojuris. Saatavissa internetistä: <http://opiniojuris.org/2010/06/04/why-international-law-cant-resolve-the-legality-of-the-gaza-blockade/>. (Viitattu 3.9.2019).

Julkaisemattomat lähteet

Kari T. Takamaa 2019. Luennot 15.-16.10.2019. MPKK.

Kari T. Takamaa. Sähköpostikeskustelu: Kari Takamaa – Sampo Sipari 23.10.2019.

Kari T. Takamaa. Sähköpostikeskustelu: Kari Takamaa – Sampo Sipari 10.5.2021.

Kari T. Takamaa 2019. Tutkimustyöseminaari 22.10.2019. MPKK.

Kari T. Takamaa 2019. Tutkimustyöseminaari 9.1.2020. MPKK.

Kari T. Takamaa. Luennot 30.1.2020. MPKK

OTM Eriikka Viisteensaari. Ohjauskeskustelu 24.1.2020. MPKK.

KUVAT ja KARTAT

Kuva 1: Havainnekuva Gazan merisaarrosta ja Gazan avustussaattueen välikohtauksen tapahtumapaikka. Saatavilla internetistä: <https://theredphoenixapl.org/2012/07/25/under-israeli-blockade-of-gaza-books-are-a-rare-cherished-commodity/> (Viitattu 17.10.2019)

Kuva 2: Havainnekuva Gazan kaistan maantieteellisestä sijainnista. Saatavilla internetistä: https://en.wikipedia.org/wiki/Blockade_of_the_Gaza_Strip#/media/File:Gaza_Strip_map2.svg. (Viitattu 7.1.2020)

Kuva 3. Pariisin vuoden 1856 julistuksen valokuva. Saatavilla internetistä: <https://ia800701.us.archive.org/12/items/declarationrespe00greauoft/declarationrespe00greauoft.pdf>

Kuva 4: Ashdodin satama Israelissa. Saatavilla internetistä: https://en.wikipedia.org/wiki/Port_of_Ashdod#/media/File:Ashdod_Port_Aerial_View.jpg. Karttakuva Google Maps. (Viitattu 30.11.2020)

Kuva 5: Mavi Marmara. Saatavilla internetistä: <https://www.wsj.com/articles/israel-turkey-poised-to-renew-diplomatic-relations-1450438539>. (Viitattu 29.12.2020)

LIITE 1 - Tiedote merenkulkijoille - 1/2009 Gazan merisaarto

Notices to mariners**NO. 1/2009 Blockade of Gaza Strip**

Last Updated: 18 April 2013

1. Subject: Blockade of Gaza Strip
2. Source : Israeli Navy

All mariners are advised that as of 03 January 2009, 1700 UTC, Gaza maritime area is closed to all maritime traffic and is under blockade imposed by Israeli Navy until further notice.

Maritime Gaza area is enclosed by the following coordinates:

31 35.71 N	34 29.46 E
31 46.80 N	34 10.01 E
31 19.39 N	34 13.11 E
31 33.73 N	33 56.68 E

454

LIITE 2 – Israelin vuonna 2012 julkaisema lista kielletyistä tuotteista, joita Gazan alueelle ei saa viedä ilman erityistä lupaa.

Update concerning list of controlled items to the Gaza Strip

This list is intended to relax the limitations on the entry of civilian goods into Gaza, while preventing weapons, war materials and dual-use items from entering the Gaza Strip

(Ministry of Defense - Coordinator of Government Activities in the Territories)

In the framework of the implementation of the civil policy towards the Gaza Strip, the decision was made to change and update the list of controlled items to Gaza.

Following is the list of controlled items to the Gaza Strip, as of October 2012.

In accordance with the Security Cabinet's decision and the statement on Israel's policy regarding the Gaza Strip from 20 June 2010, and in order to allow for its immediate and effective implementation, here follows the list of items which may not be transferred to the Gaza Strip, without specific authorization.

It should be emphasized this list is intended to relax the limitations on the entry of civilian goods into Gaza, while preventing weapons, war materials and dual-use items from entering the Gaza Strip - this, in order to protect the citizens of the State of Israel from terrorism, keeping in mind that the Gaza Strip is controlled by Hamas, which is a terrorist organization.

The list of controlled items:

1. Missile Equipment and Munitions:

- a. All items listed in the Defense Export Control Order (Defense Equipment), 2008.
- b. All items listed in the Defense Export Control Order (Missile Technology), 2008

2. Dual-use items:

- a. All items listed in the Defense Export Control Order (Controlled Dual-use Equipment), 2008.
 - b. Defense Export Control Order (Controlled Dual-use Equipment Transferred to Areas Under Palestinian Civilian Control), 2008.
 - c. All dual-use items listed in Appendix A (below)
3. Dual-use items required for projects (In general, items included in this list, required for approved PA-authorized projects will be allowed entry into the Gaza Strip, subject to International implementation and supervision) – as listed in Appendix B (below).

Notes

1. Any item not contained in the list of controlled items will be allowed to enter the Gaza Strip.
2. The list of controlled items will be updated from time to time.
3. Requests for authorization to transfer items included in this list to the Gaza Strip may be referred to the Gaza CLA.

Appendix A - List of Controlled Dual-Use Items

1. Fertilizers or any mixture containing chloric potassium with concentrations greater than 5%.
2. Fibers or textiles containing carbon (carbon fibers or graphite fibers), including:
 - a. Chopped carbon fibers.
 - b. Carbon roving.
 - c. Carbon strand.
 - d. Carbon fabric tape.

3. Glass fiber-based raw materials, including:
 - a. Chopped glass fibers.
 - b. Glass roving
 - c. Glass strand.
 - d. Glass fabric tape.
 - e. S-glass.
 - f. E-glass.
4. Vessels.
5. Fibers or fabrics featuring polyethylene, also known as Dyneema.
6. Retro detection devices.
7. Gas tanks.
8. Drilling equipment.
9. Equipment for the production of water from drillings.
10. Vinyl ester resins.
11. Epoxy resins.
12. Hardeners for epoxy resins featuring chemical groups of durable or reliable types, including:
 - a. DETA – diethylenetriamine.
 - b. TETA – thiethylenetriamine.
 - c. AEP – aminoethylpiperazine.
 - d. E-100-ethyleneamine.
 - e. Jeffamine T-403.
 - f. Catalyst 4,5,6,22,23,105, 140, 145,150,179,190,240.
 - g. D.E.H 20,24,25,26,29,52,58,80,81,82,83,84,85,87.
 - h. XZ 92740.00
13. Vinyl ester accelerants, including:
 - a. DMA-dimethylaniline.
 - b. Cobalt octoate.
 - c. MEKP – methylethyl keyone peroxide.
 - d. AAP – acetyl acetone peroxide.
 - e. CuHP – cumene hydroperoxide.
14. M or H type HTPB, hydroxyl-terminated polybutadiene.
15. Water disinfection materials – solutions with a concentration of over 11%.
16. TDI - Toluene diisocyanate.

Appendix B – Dual-use Items for Projects

1. Portland cement (bulk or bags or drums).
2. Natural aggregates, quarry aggregates and all foundation materials.
3. Prepared concrete.
4. Concrete elements and/or precast and/or tensed concrete.
5. Steel elements and/construction products.
6. Concrete for foundations and pillars of any diameter (including welded steel mesh).
7. Steel cables of any thickness.
8. Forms for construction elements of plastic or galvanized steel.

9. Industrial forms for concrete pouring.
10. Beams from composite materials or plastic with a panel thickness of 4mm and thicker.
11. Thermal insulation materials and/or products excluding roof tiles, plaster/mortar glue, mosaic tiles, building stone/coating stone/exterior stone.
12. Concrete blocks, silicate, Ytong or equivalent (of any thickness).
13. Building sealing materials or products which include Epoxy or polyurethane.
14. Asphalt and its components (bitumen, emulsion) in bulk or in packages of any sort.
15. Steel elements and/or steel working products for construction.
16. Elements and/or products for channeling and drainage from precast concrete with diameters of over 1 meter.
17. Trailers and/or shipping containers.
18. Vehicles except for personal vehicles (not including 4X4 vehicles), including construction vehicles.⁴⁵⁵

⁴⁵⁵ Luettelon (eng. *List of controlled items to the Gaza Strip*) tarkoituksena on lieventää Gazaan kuljettavien siviilihyödykkeiden rajoituksia ja samalla estää aseiden, sotatarvikkeiden ja ns. kaksikäyttötuotteiden (dual-use) pääsyä Gazan alueelle.
https://mfa.gov.il/MFA/ForeignPolicy/Peace/Humanitarian/Pages/Update_controlled_items_Gaza_Strip_1-Nov-2012.aspx. Katsottu 27.11.2020.